

SPORT I TURYSTYKA
ŚRODKOWOEUROPEJSKIE CZASOPISMO NAUKOWE

T. 8

NR 4

Rada Naukowa

Ryszard ASIENKIEWICZ (Uniwersytet Zielonogórski, Polska); Diethelm BLECKING (Uniwersytet Albrechta i Ludwika we Fryburgu, Niemcy); Miroslav BOBRIK (Słowacki Uniwersytet Techniczny w Bratysławie, Słowacja); Manjula CHAUDHARY (Uniwersytet Kurukshetra, Indie); Valentin CONSTANTINOV (Uniwersytet Państwowy Tiraspol z siedzibą w Kiszyniowie, Mołdawia); Ana ČUIĆ TANKOVIĆ (Uniwersytet w Rijeci, Chorwacja); Tomáš DOHNAL (Uniwersytet Techniczny w Libercu, Czechy); Karol GÖRNER (Uniwersytet Mateja Bela w Bańskiej Bystrzycy, Słowacja); Igor GRYGUS (Narodowy Uniwersytet Gospodarki Wodnej i Zarządzania Zasobami Naturalnymi w Równem, Ukraina); Michal JIŘÍ (Uniwersytet Mateja Bela w Bańskiej Bystrzycy, Słowacja); Tomasz JUREK (Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, Polska); Paweł KIPER (IRCCS San Camillo Hospital, Włochy); Ferman KONUKMAN (Uniwersytet Katarski, Katar); Jerzy KOSIEWICZ (Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie, Polska); Jurij LIANNOJ (Sumski Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Antona Makarenki, Ukraina); Wojciech LIPOŃSKI (Uniwersytet Szczeciński, Polska); Veaceslav MANOLACHI (Państwowy Uniwersytet Wychowania Fizycznego i Sportu w Kiszyniowie, Mołdawia); Maia MELADZE (Uniwersytet Grigola Robakidzego, Gruzja); Josef OBORNÝ (Uniwersytet Komeńskiego w Bratysławie, Słowacja); Andrzej PAWŁUCKI (Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, Polska); Jurij PELEKH (Równieński Państwowy Uniwersytet Humanistyczny, Ukraina); Gertrud PFISTER (Uniwersytet Kopenhaski, Dania); Tatjana PIVAC (Uniwersytet w Nowym Sadzie, Serbia); Anatolij TSOS (Wołyński Uniwersytet Narodowy im. Łesi Ukrainki w Łucku, Ukraina); Anna ŠENKOVÁ (Uniwersytet Preszowski, Słowacja); Joanna SZCZEPAŃSKA-GIERACHA (Akademia Wychowania Fizycznego im. Polskich Olimpijczyków we Wrocławiu, Polska); Gabriela ȚIGU (Uniwersytet Ekonomiczny w Bukareszcie, Rumunia); Marek WAIC (Uniwersytet Karola w Pradze, Czechy); Jiří ZELENÝ (University College Prague, Czechy); Klaudia ZUSKOVÁ (Uniwersytet Pavla Jozefa Šafárika w Koszycach, Słowacja)

Lista Recenzentów

dr Daniel BAKOTA; prof. dr hab. Zbigniew DZIUBIŃSKI; dr hab. prof. AWFis Piotr GODLEWSKI; prof. dr. Werner GRONAU; prof. dr hab. Tomasz JUREK; prof. dr Georgiy KOROBEYNIKOV; dr hab. prof. UJD Andrzej KRASUSKI; dr hab. Michał LECIAK; dr prof. WANS Jerzy NOWIK; dr hab. prof. AWFis Zbigniew OSSOWSKI; dr hab. prof. UwB Artur PASKO; dr Arkadiusz PŁOMIŃSKI; dr hab. prof. UW Katarzyna PODHORODECKA; prof. dr hab. Mariusz RZĘTAŁA; dr hab. prof. AWF Krzysztof SAS-NOWOSIELSKI; dr Ryszard STEFANIK; dr Rafał SZUBERT; assoc. prof. Ana ČUIĆ TANKOVIĆ, PhD; prof. dr. Aleksandra VUJKO; prof. dr hab. Jacek WĄSIK; dr hab. Zbigniew WÓJCIK; Ing. Jiří ZELENÝ, Ph.D.

Nadesłane do redakcji artykuły są oceniane anonimowo przez dwóch Recenzentów

UNIwersYTET JANA DŁUGOSZA W CZĘSTOCHOWIE

SPORT I TURYSTYKA

**ŚRODKOWOEUROPEJSKIE
CZASOPISMO NAUKOWE**

TOM 8

NR 4

Częstochowa 2025

Redaktor Naczelny
Eligiusz MAŁOLEPSZY

Korekta
Ewa HABERKO (język angielski)
Dariusz JAWORSKI (język polski)

Redaktorzy naukowci
Eligiusz MAŁOLEPSZY (Dzieje kultury
fizycznej i turystyki w Polsce i na świecie)
Teresa DROZDEK-MAŁOLEPSZA (Teoria
i metodyka wychowania fizycznego i sportu)
Błażej CIEŚLIK (Uwarunkowania zdrowia,
postawy prozdrowotne, jakość życia)
Daniel BAKOTA (Turystyka i rekreacja)

Redakcja techniczna
Piotr GOSPODAREK

Projekt okładki
Sławomir SADOWSKI

Logo czasopisma
Marta ŚLIWIAK

Sekretarz
Błażej CIEŚLIK

Redaktor statystyczny
Paulina UCIEKLAK-JEŻ

Redaktorzy językowi
Ewa HABERKO (język angielski)
Dariusz JAWORSKI (język polski)

PISMO RECENZOWANE

Pierwotną wersją periodyku jest publikacja papierowa

Strona internetowa czasopisma
www.sit.ujd.edu.pl

Czasopismo indeksowane w bazach:

Agro, BazHum (Baza Czasopism Humanistycznych i Społecznych), CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities), DOAJ (Directory of Open Access Journals), ERIH PLUS (The European Index for the Humanities and the Social Sciences), Index Copernicus (IC Journals Master List), PBN (Polska Bibliografia Naukowa), SCOPUS, DIMENSIONS, MOST WIEDZY, ResearchGate

© Copyright by
Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie
Częstochowa 2025

p-ISSN 2545-3211
e-ISSN 2657-4322

Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Jana Długosza w Częstochowie
42-200 Częstochowa, al. Armii Krajowej 36A
www.ujd.edu.pl
e-mail: wydawnictwo@ujd.edu.pl

SPIS TREŚCI

CONTENTS

Wstęp	7
Część I	
DZIEJE KULTURY FIZYCZNEJ I TURYSTYKI W POLSCE I NA ŚWIECIE	
Teresa DROZDEK-MAŁOLEPSZA, Eligiusz MAŁOLEPSZY, Leon RAK	
Narciarstwo na Kresach Południowo-Wschodnich II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Sport” (1922–1927). Zarys problematyki	11
Skiing in the South-Eastern Borderlands of the Second Polish Republic in the Light of the periodical <i>Sport</i> (1922–1927). An Outline of the Issues (Abstract)	11
Zbigniew WÓJCIK, Renata URBAN	
Sport zapaśniczy w Zrzeszeniu Ludowe Zespoły Sportowe na Podlasiu jako przykład sukcesów na arenie międzynarodowej (1947–1989)	29
Wrestling in the Rural Sports Teams Association in Podlasie as an example of success in the international arena (1947–1989) (Abstract)	29
Arkadiusz GOŁĘBIEWSKI	
Press coverage of Jagiellonia Białystok football matches in the context of the corruption scandal related to the 2003/2004 season	51
Relacje prasowe z meczów piłkarskich Jagiellonii Białystok w kontekście afery korupcyjnej związanej z sezonem 2003/2004 (Streszczenie)	51
Krzysztof KOŚCIAŃSKI	
Geneza i działalność Stowarzyszenia Pracy Społeczno-Wychowawczej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Częstochowie w latach 1927–1939 ..	67
The origin and activities of the Marshal Józef Piłsudski Association for Social and Educational Work in Częstochowa in the years 1927–1939 (Abstract)	67
Część II	
TEORIA I METODYKA WYCHOWANIA FIZYCZNEGO I SPORTU	
Mehrdad MOHARRAMZADEH, Carlos Alberto FIGUEIREDO DA SILVA, Abbas Naghizadeh BAGHI, Shahrouz GHAYEBZADEH, Akbar MAHDAVI GAREH AGAJ OLYA, Ferman KONUKMAN, Leonardo MATARUNA-DOS-SANTOS, Andrew SORTWELL	
The Effect of Moral Perfectionism and Moral Identity on Desirable Social Behaviour and the Success of School Sports-Athletes	89
Wpływ moralnego perfekcjonizmu i tożsamości moralnej na pożądane zachowania społeczne i sukces sportowców szkolnych (Streszczenie)	89

Krzysztof PIECH, Paulina KALICKA, Mirosław ZALECH	
Determinants of participation and non-participation in physical education classes of secondary school students	107
Uwarunkowania uczestnictwa i nieuczestnictwa w lekcjach wychowania fizycznego młodzieży szkół średnich (Streszczenie)	107
Mohammad Saeid KIANI, Leila NAZARI	
Investigating legal issues and financial crimes in Iran's sports industry....	125
Badanie kwestii prawnych i przestępstw finansowych w irańskim przemyśle sportowym (Streszczenie)	125

Część III

TURYSTYKA I REKREACJA

Murali Srividya IYENGAR, Rajagopalan VENKATESH	
Exploring the Relationship Between Employee Engagement and Service Quality on Performance in Luxury Hotels in South India	143
Badanie związku między zaangażowaniem pracowników, jakością usług a wynikami luksusowych hoteli w południowych Indiach (Streszczenie)	143

BIOGRAMY, DYSKUSJE, POLEMIKI, RECENZJE, PRZEGLĄD WYDAWNICTW, SPRAWOZDANIA

Bibliografia publikacji w czasopiśmie naukowym „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” za lata 2018–2025 (2025, nr 1–3)	167
---	-----

WSTĘP

W 2025 r. periodyk „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” ukazuje się ósmy rok. Jest kontynuacją tytułu „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie Kultura Fizyczna”. W czwartym numerze zostały zaprezentowane prace Autorów z różnych ośrodków naukowych w Polsce i na świecie.

W części I – *Dzieje kultury fizycznej i turystyki w Polsce i na świecie* – przedstawiono artykuły dotyczące następującej problematyki:

- narciarstwo na Kresach Południowo-Wschodnich II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Sport” (1922–1927);
- sport zapaśniczy w Zrzeszeniu Ludowe Zespoły Sportowe na Podlasiu jako przykład sukcesów na arenie międzynarodowej w latach 1947–1989;
- relacje prasowe z meczów piłkarskich Jagiellonii Białystok w kontekście afery korupcyjnej związanej z sezonem 2003/2004;
- geneza i działalność Stowarzyszenia Pracy Społeczno-Wychowawczej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Częstochowie w latach 1927–1939.

W części II, zatytułowanej *Teoria i metodyka wychowania fizycznego i sportu*, przedstawiono trzy artykuły dotyczące zagadnień:

- wpływ moralnego perfekcjonizmu i tożsamości moralnej na pożądane zachowania społeczne i sukces sportowców szkolnych;
- uwarunkowania uczestnictwa i nieuczestnictwa w lekcjach wychowania fizycznego młodzieży szkół średnich;
- badanie kwestii prawnych i przestępstw finansowych w irańskim przemyśle sportowym.

W części III – *Turystyka i Rekreacja* – ukazano artykuł odnoszący się do problematyki badania związku między zaangażowaniem pracowników, jakością usług a wynikami luksusowych hoteli w Południowych Indiach.

W części *Biogramy, dyskusje, polemiki, recenzje, przegląd wydawnictw, sprawozdania* ukazano bibliografię publikacji w czasopiśmie naukowym „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” za lata 2018–2025 (2025, nr 1–3).

Pragnę złożyć serdeczne podziękowania Recenzentom za cenne i życzliwe uwagi, podnoszące wartość niniejszego periodyku. Dziękuję za współpracę Au-

torom publikacji zamieszczonych w czasopiśmie naukowym. Jednocześnie wyrażam nadzieję, że poszerzy się liczba Osób zainteresowanych publikowaniem własnych osiągnięć naukowych w kolejnych wydaniach czasopisma „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe”.

Eligiusz Małolepszy

Szczegółowe informacje dla Autorów zgłaszających swoje artykuły do czasopisma zamieszczone są na stronie: www.sit.ujd.edu.pl.

Detailed submission guidelines are available on the journal's website: www.sit.ujd.edu.pl.

CZĘŚĆ I

DZIEJE KULTURY FIZYCZNEJ I TURYSTYKI W POLSCE I NA ŚWIECIE

Wpłynął do redakcji: 12.11.2025
Przyjęty do druku: 2.12.2025

<http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.04.01>

Teresa DROZDEK-MAŁOLEPSZA*, Elżbieta MAŁOLEPSZY**, Leon RAK***

NARCIARSTWO NA KRESACH POŁUDNIOWO-WSCHODNICH II RZECZYPOSPOLITEJ W ŚWIELE CZASOPISMA „SPORT” (1922–1927). ZARYS PROBLEMATYKI

Jak cytować [how to cite]: Drozdek-Małołepsza T., Małołepszy E., Rak L., *Narciarstwo na Kresach Południowo-Wschodnich II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Sport” (1922–1927). Zarys problematyki*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2025, t. 8, nr 4, s. 11–28.

Skiing in the South-Eastern Borderlands of the Second Polish Republic in the Light of the periodical *Sport* (1922–1927). An Outline of the Issues

Abstract

The aim of the article is to present skiing in the South-Eastern Borderlands of the Second Polish Republic as reflected in the journal *Sport* (1922–1927). The journal *Sport* served as the press organ of the Carpathian Ski Society (Karpackie Towarzystwo Narciarzy). In 1922–1927, the main centre shaping the development of skiing in the South-Eastern Borderlands of the Second Polish Republic was Lviv. Three dynamic skiing sections operated there: the Carpathian Ski Society, the First Lviv Sports Club (I Lwowski Klub Sportowy, LKS) Czarni, and LKS Pogoń Lwów - each affiliated with the Polish Ski Association. Beyond Lviv, in the South-Eastern Borderlands of the Second Polish Republic, skiing was less developed. One piece published in *Sport* provides information on the activities of the Skiing and Tourism Section (Seksja Narciarsko-Turystyczna, SNT) of Rewery Stanisławów.

The skiing sections organised skiing courses in Lviv as well as in ski resorts where mountain shelters were located, including Sławsko, Tuchla, and Worochta. With regard to sports infrastruc-

* <https://orcid.org/0000-0002-0482-9655>; dr hab. prof. UJD; Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie; Collegium Medicum im. dr. Władysława Biegańskiego; Instytut Nauk o Kulturze Fizycznej; e-mail: t.drozdek-malolepsza@ujd.edu.pl (autor korespondencyjny)

** <https://orcid.org/0000-0003-2373-6048>; prof. dr hab.; Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie; Wydział Nauk Społecznych; Katedra Polityki Społecznej, Pracy Socjalnej i Turystyki; e-mail: e.malolepszy@ujd.edu.pl

*** <https://orcid.org/0000-0001-8981-0410>; dr prof. UJD; Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie; Collegium Medicum im. dr. Władysława Biegańskiego; Instytut Nauk o Kulturze Fizycznej

ture, the opening of the ski jump on Zniesienie (Lviv) in December 1926 was of particular importance.

Clubs and societies, as well as school authorities, organised sporting competitions at the local, regional, nationwide, and international levels. In this respect, it is worth noting the growing number of skiers, the increasing number of competition participants, and the improvement of sporting results. Lviv skiers took part annually in the Polish championships, achieving good results. These results placed the Lviv centre second in Poland (after the Zakopane centre). Janina Loteczakowa achieved very good results at both national and international levels in cross-country skiing.

Keywords: Lviv, sport, skiing, Carpathian Ski Society.

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie narciarstwa na Kresach Południowo-Wschodnich II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Sport” (1922–1927). Czasopismo „Sport” było organem prasowym Karpackiego Towarzystwa Narciarzy. W latach 1922–1927 głównym ośrodkiem kształtowania się narciarstwa na Kresach Południowo-Wschodnich II Rzeczypospolitej był Lwów. Tutaj działalność w zakresie narciarstwa prowadziły trzy prężne sekcje narciarskie: Karpackie Towarzystwo Narciarzy, I Lwowski Klub Sportowy (LKS) Czarni i LKS Pogoń Lwów, należące do Polskiego Związku Narciarskiego. Nie licząc Lwowa – na Kresach Południowo-Wschodnich II Rzeczypospolitej narciarstwo było słabiej rozwinięte. W jednym z artykułów opublikowanych w czasopiśmie „Sport” znajdujemy informacje o działalności Sekcji Narciarsko Turystycznej (SNT) Rewera Stanisławów.

Sekcje narciarskie prowadziły kursy narciarskie we Lwowie, a także w ośrodkach narciarskich, gdzie były zlokalizowane schroniska, m.in. w Sławsku, Tuchli i Worochcie. W odniesieniu do infrastruktury sportowej bardzo ważne znaczenie posiadało oddanie do użytku w grudniu 1926 r. skoczni narciarskiej na Zniesieniu (Lwów).

Kluby i towarzystwa oraz władze szkolne organizowały zawody sportowe na szczeblu lokalnym, regionalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym. W tym zakresie należy zauważyć wzrost liczby narciarzy, w tym liczbę osób biorących udział w zawodach, oraz rozwój wyników sportowych. Narciarze lwowscy corocznie uczestniczyli w mistrzostwach Polski, odnosząc dobre rezultaty. Wyniki plasowały ośrodek lwowski na II miejscu w Polsce (po ośrodku zakopiańskim). Bardzo dobre wyniki na poziomie krajowym i międzynarodowym odnosiła Janina Loteczakowa w biegach narciarskich.

Słowa kluczowe: Lwów, sport, narciarstwo, Karpackie Towarzystwo Narciarzy.

Wprowadzenie

Celem artykułu jest przedstawienie narciarstwa na Kresach Południowo-Wschodnich II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Sport” (1922–1927). Czasopismo „Sport” ukazywało się we Lwowie w latach 1922–1927, zaś redaktorem naczelnym czasopisma był Rudolf Wacek. Czasopismo ukazywało się nieregularnie, co tydzień lub co 2 tygodnie. W okresie 1922–1927 wydano 219 numerów czasopisma. W niektórych wydaniach czasopisma, m.in. z 1924 r., zamieszczano informację, że „Sport” jest organem urzędowym Karpackiego Towarzystwa Narciarzy¹.

¹ „Sport” 1924, nr 81, s. 37.

Zakres terytorialny artykułu odnosi się do obszaru województw stanisławowskiego i tarnopolskiego oraz części województwa lwowskiego. Województwo stanisławowskie obejmowało obszar 16 894 km² i liczyło 1 480 300 ludności; tarnopolskie obejmowało obszar 16 533 km² i liczyło 1 600 400 ludności². W odniesieniu do województwa lwowskiego zakres terytorialny obejmował następujące powiaty: bóbrecki, dobromilski, drohobycki, gródecki (Gródek Jagielloński), jaworowski, mościski, lwowski (grodzki), lwowski (ziemski), rawski (Rawa Ruska), rudecki, samborski, sokalski, turczański, żółkiewski³. Obszar powiatów obejmował 14 626 km², natomiast liczba ludności wynosiła 1 755 900 ludności⁴. Wymienione powiaty były w równej mierze zamieszkane przez ludność polską i ukraińską, natomiast ludność żydowska stanowiła około 5%. W województwie stanisławowskim ludność polska stanowiła 22,4%, ludność ukraińska – 68,8%, ludność żydowska – 7,4%; w województwie tarnopolskim ludność polska liczyła 49,3%, ludność ukraińska – 45,5%, ludność żydowska – 4,9%. Tereny te były w znaczącej wielkości zamieszkane przez ludność wiejską, m.in. ludność wiejska stanowiła w województwie tarnopolskim 83,2 %, natomiast w województwie stanisławowskim 80,1%⁵.

Ciekawy artykuł o początkach narciarstwa we Lwowie opublikował na łamach „Sportu” Kazimierz Hamerling⁶, który na przełomie lat 1892/1893 zakupił 2 pary nart w Wiedniu i przywiózł do Lwowa. Po przygotowaniu następnych kilku par nart przez rzemieślników (rymarza i stolarza), wybrał się na pierwsze próby jazdy na nartach. Czytamy w czasopiśmie „Sport”:

Prócz mnie i Calderoniego wybrali się Kazimierz Borkowski, dr Drohojowski, Kossak, Kuschee i kilku jeszcze innych ciekawych, na wzgórza za parkiem Stryjskim i tam, przypinawszy sobie do nóg te nowe łyżwy, zaczęliśmy próbować (z długimi kijkami w ręku) posuwać się po śniegu. Byliśmy na placu przedwystawowym, gdzie, rozpoczęto już wyrównywanie terenów na wystawę 1894 r. Nie obyło się wówczas bez licznych upadków i powikłania się nóg, ale upadało się w miękką pierzynę śniegu, a nogi zawsze jakoś się rozwikłało. Po jakich dwu godzinach szło nam coraz lepiej, a posuwanie się, a raczej zesuwanie się po niewielkich pochyłościach, zaczęło nam już sprawiać coraz większe zadowolenie. Wysunęliśmy się wówczas ku placowi wyścigów konnych i wyczuliśmy już doniosłość tego sportu, który nam pozwalał posuwać się w każdym kierunku, bez względu na głębokość śniegu⁷.

Hemerling, podsumowując, stwierdzał, że powołanie Towarzystwa Zabaw Ruchowych (w 1904 r.) i przyjazd

² L. Gradowski (red.), *Polska 1918–1988*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1989, s. 16.

³ „Mały Rocznik Statystyczny” 1939, Główny Urząd Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1939, s. 14.

⁴ Tamże.

⁵ L. Gradowski, dz. cyt., s. 16.

⁶ Kazimierz Hamerling był zaliczany do pionierów narciarstwa w Polsce, zob. Z. Pręgowski, *Dzieje narciarstwa polskiego do 1914 roku*, Wydawnictwo PTTK „Kraj”, Warszawa 1994, s. 86.

⁷ K. Hemerling, *Z początków narciarstwa we Lwowie*, „Sport” 1926, nr 170, s. 43.

słynnego alpejskiego narciarza Zdarsky'ego dały we Lwowie sportowi narciarskiemu, który się obecnie tak pięknie rozwinął, prawdziwy początek i stały się zawiązkiem Karpackiego Towarzystwa Narciarzy, mającego wielkie zasługi na polu rozwoju tego sportu⁸.

Zebranie organizacyjne Karpackiego Towarzystwa Narciarzy (KTN) odbyło się 26 stycznia 1907 r.⁹ W tym celu dr Kazimierz Panek i Roman Kordys zaprosili miłośników narciarstwa. Zebraniu przewodniczył dr Eugeniusz Piasecki. Pierwszym prezesem został K. Panek, natomiast sekretarzem R. Kordys. Uchwalony został statut towarzystwa, z późniejszymi zmianami w 1909 i 1924 r. Na wniosek T. Wilusza przyjęto nazwę: Karpackie Towarzystwo Narciarzy. Stowarzyszenie prowadziło początkowo działalność głównie w zakresie turystyki narciarskiej, a następnie przeszło do działalności sportowej. W zakresie działalności szkoleniowej inicjatywę przejawiało Towarzystwo Zabaw Ruchowych (TZR) we Lwowie. Jak piszą R. Kołodziej i K. Aftaruk:

Lwowskie Towarzystwo Zabaw Ruchowych, podejmując się organizacji w dniach 29–31 stycznia 1906 roku pierwszego na ziemiach polskich kursu narciarskiego, zaprosiło w charakterze instruktora samego Matthiasa Zdarskiego¹⁰.

W końcu I dekady XX w. narciarstwo rozwinęło się w I Lwowskim Klubie Sportowym (LKS) Czarni Lwów, LKS Pogoń Lwów oraz Akademickim Klubie Turystycznym (AKT) we Lwowie¹¹. Kluby i towarzystwa lwowskie organizowały kursy narciarskie, współzawodnictwo sportowe, jak również turystykę narciarską.

W zakresie stanu badań największe znaczenie poznawcze posiadają m.in. publikacje K. Aftaruka, J. Kapłona, R. Kołodzieja, Z. Pręgowskiego, S. Zaborniaka i L. Raka¹². Warto zaznaczyć, iż wymienione prace stanowią przyczynek do omawianej problematyki.

⁸ Tamże.

⁹ R. Wacek, *Karpackiemu Towarzystwu Narciarzy*, „Sport” 1927, nr 200, s. 2–3. Zob. też: J. Kapłon, *Początki narciarstwa polskiego. Karpackie Towarzystwo Narciarzy we Lwowie 1907–1939*, Oficyna Wydawnicza Wierchy, Kraków 2018.

¹⁰ R. Kołodziej, K. Aftaruk, *Zarys historii narciarstwa i snowboardingu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2010, s. 75.

¹¹ Tamże, s. 69–77; S. Zaborniak, *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907–1939*, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Pigonia w Krośnie, Rzeszów – Krosno 2013, s. 24–33.

¹² J. Kapłon, dz. cyt.; R. Kołodziej, K. Aftaruk, dz. cyt.; Z. Pręgowski, dz. cyt.; S. Zaborniak, *Skoki narciarskie...*; tegoż, *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich (1868–1939)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2007. Zob. też: L. Rak (red.), *Sporty zimowe w tradycji polskiej kultury fizycznej*, Wydawnictwo Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie; Sekcja Historii Polskiego Towarzystwa Naukowego Kultury Fizycznej, Częstochowa 2011; tenże, *Karpackie Towarzystwo Narciarzy we Lwowie – jubileusz 100-lecia powstania pierwszej polskiej organizacji narciarskiej*, [w:] D. Umiastowska (red.), *Aktywność ruchowa ludzi w różnym wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2008, s. 62–69; tenże, *Geneza i działalność Polskiego Związku Narciarskiego do 1939 r. – przyczynek do dziejów PZN*, [w:] J. Chełmecki (red.), *Spoleczno-edukacyjne oblicza współczesnego sportu i olimpizmu. Sprawność fizyczna dzieci i młodzieży*, Warszawa 2009, s. 128–136; tenże, *Wewnętrzne uwa-*

Metody i problemy badawcze

W przygotowaniu publikacji zastosowano następujące metody badawcze: syntezy, analizy źródeł historycznych, indukcji, dedukcji oraz metodę porównawczą. Wyszukiwano następujące problemy badawcze:

1. Jakie uwarunkowania kształtowały narciarstwo na omawianym obszarze w latach 1922–1927?
2. Jaki był poziom organizacyjny i sportowy klubów i towarzystw prowadzących sekcje narciarstwa na Kresach Południowo-Wschodnich II Rzeczypospolitej w latach 1922–1927?
3. Jakie sukcesy osiągnęły sekcje narciarstwa na arenie regionalnej, ogólnopolskiej i międzynarodowej (1922–1927)?

Wyniki i dyskusja

Jednym z pierwszych związków, które powstały w Polsce po odzyskaniu niepodległości, był Polski Związek Narciarski – PZN (1919). IV Walny Zjazd PZN odbył się w Krakowie 19 listopada 1922 r.¹³ Wśród reprezentantów 7 klubów i towarzystw sportowych, na zjeździe obecni byli działacze lwowscy, m.in. I LKS Czarni Lwów, LKS Pogoń Lwów i Karpackiego Towarzystwa Narciarzy. Na zjeździe wybrano nowy zarząd, którego prezesem został Aleksander Bobkowski. W składzie zarządu znalazł się lwowianin – Jakóbczyński. Podczas zjazdu ustalono termin zawodów związkowych (o mistrzostwo Polski), które w nowym terminie miały się odbyć 4–5 marca 1923 r. w Sławsku¹⁴ (zawody rozegrano w dniach 10–11 marca 1923 r.). Organizację zawodów powierzono KTN.

Na łamach listopadowego wydania „Sportu” z 1924 r. opublikowano informacje o klubach i towarzystwach będących członkami PZN. Do Związku należało 13 klubów i towarzystw prowadzących sekcje narciarskie; wśród nich 3 ze Lwowa: KTN, SN Czarni Lwów, SN Pogoń Lwów¹⁵. „Sport” wielokrotnie informował czytelników o działalności ww. towarzystw i sekcji narciarskich.

runkowania działalności organizacyjnej Sekcji Narciarskiej I Lwowskiego Klubu Sportowego „Czarni” w latach 1920–1939, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2015, t. 14, nr 2, s. 45–59; tenże, Infrastruktura sportowa i działalność organizacyjna I Lwowskiego Klubu Sportowego „Czarni” w świetle lokalnej prasy (1920–1939), „Rozprawy Naukowe Akademii Wychowanie Fizycznego we Wrocławiu” 2018, t. 61, s. 98–110; tenże, Rozwój organizacyjny lwowskiego narciarstwa w latach 1919–1939, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, t. 2, nr 4, s. 61–76.

¹³ „Sokół” 1922, nr 36, s. 602; 1922, nr 37, s. 610.

¹⁴ Sławsko było wioską górską w Karpatach Wschodnich, położoną na trasie linii kolejowej Skole–Ławoczne.

¹⁵ Nazwy i adresy dotychczasowych członków PZN, „Sport” 1924, nr 116, s. 457.

Doroczne Walne Zgromadzenie SN Czarnych Lwów odbyło się 24 października 1922 r. Wybrano zarząd sekcji narciarskiej, w następującym składzie: S. Nowak (prezes), mjr J. Lewicki i F. Petelenz (wiceprezesi), Olga Pawłowska (skarbnik), por. Leszek Pawłowski (sekretarz), inż. Longin Dudryk (sekretarz), Georg Scott, Krzyczkowski, Wehrstein, Zenneg (przodownicy), dr Rapaport, E. Kitz, dr Falkiewicz, kpt. dr Władysław Fuchs¹⁶. Sekcja posiadała własny grunt w Sławsku. W 1923 r. narciarze Czarnych mieli przystąpić do budowy nowego schroniska¹⁷. Kolejne Walne Zgromadzenie członków SN Czarnych Lwów odbyło się 31 października 1924 r.¹⁸ W trakcie zebrania członkowie zapoznali się z nowym statutem oraz regulaminem klubu, a także dokonano wyboru nowego zarządu sekcji w następującym składzie: Artur Bischof (prezes), mjr dr Władysław Fuchs i Henryk Korowicz (wiceprezesi), dr Zygmunt Rucker (sekretarz), inż. Longin Dudryk (skarbnik), Franciszek Kawa (gospodarz), Leszek Pawłowski (kapitan sportowy)¹⁹. W styczniu 1925 r. SN Czarnych Lwów liczyła 200 osób²⁰. Nowy zarząd SN Czarnych Lwów powołano na początku grudnia 1925 r. W jego skład weszli: Artur Bischof (prezes), dr Dybowski i Uwiera (wiceprezesi), Linhardt Lewartowski – sekretarz, L. Dudryk (gospodarz), L. Pawłowski (kapitan sportowy), prof. Markowski, dr Rapaport, dr Rucker (członkowie)²¹.

Walne Zebranie SN Pogoni Lwów zostało przeprowadzone 10 listopada 1922 r. Dokonano wyboru zarządu sekcji narciarskiej. W skład tego gremium weszli: Grabowski (prezes), T. Kuchar (wiceprezes), T. Kawa (sekretarz), E. Marion (skarbnik), Wacław Kuchar, Z. Rzepecki i W. Makowski (członkowie)²². SN Pogoni Lwów została w 1922 r. przyjęta do PZN oraz posiadała czynne schroniska w Sławsku, Tuchli, Łużku i pod Howerlą. Członkowie sekcji narciarskiej ustalili wysokość składek dla członków wspierających (10 000 marek polskich); dla członków zwyczajnych (2000); dla członków „uczestników” (500); dla nowo wstępujących (1000).

Kolejne Walne Zebranie SN Pogoni Lwów odbyło się 16 października 1924 r.²³ Działalność sekcji prowadzona była w zakresie sportowym i turystycznym. Sekcja liczyła 50 osób, w tym 16 zarejestrowanych narciarzy: 5 w kategorii seniorów, 8 juniorów i 3 panie. Członkowie sekcji uczestniczyli w zawodach lokalnych, regionalnych i ogólnopolskich. Z inicjatywy działaczy sekcji zorganizowano 3 zawody narciarskie, w tym konkurs skoków narciarskich. Skoczki narciarskie ko-

¹⁶ „Sport” 1922, nr 35, s. 597.

¹⁷ Budynek tego schroniska został oddany do użytku dopiero w 1938 roku, po jego przejęciu przez Ligę Popierania Turystyki, zob. L. Rak, *Wewnętrzne uwarunkowania...*, s. 52.

¹⁸ *Walne Zgromadzenie SN Czarni*, „Sport” 1924, nr 114, s. 432.

¹⁹ W skład zarządu SN Czarnych Lwów miała również wchodzić przedstawicielka sekcji kobiet.

²⁰ „Sport” 1925, nr 122, s. 22.

²¹ „Sport” 1925, nr 163, s. 491.

²² „Sport” 1922, nr 35, s. 597.

²³ *Walne Zebranie Sekcji Narciarskiej LKS Pogoń we Lwowie*, „Sport” 1924, nr 114, s. 432.

rzystali ze skoczní we Lwowie: „Dobre warunki śniegowe i wybudowana skocznia umożliwiły systematyczny trening we Lwowie”²⁴. Sekcja narciarska posiadała schronisko w Tuchli (z 30 miejscami noclegowymi)²⁵. W trakcie Walnego Zebrania dokonano wyboru zarządu na rok 1924/1925. W jego skład weszli: W. Kuchar (przewodniczący), J. Hnatyński (zastępca przewodniczącego), inż. Z. Rzepecki (sekretarz), E. Marion (skarbnik), H. Bogucka (kronikarz). Działacze sekcji planowali zorganizowanie kursu dla początkujących narciarzy we Lwowie i Tuchli oraz organizowanie zawodów i wycieczek narciarskich. W sezonie 1926/1927 nastąpiły zmiany we władzach SN Pogoni Lwów. Przewodniczącym został dr Ludwik Buchelt, zastępcą przewodniczącego Edward Marion, sekretarzem Tadeusz Blicharski, skarbnikiem Józef Porth, gospodarzem Michał Woron, przodownikami Józef Hnatyński i Witold Tyski²⁶. W programie działalności sekcji narciarskiej było urządzenie schronisk w Sławsku i Tuchli, przeprowadzenie kursów narciarskich we Lwowie i Sławsku, organizacja zawodów sportowych, w tym mistrzostw Lwowa.

Czasopismo „Sport” z 15 lutego 1923 r. informowało o działalności Sekcji Narciarsko-Turystycznej (SNT) Rewery Stanisławów²⁷. Sekcją kierował Igor Czajkowski. Sekcja w dniach 2–4 lutego 1923 r. urządziła wycieczkę do Podleśniowa i Worochty. Uczestnicy wycieczek narciarskich zwiedzili m.in. okoliczne szczyty Worochty i Jabłonicy (Kukul, Kiczera, Serednia).

Walne Zebranie KTN odbyło się 26 listopada 1926 r.²⁸ Przedmiotem obrad był m.in. program sportowy na sezon 1926/1927; kwestie infrastruktury sportowej – budowa skoczní na Zniesieniu (Lwów), uporządkowanie schroniska w Sławsku oraz uruchomienie telefonu do Sławska, a także wybór nowego zarządu. Prezesem został wybrany dr Z. Klemensiewicz, wiceprezesem – kpt. R. Loteczka, przodownikami: S. Bialikiewicz i A. Lenkiewicz, członkami wydziału: inż. M. Dudyk, kpt. Jan Hefner, Z. Augustyn, mjr L. Lepsi, K. Lubieniecki, R. Piątkowski i dr K. Smulikowski. W skład sądu koleżeńkiego weszli: Długosz, Jakóbczyński, dr Kordys, Machniewicz i Treter, a do komisji rewizyjnej – Bujak, Cieplik i Treter. Dość ożywioną dyskusję wywołała budowa skoczní, w której bardzo zaangażowany był kpt. R. Loteczka²⁹. Budowę skoczní narciarskiej na Zniesieniu zakończono w grudniu 1926 r.³⁰

Ważnym ogniwem w rozwoju narciarstwa było kształcenie kadry instruktorско-trenerskiej. Na łamach czasopisma „Sport” publikowano materiały i donie-

²⁴ Tamże.

²⁵ Członkowie sekcji mogli bezpłatnie korzystać ze schroniska, jak również bezpłatnie wypożyczyć narty.

²⁶ „Sport” 1927, nr 200, s. 18.

²⁷ „Sport” 1923, nr 42, s. 32.

²⁸ *Walne Zebranie KTN*, „Sport” 1926, nr 198, s. 319.

²⁹ Tamże. Zob. też: *Zamiary KTN w bieżącym sezonie zimowym*, „Sport” 1926, nr 198, s. 318.

³⁰ R. Wacek, dz. cyt., s. 3. Zob. też: S. Zaborniak, *Skoki narciarskie...*, s. 187–190.

sienia. Już w 1. numerze z 1922 r. znajdujemy informacje o trzecim wojskowym oficerskim kursie narciarskim, który został przeprowadzony w Worochcie, w dniach 17 lutego – 10 marca 1922 r.³¹ W kursie brało udział 25 oficerów, zaś kadre kursu tworzyli: por. Leszek Pawłowski oraz bracia por. Stefan Zagórski i por. Wilhelm Zagórski. Kolejny (czwarty) kurs narciarski dla oficerów zakończył się 2 kwietnia 1922 r. Łącznie na kursach narciarskich w Worochcie przeszkolono 100 wojskowych³².

Kursy narciarskie organizowały kluby i towarzystwa sportowe. W dniach 8–10 grudnia sekcje narciarskie lwowskich klubów – Czarnych (w Sławsku) i Pogoni (w Tuchli) – przeprowadziły kursy narciarskie dla początkujących³³. Kursy ukończyło 28 osób (w tym 4 kobiety). Kurs narciarski w Sławsku prowadzili kpt. dr W. Fuchs i inż. L. Dudryk.

Kolejnym klubem, który posiadał sekcję narciarską, był Akademicki Związek Sportowy (AZS) we Lwowie. Sekcja Narciarska AZS Lwów w styczniu 1924 r. urządziła 9-dniowy kurs narciarski dla początkujących, pod kierownictwem por. Zagórskiego³⁴. W kursie uczestniczyło 30 osób. W dniach 1–4 lutego 1924 r. sekcja realizowała kurs jazdy terenowej, pod kierunkiem Hoyera.

Ciekawą ofertę kursu narciarskiego dla początkujących złożył KTN. Oprócz zajęć praktycznych przewidziano zajęcia teoretyczne, m.in. objaśnienie na podstawie ilustracji różnych ewolucji narciarskich, zdjęcia z najciekawszych wycieczek turystyki narciarskiej oraz zawodów sportowych w Sławsku i mistrzostw Polski w Krynicy. Zajęcia na kursie prowadzili najlepsi narciarze KTN. Odpłatność za kurs wynosiła 2 zł³⁵.

W działalności sportowej i turystycznej w narciarstwie ważną kwestią była infrastruktura sportowa. Obok wspomnianych schronisk w Sławsku i Tuchli powstawały nowe. Na łamach styczniowego wydania „Sportu” z 1927 r. opublikowano artykuł pt. *Nowe schroniska turystyczne w Karpatach Wschodnich*³⁶. Z inicjatywy oddziału lwowskiego Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego (PTT) ukończono:

budowę schroniska turystycznego w Gorganach, w dolinie Łomnicy naprzeciw stacji kolejki leśnej w Ryzarni, obok gajówki w Jalu. Już w tegorocznym sezonie zimowym mogą narciarze korzystać z tego schroniska. Dom składa się z sześciu ubikacji i dwu werand, a to z sali jadalnej, sypialni i kuchni na parterze, oraz trzech mniejszych sypialni w mansardzie. Schronisko obliczone jest na 25 łóżek. Piękne położenie schroniska oraz doskonały punkt wyjścia na najwyższe szczyty w Gorganach zachęci z pewnością w tym roku liczne zastępy narciarzy do zwiedzenia tego najpiękniejszego w Karpatach wschodnich

³¹ „Sport” 1922, nr 1, s. 8.

³² „Sport” 1922, nr 4, s. 46.

³³ „Sport” 1922, nr 38, s. 620.

³⁴ *Sekcja narciarska AZS we Lwowie*, „Sport” 1924, nr 82, s. 47.

³⁵ „Sport” 1925, nr 162, s. 488.

³⁶ *Nowe schroniska turystyczne w Karpatach Wschodnich*, „Sport” 1927, nr 200, s. 18.

pasma. Dojeżdża się tam ze Lwowa przez Stryj i Dolinę do Broszniowa, a stąd kolejną leśną 54 km aż do schroniska³⁷.

Częściowo zostało oddane do użytku turystów nowe schronisko oddziału stanisławowskiego PTT na Zaroślaku. Schronisko stanowiło bardzo dobry punkt wyjścia dla wycieczek na Czarnohorę, a szczególnie Howerlę³⁸.

Swego rodzaju podsumowaniem prac w odniesieniu do organizacji i uwarunkowań rozwoju narciarstwa był artykuł zamieszczony na łamach październikowego wydania „Sportu” z 1927 r. pt. *U progu sezonu narciarskiego*³⁹. W materiale czytamy:

W narciarstwie polskim, w roku przedolimpijskim, zaznaczył się widoczny zwrot ku lepszemu, w porównaniu z akcją przygotowawczą do ostatnich zimowych igrzysk olimpijskich, gdzie wysłano drużynę reprezentacyjną bez odpowiedniego treningu, sprzętu narciarskiego itd., narażając się tym sposobem na dotkliwą porażkę⁴⁰.

Autor podkreślił ogromną rolę trenera Wilhelma Stolpego, który dzięki pracy i zaangażowaniu podniósł poziom polskich biegów i skoków narciarskich. W celu kształtowania tego sportu PZN zorganizował dwa ośrodki przedolimpijskie: w Zakopanem, pod kierunkiem kpt. Łuckiego, i we Lwowie. Ośrodek lwowski zorganizowany został przez delegata PZN kpt. Romana Loteczkę, w porozumieniu z Wojewódzkim Komitetem Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego we Lwowie, Miejskim Komitetem Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego (MKWFIPW) we Lwowie oraz Dowództwem Okręgu Korpusu (DOK) nr VI we Lwowie. Bezpośrednio po zakończeniu suchej zaprawy, w grudniu 1927 r. treningi na śniegu miał prowadzić szwedzki trener W. Stolpe, zatrudniony przez MKWFIPW we Lwowie. Autor ubolewał, iż w programie zimowych igrzysk olimpijskich w 1928 r. brak konkurencji narciarstwa biegowego kobiet, gdyż byłyby szanse na osiągnięcie bardzo dobrego wyniku⁴¹. W ośrodku lwowskim obok młodych perspektywicznych zawodników trenowali: Lankosz, Kawa, Szczepan Witkowski⁴² i Teyssere. KTN przeprowadzał prace adaptacyjne skocznicy na Zniesieniu⁴³.

Miarą rozwoju narciarstwa było współzawodnictwo sportowe. Narciarstwo wkroczyło do sportu szkolnego, m.in. 17 lutego 1924 r. zostały rozegrane we Lwowie, na Żelaznej Wodzie, zawody narciarskie na dystansie 5 km – VIII i X Gimnazjum⁴⁴. Zwyciężył M. Wronka (VIII Gimnazjum), przed Kohlmerem, S. Czernym i Cwenarskim (wszyscy X Gimnazjum).

³⁷ Tamże.

³⁸ Tamże.

³⁹ *U progu sezonu narciarskiego*, „Sport” 1927 nr 218, s. 215.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ Tamże.

⁴² Szczepan Witkowski – zawodnik SN Czarnych, olimpijczyk z 1924 r.

⁴³ W. Humen, *Narciarstwo*, „Sport” 1927, nr 219, s. 222.

⁴⁴ *Zawody narciarskie VIII i X Gimnazjum*, „Sport” 1924, nr 81, s. 43.

Sekcje narciarskie klubów lwowskich Czarnych i Pogoni już zimą 1922 r. przeprowadziły szereg zawodów narciarskich, m.in. we Lwowie, Sławsku i Tuchli⁴⁵. KTN urządziło 4 lutego 1923 r. zawody w Sławsku, w których wzięło udział 19 narciarzy (8 seniorów i 11 juniorów). W biegach narciarskich zwyciężyli zawodnicy Pogoni Lwów: wśród seniorów – P. Galica; w kategorii juniorów – P. Rzepecki⁴⁶.

Kluby mające siedzibę we Lwowie utworzyły Wydział Zjednoczonych Towarzystw Narciarskich we Lwowie, do którego należały KTN, SN Czarni Lwów, SN Pogoń Lwów⁴⁷. Z inicjatywy Wydziału organizowano m.in. zawody sportowe. Mistrzostwa Lwowa, przeprowadzone w dniach 9–10 lutego 1924 r., zdominował (i został mistrzem Lwowa) Stanisław Tesseyre (KTN), który zwyciężył zarówno w biegu na dystansie 13 km, jak i w konkursie skoków narciarskich. Drugie miejsce zajął Makowski (SN Pogoń Lwów), III – Czerwiński (KTN), IV – Georg Scott, V – L. Pawłowski (obydwaj SN Pogoń Lwów). W biegu pań na dystansie 4 km, na I miejscu uplasowała się Gwizdałówna, przed H. Bogucką i Zarugiewiczówną (wszystkie SN Pogoń Lwów). W biegu juniorów na dystansie 6 km najlepsi okazali się narciarze KTN. Zwyciężył Tadeusz Klimkiewicz przed Z. Krzywobłockim i Harasymowiczem (SN Pogoń Lwów). Organizacja i przeprowadzanie mistrzostw Lwowa w narciarstwie świadczyło o rozwoju tej dziedziny sportu w rejonie lwowskim.

Zawody sportowe organizowały także towarzystwa i kluby niemające siedziby we Lwowie. W dniu 22 marca 1925 r. zawody narciarskie w Worochcie zorganizował oddział stanisławowski Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego. W ramach zawodów rozegrano trzy konkurencje biegowe. W biegu seniorów „otwartym” zwyciężył Taszło (48. Pułk Piechoty Strzelców Kresowych Stanisławów), wyprzedzając Zasławskiego („Sokił” – „Sokół” ukraiński) i Staffa (Rewera Stanisławów); w drugim biegu seniorów I miejsce zajął Strömich, przed Sową i Nawrockim (wszyscy PTT); w biegu „nowicjuszy” najlepszy okazał się Rodzieniewicz, II miejsce zajął Müller, natomiast III miejsce Gutt (wszyscy „Sokół”). W zawodach wzięło udział 42 narciarzy⁴⁸.

Należy zwrócić uwagę, iż następował rozwój współzawodnictwa sportowego na szczeblu lokalnym, szczególnie od sezonu 1925/1926. Przykładem mogą być zawody w narciarstwie zorganizowane we Lwowie 24 stycznia 1926 r. przez SN Czarnych Lwów. W programie zawodów przewidziano bieg narciarski młodzieży do 14 lat, bieg narciarski młodzieży do 16 lat, bieg akademicki (na dystansie 7 km), bieg narciarski w kategorii juniorów (na dystansie 7 km) i seniorów (na

⁴⁵ „Sport” 1922, nr 1, s. 8.

⁴⁶ „Sport” 1923, nr 42, s. 32.

⁴⁷ *Zawody narciarskie o mistrzostwo Lwowa*, „Sport” 1924, nr 81, s. 41.

⁴⁸ *Zawody narciarskie w Worochcie*, „Sport” 1925, nr 127, s. 78.

dystansie 14 km). W zawodach uczestniczyło 58 narciarzy⁴⁹. W dniu 22 stycznia 1926 r. odbył się bieg narciarski ulicami Lwowa na dystansie 5 km o Nagrodę Redaktora „Kuriera Lwowskiego”. Do zawodów zgłoszono 30 zawodników, spośród których 25 ukończyło rywalizację. Zwyciężył Z. Jakubowski (KTN), przed E. Harasymowiczem (SN Czarni Lwów) i J. Rzepeckim (SN Pogoń Lwów)⁵⁰. Również w styczniu 1926 r. zostały rozegrane zawody narciarskie drużyn harcerskich we Lwowie; bieg narciarski na dystansie 3 km o „charakterze zjazdowym”, w trzech konkurencjach: narciarzy „wprawnych”, narciarzy „nowicjuszy” i uczniów Gimnazjum nr 6. W zawodach uczestniczyło 14 uczniów⁵¹.

Szczególną oprawę miały zawody narciarskie z okazji Jubileuszu Dwudziestolecia KTN (1907–1927), rozegrane w dniach 22–23 stycznia 1927 r.⁵² Zawody miały charakter ogólnopolski. Bieg narciarski na dystansie 18 km zdominowali zakopiańczycy. Zwyciężył Bronisław Czech, przed J. Bujakiem (obydwaj SNTT Zakopane), III miejsce zajął Wilczyński (Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” Zakopane). Najlepszy z lwowian – Kawa (SN Czarni) – zajął dobre V miejsce; X miejsce – Witkowski (SN Czarni), a XII – Jakubowski (KTN). Bardzo dobrze wypadli w biegu narciarskim lwowscy juniorzy. Zwyciężył Terlikowski, III miejsce przypadło Rodzyńkiewiczowi (obydwaj SN Czarni), natomiast IV miejsce zajął Heppe (KTN). W drugim dniu zawodów odbyły się skoki narciarskie na nowym obiekcie na Zniesieniu, przy udziale 8 tysięcy kibiców. Do zawodów zgłosiło się 19 skoczków, spośród których 12 ukończyło zawody. W zawodach klasy I zwyciężył S. Lankosz (SNTT), II miejsce zajął Rozmus (Wista), zaś III – Teyseyre (KTN). W kombinacji klasycznej zwycięzcą zawodów został S. Lankosz.

Mistrzostwa Lwowa, które odbyły się 12 lutego 1927 r., były zawodami międzynarodowymi, z udziałem narciarzy ze Szwecji⁵³. W biegu narciarskim na dystansie 17 km I miejsce przypadło J. Bujakowi (SNTT), który wyprzedził Lindströma (Szwecja) i Króla (TG „Sokół” Zakopane). Najlepsi z lwowian zajęli następujące miejsca: Witkowski – IV; Walczak – VIII (obydwaj SN Czarni); Rzepecki (SN Pogoń) – X; Jakubowski (KTN) – XII. Bieg narciarski juniorów na dystansie 7 km zdominowali zawodnicy SN Czarnych Lwów. Zwyciężył Terlikowski, wyprzedzając Kurczyńskiego, na III miejscu uplasował się Szczepanowski (KTN). W biegu narciarskim pań na dystansie 7 km zwyciężyła H. Bogucka, przed Gwizdałówną (obydwie SN Pogoni). W konkursie skoków narciarskich najlepszy okazał się Lindström, który triumfował także w kombinacji klasycznej. Najlepszy wynik spośród lwowian w skokach narciarskich uzyskał Zienkowicz (SN Czarni) – VI miejsce. Zawody we Lwowie, rozegrane w styczniu i lutym 1927 r., były świetną promocją

⁴⁹ „Sport” 1926, nr 168, s. 28-29.

⁵⁰ Tamże, s. 29.

⁵¹ Tamże.

⁵² Jubileuszowe Zawody KTN-u, „Sport” 1927, nr 201, s. 22–24.

⁵³ Mistrzostwa Narciarskie miasta Lwowa, „Sport” 1927, nr 202, s. 32–33.

narciarstwa, a także możliwością współzawodnictwa lwowian z najlepszymi narciarzami w Polsce, czy też zawodnikami z zagranicy.

Najważniejszymi zawodami narciarskimi zorganizowanymi przez stowarzyszenia i sekcje narciarskie działające na terenie Kresów Południowo-Wschodnich były zawody rangi Mistrzostwa Polski (MP) w narciarstwie, połączone z Mistrzostwami Armii (Wojska Polskiego), które odbyły się w dniach 4–6 marca 1922 r. w Worochcie⁵⁴. Organizatorami zawodów było Dowództwo Okręgu Korpusu (DOK) nr 6 we Lwowie i Sekcja Narciarska (SN) Czarnych Lwów. Zawody zgromadziły 50 narciarzy, w tym 30 wojskowych. W MP – w zawodach klasy I, w biegu na dystansie 10 km zwyciężył Andrzej Krzeptowski (Sekcja Narciarska Towarzystwa Tatrzańskiego – SNTT), wyprzedzając kolegę klubowego – Henryka Mückenbrunna i Leszka Pawłowskiego (SN Czarni Lwów); w skokach narciarskich zwyciężył Rozmus (SNTT), wyprzedzając A. Krzeptowskiego i E. Kalicińskiego (Akademicki Związek Sportowy – AZS Kraków); w kombinacji norweskiej I miejsce zajął A. Krzeptowski przed H. Mückenbrunem i Aleksandrem Rozmusem. Warto podkreślić, iż we współzawodnictwie w skokach narciarskich II klasy zwyciężyła Elżbieta Michalewska-Ziętkiewicz (SNTT), która oddała skok o długości 12 m. W zawodach „wojskowych” wyróżnili się: por. L. Pawłowski, por. Henryk Bilor, ppor. Jose, kpt. Kotowski, kpt. Styliński, por. Stefan Zagórski, por. Wilhelm Zagórski⁵⁵.

Kolejne zawody w województwie lwowskim o zaszczytny tytuł w rywalizacji sportowej odbyły się w Sławsku, w dniach 10–11 marca 1923 r.⁵⁶ Organizatorami zawodów był PZN oraz KTN. Z okazji zawodów odbyła się uroczystość poświęcenia schroniska KTN w Sławsku, którego dokonał ks. Pokiziak. Do wyróżniających się działaczy KTN należy zaliczyć prezesa Zygmunta Klemensiewicza oraz por. Romana Loteckę. W zawodach, obok narciarzy reprezentujących kluby SNTT, SN AZS Kraków, wystąpili narciarze z klubów lwowskich: Czarnych Lwów, KTN i Pogoni Lwów, odnosząc sukcesy. W biegu narciarskim na dystansie 18 km, (w klasie I seniorów) na trasie z Węłykiego Werhu, przez Kazanowiec, Kiczere do Sławska, wystartowało 26 narciarzy. Zwyciężył H. Mückenbrunn (SNTT), wyprzedzając Witkowskiego (SN Czarni Lwów). W biegu narciarskim (klasy II) I miejsce zajął Czerwiński (KTN), na III miejscu uplasował się P. Galica (SN Pogoń Lwów). W biegu narciarskim na dystansie 9 km, w kategorii młodzików, wszystkie 3 pierwsze miejsca zajęli zawodnicy lwowscy. Zwyciężył Bialikiewicz (KTN) przed B. Stećkómem (SN Czarni Lwów) i Kowalcukiem (SN Pogoń Lwów). W konkursie skoków narciarskich (w II klasie) zwyciężył Scott Elgin (SN Czarni Lwów). Tytuł mistrza Polski (bieg narciarski i skok narciarski w klasie I) zdobył Andrzej Krzep-

⁵⁴ Z. Rucker, *Zawody narciarskie o mistrzostwo Polski i Armii w Worochcie*, „Sport”, 1922 nr 1, s. 7–8.

⁵⁵ Tamże.

⁵⁶ *Zawody narciarskie o mistrzostwo Polski w Sławsku*, „Sport” 1923, nr 44, s. 50–51.

towski (SNTT)⁵⁷. W kolejnych latach na łamach „Sportu” prezentowano wyniki najważniejszych zawodów narciarskich.

W dniach 16–18 lutego 1924 r. odbyły się narciarskie mistrzostwa Polski w Krynicy⁵⁸. Wzięło w nich udział 75 zawodników. W biegu seniorów (I klasy), w którym wzięło udział 7 sportowców na dystansie 15 km, zwyciężył A. Krzeptowski (SNTT). Najlepszym z lwowian okazał się W. Czerwiński (KTN), który zajął VI miejsce. W biegu seniorów (powyżej 30 lat) rywalizowało 7 narciarzy – I miejsce zajął H. Bednarski, zaś na V miejscu uplasował się A. Welichowski (KTN). W biegu seniorów (II klasy) – w którym wystartowało 46 zawodników – bardzo dobrze zaprezentowali się lwowianie. Drugie miejsce zajął Stanisław Teisseyre, na III miejscu dobiegł A. Meysner, zaś na V – I. Roehr (wszyscy KTN). Sukcesem kresowiaków okazał się także bieg juniorów (na dystansie 8 km). Najlepszym biegaczem narciarskim (startowało 9 zawodników) w tej kategorii wiekowej został Z. Krzywobłocki (KTN), III miejsce zajął T. Klimkiewicz (KTN), zaś V – B. Stećków (SN Czarni Lwów). Nieźle wyniki osiągnęli w biegu z przeszkodami na dystansie 2 km. W stawce 37 sportowców II miejsce zajął Scott Elgin (SN Czarni Lwów), III – Daniec (SN Pogoń Lwów), na IV – L. Pawłowski (SN Czarni Lwów). W konkursie skoków (klasy II) IV miejsce zajął Daniec. W biegu kobiet wzięło udział 13 narciarek. Pierwsze miejsce zajęła W. Dubieńska (AZS Kraków). Bardzo dobre wyniki uzyskały zawodniczki SN Pogoń Lwów: Gwizdałówna zajęła II miejsce, natomiast H. Bogucka – IV. W biegu drużynowym (rozstawnym), zespół KTN, w składzie A. Meysner, S. Teisseyre i I. Roehr, zajął II miejsce, ulegając zespołowi SNTT (F. Bujak, H. Mückenbrunn, Zubek). Mistrzostwo Polski na rok 1924 zdobył H. Mückenbrunn (SNTT). Otrzymał złoty puchar ufundowany przez Warszawski Klub Narciarzy. Zawody w Krynicy były licznie obsadzone, co wyróżniało tę imprezę spośród dotychczasowych zawodów rangi mistrzostw Polski. Pokazały one kolejny raz, iż ośrodek narciarstwa we Lwowie należy do najsilniejszych w Polsce. Wyniki uzyskane przez narciarzy klubów lwowskich, na łamach „Sportu”, w artykule *Wrażenia z Krynicy*, podsumował por. R. Loteczka:

Wyniki samych zawodów są dla Lwowa poważnym sukcesem szczególnie w biegach, w których dorównujemy klasie narciarzy z Zakopanego. Natomiast w skokach pozostajemy daleko w tyle. Z Towarzystw lwowskich uzyskało KTN 2 i 3 miejsce w biegu senjorów II kl., 1 i 3 miejsce w biegu juniorów i 2 miejsce w biegu rozstawnym. „Czarni” uzyskali drugie miejsce w biegu z przeszkodami, „Pogoń” czwarte miejsce w skokach i drugie w biegu pań — ogółem przeto zdobyli Lwowianie 10 nagród. Marne wyniki nasze w skokach usprawiedliwia brak należytej skoczni we Lwowie, to też nie podobna na tym miejscu oszczędzić gorzkich wyrzutów niektórym ojcom naszego miasta, którzy zapoczątkowaną przez lwowskie Towarzystwa narciarskie budowę skoczni na nieużytkach Żelaznej Wody uniemożliwili, przyczyniając się w ten sposób do naszej klęski⁵⁹.

⁵⁷ Tamże.

⁵⁸ *Mistrzostwa Polski: łyżwiarskie w Warszawie, narciarskie w Krynicy*, „Sport” 1924, nr 81, s. 38.

⁵⁹ R. Loteczka, *Wrażenia z Krynicy*, „Sport” 1924, nr 82, s. 46.

Mistrzostwa Polski, z udziałem zawodników z zagranicy, odbyły się w dniach 6–7 marca 1926 r. w Zakopanem⁶⁰. Z narciarzy lwowskich bardzo dobrze zaprezentowały się panie. Mistrzynią Polski w biegu narciarskim na dystansie 5,5 km została Janina Loteczowska (KTN), wyprzedzając Czarnocką (AZS Warszawa) i Halińską Bogucką (SN Pogoń Lwów).

Kolejny raz mistrzostwa Polski w narciarstwie, w dniach 17–20 lutego 1927 r., zostały rozegrane w Zakopanem⁶¹. Obok tradycyjnych konkurencji w programie zawodów znalazły się: bieg narciarski mężczyzn na dystansie 50 km; trójmecz wojskowy Rumunia–Czechosłowacja–Polska; wojskowy bieg patrolowy na dystansie 30 km; wojskowy bieg z przeszkodami na dystansie 7 km. Największy sukces odniosły lwowianki w biegu narciarskim kobiet na dystansie 8 km. Mistrzynią Polski została J. Loteczowska (KTN), III miejsce zajęła H. Bogucka, V miejsce – Gwizdałówna (obydwie SN Pogoń Lwów). W biegu na dystansie 50 km Witkowski zajął III miejsce, natomiast Kawa był V (obydwaj SN Czarni). Kawa zajął ponadto XI miejsce w biegu narciarskim na dystansie 18 km. Zawody narciarskie dowiodły, iż ośrodek lwowski jest drugim – po zakopiańskim – w Polsce.

Rok 1927 był rokiem znaczących osiągnięć sportowych Janiny Loteczkowej. Sukcesem zakończył się jej występ podczas zawodów zagranicznych Mistrzostw Tatr, rozegranych w Westerowie 26 lutego 1927 r. Zwyciężyła w biegu pań na dystansie 3 km, pokonując Szczepańską (Cieszyn) i Thorn (Westerów). Kolejny bardzo dobry wynik J. Loteczowska odniosła podczas mistrzostw Austrii w narciarstwie, które zostały przeprowadzone w dniach 26–27 marca 1927 r. na Raxie⁶². Zwyciężyła w biegu narciarskim pań na dystansie 9 km, wyprzedzając Epstein (WAC) i Stiller (WAC). J. Loteczowska zwyciężyła wyraźnie, osiągnęła czas biegu 38 min 38 s, podczas gdy Epstein uzyskała wynik 42 min 20 s; natomiast Stiller 42 min 36 s. Redakcja „Sportu” w komentarzu do startu J. Loteczkowej napisała:

Tu nasuwa nam się jedna uwaga. Pani Loteczowska, lwowianka, zdobyła tego roku czwarte już mistrzostwo państwowe narciarskie (Czechosłowacji, Francji, Austrii i Polski), jest nadto mistrzynią jazdy na motocyklu. Mimo tego prasa warszawska milczy, nie robi „wiatru”, nie wypisuje peanów. Dla nas waga, na której zważylibyśmy dysk i narty wraz z motocyklem — nie ulega kwestii. Niestety — p. Loteczowska jest tylko lwowianką — no i nie ma możnych protektorów. Tem jest jednak dla Lwowa i dla całej Polski (wyjąwszy stolicę) droższą⁶³.

Na łamach listopadowego wydania „Sportu” z 1924 r. opublikowano informację o mającym się odbyć Rajdzie Narciarskim Cieszyn–Sławsko (ewentualnie Worochta). Organizatorem rajdu na odcinku Krynica–Sławsko (Worochta) miał być KTN.

⁶⁰ *Międzynarodowe Zawody Narciarskie o Mistrzostwo Polski*, „Sport” 1926, nr 171, s. 53.

⁶¹ *Mistrzostwa narciarskie Polski*, „Sport” 1927, nr 203, s. 44–45.

⁶² *P. Janina Loteczowska ze Lwowa zdobywa czwarte mistrz. państwowe*, „Sport” 1927, nr 205, s. 60.

⁶³ Tamże.

Elementem popularyzującym sport narciarski była turystyka narciarska. Sekcja narciarska – w liczbie 16 osób – XI Gimnazjum we Lwowie urządziła pod kierunkiem prof. Markowskiego w dniach 23–24 lutego 1924 r. wycieczkę do Sławska i Trościan. Uczniowie nocowali w schronisku KTN w Sławsku⁶⁴.

Istotnym elementem w popularyzacji i upowszechnianiu narciarstwa na Kresach Południowo-Wschodnich II Rzeczypospolitej były publikacje z zakresu narciarstwa. Juliusz Kitz, począwszy od 30 numeru „Sportu” z 1922 r., rozpoczął publikację kilku artykułów z zakresu edukacji i promocji narciarstwa; pierwszy nosił tytuł: *Sprzęt narciarski (uwagi dla młodego narciarza)*⁶⁵. „Sport” w wydaniu z listopada 1925 r. informował o publikacji inż. Maksymiliana Dudryka pt. *Przewodnik narciarski po terenach Karpat Wschodnich*. Na łamach „Sportu” czytamy:

Tomik ów, napisany bardzo zwięźle przez jednego z najlepszych turystów, który niejednokrotnie pierwszy tajemnice śnieżnych szlaków zdobywał, obejmuje w 32 stronach swą informacyjną treścią zbyt szeroki luk Karpat, (Gorgany, pasmo Bliźnicy, Czarnohora. Karpaty Marmaroskie), by mógł być idealnym przewodnikiem dla adeptów narciarstwa, nie mniej jednak stać się powinien dla cennych wskazówek niezbędnym towarzyszem każdej wycieczki w Karpaty Wschodnie. Tomik uzupełnia orientacyjna mapa schematyczna⁶⁶.

Przewodnik traktowany był jako pierwszy tomik PZN.

Zakończenie

Geneza narciarstwa na obszarze Kresów Południowo-Wschodnich przypada na lata 90. XIX w. Kluby i towarzystwa prowadzące działalność w zakresie narciarstwa powstawały we Lwowie w II połowie I dekady XX w. Artykuł odnosi się do problematyki narciarstwa na Kresach Południowo-Wschodnich II Rzeczypospolitej przedstawianej w czasopiśmie „Sport” (1922–1927). Periodyk był organem prasowym KTN. W latach 1922–1927 głównym ośrodkiem kształtowania się narciarstwa na Kresach Południowo-Wschodnich II Rzeczypospolitej był Lwów. Tutaj działalność w zakresie narciarstwa prowadziły trzy prężne sekcje narciarskie: KTN, I LKS Czarni i Pogoń Lwów, należące do PZN. W tym okresie nie kształciły się struktury związkowe na szczeblu okręgu, ale należy podkreślić, iż kluby i towarzystwa mające siedzibę we Lwowie utworzyły Wydział Zjednoczonych Towarzystw Narciarskich we Lwowie, do którego należały KTN, SN Czarni Lwów, SN Pogoń Lwów. Obok Lwowa – na Kresach Południowo-Wschodnich II Rzeczypospolitej narciarstwo było słabiej rozwinięte. Sytuację tę odzwierciedla tylko jeden artykuł, opublikowany w czasopiśmie „Sport”, w którym znajdujemy informacje o działalności SNR Rewera Stanisławów. Sekcja ta nigdy nie została

⁶⁴ Wycieczka do Sławska, „Sport” 1924, nr 82, s. 49.

⁶⁵ *Sprzęt narciarski (uwagi dla młodego narciarza)*, „Sport” 1922, nr 30, s. 530.

⁶⁶ *Przewodnik narciarski po terenach Karpat Wschodnich*, „Sport” 1925, nr 160, s. 470–471.

zgłoszona do PZN, a jedyną sekcją narciarską ze Stanisławowa należącą do PZN od sezonu 1925/1926 była SN Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego⁶⁷.

Sekcje narciarskie klubów sportowych i KTN oraz władze szkolne⁶⁸ organizowały zawody sportowe na szczeblu lokalnym, regionalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym. Sekcje narciarskie prowadziły kursy narciarskie we Lwowie, a także w ośrodkach narciarskich, gdzie były zlokalizowane schroniska, m.in. w Sławsku, Tuchli i Worochcie. Ważnym elementem była infrastruktura sportowa, m.in. modernizowano schroniska w Sławsku i Tuchli oraz pobudowano nowe, m.in. przez oddział lwowski PTT w Gorganach i przez oddział stanisławowski PTT na Zaroślaku. W odniesieniu do infrastruktury sportowej bardzo ważne znaczenie posiadało oddanie do użytku w grudniu 1926 r. skoczni narciarskiej na Zniesieniu (Lwów).

Kluby i towarzystwa oraz władze szkolne organizowały zawody sportowe na szczeblu lokalnym, regionalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym. Do kalendarza imprez ogólnopolskich PZN zostały wpisane mistrzostwa Lwowa. W tym zakresie należy zauważyć wzrost liczebny narciarzy, jak również powiększającą się liczbę zawodników biorących udział w zawodach narciarskich oraz rozwój wyników sportowych. Narciarze lwowscy corocznie uczestniczyli w mistrzostwach Polski, odnosząc dobre rezultaty. Wyniki plasowały ośrodek lwowski na II miejscu w Polsce (po ośrodku zakopiańskim). Bardzo dobre wyniki na poziomie krajowym i międzynarodowym odnosili w biegach narciarskich Janina Loteczkowa oraz Szczepan Witkowski. Na wyróżnienie zasługuje postawa lwowskich działaczy narciarskich, którzy – obok sportowców – szczególnie przyczynili się do rozwoju narciarstwa. Należy również podkreślić, iż na łamach „Sportu” ukazywały się materiały, artykuły i doniesienia o charakterze edukacyjnym i promującym narciarstwo.

DEKLARACJA BRAKU KONFLIKTU INTERESÓW

Autorzy deklarują brak potencjalnych konfliktów interesów w odniesieniu do badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *Narciarstwo na Kresach Południowo-Wschodnich II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Sport” (1922–1927). Zarys problematyki*.

FINANSOWANIE

Autorzy nie otrzymali żadnego wsparcia finansowego w zakresie badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *Narciarstwo na Kresach Południowo-Wschodnich II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Sport” (1922–1927). Zarys problematyki*.

⁶⁷ „Narciarstwo Polskie” 1927, s. 141–146.

⁶⁸ W roku 1927 Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wprowadziło zakaz przynależności młodzieży do klubów sportowych, co utrudniło rozwój lwowskiego narciarstwa, zob. L. Rak, *Rozwój organizacyjny lwowskiego narciarstwa...*, s. 61–76.

WKLAD AUTORÓW

Teresa Drozdek-Małołepsza: konceptualizacja, zarządzanie danymi, pozyskanie funduszy, przeprowadzenie badań, metodologia, administracja projektu, zasoby, walidacja, wizualizacja, pisanie – pierwszy szkic, pisanie – recenzja i edycja;

Eligiusz Małołepszy: konceptualizacja, zarządzanie danymi, pozyskanie funduszy, przeprowadzenie badań, metodologia, zasoby, nadzór, walidacja, wizualizacja, pisanie – pierwszy szkic, pisanie – recenzja i edycja;

Leon Rak: konceptualizacja, zarządzanie danymi, metodologia, zasoby, walidacja, wizualizacja, pisanie – recenzja i edycja.

Bibliografia

A. Źródła – Prasa

„Sport” 1922–1927.

B. Literatura

Gradowski L. (red.), *Polska 1918–1988*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1989.

Kapton J., *Początki narciarstwa polskiego. Karpackie Towarzystwo Narciarzy we Lwowie 1907–1939*, Oficyna Wydawnicza Wierchy, Kraków 2018.

Kołodziej R., Aftaruk K., *Zarys historii narciarstwa i snowboardingu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2010.

„Mały Rocznik Statystyczny” 1939, Główny Urząd Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1939.

Pręgowski Z., *Dzieje narciarstwa polskiego do 1914 roku*, Wyd. PTTK „Kraj”, Warszawa 1994.

Rak L. (red.), *Sporty zimowe w tradycji polskiej kultury fizycznej*, Wydawnictwo Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Sekcja Historii Polskiego Towarzystwa Naukowego Kultury Fizycznej, Częstochowa 2011.

Rak L., *Infrastruktura sportowa i działalność organizacyjna I Lwowskiego Klubu Sportowego „Czarni” w świetle lokalnej prasy (1920–1939)*, „Rozprawy Naukowe Akademii Wychowanie Fizycznego we Wrocławiu” 2018, t. 61, s. 98–110.

Rak L., *Karpackie Towarzystwo Narciarzy we Lwowie – jubileusz 100-lecia powstania pierwszej polskiej organizacji narciarskiej*, [w:] D. Umiastowska (red.), *Aktywność ruchowa ludzi w różnym wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2008, s. 62–69.

Rak L., *Rozwój organizacyjny lwowskiego narciarstwa w latach 1919–1939*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, t. 2, nr 4, s. 61–76; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.34>.

Rak L., *Wewnętrzne uwarunkowania działalności organizacyjnej Sekcji Narciarskiej I Lwowskiego Klubu Sportowego „Czarni” w latach 1920–1939*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2015, t. 14, nr 2, s. 45–59.

Zaborniak S., *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich (1868–1939)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2007.

Zaborniak S., *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907–1939*, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Pigonia w Krośnie, Rzeszów – Krosno 2013.

Wpłynął do redakcji: 21.03.2024
Przyjęty do druku: 8.05.2025

<http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.04.02>

Zbigniew WÓJCIK*, Renata URBAN**

SPORT ZAPAŚNICZY W ZRZESZENIU LUDOWE ZESPOŁY SPORTOWE NA PODLASIU JAKO PRZYKŁAD SUKCESÓW NA ARENIE MIĘDZYNARODOWEJ (1947–1989)

Jak cytować [how to cite]: Wójcik Z., Urban R., *Sport zapaśniczy w Zrzeszeniu Ludowe Zespoły Sportowe na Podlasiu jako przykład sukcesów na arenie międzynarodowej (1947–1989)*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2025, t. 8, nr 4, s. 29–50.

Wrestling in the Rural Sports Teams Association in Podlasie as an example of success in the international arena (1947–1989)

Abstract

Wrestling in Podlasie was initiated in 1947 at the Railway Sports Club in Białystok. With the advent of successes and their promotion in the local press, activists of the Voivodeship Council of the Rural Sports Teams Association became interested in this discipline. With its organizational and financial support, seven years later the first Rural Sports Team Centre (LZS) with a wrestling section was established in the Choroszcz Commune. In the following years, other centers were founded – Rural Sports Clubs Starosielce, “Promień” Mońki, “Narew” Łomża, “Warmia” Grajewo. Their graduates successfully represented the region in numerous national competitions and international tournaments. They also competed in the European Championships. Ryszard Grzegorzewski was the first to receive this honor in 1970, fighting on the wrestling mats in Husqvarna (Sweden). Athletes from Podlasie also tried their hand at: Oulu (Finland, 1978); Łódź (Poland, 1984); Bologna (Italy, 1985); Malmö (Sweden, 1986) and Wałbrzych (Poland, 1988). Three LZS representatives also competed in the world championships: Wiesław Juszczak – Haparanda (Sweden, 1979); Zbigniew Kuźnicki – Schifferstadt (Germany, 1986); Krzysztof Czyżewski – Budapest (Hungary, 1989). A few competitors also went down in the Olympic Games history. Among the leading training centers was LKS Starosielce, which after organizational changes, had been functioning for several years as the Voivodeship Rural Sports Club “Podlasie” Białystok.

Keywords: Rural Sports Teams, Podlasie, wrestling, tournaments, championships.

* <https://orcid.org/0000-0003-1578-3119>; dr hab.; Wyższa Szkoła Administracji w Bielsku-Białej, Wydział Nauk Społecznych; e-mail: zbigniew-wojcik@o2.pl; (autor korespondencyjny)

** <https://orcid.org/0000-0001-7970-8076>; dr hab. prof. US; Uniwersytet Szczeciński, Wydział Kultury Fizycznej i Zdrowia, Instytut Nauk o Kulturze Fizycznej; e-mail: renata.urban@usz.edu.pl

Streszczenie

Uprawianie zapasów na Podlasiu zainicjowano w 1947 roku w Kolejowym Klubie Sportowym w Białymstoku. Wraz z pojawieniem się sukcesów i ich promocją w lokalnej prasie dyscypliną tą zainteresowali się działacze Rady Wojewódzkiej Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe. Przy jej wsparciu organizacyjno-finansowym siedem lat później w gminie Choroszcz utworzono pierwsze koło Ludowych Zespołów Sportowych z sekcją zapaśniczą. W kolejnych latach zawiązywały się następne ośrodki: Starosielce, „Promień” Mońki, „Narew” Łomża, „Warmia” Grajewo. Ich wychowankowie z powodzeniem reprezentowali region w licznych zawodach ogólnopolskich i turniejach międzynarodowych. Startowali także w mistrzostwach Europy. Jako pierwszy zaszczytu tego doświadczył w 1970 roku Ryszard Grzegorzewski, walcząc na zapaśniczych matach w Husqvarnie (Szwecja). Sportowcy z Podlasia próbowali swych sił także w Oulu (Finlandia, 1978); Łodzi (Polska, 1984); Bolonii (Włochy, 1985); Malmö (Szwecja, 1986) i Wałbrzychu (Polska, 1988). Trzech reprezentantów LZS wystąpiło także w mistrzostwach świata: Wiesław Joszczyk – Haparanda (Szwecja, 1979); Zbigniew Kuźnicki – Schifferstadt (Niemcy, 1986); Krzysztof Czyżewski – Budapeszt (Węgry, 1989). Nieliczni zapisali się także w historii igrzysk olimpijskich. Do wiodących ośrodków szkoleniowych należał LKS Starosielce, który po przemianach organizacyjnych przez wiele lat funkcjonował jako Wojewódzki Ludowy Klub Sportowy „Podlasie” Białystok.

Słowa kluczowe: Ludowe Zespoły Sportowe, Podlasie, zapasy, turnieje, mistrzostwa.

Wprowadzenie

Jednym z pierwszych teoretyków, który odniósł się do zagadnień sportu zapaśniczego w badanym okresie, był kapitan Ludowego Wojska Polskiego Władysław Wiro-Kiro. W 1948 roku wydał książkę *Zapasy i samoobrona dla hufców Powszechnej Organizacji „Służba Polsce”*¹, ale jak wskazuje tytuł, były to zalecenia o charakterze instruktażowym ukierunkowane na potrzeby organizacji paramilitarnej. Literaturę przedmiotu lat powojennych zdominowało opracowanie Witolda Nowakowskiego i Józefa Grotkowskiego z 1955 roku pt. *Zapasy klasyczne*². Dziewięć lat później na rynku wydawniczym ukazała się kolejna pozycja poświęcona tej dyscyplinie sportu pt. *Władysław Pytłasiński i jego trening zapaśniczy*³. Natomiast w 1976 roku, w ramach serii Biblioteki Szkolnego Klubu Sportowego Zygmunt Dmowski wraz Jackiem Skubisem wydali książkę pt. *Zapasy. Judo*⁴. Kilka lat później (1981), wykorzystując doświadczenia ze współpracy z Międzynarodową Federacją Zapaśniczą i pracy w charakterze arbitra na trzech kolejnych igrzyskach olimpijskich (Monachium 1972, Montreal 1976, Moskwa 1980), Z. Dmowski napisał kolejną książkę pt. *I ty zostaniesz olimpijczykiem. Zapasy*⁵. Okre-

¹ W. Wiro-Kiro, *Zapasy i samoobrona dla hufców Powszechnej Organizacji „Służba Polsce”*, Warszawa 1948.

² W. Nowakowski, J. Grotkowski, *Zapasy klasyczne*, Warszawa 1955.

³ C. Borejsza, *Władysław Pytłasiński i jego trening zapaśniczy*, Warszawa 1964.

⁴ Z. Dmowski, J. Skubis, *Zapasy. Judo*, Warszawa 1976.

⁵ Z. Dmowski, *I ty zostaniesz olimpijczykiem. Zapasy*, Warszawa 1981.

sowo swoimi doświadczeniami z pracy trenerskiej dzielił się znany powszechnie w środowisku zapasniczym Janusz Tracewski. W latach siedemdziesiątych XX wieku opracował i zaprezentował szereg tematycznych materiałów szkoleniowych, jak np. *Zestaw prób sprawności ogólnej i specjalnej* oraz cieszący się dużą popularnością poradnik *Zapasy dla ciebie*⁶. Jego dziełem było również 16 filmów szkoleniowych traktujących o tej dyscyplinie sportu⁷. W latach późniejszych wydał dwie książki: *Zapasy, w drodze do mistrzostwa*⁸ oraz *Polska szkoła zapasów*⁹. Wspomniane pozycje zaliczane są do specjalistycznych opracowań związanych z doświadczeniami autora z prowadzeniem reprezentacji Polski.

Wspomnieć należy o zeszytach wydawanych przez Polski Związek Zapasniczy, w których jego etatowi pracownicy, trenerzy, a okresowo także naukowcy publikowali na potrzeby środowiska interesujące materiały szkoleniowe. Ich autorami byli m.in.: Krystyna Anioł-Strzyżewska, Andrzej Głaz, Lech Krzysztof, Ryszard Klimas, Jerzy Lipski, Stanisław Lis, Eugeniusz Najmark, Włodzimierz Starosta, Andrzej Wojda. Należy podkreślić, że w zakreślonej cezurze czasowej związanej z niniejszym tematem ukazało się kilka szczególnie cennych artykułów i monografii naukowych, autorstwa byłego zawodnika, trenera i późniejszego wykładowcy Zamiejscowego Wydziału Wychowania Fizycznego poznańskiej AWF w Gorzowie Wlkp., a ostatnio Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku – Piotra Godlewskiego. Z bogatego dorobku tego autora na uwagę zasługują m.in.: *Rozwój organizacyjny sportu zapasniczego w pierwszych latach Polski Ludowej*¹⁰; *Cyganiewicz, Szczerciński a sprawa Polonii argentyńskiej w latach 1933–1935*¹¹; *Zarys dziejów polskiego zapasnictwa profesjonalnego*¹² oraz *Emigracja zarobkowa zapasników i bokserów polskich przed 1939 rokiem*¹³. W opracowaniach tych autor prezentuje zapasnictwo z historycznego punktu widzenia, szczególnie przydatnego dla niniejszej publikacji¹⁴.

Przy omawianiu dostępnych źródeł i materiałów należy wspomnieć także o tytułach periodyków, które podejmowały problematykę rozwoju sportu wiej-

⁶ J. Tracewski, *Zapasy dla ciebie*, Warszawa 1979.

⁷ J. Chełmecki, A. Głaz, J. Lipski, *Historia polskich zapasów 1922–2012*, Warszawa 2012, s. 334.

⁸ J. Tracewski, *Zapasy, w drodze do mistrzostwa*, Warszawa 2010.

⁹ Tenże, *Polska szkoła zapasów*, Warszawa 2017.

¹⁰ P. Godlewski, *Rozwój organizacyjny sportu zapasniczego w pierwszych latach Polski Ludowej*, monografia nr 235, AWF, Poznań 1987.

¹¹ Tenże, *Cyganiewicz, Szczerciński a sprawa Polonii argentyńskiej w latach 1933–1935*, monografia nr 239, AWF, Poznań 1987.

¹² Tenże, *Zarys dziejów polskiego zapasnictwa profesjonalnego*, Gorzów Wlkp. 1988.

¹³ Tenże, *Emigracja zarobkowa zapasników i bokserów polskich przed 1939 rokiem*, monografia nr 264, AWF, Poznań 1989.

¹⁴ Wspomnieć należy, że P. Godlewski w 1987 roku opublikował jeszcze dwa opracowania pt. *Aktualne problemy badań w zapasach*, Warszawa 1987 oraz *Mini-zapasy w czasopiśmie „Wychowanie Fizyczne i Higiena Szkolna”* 1987, nr 8. Odnosiły się one do prognozowania, doboru i selekcji, odnowy biologicznej oraz aspektów fizjologicznych sportu zapasniczego.

skiego w skali ogólnopolskiej. W 1953 roku pojawił się „Przegląd Sportowy” jako oficjalny organ prasowy Głównego Komitetu Kultury Fizycznej (GKKF) oraz Rady Głównej Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe. Po reorganizacji, w latach 1956–1964 ukazywał się jako miesięcznik (później dwutygodnik) pod nazwą „W Naszych LZS-ach”, następnie w latach 1965–1968 jako pismo pod nazwą „W Barwach LZS”, a w latach 1968–1989 jako „Wiadomości Sportowe”. Niezależnie od tytułu i częstotliwości ukazywania się zawsze były to czasopisma, które relacjonowały rozwój sportu wiejskiego we wszystkich województwach i regionach kraju, także na Podlasiu.

Jednakże w żadnym z wyżej wymienionych opracowań ich autorzy nie nawiązują do sportu młodzieżowego uprawianego w środowisku wiejskim. Dopiero w 2021 roku Z. Wójcik, w monografii pt. *Sport zapaśniczy w Polsce północno-wschodniej jako czynnik aktywizacji społecznej i młodzieży szkolnej 1945–1989. Studium historyczno-pedagogiczne*¹⁵, podjął próbę odniesienia się do tych zagadnień. Dlatego zainteresowanie autorów niniejszego opracowania przedmiotowym tematem wydaje się w pełni uzasadnione, zwłaszcza że w prezentowanym artykule wykorzystano nowe źródła¹⁶, a całość narracji zaprezentowano z uwzględnieniem procesu rozwoju sportu w klubach i kołach Ludowych Zespołów Sportowych w Polsce, a zwłaszcza na Podlasiu.

Należy podkreślić, że po zakończeniu II wojny światowej ruch sportowy w środowisku wiejskim został zainicjowany bardzo szybko. Jeszcze w 1945 roku na ziemiach wschodnich i na Pomorzu organizowano rozgrywki w piłkę nożną¹⁷. Nie ulega jednak wątpliwości, że miały one charakter spontaniczny i nie były ujęte w ramy instytucjonalne. Aktywność w tym zakresie, obejmującą obszar całego kraju, zapoczątkowali w 1946 roku działacze Związku Samopomocy Chłopskiej. Mimo że większość badaczy zajmujących się wiejską kulturą fizyczną za pierwsze koło sportowe na polskiej wsi uznała koło LZS w Czarnowasach na Opolszczyźnie, to w niektórych czasopismach pojawiła się informacja o pierwszeństwie w tych działaniach zespołu sportowego utworzonego na początku 1946 roku w Złotnikach Kujawskich (w powiecie inowrocławskim)¹⁸.

Podstawą aktywności sportowej była podjęta 10 marca uchwała, na mocy której rozpoczęto w Polsce akcję programowo-organizacyjną w zakresie upo-

¹⁵ Z. Wójcik, *Sport zapaśniczy w Polsce północno-wschodniej jako czynnik aktywizacji społecznej i młodzieży szkolnej 1945–1989. Studium historyczno-pedagogiczne*, Poznań 2021.

¹⁶ Archiwum Akt Nowych, Główny Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki, sygn. 1/527, Założenia regulaminu współzawodnictwa w ruchu spartakiadowym w latach 1967–1971; E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, *Zarys dziejów sportu i turystyki w działalności Śląskiego Wojewódzkiego Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe (1946–2021)*, Białystok 2023; R. Szubert, *Piśmiennictwo do dziejów sportu i turystyki w środowisku wiejskim w Polsce w latach 1944–1975*, [w:] „Aktywność Ruchowa Ludzi w Różnym Wieku” 2015, nr 1 (25), s. 19–26; artykuły w prasie: „W Barwach LZS” 1965; „W Naszych LZS-ach” 1956; „Wiadomości Sportowe” 1967, 1969, 1975.

¹⁷ *Oldboje wiejskiego sportu*, „W Barwach LZS” 1965 (z dn. 4.05.), s. 2.

¹⁸ „Wiadomości Sportowe” 1969 (z dn. 21.01.), s. 2.

wszechniania wychowania fizycznego na wsi¹⁹. Aby zainspirować mieszkańców i przybliżyć stosowne procedury, wydano specjalistyczny poradnik pt. *Akcja usportowienia wsi*. Zaprezentowano w nim sposoby organizacji imprez, rejestracji samorzutnie powstających ludowych zespołów sportowych oraz możliwości kształcenia przyszłych kadr. Dopiero od 1948 roku kultura fizyczna została ujęta w strukturach państwowych poprzez utworzenie Rad Sportu Wiejskiego, a później (1952) ogólnokrajowego Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe²⁰. Prężnie rozwijający się w kolejnych latach ruch stworzył możliwości realizacji ambitnych zamierzeń wielu utalentowanym zawodnikom, nie tylko na arenie ogólnopolskiej, lecz także międzynarodowej, w tym olimpijskiej. Pionierem był wychowanek Ludowego Klubu Sportowego „Szczyrk” Antoni Wieczorek, olimpijczyk w skokach narciarskich (Oslo, 1952)²¹. Natomiast pierwszy medal olimpijski (złoty) w historii sportu wiejskiego wywalczył w podnoszeniu ciężarów Ireneusz Paliński z LZS „Mazovia” Ciechanów (Rzym, 1960). Proces upowszechniania sportu w środowisku wiejskim przebiegał podobnie na całym obszarze Polski, a zapaśnictwo na Podlasiu wypromował Antoni Dąbrowski – uczeń Władysława Pytlańskiego. W czasach Polski Ludowej nie reprezentował on jednak LZS. Jako przedwojenny atleta już w 1947 roku, przy wsparciu Związku Zawodowego Kolejarzy, zorganizował branżowy Kolejowy Klub Sportowy z sekcją ciężkiej atletyki (podnoszenie ciężarów, zapasy)²². Trzy lata później pionierzy ciężkiej atletyki w Białymstoku zorganizowali pierwsze mistrzostwa Polski Zrzeszenia Sportowego „Kolejarz” (1950). Do stolicy województwa przybyły wówczas kolejowe reprezentacje Krakowa, Opola i Torunia. Jednakże z uwagi na niski jeszcze poziom wyszkolenia, gospodarze w klasyfikacji drużynowej zajęli w zapasach czwarte – ostatnie – miejsce. Odnotować jednak należy, że technicznym wyszkoleniem wyróżniał się spokrewniony z trenerem Jan Dąbrowski, który zasłużenie zdobył w wadze półśredniej tytuł wicemistrza w zapasach i podnoszeniu ciężarów. Jeszcze większą niespodziankę sprawił Antoni Danieluk, który w podnoszeniu ciężarów, wadze średniej, wywalczył tytuł mistrzowski²³. Rezultaty te okazały się źródłem dobrej promocji ciężkiej atletyki nie tylko w regionie. Na początku lat pięćdziesiątych minionego wieku z doświadczeń białostockich korzystali także działacze Wojewódzkiego Urzędu Kultury Fizycznej w Olsztynie²⁴.

¹⁹ E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, dz. cyt., s. 33.

²⁰ R. Szubert, dz. cyt., s. 19.

²¹ E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, dz. cyt., s. 43.

²² H. Bratkowski, *Przecież nie zmarnowałem życia*, „Sport dla Wszystkich” 1957, nr 2, s. 35; W. Kierdelewicz, *Rozwój zapaśnictwa w Białymstoku w latach 1926–1991*, [praca dyplomowa], Gorzów Wlkp. 1991, s. 12; J. Górko, *Sprintem przez historię. Z dziejów sportu w regionie północno-wschodnim*, Białystok 1996, s. 323.

²³ *Z działalności sekcji atletycznej ZS Kolejarz. Umasowić sport atletyczny w naszym województwie*, „Gazeta Białostocka” 1952, nr 84, s. 6.

²⁴ Z. Wójcik, *Sport zapaśniczy w Zrzeszeniu Ludowe Zespoły Sportowe na Warmii i Mazurach (1964–1975)*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2022, t. 5, nr 1, s. 56.

Władze Zrzeszenia LZS zabiegały o szerokie upowszechnienie aktywności fizycznej i z tego powodu często inicjowały konkursy, w których mogli uczestniczyć wszyscy mieszkańcy wsi, niekoniecznie ze specjalistycznym przygotowaniem sportowym. Do takich należał np. „Konkurs Siłacza Wiejskiego”. W 1955 roku współzawodniczyło w nim 15 tys. mieszkańców wsi. Zgodnie z regulaminem uczestników dzielono na trzy kategorie wagowe – lekką, średnią oraz ciężką. Waga sztangielki lub odważnika wynosiła 17,5 kg dla juniorów oraz 25 kg dla seniorów. Rywalizacja polegała na podnoszeniu ciężarka prawą i lewą ręką, a o zwycięstwie i kolejności miejsc decydowała suma podniesień ciężarka jedną i drugą ręką. Osiągnięcia w tego rodzaju zawodach niejednokrotnie stawały się swego rodzaju kwalifikacją do poszczególnych dyscyplin sportowych, także do zapasów²⁵.

Spontanicznie zainicjowany ruch sportowy dynamicznie się rozwijał, a dowodem tego był m.in. udział Mirosława Dąbrowskiego w mistrzostwach świata federacji klubów kolejowych (1957). Ponadto w tym samym okresie aż sześciu zapaśników walczyło w Szczecinie w mistrzostwach Polski²⁶. Przedwczesna śmierć Antoniego Dąbrowskiego (1959), zasłużonego dla Podlasia szkoleniowca, i brak równie energicznego następcy stały się główną przyczyną rozwiązania sekcji ciężkoatletycznej²⁷. Dyscyplina ta na terenie ówczesnego województwa białostockiego miała już wielu zwolenników, lecz w środowisku sportowym nie znalazł się charyzmatyczny promotor, który doprowadziłby do jej dalszego upowszechnienia.

Metody i problemy badawcze

Głównym celem pracy było przedstawienie rozwoju sportu zapaśniczego na Podlasiu z uwzględnieniem jego wszechstronnych uwarunkowań, a także ukazanie osiągnięć zawodników reprezentujących ludowe kluby sportowe w rywalizacji ogólnopolskiej oraz międzynarodowej. W przygotowaniu niniejszego opracowania wykorzystano materiały z zasobów archiwów państwowych w Warszawie i Białymstoku, składnic akt Zrzeszenia LZS, zbiorów biblioteki Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie, prasy centralnej i lokalnej oraz literatury dotyczącej sportu zapaśniczego w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Przydatne okazały się też studia tematyczne – niepublikowane prace dyplomowe korelujące z obranym tematem. Zebrany materiał dotyczył młodzieży, głównie juniorów młodszych i juniorów, a opracowano go metodami analizy i syntezy źródeł

²⁵ „W Naszych LZS-ach” 1956, nr 4, s. 3.

²⁶ W. Kierdelewicz, dz. cyt., s. 15; R. Kwasiborski, *Geneza i rozwój sportu zapaśniczego na Ziemi Białostockiej*, [praca magisterska], Warszawa 2006, s. 30.

²⁷ W. Kierdelewicz, dz. cyt., s. 16.

historycznych, indukcji, dedukcji oraz metodą porównawczą. Autorzy sformułowali następujące problemy badawcze:

1. W jakich okolicznościach zainicjowano rozwój sportu zapaśniczego na Podlasiu?
2. Kiedy sportem zapaśniczym zainteresowali się działacze LZS?
3. Jakie sukcesy odnosili zapaśnicy stylu klasycznego z podlaskich kół i klubów LZS na arenie międzynarodowej?

Wyniki i dyskusja

W 1964 roku do powojennych tradycji nawiązał były wicemistrz Polski Zrzeszenia Sportowego „Kolejarz” Henryk Dąbrowski. Korzystając z organizacyjnego i finansowego wsparcia Rady Wojewódzkiej Zrzeszenia LZS w Białymstoku, zawiązał w Choroszcy nową sekcję zapaśniczą. Od początku uprawiano wyłącznie styl klasyczny, który następnie upowszechnił się w powstających kołach i klubach LZS. Treningi odbywały się w sali gimnastycznej miejscowej Szkoły Podstawowej przy ulicy H. Sienkiewicza 29. Na jednym z zebrań poprzedzających powołanie sekcji, zainteresowana uczestnictwem w szkoleniu zapaśniczym młodzież nadała powstałemu klubowi nazwę „Gryf”²⁸. Treningi były wówczas dużym wydarzeniem w codziennym funkcjonowaniu placówki oświatowej i budziły zaciekawienie nawet wśród młodzieży mało zainteresowanej sportem. Niejednokrotnie do sali gimnastycznej zaglądała też męska część grona pedagogicznego. Prowadzone przez H. Dąbrowskiego zajęcia skutkowały systematycznym sportowym rozwojem ćwiczących²⁹. Szkoleniowiec „Gryfa” poszukiwał skutecznego sposobu do jeszcze większego rozpropagowania sportu zapaśniczego na Podlasiu. Koncepcja ta spotkała się z życzliwym wsparciem kierownika Wydziału Wyszkołeni Polskiego Związku Zapaśniczego (PZZ) Zygmunta Dmowskiego. Z jego inicjatywy w 1965 roku rozegrano w Białymstoku – cieszący się już dużym prestiżem i popularnością – VIII Międzynarodowy Turniej im. Władysława Pytlańskiego. Z tego powodu hala sportowa przy ulicy Jurowieckiej w dniach 22–23 maja zappełniła się kompletem publiczności³⁰.

Na te zawody Wojewódzki Ośrodek Sportu, Turystyki i Wypoczynku prowadził sprzedaż biletów wstępu³¹. W rywalizacji uczestniczyło 30 reprezen-

²⁸ R. Kwasiborski, *Geneza i rozwój sportu...*, s. 32.

²⁹ J. Górko, dz. cyt., s. 323.

³⁰ Wywiad z Jackiem Romanowskim, obserwatorem turnieju, byłym zawodnikiem białostockich klubów, trenerem WLKS „Podlasie” Białystok i sędzią zapaśniczym z dnia 26.11.2018 roku; zapis w posiadaniu autorów; *Idziemy na turniej zapaśniczy im. Pytlańskiego*, „Gazeta Białostocka” 1965, nr 118, s. 2; *Na matach hali Jagiellonii o paszporty do Finlandii*, „Gazeta Białostocka” 1965, nr 120, s. 2.

³¹ *W hali Jagiellonii najlepsi zapaśnicy świata*, „Gazeta Białostocka” 1965, nr 118, s. 2.

tantów z pięciu państw, tj. Bułgarii, Czechosłowacji, Niemieckiej Republiki Demokratycznej, Szwecji i Związku Radzieckiego, oraz 24 zawodników z Polski. Wspomniany turniej był ostatnim sprawdzianem przed zbliżającymi się mistrzostwami świata w Finlandii. Poszczególne pojedynki miały niezwykle atrakcyjny przebieg, ponieważ niemal w każdej kategorii wagowej walczyli reprezentanci ekip zagranicznych. W ocenie Z. Dmowskiego najefektowniej zaprezentował się Szwed Sten Svensson, który w Białymstoku okazał się niepokonany. Spośród Polaków wyróżniali się: Stefan Hajduk, Bernard Knitter i Wojciech Granat, a z młodszej generacji – Piotr Starzyński i Bogdan Miecznik. Nie byli to jednak sportowcy z Podlasia.

Dwa miesiące później odbyły się w mieście podobne zawody, lecz w stylu wolnym³². Przebywająca w Polsce młodzieżowa reprezentacja stanu Oregon (USA) rozegrała z drużyną narodową drugi z rzędu turniej. Po przykrej porażce gospodarzy w Szczecinie, 25 lipca 1965 roku spodziewano się na Podlasiu udanego rewanżu³³. Drużynę gości stanowili uczniowie szkół średnich. Z grona Polaków najładniejszy pojedynek stoczył Tadeusz Godyń. Walczył dwukrotnie. W pierwszym występie na macie wygrał z Borcherssem, a w drugim dniu położył na łopatki Williamsa. Walczył agresywnie i mądrze taktycznie. Jego zwycięstwa były miłą niespodzianką. Spośród Amerykanów dużą sympatię publiczności zdobył najmłodszy z nich, 15-letni Dove Thomas, który dzielnie bronił się w walce z doświadczonym Pawłem Łukaszewiczem³⁴. Zwycięstwo gości nie podlegało jednak dyskusji. Pokonali oni Polaków w stosunku 5,5:3,5³⁵. Pojedynki były na wysokim poziomie, a publiczność opuszczała zawody wyraźnie zadowolona. Wspomniane wydarzenia spełniły oczekiwania białostockich działaczy, a ich społeczna praca, sportowa pasja i zaangażowanie zostały docenione. W drugiej połowie 1965 roku reaktywowano, powołany przed siedmioma laty, Okręgowy Związek Zapaśniczy (OZZ). Nowy zarząd wkrótce po ukonstytuowaniu zainicjował organizację drużynowych rozgrywek ligi okręgowej, a rywalizacja w niej miała podnieść poziom wyszkolenia w regionie. Dzięki temu, jednemu z zapaśników „Gryfa” – po dwóch latach przygotowań – udało się zakwalifikować (1966) do mistrzostw Polski LZS, rozgrywanych w Wacynie k. Radomia³⁶. Reprezentujący Choroszcz Arkadiusz Kapliński wywalczył

³² J. Wołosik, *Sportowe kalendarium północno-wschodniej Polski*, Białystok 2004, s. 177; *Zapaśnicy Polski i USA na macie w hali Jagiellonii*, „Gazeta Białostocka” 1965, nr 174, s. 4.

³³ *Zapaśnicy Polski i USA na macie...*, s. 4.

³⁴ Rezultaty białostockiego turnieju w poszczególnych wagach przedstawiały się następująco: kogucia – Williams pokonał Rybarczyka, piórkowa – Borchers przegrał z Godyniem, lekka – Szmith wygrał z Pajakiem, półciężka – Levis wypunktował Bartkowiaka, musza – Thomas przegrał z Łukaszewiczem, piórkowa – Wilian uległ Godyniowi, lekka – Szmith wygrał z Kwiatkowskim, półciężka – Jesz wygrał z Bocheńskim; zob. *Młodzi zapaśnicy z Oregonu podobał się w Białymstoku*, „Gazeta Białostocka” 1965, nr 175, s. 6.

³⁵ J. Górko, dz. cyt., s. 324; *Zapaśnicy Polski i USA...*, s. 4.

³⁶ Archiwum Podlaskiego Zrzeszenia LZS w Białymstoku, *Monografia LKS „Promień” Mońki* [maszynopis], s. 28.

w tych zawodach czwarte miejsce. Perspektywa dalszego rozwoju kształtowała się już znacznie lepiej. Celem prowadzonego współzawodnictwa była dalsza popularyzacja sportu zapasniczego, a jej efektem utworzenie podobnej sekcji w kole LZS Starosielce. Dużym wyzwaniem dla zapasników z Podlasia były zawsze mistrzostwa Polski LZS. W 1967 roku odbyły się one w Krotoszynie. W rywalizacji na tym poziomie sekcję z Choroszczy reprezentował klubowy kolega A. Kaplińskiego – Wojciech Kranc, który wywalczył pierwszy (brązowy) medal³⁷. Mimo niewątpliwego sukcesu zapasnicy z miejscowego koła nie zaistnieli we współzawodnictwie międzynarodowym, ale swoją aktywnością przyczynili się do podtrzymania tradycji zapoczątkowanych w 1947 roku w Kolejowym Klubie Sportowym³⁸.

W połowie lat sześćdziesiątych XX wieku zapasnictwem zainteresowała się młodzież z przedmieść Białegostoku. Przy organizacyjnej pomocy Rady Wojewódzkiej LZS powołano Dzielnicowy Międzyzakładowy Ludowy Klub Sportowy (DMLKS) Starosielce³⁹. Jego siedziba mieściła się przy ulicy Elewatorskiej 13. W przeszłości miejscowość ta była samodzielny miastem, które do stolicy województwa włączono w pierwszej połowie lat sześćdziesiątych minionego wieku. Zajęcia odbywały się w hali Klubu Sportowego „Budowlani” (późniejsza „Jagiellonia”). Tam przygotowywano się m.in. do mistrzostw Polski Zrzeszenia LZS i wielu innych zawodów. PZZ – mając na uwadze znaczne ożywienie zapasnictwa na Podlasiu – powierzył zarządowi OZZ organizację mistrzostw Polski juniorów w stylu klasycznym. Rozegrano je w Białymstoku w lutym 1967 roku⁴⁰.

W niespełna trzyletnim okresie swojego istnienia jako DMLKS Starosielce, klub zdołał zaznaczyć swoją obecność w ogólnopolskim współzawodnictwie w zapasach w stylu klasycznym, a jego reprezentanci odnosili sukcesy w rywalizacji LZS. Przykładowo w mistrzostwach zrzeszenia w zapasach klasycznych, które odbyły się w dniach 5–7 maja 1967 roku w Elblągu – mimo ogólnie niezbyt wysokiego poziomu sportowego – reprezentanci Podlasia osiągnęli kilka wartościowych wyników. W wadze półśredniej Świętochowski wywalczył złoty medal, w wadze koguciej Hajduczenia zdobył brązowy medal, a w wadze średniej Romanowski zajął VI miejsce. W klasyfikacji drużynowej zarówno klub Starosielce, jak i województwo białostockie uplasowały się wówczas na IV miejscu⁴¹.

W 1968 roku DMLKS Starosielce przekształcił się w Ludowy Klub Sportowy „Podlasiak”⁴² i wkrótce po tym wydarzeniu, w dniach 18–19 maja, rozegrano

³⁷ W. Kierdelewicz, dz. cyt., s. 18.

³⁸ H. Bratkowski, dz. cyt., s. 35.

³⁹ Archiwum Państwowe w Białymstoku (dalej APB), Zespół Akt Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej (dalej ZA PWRN) nr 149, Rejestr stowarzyszeń i związków z lat 1950–1973, sygn. 579, k. 172–173.

⁴⁰ J. Wołosik, dz. cyt., s. 73.

⁴¹ W. Wiechowski, *Staby poziom w mistrzostwach „klasyków”*, „Wiadomości Sportowe” 1967, nr 19 (z dn. 9.05), s. 3.

⁴² W. Kierdelewicz, dz. cyt., s. 19.

w Białymstoku kolejny turniej w międzynarodowej obsadzie. Tym razem gościła w mieście I i II reprezentacja Polski Zrzeszenia LZS, drużyna podobnego stowarzyszenia z ówczesnego Związku Radzieckiego – Jöud Estonia, oraz kadra województwa białostockiego. Łącznie było to 37 zawodników, w tym aż pięciu mistrzów sportu ZSRR⁴³. W barwach I reprezentacji LZS po raz pierwszy wystąpiło trzech zapaśników z Podlasia: Ryszard Grzegorzewski, Władysław Świętochowski oraz Lech Rekuć. Najlepiej zaprezentował się pierwszy z wymienionych, reprezentujący podsekcję „Podlasiaka” funkcjonującą w Państwowym Technikum Melioracji Wodnych. W kategorii wagowej 48 kg wywalczył on drugie miejsce⁴⁴. Po trzech błyskotliwych zwycięstwach przegrał w finale z ówczesnym mistrzem kraju Grzenkowiczem przez położenie na łopatki. W zawodach tych dominowali Estończycy, którzy zwyciężyli w sześciu kategoriach wagowych (na osiem rozegranych). Mecz zapaśniczy tym razem cieszył się umiarkowanym zainteresowaniem, a funkcję sędziego głównego sprawował miejscowy szkoleniowiec Jerzy Dąbrowski⁴⁵. W kolejnych latach nawiązano także kontakty z zapaśniczym środowiskiem Kowna i Grodna⁴⁶.

W 1968 roku wspomniany Grzegorzewski zdobył dla „Podlasiaka” tytuł mistrza Polski w kategorii juniorów młodszych i powołany został do kadry narodowej. To był pierwszy tak znaczący sukces, zarówno tego zawodnika, jak i regionu. Dlatego stał się on liderem w rywalizacji II-ligowej. Jednak w historycznym debiucie klub, który reprezentował, przegrał mecz z „Olimpią” Warszawa w stosunku 2,25:7,25. Natomiast Grzegorzewski nie dał się pokonać swojemu przeciwnikowi w wadze do 48 kilogramów. We wrześniu tego roku uczestniczył wraz z reprezentacją województwa w I OSM we Wrocławiu. W założeniach władz najzdolniejsi uczestnicy spartakiad mieli stanowić w przyszłości trzon kadry narodowej i olimpijskiej⁴⁷. Jak przysłało na reprezentanta Polski, nie zawiódł podlaskich sympatyków zapasów i ze stolicy Dolnego Śląska powrócił ze srebrnym medalem⁴⁸. Sukcesy Grzegorzewskiego doceniła sportowa społeczność Białegostoku. W roku następnym sklasyfikowano go na czwartym miejscu w plebiscycie na najlepszego/najpopularniejszego zawodnika regionu. Jak się szybko okazało, sympatycy sportu wykazali się dużą przewidywalnością. W roku 1970 Grzegorzewski wraz z Piotrem Fidziukiewiczem startowali w Katowicach w Międzynarodowym

⁴³ 5 mistrzów sportu ZSRR na białostockiej macie, „Gazeta Białostocka” 1968, nr 119, s. 6.

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ Legitymacja sędziowska Jerzego Dąbrowskiego, tabela: sędziowanie zawodów, zapis: „Międzynarodowy Turniej Zapaśniczy Jöud Estonia – reprezentacja Polski LZS, Białystok, dnia 18–19 maja 1968”, poz. 24.

⁴⁶ Białystok – Kowno. O rewanżowych walkach zapaśników i dżudoków, „Gazeta Białostocka” 1971, nr 351–352, s. 2; Legitymacja sędziowska Jerzego Dąbrowskiego..., poz. 81.

⁴⁷ Archiwum Akt Nowych, Główny Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki, sygn. 1/527, Założenia regulaminu współzawodnictwa w ruchu spartakiadowym w latach 1967–1971.

⁴⁸ Srebrny medal Grzegorzewskiego, „Gazeta Białostocka” 1969, nr 212, s. 2.

Memoriale im. Pawła Jasińskiego, a pierwszy z wymienionych w kategorii wagowej 52 kg wywalczył wówczas brązowy medal⁴⁹.

Zapaśnicy „Podlasiaka” nadal z powodzeniem uczestniczyli także w zawodach ogólnopolskich. W 1970 roku juniorzy wywodzący się z przyszkolnych kół LZS rywalizowali w mistrzostwach Polski w Przemyślu. Dzięki temu harmonijnie rozwijał się talent lidera drużyny R. Grzegorzewskiego. Zwrócił na to uwagę trener reprezentacji Polski Marek Cieślak i powołał go do kadry narodowej na mistrzostwa Europy juniorów w Husqvarnie (Szwecja). Skandynawia okazała się bardzo szczęśliwa. Wtedy to, obok wychowanka „Podlasiaka”, w barwach Polski wystąpili bardzo utalentowani zawodnicy. Wywodzili się z klubów Mazowsza, Śląska i Podkarpacia. U progu wielkiej kariery był wówczas – późniejszy medalista olimpijski – Andrzej Supron (RKS „Elektryczność” Warszawa). Nie zawiódł on nadziei szkoleniowców i sympatyków zapasów, gdyż w mistrzostwach nie miał sobie równych. Medale srebrny i brązowy wywalczyli ponadto Czesław Stanjek (RKS „Siła” Mysłowice) oraz Marek Młynarczyk (KS „Stal” Rzeszów)⁵⁰. W tak silnej polskiej drużynie walczył Grzegorzewski. Jednak jego debiut w zawodach tej rangi nie należał do szczególnie udanych. W kategorii wagowej 52 kg sklasyfikowany został na siódmym miejscu⁵¹. Miał on dużą szansę na zdobycie medalu, ale zajęcie lepszej lokaty utrudniała kontuzja i kontrowersyjna porażka z zawodnikiem ZSRR⁵². W mistrzostwach Europy juniorów sportowcy z Podlasia startowali jeszcze kilkakrotnie, o czym będzie mowa w dalszej części. Natomiast zapaśnicy walczący w kategorii seniorów zaszczytu tego dostąpili tylko dwa razy. Kwalifikacje do mistrzostw kontynentu wywalczył utytułowany Jerzy Choromański, ale był już wtedy zawodnikiem GKS Katowice⁵³. W mistrzostwach świata z grona seniorów w badanym okresie nie uczestniczył nikt!

Utalentowanego juniora Grzegorzewskiego z Białegostoku naśladowało kilku innych zapaśników, ale największe postępy czynił wówczas Mirosław Majewski. Po sukcesie w II OSM (Katowice 1971) otrzymał nawet stypendium sportowe w kwocie 800 złotych. Sportowa nagroda zbliżona była do miesięcznych poborów jego matki⁵⁴. Klub miał wówczas dobre perspektywy rozwoju. W 1972 roku białostoccy zapaśnicy awansowali do I ligi młodzieżowej. Działacze zainspirowani sukcesami podopiecznych – w porozumieniu z sympatykami lekkiej atle-

⁴⁹ Kolejny sukces R. Grzegorzewskiego, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 332, s. 6.

⁵⁰ J. Chełmecki, A. Głaz, J. Lipski, dz. cyt., s. 104.

⁵¹ G. Zańko, dz. cyt., s. 273.

⁵² J. Górko, dz. cyt., s. 324; W. Kierdelewicz, dz. cyt., s. 19.

⁵³ J. Choromański w mistrzostwach Europy seniorów walczył po raz pierwszy w 1982 roku w Warnie (Bułgaria) i dwa lata później w Budapeszcie (Węgry). W kategorii wagowej 100 kg zajął odpowiednio IV i VIII miejsce; zob. G. Zańko, *Historia zapasnictwa podlaskiego 1926–2016*, Szczecin 2018, s. 273.

⁵⁴ Wywiad z M. Majewskim z dnia 18.01.2018 roku; zapis w posiadaniu autorów.

tyki – w maju tego roku zdecydowali o przekształceniu dobrze funkcjonującego stowarzyszenia w Wojewódzki Ludowy Klub Sportowy (WLKS) „Podlasie”⁵⁵.

Nowo powstały podmiot nadal blisko współpracował z resortem rolnictwa, dlatego na Walnym Zgromadzeniu funkcję prezesa powierzono dyrektorowi Wojewódzkiego Zrzeszenia Państwowych Gospodarstw Rolnych Zbigniewowi Deneciewiczowi. Jednakże w roku igrzysk olimpijskich (1972) sympatycy sportu na Podlasiu bardziej emocjonowali się powołaniem Jerzego Melcera (piłka ręczna) do reprezentacji narodowej na Igrzyska XX Olimpiady w Monachium. Wspomniany Melcer oraz A. Zajkowski (judo) byli pierwszymi olimpijczykami w historii regionu. W badanym okresie nikt ze środowiska zapaśniczego nie dostąpił takiego zaszczytu⁵⁶.

Przybywało natomiast klubów sportowych prowadzących sekcje zapaśnicze. Rok po igrzyskach zawiązał się Ludowy Klub Sportowy „Narew” Łomża (1973)⁵⁷. Po reformie administracyjnej w Polsce (1975) przekształcił się w Wojewódzki Ludowy Klub Sportowy (WLKS) „Narew”. Istotnym impulsem do reorganizacji był rozegrany w mieście turniej będący eliminacjami do mistrzostw świata seniorów w stylu klasycznym. O prawo startu w Göteborgu walczyły reprezentacje Niemieckiej Republiki Demokratycznej, Węgier oraz Polski, a w narodowej drużynie wystąpił m.in. mistrz olimpijski Kazimierz Lipień⁵⁸. Wydarzenie to okazało się dobrą promocją sportu zapaśniczego w Łomży. O miejscu rozegrania zawodów zdecydował PZZ, który w podobny sposób wspierał przed laty kluby z Białegostoku. W latach późniejszych zapaśnicy „Narwi” dobrze zapisali się w historii współzawodnictwa nie tylko na arenie ogólnopolskiej, ale także międzynarodowej, o czym będzie jeszcze mowa.

W wiodącym w regionie WLKS „Podlasie” do grona najbardziej utalentowanych zawodników w pierwszej połowie lat siedemdziesiątych minionego stulecia zaliczano – przywoływanego po wielokroć – R. Grzegorzewskiego i Jerzego Chormańskiego. Pierwszy z wymienionych kolejny raz uplasował się na szóstej pozycji w plebiscycie na najlepszego sportowca regionu, natomiast jego klubowy kolega – po triumfie w turnieju „Nadziei Olimpijskich” rozgrywanym w Wałbrzychu – powołany został do młodzieżowej reprezentacji Polski. Jednakże trudna sytuacja materialna jego rodziny i zapobiegliwość działaczy Śląska skutkowały wyjazdem zawodnika do lepiej zorganizowanego Górniczego Klubu Sportowego w Katowicach. Opuszczenie rodzinnego miasta przez przyszłego olimpijczyka

⁵⁵ APB, PWRN, nr zesp. 149, Rejestr stowarzyszeń i związków z lat 1950–1973, sygn. 585, k. 81–82.

⁵⁶ Dopiero 20 lat później (1992) w Igrzyskach XXV Olimpiady w Barcelonie wystąpił zapaśnik ziemi podlaskiej Jerzy Chormański (130 kg – IX miejsce). Jednak przed igrzyskami przeniósł się do GKS Katowice; zob. G. Zańko, dz. cyt., s. 74.

⁵⁷ Z. Wójcik, *Sport zapaśniczy w Polsce północno-wschodniej...*, s. 348.

⁵⁸ J. Górko, dz. cyt., s. 325.

okazało się znaczącym osłabieniem miejscowej sekcji, ale decyzja ta nie miała większego wpływu na dalszy rozwój organizacyjno-sportowy. Potwierdzeniem tego faktu były dwa medale, które zawodnicy z Podlasia zdobyli podczas rozgrywanej w regionie IV Ogólnopolskiej Spartakiady Młodzieży (1975). Cieszył zwłaszcza triumf i tytuł Mistrza Spartakiady 17-letniego Jerzego Choromańskiego w wadze do 87 kg. Nie mniej radości sprawił brązowy medal, który wywalczył Leon Kruczkowski z prowincjonalnego LZS „Promień” Mońki w wadze do 45 kg. Znaczący był także fakt powierzenia funkcji sędziego głównego – związanemu z Białymstokiem – Leonowi Głowiakowi. Przyznanie działaczom prawa do organizacji tak prestiżowej imprezy środowisko sportowe i znaczna część widzów odbierała jako wyraz uznania dla dotychczasowych osiągnięć⁵⁹. Opiekę trenerską nad zapaśnikami sprawował w tym czasie Wiesław Roszko⁶⁰.

Jeszcze w tym samym roku LZS „Promień” Mońki był także gospodarzem mistrzostw Polski juniorów starszych w zapasach w stylu wolnym. We współzawodnictwie uczestniczyło 117 zawodników reprezentujących wszystkie piony sportowe. Choć przedstawiciele miejscowego klubu nie zdobyli wówczas medali, to ta niewielka miejscowość zapisała się na kartach historii sportu wiejskiego⁶¹. Natomiast rywalizacja międzynarodowa zapaśników z Moniek ograniczała się jedynie do turniejów towarzyskich z klubami Grodna z Białoruskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej.

Znacznie większą rolę w sportowej historii regionu odegrał powstały w 1976 roku przy Fabryce Przyrządów i Uchwytów Ponar-Biał w Białymstoku Fabryczny Klub Sportowy „Metalowiec”. Jak wskazuje nazwa, nie należał on do Wojewódzkiej Rady Zrzeszenia LZS i uprawiano w nim zapasy w stylu wolnym. Stąd też w niniejszym opracowaniu nie poświęcono mu więcej uwagi, jednak warto odnotować, że w „Metalowcu” wychowało się wielu medalistów OSM i mistrzostw Polski. Ponadto, dzięki zaangażowaniu zarządu klubu, rozegrano w stolicy województwa wiele turniejów międzynarodowych, którym z zainteresowaniem przyglądali się działacze i zapaśnicy zrzeszeni w kołach i klubach LZS. O jednym z nich, zaliczanym do „wydarzenia roku na Podlasiu”⁶² będzie mowa w dalszej części opracowania.

Wskazywało to, że sport zapaśniczy na Podlasiu miał dobre perspektywy dalszego rozwoju. Uwidocznili się to już w 1978 roku, kiedy przedstawiciel tego regionu ponownie zakwalifikował się do reprezentacji na mistrzostwa Europy juniorów. Zaszczytu tego dostąpił Wiesław Joszczyk z przywoływanego już Pań-

⁵⁹ H. Jasiak, *IV OSM w pełnym toku. Sukcesy i medale zapaśników LZS*, „Wiadomości Sportowe” 1975, nr 29 (z dn. 22.07.), s. 1–2.

⁶⁰ A. Stolarczuk, *Ruch sportowy w Mońkach*, „Wiadomości Sportowe” 1975, nr 20 (z dn. 20.05.), s. 3.

⁶¹ *Zapaśnicy – juniorzy sięgnęli po kruszec*, „Wiadomości Sportowe” 1975, nr 26 (z dn. 1.07.), s. 1.

⁶² *Arizona–Metalowiec 7:3. Ciekawe pojedynki na macie*, „Gazeta Współczesna” 1979, nr 134, s. 8.

stwowego Technikum Melioracji Wodnych w Białymstoku. W Oulu (Finlandia) uplasował się ostatecznie na szóstej pozycji⁶³. Na podium stanęli wówczas inni zawodnicy z reprezentacji narodowej, brązowi medaliści: Roman Kierpacz (GKS Katowice) i Jerzy Kałuża (KS „Pafawag” Wrocław) – styl klasyczny, oraz Aleksander Cichoń (KS „Stal” Rzeszów) – styl wolny. Aby utrzymać dobrą dyspozycję, zarząd OZZ systematycznie współpracował z klubami zachodniego pogranicza ówczesnego Związku Radzieckiego. Często korzystano też z doświadczeń FKS „Metalowiec” Białystok, o czym już wspomniano. W czerwcu 1979 roku fabryczny klub gościł reprezentację juniorów stanu Arizona (USA). Rozegrano wówczas historyczny mecz w stylu wolnym, który – w ocenie znawców – nosił znamiona niecodziennej sensacji. Nawet redaktor „Gazety Współczesnej”, informując o tym wydarzeniu, określił je jako niezwykle, pisząc:

Wiadomość była zaskakująca. Reprezentacja zapaśnicza juniorów Arizony (USA) walczyć będzie w Białymstoku z juniorami „Metalowca”⁶⁴.

Zawody rozegrano w kampusie miejscowej Akademii Medycznej i miały one bardzo uroczystą oprawę. Hala uczelni udekorowana była flagami obu państw. W obecności licznie zgromadzonych widzów odegrano hymny narodowe, a po wymianie upominków przystąpiono do walk. W drużynie gości wystąpiło dwóch mistrzów Stanów Zjednoczonych – Frank Brown i Creig Freeman i m.in. z tego powodu uznawano ich ekipę za faworytów spotkania. Gospodarze walczyli zbyt pasywnie, obawiali się śmiałych ataków i ustępowali przygotowaniu kondycyjnym. Dlatego rezultat 7:3 dla USA nie wzbudził większego zdziwienia⁶⁵. Po zawodach Amerykanie zwiedzili jeszcze Białystok, ale największe wrażenie wywarła na nich gościnność i serdeczna atmosfera, jaką wokół nich wytworzył Zespół Szkół Rolniczych w Dojlidach, gdzie przez kilka dni mieszkali. Mecz z zawodnikami stanu Arizona uważnie obserwowało wielu zapaśników z kół i klubów LZS, upatrując możliwości poznania i przyswojenia nowych technik.

Turnieje z ekipami zagranicznymi, mistrzostwa Europy i świata były skuteczną metodą doskonalenia własnych umiejętności. Dobrym tego przykładem okazało się zakwalifikowanie wspomnianego powyżej W. Juszczuka do mistrzostw świata juniorów. W 1979 roku odbyły się one w Haparandzie (Szwecja). Zapaśnik z przyszkolnej sekcji LZS, dysponując doświadczeniem zdobytym przed

⁶³ J. Górko, dz. cyt., s. 328; biuletyn: *II Międzynarodowy Memoriał Antoniego i Jerzego Dąbrowskich w zapasach – styl klasyczny młodzików*, Białystok 1990, s. 4.

⁶⁴ *Arizona – Metalowiec 7:3...*, s. 8.

⁶⁵ Przebieg walk był następujący: 60 kg – Szumowski przegrał po wyrównanej walce z Dargiem, 65 kg – Dudenko w 2,45 min położony został na łopatki przez Echerivala, 70 kg – Burzyński przegrał z Noble w 5 min, identycznie jak poprzednik, Popik wygrał przez położenie na łopatki w 2,25 min Goettlero, 81 kg – Andrzejewski położony został na łopatki w 2,35 min przez Freeman, 87 kg – Piotr Kraszewski przegrał na punkty z Brownem, +87 kg – Roman Kraszewski położył na łopatki w 10 s Kometha; zob. *Arizona – Metalowiec 7:3...*, s. 8.

rokiem w mistrzostwach Europy, był w tych zawodach o krok od medalu. Zajął ostatecznie IV lokatę⁶⁶. Brązowe medale wywalczyli inni reprezentanci drużyny narodowej, tj. Roman Kierpacz (GKS Katowice) i Grzegorz Wiczewski („Śląsk Wrocław”) ⁶⁷.

Rok po pobycie gości z Arizony Podlasie ponownie gościło sportowców USA. Tym razem była to reprezentacja juniorów stanu Oklahoma. Zawody rozegrano 23 czerwca 1980 roku w znanej już hali Akademii Medycznej. Kilka dni wcześniej Amerykanie rozegrali mecz w niewielkim Giżycku, gdzie cieszył się olbrzymim zainteresowaniem publiczności. Istotnym mankamentem było to, że goście specjalizowali się w stylu wolnym, słabo znanym drużynie białostockiej. Przyjezdni prezentowali wysokie umiejętności, a w sposób szczególny wyróżniali się: Dale Johnson (60 kg), Billy Root (65 kg) oraz Benny Coleman (70 kg). W związku z powyższym dominowali oni niemal we wszystkich kategoriach wagowych, a końcowy rezultat 11:1,25 nie wywoływał większego zdziwienia. Jedyne punkty dla Podlasia zdobył Mirosław Szot. Tylko jemu udało się pokonać w kategorii wagowej 87 kg Erika Helvestona⁶⁸. Zawody dostarczyły miejscowym szkoleniowcom cennego materiału do analizy i mimo wyraźnej przegranej wzbudziły zainteresowanie zapaśnictwem w środowisku młodzieży. Przejawem tego było powołanie w Międzyzakładowym Ludowym Klubie Sportowym „Warmia” Grajewo sekcji zapaśniczej. Szkolenie sportowe zainicjowano w okresie narodzin ruchu związkowego „Solidarność”, tj. w sierpniu 1980 roku⁶⁹. Sukcesy na arenie ogólnopolskiej zainspirowały trenera „Warmii” do uczestnictwa w turniejach międzynarodowych, ale nie odniesiono w nich spektakularnych sukcesów. Rywalizowano m.in. w Międzynarodowym Turnieju Przyjaźni w Gdańsku, Międzynarodowym Memoriale Jana Andrzejewskiego w Łodzi, Międzynarodowym Turnieju im. Władysława Bajorka w Krakowie i kilku innych. Najwięcej splendoru przyniósł miejscowemu środowisku i Polsce wychowanek LKS „Warmia” Krzysztof Czyżewski (późniejszy mistrz świata w barwach CWKS „Legia” Warszawa).

W tym czasie do współzawodnictwa w mistrzostwach kontynentu sukcesywnie włączały się kluby o mniejszym potencjale ekonomiczno-organizacyjnym. Do tej grupy zaliczany był Wojewódzki Ludowy Klub Sportowy „Narew” Łomża oraz sekcja LZS z Państwowego Technikum Mechanizacji Rolnictwa w Supraślu. Zakwalifikowanie się i wyjazd łomżanina Krzysztofa Justa na mistrzostwa Europy rozgrywane w Łodzi (1984) postrzegano jako dużą niespodziankę. Jednak jego klubowy trener Ryszard Głowacki, autor tego sukcesu, szanse swojego wychowanka oceniał bardzo realistycznie. Tak też było w praktyce. K. Justa, walczącego

⁶⁶ J. Górko, dz. cyt., s. 328; W. Kierdelewicz, dz. cyt., s. 24.

⁶⁷ J. Chęłmecki, A. Głaz, J. Lipski, dz. cyt., s. 86.

⁶⁸ *Popisowe walki juniorów z Oklahoma*, „Gazeta Współczesna” 1980, nr 139, s. 5.

⁶⁹ M. Piwko, *Rozwój sekcji zapaśniczej KS „Warmia” Grajewo w latach 1980–2012* [praca magisterska], Białystok 2013, s. 16.

w kategorii wagowej 65 kg, sklasyfikowano na siódmym miejscu⁷⁰. Wyraźnie lepiej zaprezentował się zapaśnik z Supraśla – Robert Kwasiborski. Obdarzony dużym talentem sportowiec objęty był już szkoleniem centralnym. W jego przypadku występ w Łodzi poprzedziły zawody międzynarodowe w Bułgarii i Austrii, mistrzostwa Polski oraz udział w turnieju Nadziei Olimpijskich w Radomiu. Kalendarz startów wskazywał na oznaki przemęczenia, a nawet przetrenowania. Nie pozostało to bez wpływu na końcowy rezultat w zawodach, ponieważ zajął dopiero szóste miejsce w kategorii wagowej +87 kg⁷¹. Z grona Polaków jedynie R. Ćwik – wychowanek „Unii” Racibórz – wywalczył medal brązowy⁷².

W połowie lat osiemdziesiątych minionego wieku działaczom z Podlasia udało się nawiązać kontakty z Rumunią i Białorusią. Kooperacja z ośrodkami zagranicznymi i dobry poziom szkolenia w klubach macierzystych skutkowały kolejną kwalifikacją do mistrzostw Europy. W rozgrywanych w 1985 roku w Bolonii (Włochy) zawodach wystąpił inny wychowanek WLKS „Narew” Łomża – Marek Sienkiewicz. Niestety, jego start na matach ekskluzywnej włoskiej hali nie należał do udanych. W kategorii wagowej +87 kg sklasyfikowano go na siódmej pozycji i rezultatem tym powtórzył wynik klubowego kolegi sprzed roku⁷³. Wskazywało to, że zapaśnikom ziemi podlaskiej brakowało często sportowego szczęścia. Dlatego znawcy zagadnienia dużo większe nadzieje wiązali w roku następnym (1986) z posiadającym już znaczne doświadczenie R. Kwasiborskim. Jednakże podczas mistrzostw Europy w szwedzkim Malmö, podobnie jak M. Sienkiewicz z „Narwi”, nie sprostał on oczekiwaniom swoich wychowawców i opiekunów. Poważnym powodem jego słabszej dyspozycji była zbliżająca się matura i czas poświęcony na przygotowania do życiowego egzaminu. Konsekwencją tej sytuacji okazało się mniejsze zaangażowanie w proces właściwego przygotowania. Symptomy przejściowego zastoju w jego rozwoju pojawiły się już podczas Międzynarodowego Turnieju im. Władysława Maksymiaka w Warszawie i podobnych zawodów w Bułgarii. Po udanym starcie w mistrzostwach Skandynawii w Astörp, prowadzący kadrę narodową trener M. Cieślak sądził, iż kryzys został przełamany. Tymczasem dziesiąte miejsce po zakończeniu mistrzostw było zdecydowanie poniżej możliwości Kwasiborskiego⁷⁴. Po odebraniu świadectwa dojrzałości opuścił on rodzinne strony i w celu kontynuacji kariery sportowej przeniósł się do Klubu Sportowego „Górnik” Zabrze.

W II połowie lat osiemdziesiątych XX wieku zapaśnicy ziemi podlaskiej ponownie próbowali swych sił w mistrzostwach świata juniorów. W 1986 roku do

⁷⁰ J. Górko, dz. cyt., s. 328.

⁷¹ R. Kwasiborski, *Powstanie i rozwój zapasów...*, s. 24.

⁷² J. Chełmecki, A. Głaz, J. Lipski, dz. cyt., s. 106.

⁷³ K. Łebkowski, *Rozwój zapasnictwa w województwie łomżyńskim* [praca magisterska], Gorzów Wlkp. 1996, s. 17; G. Zańko, dz. cyt., s. 273.

⁷⁴ R. Kwasiborski, *Geneza i rozwój sportu zapaśniczego ...*, s. 49; J. Górko, dz. cyt., s. 328.

tak prestiżowej imprezy, odbywającej się w Schifferstadt (RFN), zakwalifikował się Mariusz Konarzewski z WLKS „Podlasie” Białystok. Jednak będąc na obozie przygotowawczym w Zakopanem, zachorował na żółtaczkę i przypadłość ta wykluczyła go z wyjazdu na zawody. W zaistniałej sytuacji, decyzją PZZ, zastąpił go reprezentant WLKS „Narew” Łomża Zbigniew Kuźnicki i wraz Krzysztofem Szymańskim z „Zagłębia” Wałbrzych i Wojciechem Ptakiem z „Legii” Warszawa wyjechał do Schifferstadt. Łomżanin dzielnie rywalizował w eliminacjach grupowych i był bliski medalowego sukcesu. Niestety, w pojedynku o trzecie miejsce w kategorii wagowej +87 kg przegrał z Andrejem Strachanką (ZSRR) i ostatecznie uplasował się na czwartej pozycji⁷⁵.

Tabela 1. Wyniki mistrzostw Europy i świata zapasników (juniorów młodszych i juniorów) Ludo- wych Klubów Sportowych z Podlasia

Lp.	Imię i nazwisko	Data i miejsce zawodów	Nazwa zawodów	Lok.	Kat. wag.	Klub
1.	Ryszard Grzegorzewski	1970 Husqvarna (Szwecja)	ME Jun.	7	52	LKS „Podlasiak” Białystok
2.	Wiesław Joszczyk	1978 Oulu (Finlandia)	ME Jun.	6	100	WLKS „Podlasie” Białystok
3.	Wiesław Joszczyk	1979 Haparanda (Szwecja)	MŚ Jun.	4	100	WLKS „Podlasie” Białystok
4.	Robert Kwasiborski	1984 Łódź (Polska)	ME Jun. Mł.	6	+87	WLKS „Podlasie” Białystok
5.	Krzysztof Just	1984 Łódź (Polska)	ME Jun. Mł.	7	60	WLKS „Narew” Łomża
6.	Marek Sienkiewicz	1985 Bolonia (Włochy)	ME Jun. Mł.	7	+87	WLKS „Narew” Łomża
7.	Robert Kwasiborski	1986 Malmö (Szwecja)	ME Jun.	10	+100	WLKS „Podlasie” Białystok
8.	Zbigniew Kuźnicki	1986 Schifferstadt (Niemcy)	MŚ Jun. Mł.	4	87	WLKS „Narew” Łomża
9.	Jerzy Gryc	1988 Wałbrzych (Polska)	ME Jun.	2	130	GKS „Zagłębie” Wałbrzych
10.	Krzysztof Czyżewski	1989 Budapeszt (Węgry)	MŚ Jun.	1	48	CWKS „Legia” Warszawa

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: G. Zańko, *Historia zapasnictwa podlaskiego 1926–2016*, Szczuczyn 2018, s. 273; Z Wójcik, *Sport zapasniczy w Polsce północno-wschodniej jako czynnik aktywizacji społecznej i młodzieży szkolnej 1945–1989. Studium historyczno-pedagogiczne*, Poznań 2021, s. 422–430.

⁷⁵ Czwarte miejsce Kuźnickiego w RFN, „Gazeta Współczesna” 1986, nr 170, s. 6.

Dwa lata później (1988) po raz kolejny okazało się, że zapaśniczych talentów w ośrodkach LZS na Podlasiu jest znacznie więcej. Dowiódł tego wychowanek WLKS „Podlasie” Jerzy Gryc, kwalifikując się na mistrzostwa Europy, organizowane przez działaczy z Wałbrzycha. Na Dolnym Śląsku, wspomniany Gryc, w kategorii wagowej 130 kg, zdobył nawet tytuł wicemistrza kontynentu europejskiego. Uzupełnić jednak należy, że nieco wcześniej skorzystał z propozycji przeniesienia się do GKS „Zagłębie” Wałbrzych, współorganizatora mistrzostw, i w zawodach reprezentował już barwy gospodarzy.

Znacznie więcej satysfakcji miłośnikom sportu zapaśniczego w Polsce dostarczyła reprezentacja juniorów w sierpniu 1989 roku podczas mistrzostw świata w Budapeszcie⁷⁶. W jej skład wchodził przywoływany powyżej Krzysztof Czyżewski, wychowanek WLKS „Warmia” Grajewo. W czasie mistrzostw odbywał on obowiązkową zasadniczą służbę wojskową, trenując jednocześnie w CWKS „Legia” Warszawa. Już w eliminacjach spisywał się bardzo obiecująco. Natomiast w walce finałowej, w kategorii 48 kg, pokonał jednego z faworytów, tj. reprezentanta ówczesnego Związku Radzieckiego Armenea Towsmasanema. Był to największy sukces wywodzącego się z Podlasia zapaśnika w światowym współzawodnictwie juniorów, lecz współtwórca tego osiągnięcia Władysław Kierdelewicz jako szkoleniowiec „Warmii” Grajewo miał tylko częściową satysfakcję. Tytuł mistrza świata wywalczony przez Czyżewskiego powiększył dorobek stołecznego klubu „Legia”. W badanym okresie był to ostatni start wychowanka ziemi podlaskiej na arenie międzynarodowej.

Podsumowanie

Rozwój ciężkiej atletyki na Podlasiu w latach powojennych zapoczątkował trener Antoni Dąbrowski. W schyłkowym okresie II Rzeczypospolitej podstawy zapaśnictwa zgłębiał u znanego na całym świecie Władysława Pytłasińskiego. Pomocne w tym przedsięwzięciu okazało się środowisko kolejarzy. Funkcjonującą w branżowym klubie sekcją ciężkiej atletyki interesowało się liczne grono ówczesnej młodzieży. Spontaniczne pokazy, walki sportowe i relacje prasowe promowały rozwój sportu zapaśniczego początkowo jedynie w Białymstoku. Fakty te są jednocześnie odpowiedzią na przedstawiony we wprowadzeniu pierwszy problem badawczy.

Dopiero w pierwszej połowie lat sześćdziesiątych XX wieku dyscyplina ta zyskała uznanie wśród działaczy ówczesnej Rady Wojewódzkiej Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe. Przy jej organizacyjno-finansowym wsparciu zawiązała się

⁷⁶ Medalistami mistrzostw świata w Budapeszcie oprócz K. Czyżewskiego byli: Jan Kasprzak (RKS „Siła” Mysłowice) – srebrny, Ryszard Wolny (KS „Unia” Racibórz) i Wojciech Grochowski (GKS Katowice) – brązowe. Zob. J. Chęłmecki, A. Głaz, J. Lipski, dz. cyt., s. 87.

pierwsza sekcja zapasnicza LZS w gminie Choroszcz (1964), znanej szerszej społeczności z letniej rezydencji rodu Branickich. W latach późniejszych powoływano kolejne ośrodki, w których uprawiano zapasy – Ludowe Kluby Sportowe Starosielce, „Promień” Mońki, „Narew” Łomża, „Warmia” Grajewo. Jednakże sport zapasniczy najprężniej rozwijał się w podmiejskich Starosielcach, włączonych do aglomeracji białostockiej w pierwszej połowie lat sześćdziesiątych minionego stulecia. Z upływem czasu, dzięki licznym sukcesom sportowym, klub ulegał przekształceniom organizacyjnym (najpierw DMLKS Starosielce, następnie LKS „Podlasiak”). W końcowym okresie prowadzonych badań funkcjonował jako Wojewódzki Ludowy Klub Sportowy „Podlasie” i prowadził podsekcje zapasnicze w szkołach średnich, kształcących głównie młodzież męską. Jest to próba odpowiedzi na drugie pytanie badawcze.

Współpraca z klubami z państw tzw. demokracji ludowej oraz okazjonalna obecność drużyn z bloku państw zachodnich stwarzały możliwości spojrzenia na sport zapasniczy z szerszej perspektywy. Oceniając udział zapasników z kół i klubów LZS ziemi podlaskiej w rywalizacji międzynarodowej, należy stwierdzić, iż godnie reprezentowali oni region i barwy Rzeczypospolitej w tym współzawodnictwie. Mimo że Podlasie – z uwagi na niski poziom rozwoju gospodarczego – miało ograniczone możliwości finansowania sportu klasyfikowanego, to zapasnicy zanotowali wiele interesujących rezultatów sportowych i dostarczali kibicom licznych emocjonujących przeżyć. Wiązały się one z uczestnictwem nie tylko w turniejach ogólnopolskich, ale także w rywalizacji w ramach mistrzostw Europy (startowano dziewięciokrotnie) oraz mistrzostw świata (trzykrotne uczestnictwo). Nieliczni, lecz najzdolniejsi, dostąpili zaszczytu współzawodnictwa na arenach olimpijskich. Pierwszym z nich był Antoni Zajkowski, który podstaw walki sportowej nauczył się w sekcji zapasniczej prowincjonalnego LKS „Promień” Mońki, a następnie zainteresował się judo i w Igrzyskach XX Olimpiady w Monachium (1972) wywalczył srebrny medal w tej dyscyplinie sportu. Podobnego wyróżnienia dostąpił dwadzieścia lat później wychowanek WLKS „Podlasie” Białystok Jerzy Choromański. Jednakże podczas Igrzysk XXV Olimpiady w Barcelonie (1992) był już zawodnikiem GKS Katowice. Niemniej jednak ich dokonania stały się motywacją dla kolejnego pokolenia młodych zawodników do aktywnego włączenia się w rozwój zapasów, a dla działaczy – do jeszcze większego zaangażowania w promocję tego sportu w regionie.

DEKLARACJA BRAKU KONFLIKTU INTERESÓW

Autorzy deklarują brak potencjalnych konfliktów interesów w odniesieniu do badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *Sport zapasniczy w Zrzeszeniu Ludowe Zespoły Sportowe na Podlasiu jako przykład sukcesów na arenie międzynarodowej (1947–1989)*.

FINANSOWANIE

Autorzy nie otrzymali żadnego wsparcia finansowego w zakresie badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *Sport zapaśniczy w Zrzeszeniu Ludowe Zespoły Sportowe na Podlasiu jako przykład sukcesów na arenie międzynarodowej (1947–1989)*.

WKŁAD AUTORÓW

Zbigniew Wójcik: konceptualizacja, formalna analiza, przeprowadzenie badań, zasoby, nadzór, pisanie – pierwszy szkic.

Renata Urban: zarządzanie danymi, metodologia, administracja projektu, walidacja, wizualizacja, pisanie – recenzja i edycja.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła archiwalne

Archiwum Akt Nowych, Główny Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki, sygn. 1/527, Założenia regulaminu współzawodnictwa w ruchu spartakiadowym w latach 1967–1971.

Archiwum Państwowe w Białymstoku, Zespół Akt Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej nr 149, Rejestr stowarzyszeń i związków z lat 1945–1974, sygn. 569, k. 127–129.

Archiwum Państwowe w Białymstoku, Zespół Akt Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej nr 149, Rejestr stowarzyszeń i związków z lat 1950–1973, sygn. 579, k. 172–173; sygn. 585, k. 81–82.

II. Inne

Podlaskie Zrzeszenie LZS w Białymstoku:
Monografia LKS „Promień” Mońki [maszynopis],
Legitymacja Sędziowska Jerzego Dąbrowskiego.

III. Relacje ustne

Cukierman Janusz z 29 grudnia 2017 roku,
Kierdelewicz Władysław z 19 stycznia 2018 roku,
Kruczkowski Leon z 21 maja 2019 roku,
Majewski Mirosław z 18 stycznia 2018 roku,
Romanowski Jacek z 26 listopada 2018 roku,
Roszko Wiesław z 20 maj 2019 roku.

IV. Prasa

„Gazeta Białostocka” 1952, 1965, 1968, 1970, 1971.
„Gazeta Współczesna” 1979, 1980, 1986.

- „Sport dla Wszystkich” 1957.
„W Barwach LZS” 1965.
„W Naszych LZS-ach” 1956.
„Wiadomości Sportowe” 1967, 1969, 1975.

B. Opracowania

I. Publikacje

- Borejsza C., *Władysław Pytłasiński i jego trening zapasniczy*, Wydawnictwo Sport i Turystyka, Warszawa 1964.
- Chęłmecki J., Głaz A., Lipski J., *Historia polskich zapasów 1922–2012*, Wydawnictwo Estrella, Warszawa 2012.
- Dmowski Z., Skubis J., *Zapasy. Judo*, Wydawnictwo Sport i Turystyka, Warszawa 1976.
- Dmowski Z., *I ty zostaniesz olimpijczykiem. Zapasy*, Wydawnictwo Sport i Turystyka, Warszawa 1981.
- Godlewski P., *Rozwój organizacyjny sportu zapasniczego w pierwszych latach Polski Ludowej*, monografia nr 235, Wydawnictwo AWF, Poznań 1987.
- Godlewski P., *Cyganiewicz, Szczerbiński a sprawa Polonii argentyńskiej w latach 1933–1935*, monografia nr 239, Wydawnictwo AWF, Poznań 1987.
- Godlewski P., *Aktualne problemy badań w zapasach*, Wydawnictwo Resortowego Centrum Metodyczno-Szkoleniowego Kultury Fizycznej i Sportu, Warszawa 1987.
- Godlewski P., *Mini-zapasy*, „Wychowanie Fizyczne i Higiena Szkolna” 1987, nr 8, s. 5–12.
- Godlewski P., *Zarys dziejów polskiego zapasnictwa profesjonalnego*, Wydawnictwo PTNKF, Gorzów Wlkp. 1988.
- Godlewski P., *Emigracja zarobkowa zapasników i bokserów polskich przed 1939 rokiem*, monografia nr 264, Wydawnictwo AWF, Poznań 1989.
- Górko J., *Sprintem przez historię. Z dziejów sportu w regionie północno-wschodnim*, Wydawnictwo Białostockiego Komitetu Olimpijskiego, Białystok 1996.
- Małolepszy E., Drozdek-Małolepsza T., *Zarys dziejów sportu i turystyki w działalności Śląskiego Wojewódzkiego Zrzeszenia Ludowe Zespoły sportowe (1946–2021)*, Wydawnictwo Prymat, Białystok 2023; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.03.09>.
- Nowakowski W., Grotkowski J., *Zapasy klasyczne*, Wydawnictwo Sport i Turystyka, Warszawa 1955.
- Szubert R., *Piśmiennictwo do dziejów sportu i turystyki w środowisku wiejskim w Polsce w latach 1944–1975*, „Aktywność Ruchowa Ludzi w Różnym Wieku” 2015, nr 1 (25), s. 19–26.
- Tracewski J., *Zapasy dla ciebie*, Wydawnictwo Sport i Turystyka, Warszawa 1979.

- Tracewski J., *Zapasy – w drodze do mistrzostwa*, Wydawnictwo Polskiego Związku Zapaśniczego, Warszawa 2010.
- Tracewski J., *Polska szkoła zapasów*, Wydawnictwo Polskiego Związku Zapaśniczego, Warszawa 2017.
- Wiro-Kiro W., *Zapasy i samoobrona dla hufców Powszechnej Organizacji „Służba Polsce”*, Wydawnictwo Prasa Wojskowa, Warszawa 1948.
- Wołosik J., *Sportowe kalendarium północno-wschodniej Polski*, [b.w.], Białystok 2004.
- Wójcik Z., *Sport zapaśniczy w Polsce północno-wschodniej jako czynnik aktywizacji społecznej i młodzieży szkolnej 1945–1989. Studium historyczno-pedagogiczne*, Wydawnictwo Nauka i Innowacje, Poznań 2021.
- Wójcik Z., *Sport zapaśniczy w Zrzeszeniu Ludowe Zespoły Sportowe na Warmii i Mazurach (1964–1975)*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2022, t. 5, nr 1, s. 55–75; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.01.03>
- Zańko G., *Historia zapaśnictwa podlaskiego 1926–2016*, Wydawnictwo Libra-Print, Łomża 2018.

II. Prace niepublikowane

- Biuletyn – *II Międzynarodowy Memoriał Antoniego i Jerzego Dąbrowskich w Zapasach – styl klasyczny młodzików*, Białystok 1990.
- Kierdelewicz W., *Rozwój zapaśnictwa w Białymstoku w latach 1926–1991*, [praca dyplomowa], Gorzów Wlkp. 1991.
- Kwasiborski R., *Geneza i rozwój sportu zapaśniczego na Ziemi Białostockiej*, [praca magisterska], Warszawa 2006.
- Kwasiborski R., *Powstanie i rozwój zapasów w Supraślu w okresie 1971–2003*, [praca dyplomowa], Supraśl 2004.
- Łebkowski K., *Rozwój zapaśnictwa w województwie łomżyńskim*, [praca magisterska], Gorzów Wlkp. 1996.
- Piwko M., *Rozwój sekcji zapaśniczej KS „Warmia” Grajewo w latach 1980–2012*, [praca magisterska], Białystok 2013.

Received: 9.12.2024
Accepted: 28.04.2025

<http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.04.03>

Arkadiusz GOŁĘBIEWSKI*

PRESS COVERAGE OF JAGIELLONIA BIAŁYSTOK FOOTBALL MATCHES IN THE CONTEXT OF THE CORRUPTION SCANDAL RELATED TO THE 2003/2004 SEASON

How to cite [jak cytować]: Gołębiewski A., *Press coverage of Jagiellonia Białystok football matches in the context of the corruption scandal related to the 2003/2004 season*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2025, vol. 8, no. 2, pp. 51–66.

Relacje prasowe z meczów piłkarskich Jagiellonii Białystok w kontekście afery korupcyjnej związanej z sezonem 2003/2004

Streszczenie

Popularność piłki nożnej wpływa na rozwój patologicznych zjawisk, takich jak korupcja. Na początku XXI wieku w polskich rozgrywkach ligowych została zainicjowana jedna z największych afer korupcyjnych. Znaczący wkład w zdemaskowanie osób zamieszanych w dany proceder miała prasa. Głównym celem artykułu jest analiza relacji prasowych z meczów piłkarskich Jagiellonii Białystok w sezonie 2003/2004 w kontekście wykrycia nieuczciwej rywalizacji sportowej przez ówczesnych dziennikarzy. Badania zostały oparte na metodzie porównawczej i filologicznej. W przypadku historii społecznej czy sportu podejmują one tematykę nowatorską, dotychczas nieopracowaną. Analizę spotkań piłkarskich oparto na opisach z prasy codziennej o charakterze ogólnopolskim i lokalnym – „Przeglądu Sportowego” i „Kuriera Porannego”. Wzbogacono je o upublicznione informacje dotyczące szeroko pojętej afery korupcyjnej w sporcie pierwszej dekady XXI wieku. Wyniki analizy pierwszego z wymienionych periodyków wykazały wątpliwości w jedynie 2 z 16 spotkań (13%), natomiast w lokalnej prasie białostockiej statystyka ta była wyższa i wynosiła 6 z 16 (38%) konfrontacji. Rozważania doprowadziły do ukazania problemu dotyczącego identyfikowania korupcyjnych powiązań meczowych, szczególnie w prasie ogólnopolskiej, co pokazuje różnicę w zaangażowaniu dziennikarzy, często niezwiązanych z regionem. Potwierdza to dziennik lokalny, który osiągnął znacznie wyższy współczynnik zdemaskowanych zachowań korupcyjnych.

Słowa kluczowe: Jagiellonia Białystok, korupcja sportowa, piłka nożna, prasa.

* <https://orcid.org/0009-0004-1215-4610>; M.A.; The Department of Modern History, The Unit of Political and Social Thought, The Faculty of History, UB PhD School, University in Białystok, Białystok, Poland; e-mail: a.golebiewski98@gmail.com (corresponding author)

Abstract

The popularity of football impacts the development of pathological phenomena such as corruption. At the beginning of the 21st century, one of the biggest corruption “scandals” was initiated in Polish league games. Press made a significant contribution into the unmasking of those involved in this practice. The main aim of the article is to analyse press coverage of Jagiellonia Białystok football matches in the season of 2003/2004 in the context of detecting unfair sports competition by journalists of the time. The research was based on the comparative and philological methods. In case of social history or the history of sport, it undertakes a novel, previously unexplored subject matter. The analysis of football matches was based on the list of descriptions from national and local daily newspapers, i.e. “Przegląd Sportowy” and “Kurier Poranny”. It was enriched with publicised information regarding a broadly-understood corruption scandal in sport of the first decade of the 21st century. The results of the analysis pertaining to the first aforementioned title showed doubt about two out of 16 matches (13%), whereas in the local Białystok press this statistics was higher and equalled 6 out of 16 games (38%). Those considerations led to the demonstration of the problem concerning the identification of corrupt match connections, especially in national press, which shows the difference in engagement of journalists often unrelated to the region. It is confirmed by the local daily which achieved a much higher rate of unmasked corrupt behaviour.

Keywords: Jagiellonia Białystok, sports corruption, football, press.

Introduction

Corruption as a phenomenon is difficult to define due to its complexity, nature and scale. Nevertheless, in the majority of cases it is linked with the abuse of power at various levels, and the popularity of a given activity might even be proportional to the benefits achieved by those who engage in corruption.¹

Sport is a peculiar area of social activity, which combines high emotions, big money and a well-developed organisational structure. This mixture creates favourable conditions for corruption. This phenomenon encompasses various operating mechanisms, abusing entrusted power for private gain. The most frequent manifestations of corruption are doping, bribery, nepotism or embezzlement. These mechanisms often intertwine, creating complex structures, especially in highly de-centralised environments that are monitored insufficiently.²

Football as the most popular sports discipline in the world provides fertile ground for corruption due to massive financial flow and global reach. One of the most well-known corruption mechanisms is match fixing. This process consists in manipulating the results of sports competitions for financial gain most frequently related to betting shops. A key role in these operations is often played

¹ V. Tanzi, *Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures*. IMF Staff Papers, “IMF Working Paper”, vol. 45(4), Washington 1998, pp. 559–594.

² R. Włoch, *Korupcja w środowisku sportowym. Przegląd literatury przedmiotu, badań empirycznych oraz dokumentów przygotowany na zlecenie Ministerstwa Sportu i Turystyki*, Wyd. Instytutu Ekspertyz Społeczno-Ekonomicznych, Rybnik 2014, pp. 10–14.

by criminal organisations which use players, referees and sports activists, offering them bribes or using threats.³ This mechanism is especially popular in sports disciplines where betting shops generate billions of dollars in turnover, such as tennis, basketball or football. “Calciopoli” affair in Italy is an example: the matches were fixed for the benefit of selected teams, which was linked with serious sanctions for the clubs and activists engaged in the scandal.⁴

At the beginning of the 21st century, one of the biggest corruption “scandals” was exposed in Polish league games. Many football clubs, referees, activists as well as representatives of the Polish Football Association were directly or indirectly engaged in the procedure. The situation received a lot of media attention, among all, due to the engagement of numerous socio-political and sports newspapers. Many press articles exposed corruption irregularities, and commented on the progress of the investigations that often lasted many years.

The scale of this whole phenomenon of corruption in the football environment and its complexity resulted in numerous court trials lasting many years. What is more, at that time, Polish jurisdiction was not clear on that matter yet, which is proven by the first legal mention of sports corruption that occurred in the Criminal Code (henceforth CC) in 2003.⁵

Lack of legal norms after the political transformation was a big problem in many areas of life, which led to the development of criminal organisations on the territory of Poland. However, sport was not a priority for the state authorities to develop jurisdiction in this area, which, in turn, resulted in the occurrence of pathological phenomena of a complex nature leading to the distortion of competition results.⁶ The amendment in the CC was to become the first “tool” of the state authorities used to indict those engaged in, among all, the aforementioned corruption affair in sport. As the statistics show, over 95%, i.e. 604 matches covered by the investigation⁷ were played after the introduction of the CC amendment, and only 5% (about 30 football games)⁸ before its introduction. It confirms the fact that the amendment was not accurate and efficient enough taking into account the complexity of the whole procedure. What is more, it creates an opportunity for judicial analysis of the activities of suspected entities,

³ *Ibidem*, pp. 10–16.

⁴ G. Rossi, D. Goossens, G. L. Di Tanna, F. Addesa, *Football team performance efficiency and effectiveness in a corruptive context: the Calciopoli case*, “European Sport Management Quarterly”, 19(5), London 2018, pp. 583–591.

⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. 2003 poz. 1061 ze zm.).

⁶ R. Włoch, *op. cit.*, pp. 8–12.

⁷ Own calculations based on the data from <https://pilkarskamafia.blogspot.com/2012/01/korupcja-w-polskim-futbolu-lista.html>, [accessed on 25.05.2024].

⁸ Own calculations based on the data from <https://pilkarskamafia.blogspot.com/2012/01/korupcja-w-polskim-futbolu-lista.html>, [accessed on 25.05.2024].

which, to a large extent, ultimately led to the indictment of many of those involved in the “affair”.⁹

Taking into account the popularity of football in Poland and the number of people convicted or indicted in the affair in question, inevitably the whole “affair” and its details enjoyed big press and TV coverage, including the media being engaged in the proceedings of court trials as well. What is more, sports journalists reported football matches in their newspapers and many of them, from the position of observers, could detect suspicious situations during the matches.

Methods, research goal and state of the art

The aim of this article is to analyse the press coverage of “Przegląd Sportowy” and “Kurier Poranny”, a local newspaper from Białystok, devoted to football matches of Jagiellonia Białystok in the season of 2003/2004, providing information on the aforesaid “affair” in the context of unfair sporting competition of a corruptive nature, described by journalists of the time, suggesting irregularities in match meetings. The publication was prepared mainly with the use of the comparative and philological methods. As for auxiliary materials, the publication uses publicly available analyses of court case files.¹⁰ Finally, the article compares journalists’ reports to show differences between the engagement of the describers and the nature of the periodical.

The research on corruption in Polish sport concerns mainly the period of time before the political transformation. Here, we can mention the work by R. Stefanik *Aspects of corruption in Szczecin football from 1945 to 1989*¹¹ or *In the Circles of the Polish People Republic’s Culture. Sport (W kręgu kultury PRL. Sport)* edited by Karolina Bittner, Dorota Skotarczak, issued in Poznań, in 2015.¹² However, this article focuses on the football season of 2003/2004, occurring in a different socio-political system in Poland, which is linked with many changes

⁹ Over 500 people were indicted, among them footballers, football clubs policymakers as well as referees. More information [In:] https://pilkarskamafia.blogspot.com/2011/08/lista-oskarzonych-o-korupcje-w-polskim_16.html, [accessed on 20.07.2024].

¹⁰ More information [In:] <https://pilkarskamafia.blogspot.com/>; http://pilkarskamafia.blogspot.com/2011/08/lista-oskarzonych-o-korupcje-w-polskim_16.html, [accessed on 25.05.2024].

¹¹ R. Stefanik, *Aspects of corruption in Szczecin football from 1945 to 1989*, [In:] L. Nowak, R. Urban (eds.) *Physical Culture in Poland between 1945 and 2009*, Wyd. University School of Physical Education in Poznań Faculty of Physical Culture in Gorzów WLKP. Polish Scientific Physical Education Association, Gorzów Wielkopolski 2010, pp. 199–209.

¹² J. Dulewicz, “Piłkarski poker”. *Nieprawidłowości w sporcie w ostatniej dekadzie PRL (na przykładzie piłki nożnej)*, [In:] K. Bitner, D. Skotarczak, (eds.), *W kręgu kultury PRL. Sport*, Wyd. Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Poznaniu i Instytutu Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2015, pp. 366–375.

in a given process. Scientific research in this area is scarce, especially the one concerning the corruption affair that took place at the beginning of the 21st century in Poland. Nevertheless, one should mention the publication by R. Włoch, *Corruption in the sports environment (Korupcja w środowisku sportowym)*¹³ prepared for the Ministry of Sports and Tourism, which mentions corruption mechanisms, and a set of studies on sports corruption in Polish reality. Thus, the subject matter covered in the article can be considered innovative.

Results and Discussion

The football club Jagiellonia Białystok, currently known under the name of Sportowa Spółka Akcyjna Jagiellonia Białystok, was established in 1920. With its yellow-red colours,¹⁴ it is the most recognisable football team on the pitches of Podlasie region. In the season in question, it played a difficult role of “the Polish second division newcomer”.¹⁵ In total, there were 18 teams playing in that division, and the system made “everyone play with everyone”, which was quite common in league games.

In the season of 2003/2004, Lech Rutkowski was the chairman of Jagiellonia, and Stanisław Bańkowski was chairman deputy.¹⁶ The position of the coach was occupied by Witold Mroziwski, who played this role several times in his lifetime.¹⁷

Analysing the club’s infrastructure, one should mention a stadium, which was quite small (it could accommodate 5000 spectators) and had no lighting.¹⁸ Taking into account the standards of this time and requirements that football clubs had to comply with, it posed a problem if the club got promoted to the first league. Artificial lighting was a must. A small number of seats was also a drawback as during many season matches the stadium was filled to the maximum of its capacity,¹⁹ and the interest in the games significantly exceeded the capacity of the said facility.

“Kurier Sport”, i.e. a supplement to “Kurier Poranny”, published an article before the beginning of the season, describing reality and expectations towards the club from Białystok in the context of the upcoming season.²⁰ One can discern

¹³ R. Włoch, *op. cit.*

¹⁴ *Oficjalna strona Jagielloni Białystok*, <https://jagiellonia.pl/oklubie/>, [accessed on 15.05.2021].

¹⁵ “Kurier Sport” 2003, no 110, pp. B–C.

¹⁶ “Skarb Kibica sezonu 2003/2004 – jesień” 2003, p. 130.

¹⁷ Mroziwski Witold, <https://www.transfermarkt.pl/witold-mroziwski/profil/trainer/16864>, [accessed on 15.05.2021].

¹⁸ “Skarb Kibica sezonu 2003/2004 – jesień” 2003, p. 130.

¹⁹ *Tabela II ligi polskiej sezonu 2003/2004*, <http://www.90minut.pl/liga/0/liga633.html>, [accessed on 15.05.2021].

²⁰ “Kurier Sport” 2003, no 110, pp. B–C.

a note of anxiety before the first round of matches as well as other second league games.²¹ The journalist heavily emphasises the role of the “newcomer”, trying to calm the players down before their debut. The author of the article made a thesis that based on the quality of the teams competing in the second league, their matches should be more interesting than those first league ones.²² It is a rather bold statement, not devoid of logical premises though. Ruch Chorzów, Cracovia Kraków, Łódz Sports Club (Łódzki Klub Sportowy – ŁKS) Łódź, Arka Gdynia or Pogoń Szczecin are class teams with a rich history, attracting many spectators. Piotrcovia Piotrków Trybunalski, which had taken over the tradition and name of Pogoń Szczecin,²³ was identified as the main contender to win the second division. Szczecin people actively participated in football corruption,²⁴ but journalists without that knowledge were already placing it on the first position in the league table.²⁵

In the season of 2003/2004, Jagiellonia played its first match with Radomsko Sports Club Radomsko, and the second one with Arka Gdynia, which was one of the main defendants in the whole corruption affair. The first round passed without major controversies noted in the press. It is worth concentrating more on the match with Gdynia team which had far a bigger budget in comparison with second league teams. In his articles, journalist Wojciech Konończuk mentions the amount of PLN 4 million and expensive transfers enriching the football staff.²⁶ The financial aspect may have been important in the corruption process which Arka Gdynia was convicted for in a lawsuit.²⁷

Arka was placed as a favourite, even considering its defeat to Zagłębie Lublin²⁸ in the previous round. The match with Jagiellonia ultimately ended in a scoreless draw, but according to the press, the team from Białystok was leading and was closer to victory. Moreover, the reporter of the game pointed out a big mistake of a referee who did not dictate a penalty kick,²⁹ which could have

²¹ *Ibidem*.

²² “Kurier Sport” 2003, no 110, p. A.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Śledztwa w sprawie Pogoni Szczecin*, <https://pilkarskamafia.blogspot.com/2011/06/pogon-szczecin.html> [accessed on 20.12.2023]; Dawid P., *były prezes Pogoni Szczecin, został skazany za korupcję na trzy lata pobawienia wolności w zawieszeniu*, 18.10.2013, <https://gs24.pl/byly-prezes-pogoni-szczecin-skazany-za-korupcje/ar/5536084> [accessed on 28.12.2023]; T. Madejski, *Sąd wydał wyrok w sprawie korupcji w polskim futbolu. W tle kilkanaście meczów Pogoni*, 6.06.2019, <https://radioszczecin.pl/2,389921,sad-wydal-wyrok-w-sprawie-korupcji-w-polskim-fut>, [accessed on 28.12.2023].

²⁵ “Kurier Sport” 2003, no 110, p. A.

²⁶ “Kurier Poranny” 2003, no 188, p. 23.

²⁷ *Procesy sądowe w sprawie korupcji – Arka Gdynia*, <https://pilkarskamafia.blogspot.com/2011/05/arka-gdynia.html>, [accessed on 20.12.2023].

²⁸ “Przegląd Sportowy” 2003, no 188, p. 5.

²⁹ “Kurier Poranny” 2003, no 190, p. XVI.

given the win to the Białystok team. It was journalist Wojciech Konończuk from "Kurier Poranny", i.e. a local Białystok newspaper, who pointed out this mistake of the referee, whereas as for other press titles, there were no similar remarks addressed to the referee. However, it is worth emphasising that although the journalist pointed out the obvious mistake, he did not suggest any bribery.³⁰ The article in question leaves a certain impression of injustice that Jagiellonia suffered because of the referee's decision. At the same time, it is worth mentioning the fact that the reaction to the mistake of the leading referee might have been dampened in some way by the score – the club from Gdynia was placed as a favourite and the draw was considered a good result. On the other hand, Wojciech Konończuk pointed out the glaring shortcomings, which could also have been due to a more emotional attachment to the team, affecting the way he perceived the whole match and the referee's work.

The rounds before the Polish Cup were quite successful as far as the number of points gained by the Białystok team was concerned. Four wins and a draw placed the team at the head of the league. The wins with theoretically stronger teams, such as, among all, Zagłębie Lubin, Cracovia Kraków, made richer and favoured teams realise that there was an unexpected rival to the triumph in the league. The very series of successful games was an unexpected outcome for the experts, but they did not see any help of the third party in it. Only in the match with Ostrowiec, a journalist of "Przegląd Sportowy", Aleksander Limanin spotted what he thought was an obvious mistake of the referee,³¹ yet, similarly to the description of the previous matches, he did not imply any corruption. It can be concluded that at that stage of the season the press was more likely to think that these were typically human mistakes that had happened quite often in football in the past.

Four out of five matches (against Zagłębie Lubin, Błękitni Stargard Szczeciński, Piast Gliwice, Cracovia Kraków, Ostrowiec Works Sports Club (Klub Sportowy Zakładów Ostrowieckich – KSZO) Ostrowiec Świętokrzyski and Podbeskidzie Bielsko-Biała) for the most part were not portrayed as corrupt. An exception was a match against the club from Bielsko Biała,³² which was again reported by Wojciech Konończuk. However, looking at the coverage of the matches provided by the local Białystok newspaper, one cannot discern any suspicions regarding corruption. One can read a kind of pride in the achievements of Jagiellonia and its players as well as satisfaction of getting bolder and bolder in the league.³³ Other sports journalists, like e.g. Mariusz Klimaszewski, were also delighted with the

³⁰ *Ibidem*.

³¹ "Przegląd Sportowy" 2003, no 209, p. 8.

³² *Korupcja w polskim futbolu: lista ustawionych meczów*, <http://pilkarskamafia.blogspot.com/2012/01/korupcja-w-polskim-futbolu-lista.html>, [accessed on 25.05.2024].

³³ "Kurier Sport" 2003, no 117, p. D.

achievements of Białystok players and they did not suggest bribery in any way, though the match was classified by the prosecution as corruption-related from the side of the team from Podlasie.³⁴

Such a turn of events and the good shape of Białystok club might have somewhat worried the teams nominated before the season as favourites for the final triumph. Among all, Pogoń Szczecin was such a club. On September 16, 2003, Jagiellonia played with it a match in the Polish Cup, and, after a short period of time, a league match. Undoubtedly, confrontations on the season of 2003/2004 were accompanied by Pogoń Szczecin's significant corruption activity, and the majority of the matches played by this team was "fixed", similarly to the match with Jagiellonia Białystok which was in excellent shape at the beginning of the season.³⁵ The match in the Polish Cup (PC) became a foretaste of the league meeting. Analysing the press coverage reporting that rivalry, similarly like in other cases, it is hard to notice any remarks on the possibility of any dishonesty.

Jagiellonia matches against the team from the north-western part of the country were separated by a confrontation with the Mining Sports Club (Górnictwo Klub Sportowy – GKS) Bełchatów which is worth mentioning due to bitterness evident in the report by Wojciech Konończuk and Paweł Wołosik. One can quote such expressions as "a referee very favourable to the hosts [...]" or "Unfortunately, again a controversial decision was made by the referee and once again it was unfavourable for the visitors."³⁶ One-sidedness is detectible in the whole article and it can be easily concluded that the authors of this press coverage clearly implied that the referee of the match was biased in favour of the Bełchatów team. There are no such extreme words like "bribed" or "fixed", but the context of the article is somehow similar.³⁷ Still, one can have an impression that the journalists suggested certain dishonesty but most probably due to their professional approach they did not show it bluntly. Yet, we talk about the newspaper from Białystok, that is why it is worth looking at the coverage of that game in another daily. The report in "Przegląd Sportowy" by Żeliszław Żyżyński in no way suggested one-sidedness, much less made stronger accusations,³⁸ similarly to the text in "Gazeta Wyborcza".³⁹

Passing to the league match between Pogoń and Jagiellonia, it is worth remarking that a good performance in the league was a priority for the Szczecin

³⁴ *Śledztwo w sprawie – Jagiellonia Białystok*, <https://pilkarskamafia.blogspot.com/2011/05/jagiellonia-biaystok.html>, [accessed on 28.12.2023].

³⁵ *Korupcja w polskim futbolu: lista ustawionych meczów*, <http://pilkarskamafia.blogspot.com/2012/01/korupcja-w-polskim-futbolu-lista.html>, [accessed on 25.05.2024].

³⁶ "Kurier Sport" 2003, no 118, p. D.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ "Przegląd Sportowy" 2003, no 221, p. 8.

³⁹ "Gazeta Wyborcza Białystok" 2003, no 221, p. 16.

club. On the other hand, the team from Podlasie was in excellent shape at that time. Szczecin players could not afford one more defeat if they wanted to think about pursuing their goal, that is playing in the first league from the next season.⁴⁰

The game caused great controversy in the press. Beginning with the article by Mariusz Klimaszewski in "Przegląd Sportowy" one can discern criticism addressed towards the referee, who was described as "the worst actor of the show".⁴¹ The daily from Białystok described the whole situation more bluntly. Wojciech Konończuk, quoted various controversial situations in which the main referee made "many self-discrediting decisions".⁴² This turn of events caused riots among spectators disagreeing with the unfair conduct of the meeting. It should be stated that in this very match almost everyone noticed lack of the referee's objectivity, beginning with the press and finishing with the spectators. Only the victorious party, and in particular the coach of Pogoń, Bogusław Baniak, defended the referee's decision.⁴³ Nevertheless, the questionable decision of the referee did not escape the attention of sports newspaper reporters.

After the match with Pogoń, the press kept writing about the subjective judge in Białystok for a long time.⁴⁴ Consecutive matches passed without any controversy, but with quite unfavourable results for Jagiellonia. Thus, excuses were sought for the team's bad shape and the referee was blamed in a rather unambiguous way, "Indeed, one can get used to the fact that penalties in the second league are scored by Pogoń Szczecin, Szczakowianka, Cracovia or Bełchatów but not Jagiellonia."⁴⁵ The quote refers to the situation during the club's match with Szczakowianka Jaworzno, where, according to the reporter, two penalty kicks were not signalled for Jagiellonia. The disappointment with the results was an important factor in implying bias, nevertheless the words written were quite brave and they happened more and more often, which may have suggested to readers the use of corrupt practices.⁴⁶

The matches with Ceramika Opoczno and RKS Radomsko are worth analysing. These clubs were active in the area of corruption.⁴⁷ Journalists implied bias in a certain way, pointing out bad decisions to the referee. The statement of Wojciech Konończuk is worth quoting here: "Of all teams, Jagiellonia will not

⁴⁰ "Kurier Poranny" 2003, no 216, p. 19.

⁴¹ "Przegląd Sportowy" 2003, no 227, p. 8.

⁴² "Kurier Sport" 2003, no 119, p. D.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ "Kurier Sport" 2003, no 120, p. D.

⁴⁵ "Kurier Sport" 2003, no 123, p. D.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Jak mecze ustawiły: Ceramika Opoczno, Stasiak, KSZO Ostrowiec Świętokrzyski*, <https://pilkarskamafia.blogspot.com/2010/12/jak-mecze-ustawiay-ceramika-opoczno.html>, [accessed on 29.12.2023]; *RKS Radomsko*, <https://pilkarskamafia.blogspot.com/2011/06/rks-radomsko.html>, [accessed on 29.12.2023].

score any goals from penalty kicks in the second league.”⁴⁸ Undoubtedly, this comment refers to the situation involving Paweł Sobolewski, player of Jagiellonia, who, according to the press, was fouled in the penalty area and his adversary received only a yellow card in this situation. “Przegląd Sportowy” with the words of its journalist, Mariusz Klimaszewski, also remarked an elbow strike eligible for punishing Ceramika’s player, but, as it was written, the referee “did not notice that”.⁴⁹ In the second match, the blame fell on a new goalkeeper, Łukasz Załuska, borrowed from Legia in the winter transfer window. He made glaring mistakes, largely leading to the defeat of Białystok team. The bribing of the goalkeeper was not implied, the press attributed his behaviour to his debut stage fright.⁵⁰ In this case it is known that the goalkeeper had nothing to do with match fixing, and it was the referee, who, by the way, did not arouse any suspicions of the press, was paid for biased refereeing. As it turns out, this information can be found in the testimony in the indictment of the so-called Gang Fryzjera.⁵¹

The second part of the season was characterised by Jagiellonia players’ poor shape, and the team’s morale was not good due to poor results. The situation was worsened by the match of the 23rd round of the second league, in which the team from Białystok confronted Cracovia Kraków. Przemysław Franczak of “Przegląd Sportowy” had no remarks concerning refereeing in the aforesaid game, contrary to Wojciech Konończuk, who pointed out lack of the referee’s reaction to the offside position of Cracow team’s players.⁵² A similar situation could be noticed after the match with Podbeskidzie Bielsko-Biała, where one of the articles read as follows, “The referee, Janusz Opazik, was anyway a good friend of the hosts.”⁵³ This is how Wojciech Konończuk commented on the defeat of “The Pride of Podlasie”. Thus, it can be considered that the suggestion regarding the referees’ one-sidedness and theoretically these two unfair matches⁵⁴ stirred up controversy, and unclear situations in a given confrontation were so preposterous that the reported used expressions rarely occurring in the previous comments.

The team from Białystok engaged in football corruption in the season in question to quite a small extent, they were more often at a disadvantage, yet not in every case. In the league competition of 2003/2004, Jagiellonia had many important matches that may have been crucial to secure their position in the

⁴⁸ “Kurier Sport” 2003, no 126, p. D.

⁴⁹ “Przegląd Sportowy” 2003, no 267, p. 10.

⁵⁰ “Przegląd Sportowy” 2004, no 63, p. 10.

⁵¹ *Akt oskarżenia ws. tzw. gangu Fryzjera. Wyjaśnienia b. sędziego Tomasza W.*, <http://pilkarskamafia.blogspot.com/2011/12/tomasz-w.html#more>, [accessed on 25.05.2021].

⁵² “Kurier Sport” 2004, no 144, p. F.

⁵³ “Kurier Poranny” 2004, no 102, p. XVI.

⁵⁴ *Korupcja w polskim futbolu: lista ustawionych meczów*, <http://pilkarskamafia.blogspot.com/2012/01/korupcja-w-polskim-futbolu-lista.html>, [accessed on 25.05.2024].

second division. One can mention here the matches with Piast Gliwice, GKS Bełchatów, Aluminium Konin and ŁKS Łódź.⁵⁵ On the other hand, many of these confrontations became an element of court trials, where Podlasie club also acted as a defendant. The corruption affair in Polish football generated many bizarre situations, e.g. “double-fixed matches”, i. e. both parties participating in a given match “fixed” its result. It was due to an uncertain league position of many teams that were as proud as “The Pride of Podlasie”. Undoubtedly, most mid-income teams resorted to corruption, mainly in crisis situations, to better their chances in the league or the cup.

The analysis of headlines and press clippings shows that most reports did not show any traces of dishonesty, and the results were not considered controversial. However, there was an interesting situation after the match with ŁKS, when journalists Sylwia Kowalczyk and Paweł Wołosik of “Kurier Poranny” claimed that the referee had deliberately overlooked the foul on a Jagellonia player in the penalty area.⁵⁶ Here, however, a rather telling article in “Dziennik Łódzki” (then commented in “Kurier Poranny” by Wojciech Konończuk) presented the situation clearly enough, accusing the yellow-reds of an attempt to bribe Lodz footballers. Działosław Żuberek – midfielder of the Białystok club – was appointed to contact the opponents. It is interesting that the match result was fixed to be a draw and that was how it ended (0 : 0 in Lodz).⁵⁷ It is a fact that the meeting was “paid” to the referee both from the side of Jagiellonia and ŁKS. The referee received PLN 7,500.00 from the yellow-reds’ activists, and according to the testimony at the prosecutor’s office, these were not the players involved in match-fixing but the referee. What is more, the article describing the match did not mention any bribery from the side of Lodz, and the prosecutor’s office claimed the game was “fixed” by both teams competing in this match.⁵⁸

Analysing the press article, one may have an impression that Wojciech Konończuk defended the local team against the accusations of “Dziennik Łódzki”. There are cited remarks and arguments aiming at convincing the readers that these were merely insinuations and, as the author of the article states in the article’s title, *We don’t play fishy business here*, which undoubtedly refers to football corruption.

Analysing the press coverage of Jagiellonia Białystok matches, certain conclusions regarding a few aspects can be drawn. First of all, it should be shown to what extent these dailies were familiar with the fact that certain matches were subject to corruption. It is the aim of Table 1, where the teams that initiated match “fixing” are presented in bold print.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ “Kurier Sport” 2003, no 152, pp. F–G.

⁵⁷ “Kurier Poranny” 2004, no 116, p. 24.

⁵⁸ *Jak ustawiała mecze Jagiellonia Białystok*, <http://pilkarskamafia.blogspot.com/2010/09/jak-ustawiaa-mecze-jagiellonia-biaystok.html>, [accessed on 29.05.2021].

Table 1

Summary of corruption-linked matches with results of press coverage

Football matches	"Przegląd Sportowy"	"Kurier Poranny"	Outcome of court hearings
Arka Gdynia vs Jagiellonia Białystok 13.08.2003	No controversy	Detection of irregularities	No data available on the sentence
Jagiellonia Białystok vs Podbeskidzie Bielsko-Biała 13.09.2003	No controversy	No controversy	Proven corruption
Jagiellonia Białystok vs Pogoń Szczecin 16.09.2003 (PP)	No controversy	No controversy	No data available on the sentence
Jagiellonia Białystok vs Pogoń Szczecin 27.09.2003	Detection of irregularities	Detection of irregularities	Proven corruption
Aluminium Konin vs Jagiellonia Białystok 04.10.2003	No controversy	No controversy	Proven corruption
Jagiellonia Białystok vs Ceramika Opoczno 15.11.2003	Detection of irregularities	Detection of irregularities	Proven corruption
RKS Radomsko vs Jagiellonia Białystok 13.03.2004	No controversy	No controversy	Proven corruption
Jagiellonia Białystok vs Piast Gliwice 10.04.2004	No controversy	No controversy	Proven corruption
Cracovia – Jagiellonia Białystok 18.04.2004	No controversy	Detection of irregularities	No data available on the sentence
Podbeskidzie Bielsko-Biała vs Jagiellonia Białystok 29.04.2004	No controversy	Detection of irregularities	Proven corruption
Jagiellonia Białystok vs GKS Bełchatów 03.05.2004	No controversy	No controversy	Proven corruption
Pogoń Szczecin vs Jagiellonia Białystok 08.05.2004	No controversy	No controversy	Proven corruption
Jagiellonia Białystok vs Aluminium Konin 12.05.2004	No controversy	No controversy	Proven corruption
ŁKS Łódź vs Jagiellonia Białystok 15.05.2004	No controversy	Detection of irregularities	Proven corruption
Szczakowianka Jaworzno vs Jagiellonia Białystok 29.05.2004	No controversy	No controversy	Proven corruption

Text in bold: the party initiating corruption in a given football match

Source: Own research based on <http://pilkarskamafia.blogspot.com/2012/01/korupcja-w-polskim-futbolu-lista.html>, [accessed from 29.01.2021 to 30.05.2021].

In the season of 2003/2004. Jagiellonia took part in 16 matches covered by further investigation regarding the sports corruption, whereas press titles discovered irregularities in 6 of them, which gives us an estimate of 38% of unmasked meetings. In this context, it is worth mentioning the journalists of "Kurier Poranny", especially Wojciech Konończuk and Paweł Wołosik. The journalists of the Białystok daily altogether found controversies in all of them. They were mainly described in the sports supplement of this daily, i.e. "Kurier Sport".

Without any doubt, the provenance of the newspaper (regional Białystok daily) had a big impact on spotting potential corruption as more attention was devoted to reporting the local team's matches. What is more, the target group of such a newspaper were mainly inhabitants of Białystok and surrounding areas, which is why articles on Jagiellonia generated more demand. At the same time, one should also take into account emotional attachment to the region and, what follows, its team, which also played a significant role in assessing match situations. It is demonstrated by the very descriptions rich in numerous emotional expressions. It was particularly noticeable during the series of good results for Jagiellonia, but also while it kept losing one could read certain bitterness in between the lines.⁵⁹ Moreover, rather telling statements were used suggesting bias on the part of the referee. However, it is worth adding that many articles were also toned down though not devoid of certain suggestions, which showed possible awareness of the existence of corruption, where suggesting it openly in press could have been dangerous due to the network of connections of corrupted individuals with criminal groups.

It is worth mentioning one mistake of the daily from Białystok, when journalist Wojciech Konończuk accused the referee of lack of objectivity though the investigation did not cover the match in question.⁶⁰

Passing to the other daily, this time nationwide and targeted mainly to the sports environment, i.e. "Przegląd Sportowy", the statistical result concerning the detection of irregularities was clearly lower. There were only objections regarding 2 matches, which constituted only about 13% of all the meetings covered by the investigation in the season in question.

It is worth emphasising that the main reporting journalist was Mariusz Klimaszewski who pointed out these two most controversial games, furthermore manifesting a detached approach to his accusations. There were no noticeable emotions in his account, only the course of the match presented purely and clearly. Undoubtedly, it was due to the daily's position, which contrary to "Kurier Poranny" is a nationwide title.

⁵⁹ "Kurier Sport" 2003, no 123, p. D.

⁶⁰ *Ibidem*.

Recapitulation

Recapitulating the analysis of press coverage of the matches played by the team from Białystok, we can state that journalists did not want to imply bribery openly, rarely using unambiguous expressions such as “a biased referee”. Such a tendency was noticed in the majority of football matches’ descriptions by “Przełąd Sportowy” and “Kurier Pranny”. However, paying attention to statistics, the difference between the dailies is significant, which shows that the engagement of the local press was much deeper than that of its nationwide counterpart, which was in some way connected with the former’s emotional character. Local dailies devoted much more coverage to their local teams, whereas nationwide dailies distributed this attention evenly or focused more on the Polish football elite. What is more, the very texts demonstrated a dose of indifference and lack of purely journalistic inquisitiveness. Yet, taking into account the engagement of some journalists of the Białystok daily, it could have also generated the issue of lack of objectivity, which was noticed in a few cases, and one confrontation was wrongly assessed. However, one can have an impression that mainly the journalists of the Białystok daily suggested irregularities more boldly, and in some obvious situations signalled the occurrence of inappropriate, and, in some cases, bizarre events during football matches, which they associated with unfair competition.

The subject matter in question does not allow for unequivocal demonstration of the occurrence of corruption based on the press coverage devoted to corruption. Nevertheless, the research reflects social awareness regarding the issue, and the article itself can constitute a starting point for further sociological studies, and also those analysing the whole corruption “affair” encompassing its legal, historical and sociological aspects.

DECLARATION OF CONFLICTING INTERESTS

The author declared no potential conflicts of interests with respect to the research, authorship, and/or publication of the article *Press coverage of Jagiellonia Białystok football matches in the context of the corruption scandal related to the 2003/2004 season*.

FUNDING

The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of the article *Press coverage of Jagiellonia Białystok football matches in the context of the corruption scandal related to the 2003/2004 season*.

AUTHORS’ CONTRIBUTIONS

Conceptualization; Methodology; Validation; Formal analysis; Investigation; Resources; Data Curation; Writing – Original Draft; Writing – Review and Editing; Visualization; Supervision; Project administration.

Bibliography

Press sources

“Gazeta Wyborcza Białystok” 2003.

“Kurier Sport” 2003–2004.

“Kurier Poranny” 2003–2004.

“Przegląd Sportowy” 2003–2004.

“Skarb Kibica sezonu 2003/2004 – jesień” 2003.

Legal sources

Act of June 6 1997 – Criminal Code (The Journal of Polish Law of 2003, item 1061 as amended).

(Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. 2003 poz. 1061 ze zm.).

Internet sources

Akt oskarżenia ws. tzw. gangu Fryzjera. Wyjaśnienia b. sędziego Tomasza W., <http://pilkarskamafia.blogspot.com/2011/12/tomasz-w.html#more>, [accessed on 25.05.2021].

Blog Piłkarska Mafia, <https://pilkarskamafia.blogspot.com/>, [accessed on 25.05.2024].

Dawid P., były prezes Pogoni Szczecin, został skazany za korupcję na trzy lata pozbawienia wolności w zawieszeniu, 18.10.2013, <https://gs24.pl/byly-prezes-pogoni-szczecin-skazany-za-korupcje/ar/5536084> [accessed on 28.12.2023].

Jak mecze ustawiały: Ceramika Opoczno, Stasiak, KSZO Ostrowiec Świętokrzyski, <https://pilkarskamafia.blogspot.com/2010/12/jak-mecze-ustawiaj-ceramika-opoczno.html>, [accessed on 29.12.2023].

Jak ustawiała mecze Jagiellonia Białystok, <http://pilkarskamafia.blogspot.com/2010/09/jak-ustawiaa-mecze-jagiellonia-biaystok.html>, [accessed on 29.05.2021].

Korupcja w polskim futbolu: lista ustawionych meczów, <http://pilkarskamafia.blogspot.com/2012/01/korupcja-w-polskim-futbolu-lista.html>, [accessed on 25.05.2024].

Lista oskarżonych w śledztwie dotyczącym korupcji w polskim futbolu, <http://pilkarskamafia.blogspot.com/2011/08/lista-oskarzonych-o-korupcje-w-polskim16.html>, [accessed on 20.07.2024].

Madejski T., Sąd wydał wyrok w sprawie korupcji w polskim futbolu. W tle kilka naście meczów Pogoni, 6.06.2019, <https://radioszczecin.pl/2,389921,sad-wydal-wyrok-w-sprawie-korupcji-w-polskim-fut>, [accessed on 28.12.2023].

Mroziewski Witold, <https://www.transfermarkt.pl/witold-mroziewski/profil/trainer/16864>, [accessed on 15.05.2021].

- Oficjalna strona Jagielloni Białystok*, <https://jagiellonia.pl/oklubie/>, [accessed on 15.05.2021].
- Procesy sądowe w sprawie korupcji – Arka Gdynia*, <https://pilkarskamafia.blogspot.com/2011/05/arka-gdynia.html>, [accessed on 20.12.2023].
- RKS Radomsko*, <https://pilkarskamafia.blogspot.com/2011/06/rks-radomsko.html>, [accessed on 29.12.2023].
- Śledztwa w sprawie Pogoni Szczecin*, <https://pilkarskamafia.blogspot.com/2011/06/pogon-szczecin.html> [accessed on 20.12.2023].
- Śledztwo w sprawie – Jagiellonia Białystok*, <https://pilkarskamafia.blogspot.com/2011/05/jagiellonia-biaystok.html>, [accessed on 28.12.2023].
- Tabela II ligi polskiej sezonu 2003/2004*, <http://www.90minut.pl/liga/0/liga633.html>, [accessed on 15.05.2021].
- Zeznania/wyjaśnienia złożone w śledztwie dotyczącym korupcji w polskim futbolu*, <http://pilkarskamafia.blogspot.com/search/label/wyjaśnienia%2Fzeznanie%20świadków%20podejrzanych%20oskarżonych>, [accessed on 25.05.2024].

Other sources

- Dulewicz J., *“Piłkarski poker”. Nieprawidłowości w sporcie w ostatniej dekadzie PRL (na przykładzie piłki nożnej)*, [In:] Bitner K., Skotarczak D., (eds.), *W kręgu kultury PRL. Sport*, Wyd. Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Poznaniu i Instytutu Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2015, pp. 366–375.
- Rossi G., Goossens D., Di Tanna G. L., Addesa F., *Football team performance efficiency and effectiveness in a corruptive context: the Calciopoli case*, “European Sport Management Quarterly”, London 2018, vol. 19, no 4, pp. 583–604; <https://doi.org/10.1080/16184742.2018.1553056>
- Stefanik R., *Aspects of corruption in Szczecin football from 1945 to 1989*, [In:] Nowak L., Urban R. (eds.), *Physical Culture in Poland between 1945 and 2009*, Wyd. University School of Physical Education in Poznan Faculty of Physical Culture in Gorzów WLKP. Polish Scientific Physical Education Association, Gorzów Wielkopolski 2010, pp. 199–209.
- Tanzi V., *Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures. IMF Staff Papers*, “IMF Working Paper” 1998, vol. 45, pp. 559–594; <https://doi.org/10.2307/3867585>
- Włoch R., *Korupcja w środowisku sportowym. Przegląd literatury przedmiotu, badań empirycznych oraz dokumentów przygotowany na zlecenie Ministerstwa Sportu i Turystyki*, Wyd. Instytutu Ekspertyz Społeczno-Ekonomicznych, Rybnik 2014, <https://www.msit.gov.pl/download.php?id=11952&s=1>, [accessed on 14.01.2023–14.02.2025].

Wpłynął do redakcji: 7.10.2025
Przyjęty do druku: 30.11.2025

<http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.04.04>

Krzysztof KOŚCIAŃSKI*

GENEZA I DZIAŁALNOŚĆ STOWARZYSZENIA PRACY SPOŁECZNO- WYCHOWAWCZEJ IM. MARSZAŁKA JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO W CZĘSTOCHOWIE W LATACH 1927–1939

Jak cytować [how to cite]: Kościański K., *Geneza i działalność Stowarzyszenia Pracy Społeczno-Wychowawczej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Częstochowie w latach 1927–1939*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2025, t. 8, nr 4, s. 67–85.

The origin and activities of the Marshal Józef Piłsudski Association for Social and Educational Work in Częstochowa in the years 1927–1939

Abstract

The article analyzes the origins, structure, and activities of the *Stowarzyszenie Pracy Społeczno-Wychowawczej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego* (Society for Social and Educational Work named after Marshal Józef Piłsudski) in Częstochowa during the years 1927–1939. Based on archival sources, official documentation, and press materials, the study reconstructs the process of the organization's formation and its role in the local social and sporting life. Operating within the framework of the Sanation ideology and the state program of civic education, the Society pursued educational, cultural, and athletic objectives, culminating in the construction of the *Ognisko Obrony Niepodległości* ("Center for the Defense of Independence") a complex of both symbolic and educational significance. A particularly important role within the Society was played by the sports club *Brygada*, whose athletic achievements and ideological orientation reflected the broader aims of the Second Polish Republic. The analysis presents the Society as an example of how state ideology permeated the sphere of physical culture, contributing to the development of local sports institutions that combined athletic, educational, and patriotic functions.

Keywords: Society for Social and Educational Work, Częstochowa, Józef Piłsudski, sports facilities, sport, Brygada Częstochowa.

* <https://orcid.org/0000-0002-5848-5325>; dr; Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie, Częstochowa, Polska; e-mail: k.koscianski@ujd.edu.pl (autor korespondencyjny)

Streszczenie

W artykule zaprezentowano genezę, strukturę i działalność Stowarzyszenia Pracy Społeczno-Wychowawczej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Częstochowie w latach 1927–1939. Na podstawie źródeł archiwalnych, dokumentacji urzędowej i prasy odtworzono proces powstania organizacji oraz jej rolę w lokalnym życiu społecznym i sportowym. Stowarzyszenie, działając w duchu ideologii sanacyjnej i programu państwowego wychowania obywatelskiego, realizowało cele oświatowe, kulturalne i sportowe, czego kulminacją była budowa Ogniska Obrony Niepodległości – kompleksu o znaczeniu symbolicznym i wychowawczym. Szczególną rolę w działalności stowarzyszenia odegrało Koło Sportowe Brygada, którego sukcesy sportowe i ideowy charakter wpisywały się w założenia II RP. Analiza ukazuje SPSW jako przykład mechanizmu przenikania ideologii państwowej w sferę kultury fizycznej oraz budowy lokalnych ośrodków sportowych o funkcji wychowawczej i patriotycznej.

Słowa kluczowe: Stowarzyszenie Pracy Społeczno-Wychowawczej, Częstochowa, Józef Piłsudski, obiekty sportowe, sport, Brygada Częstochowa.

Wprowadzenie

Przejęcie władzy przez obóz sanacyjny w wyniku zamachu majowego w 1926 r. stanowiło jedno z ważniejszych wydarzeń w historii II Rzeczypospolitej. Zmiana układu politycznego oznaczała nie tylko konsolidację władzy wykonawczej wokół osoby marszałka Józefa Piłsudskiego, ale również zapoczątkowanie nowej polityki społecznej, której celem było ukształtowanie modelu obywatela lojalnego wobec państwa, zdyscyplinowanego i sprawnego fizycznie. W myśl wytycznych wychowanie fizyczne miało stanowić etap wprowadzający do przysposobienia wojskowego. W jego ramach istotną rolę przypisywano grom sportowym oraz dyscyplinom strzeleckim i jeździeckim. Kluczowym elementem nowego programu pozostawał jednak wymiar moralny oraz ideowo-wychowawczy. Realizacja tych założeń została rozdzielona pomiędzy szkoły, wojsko, samorządy oraz organizacje sportowe i społeczne. Wdrażanie planu przebiegło stosunkowo szybko, głównie dzięki zaangażowaniu podpułkownika Juliusza Ulrycha. Dnia 10 listopada 1926 r. Rada Ministrów podjęła uchwałę dotyczącą popierania i rozwoju wychowania fizycznego, co umożliwiło formalne wprowadzenie odpowiednich struktur organizacyjnych¹. Następnie 28 stycznia 1927 r. Rada Ministrów wydała rozporządzenie powołujące Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego (PUWFIPW), Radę Naukową Wychowania Fizycznego oraz Wojewódzkie, Powiatowe i Miejskie Komitety Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego. Jednostki te były odpowiedzialne za koor-

¹ J. Kęsik, *Naród pod bronią. Społeczeństwo w programie polskiej polityki wojskowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1998, s. 72–73; D. Dudek, *Józef Piłsudski wobec problemów kultury fizycznej (1910–1935)*, Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie, Kraków 2004, s. 93–94.

dynację działań w zakresie kultury fizycznej oraz przygotowania obronnego społeczeństwa².

Organizacją, która odgrywała kluczową rolę w promowaniu wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego, był Związek Strzelecki. Był on zakorzeniony w tradycji piłsudczykowskiej, traktując sprawność fizyczną jako fundament przygotowania młodzieży do służby państwowej. Na łamach czasopisma „Strzelec” (oficjalnego organu towarzystwa) podkreślano znaczenie gimnastyki, gier zespołowych i marszów terenowych jako elementów kształtujących dyscyplinę, odporność i umiejętność współdziałania. Ważnym problemem, na który zwracano uwagę, było umasowienie sportu, którego uprawianie powinno być możliwe na ogólnodostępnych obiektach sportowych³. Szczególny nacisk kładziono na sporty strzeleckie oraz ćwiczenia o charakterze taktycznym, które uznawano za praktyczne narzędzia przygotowania obywateli do obrony państwa⁴. W publikacjach akcentowano również wychowanie patriotyczne, przedstawiając aktywność fizyczną jako środek budowania silnego charakteru, odpowiedzialności i przywiązania do idei państwowych. Dzięki temu Związek Strzelecki ukazywano jako organizację zdolną do realizacji założeń państwowego programu wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego.

W pierwszej fazie rządów sanacyjnych (1926–1930), zwłaszcza w związku z obchodami dziesięciolecia odzyskania niepodległości, zauważalny był dynamiczny rozwój organizacji o charakterze sportowym i wychowawczym, które ideowo i symbolicznie nawiązywały do tradycji legionowej. Ich powstawanie miało charakter zarówno oddolny, jak i sterowany przez administrację państwową i struktury wojskowe. Wiele z tych organizacji przyjmowało nazwy bezpośrednio odnoszące się do dziedzictwa Legionów Polskich i osoby Marszałka, czego przykładem są kluby i stowarzyszenia funkcjonujące pod nazwami takimi, jak Strzelec (m.in. w Przemyślu, Radomiu i Lublinie) czy Legion (Lwów). Ważnym elementem w propagowaniu kultury fizycznej była budowa obiektów sportowych, które miały nie tylko funkcję praktyczną, ale i propagandową – jako symbole rozwoju państwa pod rządami sanacji. Często też nadawano im imię Józefa Piłsudskiego, co wzmacniało ich wymiar ideowy i podkreślało rolę Marszałka jako patrona zarówno odrodzonego państwa, jak i ruchu sportowo-wychowawczego⁵.

² E. Małolepszy, *Kultura fizyczna i przysposobienie wojskowe w Częstochowie i powiecie częstochowskim w latach 1918–1939*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie, Częstochowa 1996, s. 31; J. Wojtycza, *Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego jako element koordynacji systemu bezpieczeństwa w II RP w latach 1927–1939*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka” 2012, nr 2 (VII), s. 79.

³ „Związek Strzelecki” 1928, nr 47, s. 2–3.

⁴ „Związek Strzelecki” 1927, nr 3, s. 9–10; „Związek Strzelecki” 1928, nr 44–45, s. 42–43.

⁵ D. Dudek, *Józef Piłsudski. Protaktor polskiego sportu i ruchu olimpijskiego*, Fundacja Centrum Edukacji Olimpijskiej, Warszawa 2005, s. 136–142.

W latach 1927–1931 dzięki wysiłkom władz państwowych, jak i samorządowych, oddano do użytku ponad 100 boisk, 900 bieżni i kortów tenisowych, 15 skoczni narciarskich oraz 40 torów saneczkowych⁶.

Metody i problemy badawcze

W przygotowaniu artykułu wykorzystano następujące metody badawcze: analizę źródeł historycznych, syntezę, indukcję, dedukcję oraz metodę porównawczą.

Sformułowano następujące problemy badawcze:

1. Jaką rolę odegrało Stowarzyszenie Pracy Społeczno-Wychowawczej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w rozwoju kultury fizycznej i wychowania obywatelskiego w Częstochowie w okresie międzywojennym?
2. W jaki sposób działalność SPSW wypełniała ogólnopolski program budowy państwa poprzez sport i przysposobienie wojskowe w II Rzeczypospolitej?

Wyniki i dyskusja

Organizacja sportu w Częstochowie po odzyskaniu przez Polskę niepodległości wiązała się ściśle z działalnością organizacji legionowych. Powołany w 1919 r. Klub Sportowy (KS) Częstochovia działał pod patronatem Komendy Obwodu Związku Strzeleckiego w Częstochowie, a od 1920 r. jego zawodnicy występowali już jako drużyna piłki nożnej Związku Strzeleckiego. Dwa lata później, z inicjatywy kół wojskowych, utworzono KS Częstochowa, będący kontynuacją Częstochovii. W jego władzach dominowali działacze związani z obozem legionowym, m.in. Ludwik Iwaszko, Alfred Franke i Ireneusz Łęgosz. Klub funkcjonował do 1925 r., kiedy to z powodu trudności finansowych cały jego inwentarz przekazano Częstochowskiemu Klubowi Sportowemu (CKS)⁷. Istotną rolę w promocji wychowania fizycznego i sportu w mieście odegrały również stacjonujące jednostki wojskowe, przede wszystkim 27. Pułk Piechoty oraz 7. Pułk Artylerii Polowej. Dysponowały one boiskami i zapleczem, które wykorzystywano do ćwiczeń wojskowych, jak i udostępniano lokalnej młodzieży oraz organizacjom sportowym. Dzięki temu wojsko stało się jednym z kluczowych środowisk wspierających rozwój kultury fizycznej w Częstochowie w latach dwudziestych XX w.

Działacze wywodzący się z kręgów wojskowych oraz organizacji paramilitarnych aktywnie uczestniczyli w życiu publicznym Częstochowy. Wpisując się

⁶ T. Surma, *Stosunek władz państwowych do rozwoju kultury fizycznej w Drugiej Rzeczypospolitej*, „Health Promotion & Physical Activity” 2019, 3 (8), s. 19–20.

⁷ K. Kościański, *Od La Czenstochovienne do Rakowa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Długosza w Częstochowie, Częstochowa 2024, s. 83.

w ogólnopolskie działania na rzecz umacniania niepodległości i rozwijania idei państwowego wychowania, lokalne środowisko sympatyków tych koncepcji podjęło inicjatywę utworzenia stowarzyszenia prowadzącego szeroką działalność społeczno-wychowawczą wśród mieszkańców. W rezultacie 9 listopada 1927 r. powołano Stowarzyszenie Pracy Społeczno-Wychowawczej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego (SPSW). W miesiącach jesiennych 1927 r. opracowano statut, który został zatwierdzony reskryptem Wojewody Kieleckiego L/B.P. 4 z dnia 4 stycznia 1928 r. i zarejestrowany pod numerem 1492⁸. Zgodnie ze statutem stowarzyszenie odwoływało się do

tradycji stuletniej walki o niepodległość, w której przejawiały się najwyższe siły moralne narodu polskiego, i dąży do ich utrwalenia i spotęgowania, jako podstaw siły wewnętrznej i potęgi Państwa⁹.

Realizację tego nadrzędnego zadania przewidywano poprzez organizowanie odczytów i obchodów narodowych, wydawanie czasopism i publikacji, tworzenie czytelní, bibliotek, ochronek, domów ludowych i żołnierskich, a także działalność w zakresie przysposobienia wojskowego. Statut zakładał ponadto wspieranie oraz współpracę z instytucjami i stowarzyszeniami społecznymi, wychowawczymi, oświatowo-kulturalnymi, a także z organizacjami Przysposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego w dążeniu do wspólnych celów.

Pierwszym prezesem zarządu wybrano Tadeusza Dańca (major, 27. Pułk Piechoty). Na początku 1929 r. na Walnym Zebraniu zrezygnował on ze stanowiska na skutek pracy zawodowej w sztabie 7. Dywizji Piechoty i skierowania do 63. Pułku Piechoty w Toruniu. Nowym prezesem został A. Franke, pełniący w tym czasie funkcję kierownika Sekcji Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego przy Miejskim Komitecie Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego w Częstochowie (MKWFiPW)¹⁰. Decyzja ta, choć formalnie oznaczała przekazanie kierownictwa w ręce osoby cywilnej, miała również znaczenie symboliczne. Władze wojskowe dążyły w ten sposób do stworzenia wrażenia, iż SPSW funkcjonuje niezależnie od bezpośredniego wpływu struktur wojskowych, co miało sprzyjać jego dalszemu rozwojowi i legitymizacji w oczach lokalnej społeczności. W 1930 r.¹¹ wybrany został nowy zarząd stowarzyszenia, który przed-

⁸ Archiwum Państwowe w Częstochowie (APCz), Teki Ignacego Sowały, sygn. 25, Materiały, notatki dotyczące historii częstochowskich klubów sportowych, Historia SPSW, s. 41; J. Nowak, *Ruch sportowy w Częstochowie w latach 1887–1939*, [praca doktorska], AWF, Wrocław 1973, s. 172. W opracowaniu J. Nowaka podano, że stowarzyszenie było zarejestrowane pod numerem 24.

⁹ APCz, Teki Ignacego Sowały, sygn. 15, Materiały dotyczące Stowarzyszenia Pracy Społeczno-Wychowawczej, Statut Stowarzyszenia Pracy Społeczno-Wychowawczej, s. 1.

¹⁰ Wcześniej sprawował m.in. funkcje wiceprezesa Kieleckiego Związku Okręgowego Piłki Nożnej i prezesa Częstochowskiego Podokręgu Piłki Nożnej.

¹¹ W Tekach Ignacego Sowały podany został 1929 r., nie zgadza się to jednak z przydziałem wojskowym Władysława Czaplińskiego i Mariana Kowalskiego, którzy przybyli do Częstochowy w 1930 r.

stawiał się następująco: A. Franke (doktor, działacz społeczny) – prezes¹², Michał Dzieciołowski (dyrektor Częstochowskich Zakładów Włókienniczych Stradom) – wiceprezes, Władysław Czapliński (podpułkownik, dowódca 27. Pułku Piechoty) – wiceprezes, Jan Skotnicki (prezes zarządu powiatowego częstochowskiego Związku Strzeleckiego), Ignacy Sowała (miejscowy piłkarz), Stanisław Piltz (doktor) – sekretarz, Alfred Szmekel (działacz sportowy) – skarbnik, Artur Franke (inżynier), Marian Kowalski (major, 27. Pułk Piechoty), Jan Studencki (kapitan, 27. Pułk Piechoty), Jan Janus (naczelnik Urzędu Skarbowego) i Tomasz Majer (kierownik Urzędu Pośrednictwa Pracy). W pracach zarządu SPSW uczestniczyli również prominentni przedstawiciele władz lokalnych i środowisk społecznych: Dominik Zbierski (senator), Stefan Wojnar-Byczyński (poseł na Sejm III kadencji, prezes częstochowskiego oddziału Związku Strzeleckiego), Wacław Kobylecki (dyrektor Komunalnej Kasy Oszczędności), Antoni Furmańczyk (dyrektor Ubezpieczalni Społecznej), A. Müller (nauczyciel) oraz Zofia Mońkowska (działaczka społeczna)¹³. Działacze SPSW, realizując założenia ideowe związane z kształtowaniem obywatela nowej Polski, podjęli działania zmierzające do budowy infrastruktury sportowej i wychowawczej. Ich inicjatywa wpisywała się w ówczesny paradygmat wychowania obywatelskiego i fizycznego, oparty na idei „patriotyzmu czynu”, sprawności fizycznej oraz mobilizacji społecznej dla dobra wspólnego.

Istotnym narzędziem realizacji celów statutowych oraz propagowania ideałów SPSW była działalność wydawnicza. Kierownictwo organizacji dostrzegało znaczenie prasy jako środka kształtowania opinii społecznej i mobilizacji sympatyków obozu piłsudczykowski. Dlatego wraz z powstaniem organizacji zainicjowano wydawanie lokalnego odpowiednika warszawskiego dziennika „Epoka”. Częstochowska gazeta ukazywała się od 1 października 1927 r. do 1 marca 1928 r., redagowana przez J. Kozickiego (działacza SPSW) i wykorzystywana głównie w okresie kampanii wyborczej 1927/1928¹⁴. Na początku 1928 r. SPSW rozpoczęło publikację tygodnika „Głos Czasu”, formalnie zatwierdzonego przez władze wojewódzkie i wyraźnie określanego jako „Organ Stowarzyszenia Pracy Społeczno-Wychowawczej im. J. Piłsudskiego”. Pismo, redagowane przez Z. Mońkowską, służyło prezentacji życia społecznego, kulturalnego i gospodarczego regionu, a także popularyzacji założeń ideowych stowarzyszenia. Na jego łamach znalazła się również stała rubryka sportowa, w której publikowano wiadomości sportowe ze świata, Polski oraz z regionu. W jednym z numerów pierwszą stronę poświęcono znaczeniu sportu i wychowania fizycznego, w innym zaś

¹² Stowarzyszeniem kierował aż do końca jego funkcjonowania (1939).

¹³ APCz, Teki Ignacego Sowały, sygn. 25, Materiały, notatki dotyczące historii częstochowskich klubów sportowych, Historia SPSW, s. 41.

¹⁴ M. Mielczarek, *Polska prasa społeczno-polityczna w Częstochowie w latach 1918–1939*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1981, t. 20, nr 3, s. 67–68.

przedstawiono historię Częstochowskiego Klubu Sportowego, promując jego działalność¹⁵.

W pierwszych latach funkcjonowania działacze poszukiwali sposobności do realizacji zapisów statutowych, angażując się przede wszystkim w uroczystości upamiętniające odzyskanie przez Polskę niepodległości. 16 października 1928 r. w sali Rady Miejskiej w Częstochowie odbyło się posiedzenie organizacyjne Komitetu Obchodu 10. Rocznicy Wskrzeszenia Państwa Polskiego. Zostało zwołane z inicjatywy starostwa, magistratu oraz prezydium rady miejskiej. W odpowiedzi na zaproszenia przybyli przedstawiciele władz lokalnych, duchowieństwa, wojska, sądownictwa, nauczycielstwa, środowisk medycznych, handlowych i rzemieślniczych, a także reprezentanci większości organizacji społecznych i zawodowych. Tak szeroki udział stanowił świadectwo powszechnego zrozumienia doniosłości rocznicy i potrzeby jej godnego uczczenia. Przedsięwzięcia rocznicowe miały wykraczać poza ramy tradycyjnych uroczystości, takich jak pochody czy akademie. Ich celem było stworzenie trwałych, materialnych symboli upamiętniających odrodzenie państwa polskiego – tzw. żywych pomników. W skali ogólnopolskiej przyjęto formułę budowy obiektów o funkcjach oświatowych, społecznych czy zdrowotnych, finansowanych głównie ze składek społecznych i dobrowolnych darowizn mieszkańców. Podczas zebrania wśród zgłoszonych wniosków pojawiły się m.in. propozycje utworzenia spółdzielczego banku dla ubogich, prewentorium dla dzieci zagrożonych gruźlicą, czy budowy miejskiej łaźni. Szczególną uwagę zyskał jednak projekt zaprezentowany przez prezesa SPSW (T. Dańca), zakładający budowę Domu Przysposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego, który miał jednocześnie pełnić funkcję ogniska kulturalno-oświatowego. Uzasadniając przewagę tej inicjatywy nad pozostałymi, argumentowano:

Powstanie takiego domu będzie właśnie odpowiadało pamiątkowej rocznicy odzyskania niepodległości Polski, podczas gdy inne, acz skądinąd bardzo wskazane zamierzenia, mają charakter potrzeb bieżących i nie wiążą się ściśle z uczczeniem dziesięciolecia wskrzeszenia Państwa, przy czym mogą być realizowane z dorocznie urządzanych imprez¹⁶.

Po dyskusji projekt SPSW uzyskał akceptację. Nadano mu symboliczną nazwę Ognisko Obrony Niepodległości, podkreślając jego ideowy charakter. W celu realizacji przedsięwzięcia powołano Obywatelski Komitet Budowy, odpowiedzialny za koordynację zbiorów oraz logistykę inwestycji. Formalnym gospodarzem planowanego obiektu zostało Stowarzyszenie Pracy Społeczno-Wychowawczej, które wystąpiło również z publicznym apelem do mieszkańców miasta, nawołując do zakupu cegiełek i finansowego wsparcia inicjatywy. Lista darczyń-

¹⁵ „Głos Czasu” 1928, nr 6, s. 1; nr 18, s. 1; M. Mielczarek, dz. cyt., s. 76.

¹⁶ APCz, Teki Ignacego Sowały, sygn. 16, Stowarzyszenia Pracy Społeczno-Wychowawczej im. Józefa Piłsudskiego, wycinki prasowe dotyczące otwarcia boiska sportowego i poświęcenia kamienia węgielnego gmachu Ogniska Obrony Niepodległości, 10-lecie wskrzeszenia państwa polskiego – relacja, s. 6; „Goniec Częstochowski” 1928, nr 242, s. 2–3.

ców oraz wysokość przekazanych kwot były regularnie publikowane na łamach lokalnej prasy, stanowiąc wyraz społecznej mobilizacji i obywatelskiego poparcia dla projektu¹⁷.

Rada Miejska 28 lipca 1929 r. przekazała pod inwestycję parcelę o powierzchni 3 096,25 m², usytuowaną między ul. Kazimierza Pułaskiego, ul. św. Kazimierza, ul. św. Barbary i ul. 7 Kamienic. Teren ten wydzierżawiono SPSW. Część jego działaczy wywodziła się z Polskiej Organizacji Wojskowej (POW), a następnie ze Związku Strzeleckiego. Wśród nich znajdował się m.in. ówczesny prezydent miasta R. Jarmułowicz¹⁸. Powiązania te mogły przyczynić się do uzyskania przez stowarzyszenie prawa do użytkowania atrakcyjnie położonego placu miejskiego, zlokalizowanego w bezpośrednim sąsiedztwie Jasnej Góry.

Pierwszym elementem inwestycji było boisko sportowe. Zarząd stowarzyszenia przystąpił do pracy i przy wydatnej pomocy magistratu – w formie przysyłanych ekip robotniczych – w okresie letnim teren boiska został całkowicie splantowany, wyrównany i jeszcze jesienią zasiano trawę. Przygotowano również bieżnię wokół terenu. Oficjalne otwarcie obiektu miało miejsce 29 maja 1930 r. i zgromadziło przedstawicieli władz państwowych, wojskowych, kościelnych, delegatów klubów sportowych oraz licznych mieszkańców miasta. Po uroczystym poświęceniu, którego dokonał ks. prałat Ziemniak, i przemówieniu A. Frankego, rozegrano mecz towarzyski pomiędzy drużynami CKS i Klubu Ogólno-Sportowego (KOS) „Victoria 1922” Częstochowa. Spotkanie zakończyło się remisem 1:1 i zostało przerwane z powodu nadchodzącej burzy¹⁹.

Wiosną 1930 r. rozpoczęto budowę centralnego elementu całej inwestycji – tzw. Ogniska Obrony Niepodległości. Projekt otrzymał wsparcie finansowe z funduszy państwowych i był szeroko promowany jako przykład inwestycji o charakterze narodowo-wychowawczym. Uroczystość poświęcenia kamienia węgielnego, która odbyła się 28 września 1930 r., zgromadziła przedstawicieli najwyższych władz państwowych i samorządowych. Rząd reprezentował wiceminister Pracy i Opieki Społecznej gen. Stefan Hubicki, a z ramienia prezydium Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem (BBWR) prof. Leon Kozłowski. Aktu poświęcenia dokonał biskup diecezji częstochowskiej Teodor Kubina, wygłaszając znamienne słowa:

Dom ogniska w przyszłości stanie się kuźnią mocnych charakterów i silnych serc natchnionych płomieniem miłości ojczyzny. Wierzę mocno, że Bóg Wszechmogący i Matka

¹⁷ „Goniec Częstochowski” 1928, nr 283, s. 3.

¹⁸ S. Nowak, *Z moich wspomnień*, cz. 3, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie, Częstochowa 1994, s. 258. Polska Organizacja Wojskowa (POW) – utworzona w sierpniu 1914 r. w Warszawie, jej zadaniem było szkolenie wojskowe młodzieży do walki dywersyjnej na tyłach wojsk rosyjskich. Częstochowa (wraz z powiatem) należała do okręgu V POW (później Va) z siedzibą w Piotrkowie; okręgowi podlegały obwody, a obwodom komendy lokalne obejmujące teren gminy. Pod koniec listopada 1918 r. rozpoczęto likwidację POW, jej członkowie zasiliли szeregi 27. Pułku Piechoty oraz innych jednostek Wojska Polskiego.

¹⁹ „Goniec Częstochowski” 1930, nr 124, s. 3; E. Małolepszy, dz. cyt., s. 18.

Najświętsza błogosławią dziełu poczętemu pod zawołaniem największego w Polsce człowieka Marszałka Józefa Piłsudskiego²⁰.

Oddanie do użytku kompleksu sportowego miało miejsce latem 1933 r. W gmachu dwukondygnacyjnym na parterze mieściły się m.in. szatnie, sale wykładowe i do ćwiczeń. Na pierwszym piętrze usytuowano pomieszczenie, gdzie uprawiano gimnastykę, a wyposażone było w stosowne ławki, kosze do piłki koszykowej oraz plac do gry w ringo. Była tu też mała sala gimnastyczna i trzy pokoje. Na drugim piętrze znajdowała się świetlica, dziewięć pokoi, natomiast z boku budynku – trybuna mieszcząca 1000 widzów. Był to jeden z najbardziej funkcjonalnych obiektów tego typu w II Rzeczypospolitej, pełniący zarówno funkcje sportowe, jak i wychowawcze²¹.

W II połowie lat trzydziestych XX w. z obiektów Ogniska Obrony Niepodległości korzystały i miały swoją siedzibę organizacje i towarzystwa prowadzące działalność sportową, wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego, m.in. MKWFIPW, Związek Strzelecki, Legion Młodych, Związek Byłych Więźniów Politycznych, Koło Sportowe (Koł.S) Brygada, podokręg Częstochowskich Gier Sportowych, Rejonowy Ośrodek Nauczycielski, Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” oraz Komenda Obwodu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego²².

Obiekt SPSW od początku swojego istnienia pełnił funkcję nie tylko sportową, ale także wychowawczą. Odbывwały się w nim odczyty tematyczne dla dzieci i młodzieży, występy grup teatralnych oraz imprezy o charakterze rozrywkowym. Dzięki aktywnej działalności prezesa stowarzyszenia, A. Frankego, stadion ten zyskał znaczenie jako ośrodek popularyzacji sportu oraz narzędzie realizacji celów społeczno-edukacyjnych. Boisko udostępniano lokalnym klubom sportowym oraz organizowano na jego terenie zawody międzymiastowe²³. Działania te generowały wpływy z wynajmu i sprzedaży biletów. Było ono jednak regularnie udostępniany nieodpłatnie, co wiązało się z obciążeniem finansowym wynikającym z kosztów organizacji wydarzeń oraz bieżącego utrzymania infrastruktury. Dodatkowym problemem było egzekwowanie należności od podmiotów wynajmujących stadion²⁴.

Skuteczna promocja i organizacja wydarzeń sportowych przyciągały liczną publiczność, a dogodna lokalizacja w pobliżu Jasnej Góry sprzyjała frekwencji za-

²⁰ „Express Częstochowski” 1930, nr 225, s. 4.

²¹ K. Kościański, *Infrastruktura sportowa dla potrzeb piłki nożnej w Częstochowie w okresie międzywojennym*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, t. 4, nr 3, s. 39.

²² E. Małolepszy, dz. cyt., s. 18.

²³ W 1932 r. obiekt został wybrany przez Polski Związek Piłki Nożnej jako miejsce rozegrania trzeciego meczu barażowego o awans do Polskiej Ligi Piłki Nożnej (zwanej dalej Ligą; nazwa najwyższego szczebla rozgrywek powołanego w 1927 r.) między Legią Poznań a Podgórzem Kraków.

²⁴ APCz, Teki Ignacego Sowały, sygn. 15, Materiały dotyczące Stowarzyszenia Pracy Społeczno-Wychowawczej, korespondencja z KOS Victoria Częstochowa, s. 17–21.

równu mieszkańców, jak i przyjezdnych kibiców. Dzięki temu boisko szybko zyskało opinię jednego z najlepiej przygotowanych obiektów sportowych w województwie kieleckim, choć w skali ogólnopolskiej klasyfikowane było jako średniej rangi. W miarę postępującej budowy przyległego Gmachu Obrony Niepodległości, całość zaczęto określać mianem stadionu sportowego, co dodatkowo podkreślało jego wielofunkcyjny charakter.

Zdj. 1. Ognisko Obrony Niepodległości im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Częstochowie. APCz, Teki Ignacego Sowały, sygn. 18.

Łączny koszt budowy boiska wraz z gmachem wyniósł ponad 300 000 złotych. Wobec zmniejszenia dotacji państwowych, zarówno z budżetu centralnego, jak i wojewódzkiego oraz miejskiego, ciężar dokończenia inwestycji spoczył na stowarzyszeniu. Pomimo uzyskania kredytu z Ministerstwa Opieki Społecznej, w wysokości 15 000 złotych, SPSW znalazło się w trudnej sytuacji finansowej. W 1935 r. zalegało z płatnościami wobec wykonawców i dostawców, m.in. inż. Adama Stępkowskiego, Elektrowni Częstochowskiej, Fabryki Łączników oraz Państwowego Tartaku w Zagórz. Łączne zadłużenie wynosiło około 35 000 zł²⁵. Magistrat Częstochowy odmówił przyjęcia obiektu w formie darowizny obciążonej tak wysokim długiem. W tej sytuacji A. Franke zwrócił się do wojewody kieleckiego z propozycją przejęcia gmachu wraz z zadłużeniem i przeznaczenia go na potrzeby Wojewódzkiego Komitetu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego. Realizacja tego planu wymagała zgody wojewody na zaciągnięcie przez miasto pożyczki w wysokości 15 000–18 000 zł w celu spłaty zobowiązań związanych z przejętym obiektem. Ostatecznie trudności finansowe udało się przezwyciężyć, a 31 października 1934 r., na mocy zawartej umowy,

²⁵ APCz, Teki Ignacego Sowały, sygn. 15, Materiały dotyczące Stowarzyszenia Pracy Społeczno-Wychowawczej, korespondencja stowarzyszenia, s. 13, 30, 39.

Magistrat Miasta Częstochowy przejął administrację budynku i stadionu sportowego. Zarząd SPSW przekazał gmach Ogniska Obrony Niepodległości do dyspozycji władz, zachowując jedynie teren boiska sportowego oraz niezbędne pomieszczenie dla działalności Brygady²⁶.

Zgodnie z celami statutowymi oraz dysponując w początkowym okresie działalności znacznymi środkami finansowymi przeznaczonymi na rozwój kultury fizycznej, SPSW aktywnie wspierało lokalne inicjatywy społeczne oraz kluby sportowe²⁷. Szczególnym przedmiotem zainteresowania organizacji był CKS. Klub utrzymywał bliskie relacje z Komendą Garnizonu Częstochowskiego, co miało istotny wpływ na jego profil działalności, zwłaszcza w zakresie propagowania przysposobienia wojskowego. Ponadto od 5 stycznia 1927 r. był on oficjalnie wpisany na listę towarzystw cywilnych, do których przynależność była dozwolona wojskowym, co łączyło oba podmioty. Od chwili powołania Stowarzyszenia Pracy Społeczno-Wychowawczej objęło ono CKS opieką organizacyjną i finansową, zapewniając mu m.in. dostęp do własnej infrastruktury sportowej. Współpraca ta nie miała charakteru przypadkowego, lecz wynikała z osobowych powiązań pomiędzy obiema strukturami. Znaczącą część działaczy CKS, w tym m.in. A. Franke, I. Sowała oraz A. Szmekel, pełniła równolegle funkcje w zarządzie SPSW. Ich podwójna afiliacja sprzyjała integracji działań obu organizacji oraz koordynacji celów wychowawczych i sportowych²⁸.

Z biegiem czasu CKS borykał się z rosnącymi trudnościami organizacyjnymi i finansowymi, co utrudniało dalszą samodzielną działalność. W odpowiedzi na pogarszającą się sytuację, po zakończeniu sezonu sportowego w 1930 r. rozpoczęte zostały rozmowy w sprawie przystąpienia CKS do SPSW jako sekcji sportowej. Zgodnie z wytycznymi zawartymi w statucie postanowiono przejąć akta i majątek CKS i z rozpoczęciem sezonu wiosennego w 1931 r. przystąpić do rozgrywek pod nazwą Koło Sportowe Brygada – sekcja Stowarzyszenia Pracy Społeczno-Wychowawczej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego²⁹. Nazwa odzwierciedlała program SPSW, nawiązując do tradycji walk o niepodległość Polski pod wodzą patrona organizacji oraz do nazwy I Brygady Legionów Polskich. Dodatkowo podkreślały to oficjalne barwy koła: biało-czerwone.

Fuzję tę skrytykował oficjalny organ częstochowskich kół Narodowej Demokracji – tygodnik „Gazeta Narodowa”. Potępiono przyłączenie klubu do sanacyjnego organu jako „błąd zarządu”, który doprowadził do odejścia części zawodni-

²⁶ <https://gazetacz.com.pl/ognisko-niepodleglosci-im-marszalka-jozefa-pilsudskiego-21551/> [dostęp: 8.08.2025].

²⁷ APCz, Teki Ignacego Sowały, sygn. 15, Materiały dotyczące Stowarzyszenia Pracy Społeczno-Wychowawczej im. Józefa Piłsudskiego, Statut SPSW, s. 1.

²⁸ K. Kościński, *Od La Czenstochovienne...*, s. 86.

²⁹ APCz, Teki Ignacego Sowały, sygn. 25, Materiały, notatki dotyczące historii częstochowskich klubów, Historia klubu, s. 7.

ków i utraty zaufania społecznego. Ten „atak” należy jednak odczytywać w kontekście szerszej rywalizacji endecji z sanacją i BBWR o wpływy w lokalnym środowisku sportowym. Faktem pozostaje, że kilku piłkarzy, w tym czołowy zawodnik Stanisław Kurek, opuściło klub³⁰.

Zdj. 2. Dyplom Koła Sportowego Brygada, działającego przy Stowarzyszeniu im. Marszałka Józefa Piłsudskiego (lata 30. XX w.). APCz, Teki Ignacego Sowały, sygn. 11.

W połowie lat trzydziestych XX w., po rozłamie w obozie BBWR, stowarzyszenie utraciło swoje polityczne i finansowe zaplecze, co wyraźnie osłabiło jego działalność³¹. Początkowo SPSW pełniło w Częstochowie wiodącą rolę w zakresie pracy społeczno-wychowawczej, przysposobienia wojskowego i upowszechniania sportu, realizując te zadania poprzez własne sekcje, działalność oświatową i posiadane obiekty. Jednak wraz ze wzrostem znaczenia PUWFIPW oraz jego miejskich struktur kompetencje te stopniowo przejmowały instytucje państwowe³². MKWFiPW potrzebował odpowiednich obiektów i zaplecza lokalowego, którymi dysponowało SPSW. To przyczyniło się do marginalizacji stowarzyszenia, którego rola w drugiej połowie lat trzydziestych systematycznie ma-

³⁰ J. Nowak, dz. cyt., s. 177; K. Kościański, *Od La Czenstochovienne...*, s. 88.

³¹ Protektorem działalności Stowarzyszenia Pracy Społeczno-Wychowawczej był BBWR, który wspierał je zarówno organizacyjnie, jak i finansowo. Osłabienie pozycji BBWR na scenie politycznej, wynikające z narastających napięć wewnętrznych, a następnie jego rozwiązanie (decyzją Walerego Sławka 30 października 1935 r.), pozbawiło SPSW zaplecza politycznego i mecenatu.

³² W kwietniu 1935 r. doszło do podpisania umowy o współpracy pomiędzy PUWFIPW, Radą Naukową WF, Związku Polskich Związków Sportowych oraz Polskiego Komitetu Olimpijskiego. Ugruntowało to formalnie zwierzchnictwo PUWFIPW nad całym sportem w Polsce.

łała. Skromne dochody uzyskiwane z wynajmu gmachu i boiska sportowego nie wystarczały na utrzymanie drużyny piłkarskiej ani pozostałych sekcji. W konsekwencji, na początku 1934 r., wobec zmniejszenia dotacji wojewódzkich i miejskich, przeprowadzono reorganizację stowarzyszenia. W nowych warunkach zarząd SPSW zdecydował się przyznać Koł.S Brygada pełną autonomię organizacyjną i finansową, co uchroniło klub przed konsekwencjami problemów stowarzyszenia, wobec którego wkrótce interweniował komornik, zajmując część jego majątku³³.

Po formalnym odłączeniu się Koł.S Brygada od Stowarzyszenia Pracy Społeczno-Wychowawczej (1934) więzi między obiema organizacjami nie zostały zerwane. Działacze stowarzyszenia, a zwłaszcza jego prezes A. Franke, nadal udzielali klubowi pomocy i poparcia w jego działalności sportowej, m. in. I. Sowała pełnił funkcję sekretarza w obu podmiotach. W uznaniu dotychczasowego, znaczącego wkładu SPSW w rozwój i popularyzację sportu, a także w kształtowanie postaw wychowawczych młodzieży, walne zebranie sekcji sportowych Brygady podjęło uchwałę o nadaniu A. Frankemu tytułu honorowego prezesa klubu. Decyzja ta miała na celu podkreślenie zasług stowarzyszenia w szerzeniu idei kultury fizycznej wśród szerokich kręgów społeczeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży szkolnej³⁴.

Samodzielne kierownictwo Brygady niezwłocznie przystąpiło do intensywnej działalności sportowej i organizacyjnej. 27 listopada 1935 r. klub został wpisany pod numerem 1282 do rejestru stowarzyszeń i związków kieleckiego Urzędu Wojewódzkiego³⁵. W dokumentacji rejestracyjnej złożonej do wojewody kieleckiego działacze odwoływali się do kontynuacji działalności SPSW. W piśmie wskazywano:

Jednocześnie pozwalamy sobie zaznaczyć, że Koło Sportowe „Brygada” nie jest stowarzyszeniem nowo powstającym: istnienie jego datuje się od roku 1927. Od tego roku istniało ono przy Stowarzyszeniu Pracy Społeczno-Wychowawczej im. Marszałka J. Piłsudskiego jako sekcja sportowa³⁶.

Jego majątek opierał się na wpisowym i składkach członkowskich, wpływach z imprez sportowych, zabaw i przedstawień, a także na subwencjach i darowiznach. Statut przewidywał szczególne ułatwienia dla oficerów i podoficerów Wojska Polskiego, którzy przyjmowani byli na podstawie zgłoszenia, bez konieczności głosowania, co wskazuje na utrzymanie ścisłych więzi klubu ze środowi-

³³ K. Kościański, *Od La Czenstochovienne...*, s. 88.

³⁴ APCz, Teki Ignacego Sowały, sygn. 25, Materiały, notatki dotyczące historii częstochowskich klubów, Historia klubu, s. 8.

³⁵ Archiwum Państwowe w Kielcach (APKiel), UWK, sygn. 3650, Stowarzyszenia i Związki Sportowe, Pismo Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach, s. 18.

³⁶ APKiel, UWK, sygn. 3650, Stowarzyszenia i Związki Sportowe, Pismo Koła Sportowego „Brygada” o rejestrację klubu, s. 1. W latach 1927–1930 nie istniała jednak takowa sekcja, a zdanie to miało prawdopodobnie uwiarygodnić i przyspieszyć rejestrację klubu. Działacze powoływali się zapewne na powiązania CKS z SPSW.

skiem wojskowym³⁷. O kontynuacji działań SPSW i narodowym charakterze Brygady świadczyły również jej barwy biało-czerwone oraz znak klubowy w formie tarczy z czerwonym tłem, przekątnym białym pasem i literą „B”.

Zarząd klubu składał się z prezesa i sześciu członków. Na walnym zebraniu w marcu 1935 r. na stanowisko prezesa powołano Rudolfa Ostriansky'ego (major)³⁸, który przygotował podwaliny organizacyjne dla prężnie działającego w późniejszych latach klubu. W latach 1935–1939 funkcję prezesa w kolejnych zarządach sprawował Stanisław Wołowicz (1936, 1938–1939) i Edgar Jose (1936–1938), dyrektor fabryki Peltzery w Częstochowie, która wspierała finansowo działalność klubu³⁹. Jego siedziba znajdowała się w gmachu Ogniska Obrony Niepodległości przy ul. K. Pułaskiego 2, który należał do SPSW.

W pierwszej połowie lat trzydziestych XX w. postępowała rozbudowa sekcji siatkówki kobiet prowadzonej przez Władysława Szora i Janinę Zaniewską. Dużym osiągnięciem było zdobycie I miejsca podczas zawodów Święta Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego w Częstochowie w 1934 r. W drużynie występowały m.in. Eleonora Chmurowa, Anda Barnetówna, Janina Zaniewska, Genowefa Plucikówna, Barbara Dymowiczówna, Jadwiga Jełowicka oraz Znamierowska. Również zespół męski odniósł istotny sukces – w 1936 r. wywalczył mistrzostwo podokręgu częstochowskiego. Do jego czołowych zawodników należeli: B. Głąb, Głowacki, Jałowiecki, W. Lisek, Łempicki, Serednicki, J. Smelczyński i J. Szymkowiak.

Największą aktywność organizacyjno-sportową w Koł.S Brygada prowadziła sekcja piłki nożnej, kierowana przez Adama Grzywacza. W latach 1934–1937 drużyna zdominowała rywalizację w podokręgu Częstochowa, czterokrotnie zdobywając tytuł mistrzowski. Równocześnie należała do czołowych zespołów województwa kieleckiego, trzykrotnie sięgając po mistrzostwo Kieleckiego Okręgowego Związku Piłki Nożnej (KielOZPN). W pierwszym zwycięskim sezonie (1934) nie udało im się przebrnąć etapu okręgowego. Zespół przegrał decydujący mecz z Unią Sosnowiec 1:3. Kolejny sezon (1934/1935) to zmiana systemu rozgrywek na jesień/zima. Drużyna z Częstochowy tym razem triumfowała w rozgrywkach okręgowych po wygranej 1:0 z Radomskim Klubem Sportowym Radom w decydującym spotkaniu⁴⁰. Na szczeblu międzyokręgowym musiała jednak uznać wyższość Dębu Katowice (1:6, 0:0)⁴¹.

³⁷ APKiel, UWK, sygn. 3650, Stowarzyszenia i Związki Sportowe, Statut Koła Sportowego „Brygada” z 1935 r., s. 2.

³⁸ Nazwisko zapisywano również Ostrychański.

³⁹ K. Kościański, *Od La Czenstochovienne...*, s. 88.

⁴⁰ W rozgrywkach brały udział: Czeladzki Klub Sportowy Czeladź, Koł.S. Brygada Częstochowa, Radomski Klub Sportowy Radom i Starachowicki Klub Sportowy Starachowice.

⁴¹ APCz, Teki Ignacego Sowały, sygn. 26, Działalność sportowa sekcji piłki nożnej Orłąt, CKS i Brygada Częstochowa, Wyniki sportowe Brygady Częstochowa, s. 8–10.

Brak awansu na najwyższy poziom rozgrywek w sezonie skłonił działaczy do poszukiwania sposobów na wzmocnienie drużyny piłki nożnej i poprawę wyników. W lipcu 1934 r. prezes SPSW A. Franke (wcześniej związany m.in. z Victorią 1922) przedstawił projekt utworzenia silnego klubu piłkarskiego o zasięgu ogólnopolskim. Koncepcja zakładała konsolidację trzech lokalnych podmiotów: Brygady, Victorii oraz Turystów. Impulsem do tej inicjatywy była krytyczna ocena ówczesnych wyników sportowych częstochowskich drużyn, zwłaszcza w piłce nożnej, oraz wskazanie na rozproszenie sił i konkurencję organizacyjną jako główne przeszkody rozwoju. 11 sierpnia 1934 r. w prywatnym lokalu Frankego odbyło się zebranie przedstawicieli zainteresowanych klubów oraz zwolenników projektu. Dyskusja nie przyniosła jednak rozstrzygnięcia, a decyzję o ewentualnym połączeniu odłożono do kompetencji walnych zgromadzeń poszczególnych stowarzyszeń. W kolejnych tygodniach projekt nie uzyskał wymagającego poparcia: KS Turyści uchwalili sprzeciw wobec fuzji, a działacze KOS Victoria 1922 pozostawili inicjatywę bez odpowiedzi.

Choć próba umocnienia częstochowskiego piłkarstwa nie przyniosła oczekiwanych rezultatów, Brygada utrzymała wysoki poziom sportowy. W sezonie 1935/1936 klub sięgnął po mistrzostwo KielOZPN. W rywalizacji międzyokręgowej skutecznie współzawodniczyli z zespołami Łódzkiego Towarzystwa Gimnastyczno-Sportowego Łódź (okręg łódzki), Skody Warszawa (okręg warszawski) i Wojskowego Klubu Sportowego (WKS) Unia Lublin (okręg lubelski). Ostatecznie nie udało się Brygadzie awansować do Ligi – w turnieju finałowym lepsze okazały się Cracovia, Amatorski Klub Sportowy Chorzów i WKS Śmigły Wilno. Najbliższej promocji do najwyższej klasy rozgrywkowej drużyna była w sezonie 1936/1937. Po zwycięstwie w rozgrywkach okręgowych i międzyokręgowych dotarła do grupy finałowej, gdzie pokonała Unię Lublin i Śmigłego Wilno, lecz dwie porażki z Polonią Warszawa przesądziły o niepowodzeniu. Gorszy stosunek bramek spowodował, że do Ligi awansowały drużyny z Warszawy i Wilna. Protest częstochowskich działaczy, wskazujących na nieuprawniony występ jednego z zawodników stołecznego klubu (Ryszard Łysakowski zawodnik WKS Legia Warszawa), został przez Polski Związek Piłki Nożnej odrzucony⁴².

W 1938 r. powrócił pomysł działaczy Brygady dotyczący utworzenia wspólnego klubu pod nazwą Brygada–Turyści–Victoria 1934 (BTV). Tym razem motywacją była nie tylko stagnacja sportowa, lecz także pogłębiające się trudności finansowe wszystkich trzech organizacji. Mimo kolejnych rozmów i spotkań projekt ponownie nie został zrealizowany, co w ówczesnej prasie wiązano z ambicjami personalnymi i partykularyzmem działaczy. Analiza nieudanych prób konsolidacyjnych ukazuje aspiracje środowiska do stworzenia w Częstochowie ośrodka sportowego zdolnego do rywalizacji na poziomie ogólnopolskim, jak i bariery wynikające z lokalnych uwarunkowań społecznych i organizacyjnych.

⁴² Tamże, s. 17–18.

Brak poparcia tej inicjatywy odbił się na wynikach sportowych. Zespół z Częstochowy brał udział w rozgrywkach ligi okręgowej, gdzie kolejno zajął siódme (1937/1938) i drugie miejsce (1938/1939)⁴³. Region częstochowski w okresie międzywojennym nie doczekał się reprezentanta na najwyższym szczeblu rozgrywek piłki nożnej.

Najlepszym zawodnikiem Brygady był bramkarz Adolf Krzyk, reprezentant Polski w latach 1937–1939, znany również jako skuteczny egzekutor rzutów karnych. Do wyróżniających się zawodników należeli ponadto Antoni Głogowski, Jerzy Głowacki, Bolesław Lach, Włodzimierz Mauer, Wilhelm Polak i Marian Wawrzyniak.

Znaczące wyniki osiągnęli koszykarze Brygady, którzy w 1939 r. triumfowali w rozgrywkach podokręgu częstochowskiego, pokonując m.in. Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” Częstochowa, WKS Częstochowa oraz KOS Victorię. Zdobyli mistrzostwo okręgu kieleckiego, dwukrotnie zwyciężając z Concorią Piotrków Trybunalski. Na szczeblu międzyokręgowym okazali się jednak słabsi od Cracovii i drużyny Kolejowego Przysposobienia Wojskowego z Katowic. Wysoką pozycję zajmowali również lekkoatleci, zaliczani do najlepszych zawodników Śląskiego Okręgowego Związku Lekkoatletycznego. Szczególną rolę odegrała skoczkini wzwyż Genowefa Plucikówna, reprezentantka Polski na arenie międzynarodowej. Bokserzy, których opiekunem był Władysław Szproch, w 1939 r. zdobyli mistrzostwo Częstochowy⁴⁴. Dorobek sportowy Brygady obejmował także boks, gry zespołowe, lekkoatletykę, łyżwiarstwo, szermierkę i tenis ziemny. W tych dyscyplinach rezultaty miały relatywnie mniejsze znaczenie.

Pomimo formalnego odłączenia się Koł.S Brygada od SPSW działalność klubu stanowiła kontynuację idei i dorobku stowarzyszenia w zakresie upowszechniania kultury fizycznej oraz wychowania obywatelsko-patriotycznego młodzieży. Rozdzielenie obu struktur miało charakter przede wszystkim organizacyjny i należy je postrzegać jako próbę zabezpieczenia ciągłości inicjatyw sportowych stowarzyszenia w nowych realiach prawnych i społecznych, a nie jako zerwanie więzi ideowych czy środowiskowych.

W czerwcu 1938 r. odbyło się Walne Zebranie członków SPSW, podczas którego omówiono kwestię dalszej działalności. Powołano Komisję Likwidacyjną, której prace koordynował wiceprezes Michał Dzieciółowski. Proces ten nie został jednak doprowadzony do końca z uwagi na wybuch II wojny światowej. W całym omawianym okresie funkcję administratora, sekretarza i kronikarza stowarzyszenia pełnił Ignacy Sowała, odgrywając istotną rolę w bieżącym kierowaniu pracami organizacji⁴⁵.

⁴³ Tamże, s. 39–42; K. Kościański, *Od La Czenstochovienne...*, s. 117–118.

⁴⁴ E. Małolepszy, dz. cyt. s. 65; E. Małolepszy, R. Janas, *Gry sportowe w Częstochowie w okresie II Rzeczypospolitej: zarys problematyki*, „Prace Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 1997, z. 1, s. 59.

⁴⁵ APCz, Teki Ignacego Sowały, sygn. 25, Materiały notatki dotyczące historii częstochowskich klubów sportowych, Historia SPSW, s. 42.

Zakończenie

Analiza źródeł archiwalnych i prasowych wskazuje, że Stowarzyszenie Pracy Społeczno-Wychowawczej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Częstochowie stanowiło lokalny przykład realizacji państwowej polityki wychowawczej II Rzeczypospolitej. Sport, wychowanie fizyczne, przysposobienie wojskowe oraz edukacja tworzyły w tym modelu spójną całość, służącą kształtowaniu nowoczesnego, odpowiedzialnego i obywatelsko zaangażowanego społeczeństwa.

Działalność stowarzyszenia pozostawała w zgodzie z założeniami PUWFIPW, a jego inicjatywy – zwłaszcza budowa Ogniska Obrony Niepodległości – miały wymiar zarówno praktyczny, jak i ideowy, stanowiąc materialny symbol realizacji programu wychowania fizycznego i obywatelskiego w duchu odnowy państwowej.

Na płaszczyźnie lokalnej SPSW odegrało kluczową rolę w rozwoju infrastruktury sportowej, tworząc warunki do rywalizacji na szczeblu wojewódzkim i międzyokręgowym oraz kształtując zaplecze kadrowe dla polskiego sportu, czego przykładem była kariera reprezentanta kraju Adolfa Krzyka. Jednocześnie przyczyniło się do upowszechnienia wychowania fizycznego i integracji społecznej poprzez sport. Szczególne znaczenie miało Koło Sportowe Brygada, które stało się jednym z czołowych ośrodków piłkarskich województwa kieleckiego.

W szerszej perspektywie działalność SPSW wpisywała się w ogólnopolski nurt wychowania obywatelskiego i rozwoju kultury fizycznej w II RP. Była przykładem współdziałania środowisk społecznych, wojskowych i samorządowych na rzecz rozwoju sportu, czyniąc z Częstochowy jeden z ważniejszych ośrodków ruchu sportowego w regionie kieleckim.

DEKLARACJA BRAKU KONFLIKTU INTERESÓW

Autor deklaruje brak potencjalnych konfliktów interesów w odniesieniu do badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *Geneza i działalność Stowarzyszenia Pracy Społeczno-Wychowawczej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Częstochowie w latach 1927–1939*.

FINANSOWANIE

Autor nie otrzymał żadnego wsparcia finansowego w zakresie badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *Geneza i działalność Stowarzyszenia Pracy Społeczno-Wychowawczej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Częstochowie w latach 1927–1939*.

WKŁAD AUTORÓW

Krzysztof Kościński: konceptualizacja; zarządzanie danymi; pozyskanie funduszy; przeprowadzenie badań; metodologia; administracja projektu; zasoby; nadzór; nadzór; wizualizacja; pisanie – pierwszy szkic; pisanie – recenzja i edycja.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła archiwalne

- a) Archiwum Państwowe w Częstochowie
 - Teki Ignacego Sowały;
- b) Archiwum Państwowe w Kielcach
 - Urząd Wojewódzki w Kielcach 1919–1939.

II. Prasa

- „Express Częstochowski” 1930.
- „Gazeta Częstochowska” 2017.
- „Głos Czasu” 1928.
- „Goniec Częstochowski” 1928, 1930, 1934.
- „Strzelec” 1927–1930.

B. Literatura

- Dudek D., *Józef Piłsudski wobec problemów kultury fizycznej (1910–1935)*, Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie, Kraków 2004.
- Dudek D., *Józef Piłsudski. Protektor polskiego sportu i ruchu olimpijskiego*, Fundacja Centrum Edukacji Olimpijskiej, Warszawa 2005.
- Kęsik J., *Naród pod bronią. Społeczeństwo w programie polskiej polityki wojskowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1998.
- Kościański K., *Infrastruktura sportowa dla potrzeb piłki nożnej w Częstochowie w okresie międzywojennym*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, t. 4, nr 3, s. 29–46; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.17>
- Kościański K., *Od La Czenstochovienne do Rakowa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Długosza w Częstochowie, Częstochowa 2024.
- Małolepszy E., *Kultura fizyczna i przysposobienie wojskowe w Częstochowie i powiecie częstochowskim w latach 1918–1939*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie, Częstochowa 1996.
- Małolepszy E., Janas R., *Gry sportowe w Częstochowie w okresie II Rzeczypospolitej: zarys problematyki*, „Prace Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 1997, z. 1, s. 57–61.
- Mielczarek M., *Polska prasa społeczno-polityczna w Częstochowie w latach 1918–1939*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1981, t. 20, nr 3, s. 51–81.
- Nowak J., *Ruch sportowy w Częstochowie w latach 1887–1939*, [praca doktorska], AWF, Wrocław 1973.

- Nowak S., *Z moich wspomnień*, cz. 3, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie, Częstochowa 1994.
- Surma T., *Stosunek władz państwowych do rozwoju kultury fizycznej w Drugiej Rzeczypospolitej*, „Health Promotion & Physical Activity” 2019, 3 (8), s. 17–22.
- Wojtycza J., *Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego jako element koordynacji systemu bezpieczeństwa w II RP w latach 1927–1939*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka” 2012, nr 2 (7), s. 79–86.

CZĘŚĆ II
TEORIA I METODYKA
WYCHOWANIA FIZYCZNEGO I SPORTU

Received: 4.10.2024

<http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.04.05>

Accepted: 9.01.2025

Mehrdad MOHARRAMZADEH^a, Carlos Alberto FIGUEIREDO DA SILVA^b, Abbas Naghizadeh BAGHI^c, Shahrouz GHAYEBZADEH^d, Akbar MAHDAVI GAREH AGAJ OLYA^e, Ferman KONUKMAN^f, Leonardo MATARUNA-DOS-SANTOS^g, Andrew SORTWELL^h

THE EFFECT OF MORAL PERFECTIONISM AND MORAL IDENTITY ON DESIRABLE SOCIAL BEHAVIOUR AND THE SUCCESS OF SCHOOL SPORTS-ATHLETES

How to cite [jak cytować]: Moharramzadeh, M., Figueiredo da Silva, C. A., Bahgi, A.N., Ghayebzadeh, S., Mahdavi Gareh Agaj Olya, A., Konukman, F., Mataruna-Dos-Santos, L., & Sortwell, A. (2025). The Effect of Moral Perfectionism and Moral Identity on Desirable Social Behaviour and the Success of School Sports-Athletes. *Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe*, 8(4), 89–106.

Wpływ moralnego perfekcjonizmu i tożsamości moralnej na pożądane zachowania społeczne i sukces sportowców szkolnych

Streszczenie

Celem analizy było zbadanie wpływu moralnego perfekcjonizmu i tożsamości moralnej na pożądane zachowania społeczne oraz sukces sportowców szkolnych w Iranie. Badanie miało charak-

^a <https://orcid.org/0000-0001-7769-4344>; Full Professor of Sport Management; University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran; e-mail: mmoharramzadeh@yahoo.com

^b <https://orcid.org/0000-0002-7429-932X>; Full Professor of Physical Education; Department of Physical Education, University of Salgado de Oliveira, Rio de Janeiro, Brazil; e-mail: ca.figueiredo@yahoo.com.br

^c <https://orcid.org/0000-0001-7231-7857>; Associate Professor of Sport Management; University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran; e-mail: a.naghizadeh@uma.ac.ir

^d <https://orcid.org/0000-0002-7759-9985>; Post-doctoral researcher of Sport Management; University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran; e-mail: sh.ghayebzadeh@yahoo.com (corresponding author)

^e <https://orcid.org/0009-0005-9943-1672>; Ph.D. Student in Sport Management; University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran; e-mail: mahdaviakbar65@gmail.com

^f <https://orcid.org/0000-0001-9508-8874>; Assistant Professor; Department of Coaching Sciences, Qatar University, Doha, Qatar; e-mail: fkonukman@qu.edu.qa

^g <https://orcid.org/0000-0001-9456-5974>; Associate Professor of Sport Management; Department of Physical Education, Canadian University of Dubai, Dubai, UAE; e-mail: leonardo.mataruna@cud.ac.ae

^h <https://orcid.org/0000-0001-9987-5939>; School of Education, University of Notre Dame Australia, Sydney, Australia; School of Health Sciences and Physiotherapy, University of Notre Dame Australia, Fremantle, Australia; Research Centre in Sports, Health and Human Development, University of Beira Interior, Covilhã, Portugal; e-mail: sortwellandrew@gmail.com

ter stosowany i opisowy. Dane statystyczne zebrano od mężczyzn ($n=536$) i kobiet ($n=456$) sportowców-ucniów w Iranie. Narzędzia pomiarowe były standardowymi kwestionariuszami, których ważność określono za pomocą kryteriów diagnostycznych, zbieżnych i rozbieżnych. Rzetelność kwestionariuszy dotyczących moralnego perfekcjonizmu, tożsamości moralnej, pożądanych zachowań społecznych i sukcesu sportowego określono za pomocą współczynnika alfa Cronbacha, wynoszącego odpowiednio 0,74, 0,81, 0,85 i 0,71, co wskazuje na dobrą rzetelność. Wyniki badania wykazały, że moralny perfekcjonizm ma znaczący wpływ na pożądane zachowania ($\beta = 0,34$; $p < 0,001$), wpływa on także na sukces sportowy ($\beta = 0,45$; $p < 0,001$). Z drugiej strony, tożsamość moralna wpływa na pożądane zachowania społeczne ($\beta = 0,77$; $p < 0,001$) oraz na sukces sportowy ($\beta = 0,50$; $p < 0,001$). W związku z tym można stwierdzić, że osiągnięcie pożądanych zachowań społecznych i sukcesu w sporcie wymaga połączenia osobistego wysiłku, silnego charakteru moralnego i głębokiego zrozumienia zasad moralnego perfekcjonizmu i tożsamości moralnej.

Słowa kluczowe: zasady moralne, tożsamość indywidualna, wyniki sportowe, kultura sportowa.

Abstract

The purpose of this research was to examine the effect of moral perfectionism and moral identity on desirable social behaviour and the success of school sports athletes in Iran. The research study used an applied and descriptive survey design. Statistical data was collected from male ($n=536$) and female ($n=456$) student-athletes in Iran. The measurement tools were standard questionnaires, whose validity was determined using diagnostic, convergent and divergent validity criteria. The reliability of moral perfectionism, moral identity, desirable social behaviour, and sports success questionnaires was determined using Cronbach's alpha coefficient, reporting 0.74, 0.81, 0.85 and 0.71 respectively, showing good reliability. The findings of the research showed that moral perfectionism has a significant effect on desirable behaviour ($\beta = 0.34$; $p < 0.001$), it also impacts sports success ($\beta = 0.45$; $p < 0.001$), whereas moral identity influences desirable social behaviour ($\beta = 0.77$; $p < 0.001$), and sports success ($\beta = 0.50$; $p < 0.001$). Therefore, it can be concluded that achieving desirable social behavior and success in sports requires a combination of personal effort, a strong moral character, and a deep understanding of the principles of moral perfectionism and moral identity.

Keywords: moral principles, individual identity, sports performance, sports culture.

Introduction

Moral perfectionism is a concept that originates from the concept of perfectionism in psychology. Perfectionism is characterized by setting very high standards, with a strong awareness and concern for potential mistakes and any form of negative criticism from others (Hewitt et al., 2017). Perfectionism is a type of personality tendency that includes two dimensions: personal standards and value concerns (Dunn et al., 2005). Having high perfectionism and using high-level standards can lead to success in life (Wang & Li, 2017). Adaptability and success require setting performance goals, managing emotions, and managing dysfunctional cognitions. These factors are essential for superior performance and success in sports (Mosewich et al., 2013).

Perfectionism is often seen in competitive athletes and can negatively impact their cognitive, emotional, and behavioral performance. While many sports psychologists view perfectionism as a key trait of successful athletes, it can also cause high pressure, anxiety, and decreased performance. Therefore, balancing and managing perfectionism is crucial for improving performance and enjoying sports (Frost et al., 1993). This trait in top athletes aligns with the normal, compromised, and positive aspects of perfectionism (Harris et al., 2008). According to Zeng et al. (2020), perfectionism is recognized as a healthy and natural trait in many athletes. This characteristic drives them towards continuous improvement in their performance and striving to achieve higher goals. Healthy perfectionism enables athletes to focus meticulously on details and learn from their mistakes without being subjected to excessive pressure or causing themselves psychological harm. In this context, perfectionism acts as a positive motivator for progress and success. Athletes in this structure shift their focus from aggressive behaviour and anger to persistence and effort. They focus less on the worrisome aspects and more on the logical aspects of sports situations.

Research has shown that perfectionistic tendencies and strivings are often adaptive and rarely maladaptive for athletes, especially when setting personal performance standards. Consequently, the key point is that perfectionism is widely recognized as a natural and healthy trait in many athletes. Contrary to theories that may view perfectionism as a maladaptive characteristic, research indicates that perfectionism can serve as a positive motivator for progress and performance improvement in athletes, provided that this trait is applied in a healthy manner and with consideration of optimal individual performance standards. (Gotwals et al., 2012). Moral identity is an integrated concept of self and moral principles (Frimer & Walker, 2009). Aquino et al. (2009) defined moral identity as a reflection on self-knowledge and perception that focuses on several moral qualities and principles, such as kindness, justice, and generosity. From the socio-cognitive perspective, moral identity may require having a moral schema, a structure of subjective knowledge activated by environmental influences (Hardy et al., 2015). Moral identity is associated with concern about moral wrongdoing, is typically associated with moral values and judgments (Stoeber & Yang, 2016). People with high levels of moral perfectionism and high moral values are likely to have higher moral identity. In other words, people who actively seek moral excellence and have determined value principles for themselves may appear as more prominent and influential moral agents in their choices and behaviours. These people may benefit from commitment and adherence to ethical principles in their communication in different situations and be considered as a moral role model for others (Ring et al., 2019), as a result of feeling they have a duty to uphold their moral standards. Therefore, we can conclude that moral perfectionism and moral identity are interrelated and complementing (Zeng et al., 2020).

Moral identity may have a direct effect as well as an additive interaction effect with other social cognitions (Gino et al. , 2011). Hardy et al. (2015) confirmed the mediating role of moral identity in the relationship between self-regulation and desirable social behaviour and stated that moral identity has sufficient motivational and self-regulatory power to compensate for socially maladaptive cognition. Hardy et al. (2015) believe moral identity may play multiple roles. Socially desirable behaviour can be defined as voluntary behaviour aimed at benefiting others or promoting harmony among individuals, such as sharing resources, helping others, and providing comfort (Van Rijsewijk et al., 2016). Studies show that desirable social behaviour is influenced by individual moral factors (Lin & Shek, 2022). In this regard, Carlo et al. (2010) suggest that feelings, cognitions and moral emotions are important predictors of desirable social behaviours.

Nooien et al. (2013) indicate that there is a relationship between moral reasoning and desirable social behaviour. Few studies have investigated the suggested relationship between moral perfectionism and desirable social behaviour, and research has shown that moral perfectionism is related to desirable social behaviour online (Zeng et al., 2020). For example, people with high levels of moral perfectionism tend to have high levels of moral reasoning. This means that they can analyze and evaluate values, standards, and moral principles, all of which are considered effective predictors of social behaviour. These people may be known as moral role models at different times and tend to adjust social behaviors towards moral standards and values (Carlo et al., 2010). Similarly, Gino et al. (2011) showed perfectionists are more sociable than non-perfectionists and have less traumatic behaviour. The critical challenge in sports science is identifying the factors that influence the acquisition and maintenance of success in sport. Typical sports stressors significantly affect performance and success in sport, such as committing a mental or physical error (Anshel et al., 2000). Sports success is an active learning process resulting from purposeful practice and improvement of the skills necessary to achieve a high level of sports performance and victory (Zeng et al., 2020). Athletes, like most people, are trying to improve optimal performance and face a lot of pressure. Research has shown that athletes experience stress due to competition pressures, fear of failure, feelings of failure, guilt, loss of control, parental involvement, performance improvement, and the like (Silva & Metzler, 2011).

A study by Atkinson et al. (2022) concluded that perfectionism efforts positively predict prosocial and altruistic behaviours, while perfectionism concerns positively predict altruism and prosocial behaviours. Furthermore, perfectionism efforts have a negative social impact and lead to moral neutrality and anti-social behaviour in wheelchair athletes. In their research, Kozłowska & Kutypachecka. (2023) found that incompatible perfectionism and generalized self-

efficacy predict health behaviours and mental health outcomes, and adaptive perfectionism and generalized self-efficacy predict preventive practices. The results of Aghaei et al. (2023) research shows that moral behaviour (5.36 %) and patience (5.28 %) have a positive and significant effect on success in sports among athletes, and any amount of moral behaviour and patience is high. The success rate in sport also increases (0.61 %), and the results showed that the patience variable moderates the relationship between moral behaviour and success in sport. In their research, Rostami Zeinali et al. (2023) concluded that moral perfectionism has a significant relationship with desirable social behaviour and moral identity, and the relationship model between moral perfectionism and desirable social behaviour and the mediating role of moral identity is significant. Similarly, Motaharnejad et al. (2024) concluded that moral identity directly affects all the components of desirable social behaviour.

The results of Birkandi & Khaje's research (2022) showed that moral identity and online interpersonal trust mediate the relationship between moral perfectionism and online social behaviour. Researchers Zhang et al. (2021) observed that moral identity partially mediates the relationship between moral perfectionism and online social behaviour. Specifically, the relationship between moral identity and online social behaviour was significant for participants with high online interpersonal trust. In another study, Stoeber and Yang (2016) showed that moral perfectionism relates to students' moral judgment and values. Also, some studies have confirmed the relationship between moral perfectionism and desirable social behaviour. In their research, Hardy et al. (2015) confirmed the mediating role of moral identity in the relationship between self-regulation and desirable social behaviour.

Research on the effect of moral perfectionism and moral identity on desirable social behaviour and sports success of students and athletes is necessary. This issue is particularly important because people's moral and ideal approaches in sport and their daily lives directly affect their behavior and performance. People with moral perfectionism may tend to strive beyond their trained capabilities and set high sports and lifestyle standards. This may lead to psychological and social pressures, which in some cases can be detrimental to sports success or undue adjustment, causing psychological problems and high pressures. On the other hand, a person with a strong moral identity is likely to make choices consistent with their moral values to achieve success in sport and social life.

Research shows that people who follow values and moral principles are likely to perform better in sport and social life (Ring, 2023). These people usually benefit from positive communication and social behaviours and strive to improve athletic performance. For student-athletes, having a moral identity and moral perfectionism can directly affect desirable social behaviours and athletic success. These individuals may be recognized as role models of ethical behaviour

and moral values for their peers and teammates and, in this way, significantly contribute to their sports and social success and good social behaviour with others. Therefore, research in this field can help better understand the relationship between ethics, moral identity and successful behaviour in sport and social life (see Figure 1). Through this understanding, plans and policies should be formulated and implemented to strengthen moral values and identity among students and athletes. Therefore, this research aims to determine whether moral perfectionism and moral identity influence desirable social behavior and sports success among student-athletes in Iran.

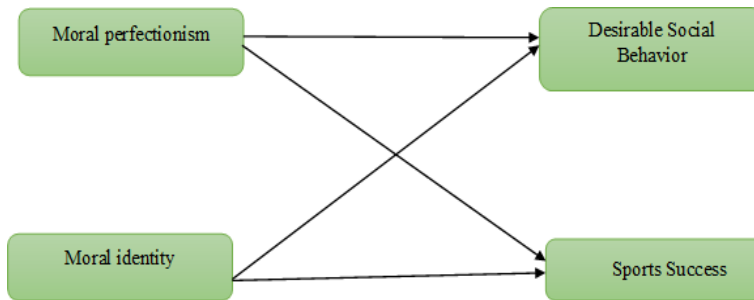

Figure 1

The research conceptual framework

Materials and methods

The purpose of this research was to examine the effect of moral perfectionism and moral identity on desirable social behaviour and sports success of student-athletes Iran. The research method was applied in terms of purpose, using a descriptive survey design.

Participants

Based on information from the provincial education department, students who do sport professionally and have won championships in provincial, national, and international competitions were selected as samples. In this research, "school students" refers to those between 15 and 18 years old. The average age of the students was 17 years ($SD = 1.073$). The population group in this research consisted of male ($n = 536$) and female ($n = 456$) secondary school students from the cities of Tehran, Tabriz, Mashhad, Isfahan, and Shiraz. The random sampling method used was simple random sampling. The sample size was calculated using Cohen's formula based on statistical power analysis. The sample size for the study, calculated using the G*Power statistical test, was 942 participants, with

a power of 0.80 and an effect size of 0.15. An additional 10% was added to the sample size to account for the possibility of incomplete questionnaires. Finally, the total sample size determined was 1036 student-athletes. After collecting the questionnaires and removing incomplete and outlier responses, data from 992 questionnaires were analyzed.

Measurement tools

The data collection tools included the following questionnaires; (i) Ethical perfectionism (Stoeber & Yang, 2016), which consists of 16 questions in the two dimensions of personal moral standards and concern about moral errors; (ii) Ethical identity questionnaire (Lin & Shek, 2022) consisting of 5 questions, all measuring a single dimension of ethical identity; (iii) Desirable Social Behaviour Questionnaire (Mestre, Carlo, Samper, Malonda, & Mestre, 2019), which consists of 25 questions in 5 components of unknown desirable social behaviours, desirable altruistic and collective social behaviours, desirable emotional social behaviours, desirable social behaviours in a critical situation, and desirable conforming social behaviors; and (iv) Sports Success Questionnaire (Mousavi, Vaez Mousavi, & Yaghobi, 2015), which consisted of 29 questions in 5 components of smooth performance, attention, technique, error sensitivity, commitment and progress. The questionnaires' content and face validity were verified before the primary research study was conducted. Cronbach's alpha coefficients indicated satisfactory reliability, with values of 0.74 for the Moral Perfectionism Questionnaire, 0.81 for the Moral Identity Questionnaire, 0.83 for the Desirable Social Behavior Questionnaire, and 0.71 for the Sports Success Questionnaire.

Data Analysis

Prior to analyzing the statistical data using descriptive statistics, the Kolmogorov-Smirnov test was used to determine the normality of the statistical population. The structural equation model was examined using SPSS19 and AMOS23 software to analyze the research hypotheses. The data analysis for this research involved several statistical procedures to evaluate the relationships between moral perfectionism, moral identity, desirable social behavior, and sports success among student-athletes. Initially, the Kolmogorov-Smirnov (K-S) test was used to assess data normality for each variable, determining whether the data followed a normal distribution, and guiding the choice of appropriate statistical techniques. Skewness and kurtosis values were also calculated to further understand the distribution characteristics, such as symmetry and peakedness. To explore the associations between the research variables, Spearman's correlation analysis was conducted, given the non-parametric nature of some of the data, allowing for an assessment of the strength and direction of these relationships.

Furthermore, structural equation modeling (SEM) was applied to develop and evaluate the relationships between the variables, with model fit assessed using goodness-of-fit indices such as GFI, AGFI, TLI, IFI, NFI, CFI, and RMSEA. These indices helped determine how well the proposed model fit the observed data. Finally, path analysis was conducted to test the research hypotheses, focusing on the effects of moral perfectionism and moral identity on desirable social behavior and sports success, using path coefficients, T-values, and significance levels to verify the hypothesized relationships. These comprehensive statistical methods provided a robust analysis of how moral perfectionism and moral identity influence the social behavior and sports success of student-athletes.

Findings

The research data were analyzed in two parts, the first part is related to demographic findings, including gender, educational level, field of study, type of school, and the second part is data related to questionnaires. It was analyzed using the structural equation model.

Table 1
Demographic findings

Variables		Number	Percentage
Biological Sex	Boy	536	54.03
	Girl	456	45.97
Education Level	the tenth	216	21.81
	the eleventh	355	35.78
	the twelfth	421	42.41
Field of Study	Math and Physics	251	25.30
	Experimental	225	22.68
	Humanities	263	26.51
	Other	253	25.51
Type of School	Governmental	511	51.51
	NGOs	481	48.49
Age	15 Years	122	12.3
	16 Years	184	18.5
	17 Years	215	21.7
	18 Years	471	47.5

Note: NGO: Non-governmental organization

A descriptive analysis of research variables based on central parameters (mean, median, mode) and dispersion parameters (standard deviation, variance

and range of changes) for the primary research factors are presented in Table 2. First, the skewness and skewness of the data are tested. Figure 2 shows the impact of moral perfectionism and moral identity on desirable social behaviour and sports success in the standard state.

Table 2
Descriptive analysis of research variables

Research variables		Number	Mean	Me- dian	Mod	Std. error	Vari- ance	Variation range	Min	Max
Moral perfec- tionism	Personal ethics	992	3.78	3.88	4	0.570	0.325	3	2	5
	Concern about moral lapses	992	3.88	3.88	5	0.525	0.275	3	2	5
Moral iden- tity	Moral identity	992	18.79	19.00	22	3.86	14.90	17	8	25
Desirable so- cial behavior	ADSB ¹	992	3.93	4.00	4	0.669	0.447	3	2	5
	DACSB ²	992	3.97	4.00	4	0.640	0.410	3	2	5
	DSEB ³	992	4.13	4.20	5	0.595	0.354	3	2	5
	DSBCS ⁴	992	4.17	4.20	4	0.500	0.250	3	2	5
	DOSB ⁵	992	3.99	4.00	4	0.620	0.385	3	2	5
Sports suc- cess	Smooth execu- tion	992	3.97	4.00	4	0.589	0.347	3	2	5
	Attention	992	3.76	3.83	4	0.634	0.402	3	2	5
	Technique	992	3.84	3.83	4	0.583	0.340	3	2	5
	Error sensitivity	992	3.94	4.00	4	0.593	0.352	3	2	5
	Commitment and progress	992	3.91	4.00	5	0.649	0.421	3	2	5

Note: 1. Anonymous Desirable Social Behaviours, 2. Desirable altruistic and collective social behaviours, 3. Desirable social and emotional behaviours, 4. Desirable social behaviours in a critical situation, 5. Desirable and obedient social behaviours

Because the research based on the structural model is based on the assumption of normality of the data, therefore, the normality test was done first. In confirmatory factor analysis and structural equation modelling, there is no need for all data to be normal. On the other hand, the factors (structures) must be normal.

Table 3
Data normality test

	Moral perfectionism	Moral identity	Desirable social behavior	Sports success
Number	992	992	992	992
Mean	7.66	18.79	20.17	19.42
Std. error	0.871	3.861	1.767	1.802
K-S	0.095	0.126	0.069	0.039
p-value	0.000	0.000	0.025	0.200

Table 4
Skewness and kurtosis of the data

Research variables	Number	Skewness	Kurtosis
Moral perfectionism	992	-0.277	-0.214
Moral identity	992	-0.751	0.015
Desirable social behavior	992	-0.373	-0.397
Sports success	992	-0.230	0.048

Table 5
Spearman's correlation test results

Research variables	Spearman's	Moral perfectionism	Moral identity	Desirable social behavior	Sports success
Moral perfectionism	correlation	1	0.532	0.599	0.550
	meaningful		0.000	0.000	0.000
Moral identity	correlation	0.532	1	0.447	0.463
	meaningful	0.000		0.000	0.000
Desirable social behavior	correlation	0.599	0.447	1	0.511
	meaningful	0.000	0.000		0.000
Sports success	correlation	0.550	0.463	0.511	1
	meaningful	0.000	0.000	0.000	

According to Table 5, there is a positive and significant relationship between moral perfectionism and moral identity (0.532), moral perfectionism and desired social behaviour (0.599), and moral perfectionism and sports success (0.550). Additionally, there is a positive and significant relationship between moral identity and desired social behaviour (0.447) and between moral identity and sports success (0.463). Finally, as indicated in the table, there is a positive and significant relationship between desired social behaviour and sports success (0.511).

Table 6
Goodness of fit indices of the final drawing model

Fit index	RMSEA	CFI	NFI	IFI	TLI	AGFI	GFI
Acceptable fit	< 0.08	> 0.9	> 0.9	> 0.9	> 0.9	> 0.8	> 0.8
Proposed model	0.054	0.935	0.962	0.944	0.962	0.802	0.874

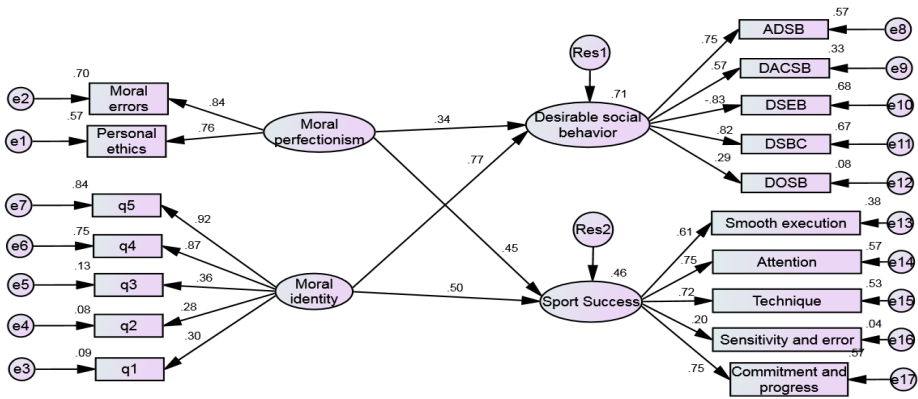

Figure 2
Structural model in a standard path coefficient estimation mode
Note: 1. Anonymous Desirable Social Behaviours, 2. Desirable altruistic and collective social behaviours, 3. Desirable social and emotional behaviours, 4. Desirable social behaviours in a critical situation, 5. Desirable and obedient social behaviours. Because the research based on the structural model is based on the assumption of normality of the data, therefore, the normality test was done first. In confirmatory factor analysis and structural equation modelling, there is no need for all data to be normal. On the other hand, the factors (structures) must be normal.

Table 7
Research hypotheses test

Research assumptions	Path coefficient (β)	T-VALUE	Statistically significant (P-VALUE)	Result
The effect of moral perfectionism on the desirable social behavior of student-athletes	0.34	5.949	0.000	confirmation
The effect of moral perfectionism on the sports success of student-athletes	0.45	5.969	0.000	confirmation
The effect of moral identity on the desirable social behavior of student-athletes	0.77	4.731	0.000	confirmation
The effect of moral identity on the sports success of student-athletes	0.50	4.153	0.000	confirmation

Discussion

The results of the first hypothesis showed that moral perfectionism positively and significantly affects the desirable social behaviour of student-athletes in Iran. Birkandi & Khaje (2022) showed in their research that for the growth of

desirable online social behaviour in student-athletes, attention should be paid to the discussion of ethics, especially moral perfectionism and moral identity in their schools and education. Nounopoulos (2013) showed that perfectionists are considered more sociable and less destructive than non-perfectionists. Therefore, moral perfectionism may have a positive relationship with social behaviour. The findings of this hypothesis are in line with the findings of previous studies (Kozłowska & Kutty-Pachecka, 2023; Rostami, Zeinali, & Yazdani, 2023; Stoeber & Yang, 2016; Zhang et al., 2021). Moral perfectionism, as a tendency to try to achieve moral and social ideals too much, can have effects on people's behaviour. Athletes, especially student-athletes, are an important group in investigating this issue because emotions, values, and moral behaviours are specifically tested in sports activities. The findings of these studies showed that moral perfectionism can be related to a series of behavioural patterns such as professional ethics, positive leadership, and effective cooperation, all of which are of great importance in sports environments. Moral perfectionism can have a positive effect on the desirable social behaviours of athletes. These results can help coaches, administrators, and sports experts design more appropriate training programs to strengthen moral perfectionism in athletes, which will bring significant improvement in the local sports and social environment.

The results of the second hypothesis showed that moral perfectionism has a positive and significant effect on the sports success of student-athletes in Iran. Mousavi et al. (2015) reported similar findings, which showed the importance of perfectionism in the field of sports and its value, hence warranting the need for it to be encouraged and strengthened in athletes. An explanation for this might be that trying to reach high standards for personal reasons in sports can make a person reach higher levels of sports progress. This is further supported by Besharat & Hoseini (2012), who showed in their research that only positive perfectionism can predict the success of athletes. Based on the results of the aforementioned studies conducted on the relationship between perfectionism dimensions and mood states, it was found that the feeling of worry about the occurrence of mistakes in sports competitions is associated with various negative consequences such as feelings of failure and guilt, and may cause a decrease in self-esteem and confidence of athletes. The findings of this hypothesis are in line with the study results of Appleton et al. (2009), and Dehghani et al. (2013). The findings in the current study in relation to this hypothesis showed that moral perfectionism can play an important role in the development and progress of students' sports success. This research, indicates that student-athletes who have a high level of moral perfectionism are more successful in the field of sports. Moreover, they focus and strive more to achieve their sports goals and follow the positive values and ethics emphasized in sports. This can lead to an improvement in their sports performance and ultimately, more success in sports competitions.

The results of the third hypothesis showed that moral identity positively and significantly affects the desirable social behaviour of student-athletes in Iran. Motaharnejad et al. (2024) observed that the self-regulation structure as a factor derived from parenting methods would lead to the development of a sense of control over emotions, the development of self-awareness and a better understanding of social relationships, culminating in the promotion of moral identity and desirable social behaviour. Zhang et al. (2021) showed that moral identity is related to desirable social behaviour and moral perfectionism, and that moral identity is an integrated concept of self and ethics. The findings of this hypothesis, i.e. that moral identity positively and significantly affects the desirable social behaviour of student-athletes, are in line with the findings of Hardy et al. (2015), Motaharnejad et al. (2024), Rostami et al. (2023). The current research study showed that the moral identity of sports players significantly affects their desirable behaviour in societies. For instance, a study published in the *Journal of Youth and Adolescence* found that a positive moral climate in sports is associated with more prosocial behaviour and less antisocial behaviour among young athletes (Ring et al., 2019). This means that when athletes are part of an environment that emphasizes moral values, they are more likely to exhibit behaviours that are beneficial to society, such as fairness, respect, and teamwork. Moral identity, one of the most important mechanisms for shaping desirable behaviour, can also play a significant role in increasing such behaviours. Athletes with a strong moral identity are more inclined to be responsible, respect their teammates, and follow the game's rules. Conversely, athletes with a weak moral identity may engage in violations, inappropriate behaviour, and disagreements with teammates. Therefore, strengthening the moral identity of student-athletes through sports training programs can guarantee the improvement of their social behaviour and make them better adapt in different societies. Consequently, promoting moral identity in student-athletes can ensure the improvement of their social behaviours and increase their adaptability in different societies.

The results of the fourth hypothesis showed that moral identity has a positive and significant effect on student-athletes' success in sport. These results may be explained by the suggestion that strengthening patience and moral behaviour increases success in sport due to increased focus on achievement of set goals by elite athletes (Aghaei J. et al., 2023). It is recommended that sports psychologists, coaches, sports experts and athletes use strategies of ethical behaviour and patience to increase success. The findings of this hypothesis align with the results of Aghaei J. et al. (2023), which showed that athletes with a strong moral identity are generally on the path to better athletic success. As such, these people are familiar with moral values and standards such as discipline, responsibility and respect for others, which play an important role in improving their performance and success. Athletes with a weak moral identity may face prob-

lems such as breaking the rules, and inappropriate behaviour inside and outside the sports fields, which can harm their success. Therefore, strengthening the moral identity of these student-athletes can guarantee the improvement of their sports performance and contribute to their personal and professional growth. In general, the hypothesis of the effect of moral identity on student-athletes' sports success can be considered an important guide in designing sports training programs and supporting their personal and sports development.

Conclusion

The effect of moral perfectionism and moral identity on desirable social behaviour and sports success of student-athletes examines important aspects of athletes' personal growth. Athletes with a strong moral identity usually have moral perfectionism and follow high standards of ethical behaviour. These athletes generally adhere to desirable social behaviours, including respect for others, commitment to the team, and adherence to rules and discipline on the sports field. At the same time, if moral perfectionism is extreme and excessive, it may lead to stress and anxiety in athletes and affect their sports performance. For example, the pressures imposed on student-athletes can reduce their performance or even make them lose their enjoyment of sport. As a result, sports training programs should continue to emphasise strengthening athletes' moral identity and perfectionism, but they should also be careful about going too far in this field. Elevating moral identity and teaching stress and pressure management skills can help improve student-athletes' social behaviours and sports success and provide effective recovery from the point of view of the sports community.

This study provides valuable insights but has several limitations. Conducted exclusively in Iran, the findings may not generalize to other cultural contexts where moral values and perfectionism may vary. However, while cultural and educational systems may influence the broader environment in which individuals develop, the constructs examined in this study are based on psychological theory and are not inherently tied to any specific cultural or religious system. The measures we used assessed moral perfectionism as an individual psychological construct rather than a culturally specific one, ensuring that the focus remains on the generalizability of the results and their basis in individual psychological processes. The reliance on self-reported data could introduce bias due to social desirability, and the cross-sectional design limits the ability to establish causal relationships. Lastly, the study overlooks other factors like resilience or coaching styles and focuses narrowly on student-athletes, limiting its applicability to non-athletic populations.

Practical Applications

The following recommendations are provided for sports managers and coaches to consider, based on the findings of this study on the impact of moral perfectionism and moral identity on the social behaviour and sports success of student-athletes.

1. Creating sports training programs by strengthening moral identity can promote desirable social behaviours and facilitate the development process of this behaviour.
2. Coaches and officials of student sport should teach their charges skills of managing stress and the stress of sports competitions by holding training courses for student-athletes.
3. It is important to maintain a proper balance between moral perfectionism and mental health of athletes to avoid negative emotions and irrational pressures.
4. Coaches can help student-athletes set reasonable and attainable goals and create a proper plan to achieve them.

STATEMENT OF ETHICS

This study was conducted in accordance with the World Medical Association Declaration of Helsinki. **The study protocol was reviewed and approved by the Ethical Board of Salgado de Oliveira University and was subsequently approved with the ethics code number 24.030-060 on April 30th, 2023.** All the participants provided written informed consent to participate in this study. It does not require ethics committee approval.

DECLARATION OF CONFLICTING INTERESTS

The authors declared no potential conflicts of interests with respect to the research, authorship, and/or publication of the article *The Effect of Moral Perfectionism and Moral Identity on Desirable Social Behaviour and the Success of School Sports-Athletes*.

FUNDING

The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of the article *The Effect of Moral Perfectionism and Moral Identity on Desirable Social Behaviour and the Success of School Sports-Athletes*.

AUTHORS' CONTRIBUTIONS

Mehrdad Moharramzadeh: Conceptualization, Methodology, Software, Formal Analysis, Investigation, Data Curation, Writing – Original Draft, Visualization

Carlos Alberto Figueiredo da Silva: Methodology, Validation, Investigation, Resources, Data Curation, Writing – Review & Editing

Abbas Naghizadeh Baghi: Methodology, Software, Validation, Formal Analysis, Writing – Review & Editing

Shahrouz Ghayebzadeh: Investigation, Resources, Data Curation, Writing – Review & Editing

Akbar Mahdavi Gareh Agaj Olya: Investigation, Resources, Project Administration

Ferman Konukman: Validation, Writing – Review & Editing, Supervision

Leonardo Mataruna-Dos-Santos: Conceptualization, Writing – Review & Editing, Supervision, Project Administration

Andrew Sortwell: Conceptualization, Methodology, Writing – Review & Editing, Supervision, Project Administration

References

- Aghaei, J., Nikravan, M., & Sabonchi, R. (2023). The Effect of Ethical Behavior on Success with a Modifying Role in Athletics. *Ethics in Science and Technology*, 18(2), 119–125.
- Anshel, M. H., Williams, L., & Williams, S. M. (2000). Coping style following acute stress in competitive sport. *The Journal of Social Psychology*, 140(6), 751–773.
- Appleton, P. R., Hall, H. K., & Hill, A. P. (2009). Relations between multidimensional perfectionism and burnout in junior-elite male athletes. *Psychology of Sport and Exercise*, 10(4), 457–465.
- Aquino, K., Freeman, D., Reed, A., Lim, V. K., & Felps, W. (2009). Testing a social-cognitive model of moral behavior: the interactive influence of situations and moral identity centrality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(1), 123.
- Atkinson, F., Martin, J. J., & Moore, E. W. G. (2022). A model of perfectionism, moral disengagement, altruism, and antisocial and prosocial behaviors in wheelchair athletes. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 39(3), 303–320.
- Besharat, M. A., & Hoseini, S. A. (2012). Perfectionism and Competitive Anxiety in Athletes. *Developmental Psychology: Journal of Iranian Psychologists*, 8(33), 15–26.
- Birkandi, K. C., & Khaje, S. H. (1401). Investigating the effect of moral perfectionism on online social behavior with the mediating role of online interpersonal trust and moral identity in students of the country's top sports talent Olympiad. *Sociological Studies in Sport*, 3(2), 0–0. <http://dx.doi.org/10.30486/4s.2022.1962791.1051>
- Carlo, G., Mestre, M. V., Samper, P., Tur, A., & Armenta, B. E. (2010). Feelings or cognitions? Moral cognitions and emotions as longitudinal predictors of pro-social and aggressive behaviors. *Personality and Individual Differences*, 48(8), 872–877.

- Dehghani, M., Moharramzadeh, M., & Behtaj, A. (2013). Examining the relationship between perfectionism and sport aggression among football players. *International Journal of Behavioral Social and Movement Sciences*, 2(1), 135–143.
- Dunn, J. G., Gotwals, J. K., & Dunn, J. C. (2005). An examination of the domain specificity of perfectionism among intercollegiate student-athletes. *Personality and Individual Differences*, 38(6), 1439–1448.
- Frimer, J. A., & Walker, L. J. (2009). Reconciling the self and morality: An empirical model of moral centrality development. *Developmental Psychology*, 45(6), 1669.
- Frost, R. O., Heimberg, R. G., Holt, C. S., Mattia, J. I., & Neubauer, A. L. (1993). A comparison of two measures of perfectionism. *Personality and Individual Differences*, 14(1), 119–126.
- Gino, F., Schweitzer, M. E., Mead, N. L., & Ariely, D. (2011). Unable to resist temptation: How self-control depletion promotes unethical behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 115(2), 191–203.
- Gotwals, J. K., Stoeber, J., Dunn, J. G., & Stoll, O. (2012). Are perfectionistic strivings in sport adaptive? A systematic review of confirmatory, contradictory, and mixed evidence. *Canadian Psychology/Psychologie canadienne*, 53(4), 263.
- Hardy, S. A., Bean, D. S., & Olsen, J. A. (2015). Moral identity and adolescent prosocial and antisocial behaviors: Interactions with moral disengagement and self-regulation. *Journal of Youth and Adolescence*, 44, 1542–1554.
- Harris, P. W., Pepper, C. M., & Maack, D. J. (2008). The relationship between maladaptive perfectionism and depressive symptoms: The mediating role of rumination. *Personality and Individual Differences*, 44(1), 150–160.
- Hewitt, P. L., Flett, G. L., & Mikail, S. F. (2017). *Perfectionism: A relational approach to conceptualization, assessment, and treatment*: Guilford Publications.
- Kozłowska, M. A., & Kutty-Pachecka, M. (2023). When perfectionists adopt health behaviors: perfectionism and self-efficacy as determinants of health behavior, anxiety and depression. *Current Issues in Personality Psychology*, 11(4), 326.
- Lin, L., & Shek, D. T. (2022). Association of normative moral character and prosocial behavior—Moderators of personal moral character and sociodemographic factors. *Personality and Individual Differences*, 187, 111400.
- Mestre, M. V., Carlo, G., Samper, P., Malonda, E., & Mestre, A. L. (2019). Bidirectional relations among empathy-related traits, prosocial moral reasoning, and prosocial behaviors. *Social Development*, 28(3), 514–528.
- Mosewich, A. D., Crocker, P. R., Kowalski, K. C., & DeLongis, A. (2013). Applying self-compassion in sport: An intervention with women athletes. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 35(5), 514–524.

- Motaharnejad, E., Kadivar, P., Keramati, H., & Arabzade, M. (2024). Explanation of Moral Identity and Prosocial Behavior Based on Antecedent Components of Parent- Adolescent Attachment Styles, School Attachment and Self -Regulation (Effortful Control). *Thinking and Children*, 15(29), 243–267.
- Mousavi, A., VaezMousavi, M., & Yaghobi, H. (2015). Psychometric properties of the Persian version of mental health inventory (mhi-38) in elite athletes. *Sport Psychology Studies*, 4(11), 27–40.
- Nooien, A., Kajbaf, M. B., & Foroudastan, M. (2013). Prosocial Behaviors and Altruism among Citizens of Isfahan. *Journal of Applied Sociology*, 24(2), 201–220.
- Nounopoulos, A. (2013). Multidimensional perfectionism and social connectivity among youth: Findings and implications. *Theses and Dissertations--Educational, School, and Counseling Psychology*. 6. https://uknowledge.uky.edu/edp_etds/6.
- Ring, C., Kavussanu, M., & Mazanov, J. (2019). Self-other judgments of doping likelihood and anticipated guilt in hypothetical situations. *Psychology of Sport and Exercise*, 41, 46–53.
- Ring, C., Whitehead, J., Gürpınar, B., & Kavussanu, M. (2023). Sport values, personal values and antisocial behavior in sport. *Asian Journal of Sport and Exercise Psychology*, 3(3), 177–183.
- Rostami, H., Zeinali, S., & Yazdani, A. (2023). Moral Perfectionism and Pro Social Behavior: The Mediating Role of Identity. *Spirituality Research in Health Sciences*, 1(1), 63–74.
- Silva, J., & Metzler, J. (2011). *Training professionals of sport psychology*. Translated by VaezMousavi. Tehran; Nersi Publication. P 18. In: Persian.
- Stoeber, J., & Yang, H. (2016). Moral perfectionism and moral values, virtues, and judgments: Further investigations. *Personality and Individual Differences*, 88, 6–11.
- van Rijsewijk, L., Dijkstra, J. K., Pattiselanno, K., Steglich, C., & Veenstra, R. (2016). Who helps whom? Investigating the development of adolescent prosocial relationships. *Developmental Psychology*, 52(6), 894.
- Wang, H., Li, J. (2017). Positive perfectionism, negative perfectionism, and emotional eating: The mediating role of stress. *Eating Behaviors*, 26, 45–49.
- Zeng, P., Zhao, X., Xie, X., Long, J., Jiang, Q., Wang, Y., Qi, L., Lei, L., & Wang, P. (2020). Moral perfectionism and online prosocial behavior: The mediating role of moral identity and the moderating role of online interpersonal trust. *Personality and Individual Differences*, 162, Article 110017.
- Zhang, Y., Chen, L., & Xia, Y. (2021). Belief in a just world and moral personality as mediating roles between parenting emotional warmth and internet altruistic behavior. *Frontiers in Psychology*, 12, 670373.

Received: 27.10.2024

<http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.04.06>

Accepted: 21.01.2025

Krzysztof PIECH*, Paulina KALICKA**, Mirosław ZALECH***

DETERMINANTS OF PARTICIPATION AND NON-PARTICIPATION IN PHYSICAL EDUCATION CLASSES OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS

How to cite [jak cytować]: Piech, K., Kalicka, P., & Zalech, M. (2025). Determinants of participation and non-participation in physical education classes of secondary school students. *Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe*, 8(4), 107–123.

Uwarunkowania uczestnictwa i nieuczestnictwa w lekcjach wychowania fizycznego młodzieży szkół średnich

Streszczenie

Celem badań było poznanie opinii uczniów szkół średnich w Białej Podlaskiej na temat lekcji wychowania fizycznego. Postanowiono sprawdzić, na ile zajęcia te spełniają oczekiwania młodzieży i czy stanowią zachętę do podejmowania aktywności ruchowej w czasie wolnym. W badaniach zastosowano metodę sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem techniki ankietowej składającej się z 23 pytań. W ten sposób zebrano 383 odpowiedzi.

Badania wykazały, że systematycznie w lekcjach wychowania fizycznego uczestniczy jedynie 32% uczniów. Dla 36% badanych najczęstszym powodem nieuczestnictwa w lekcjach wychowania fizycznego jest brak chęci i motywacji. Uczniowie w 73% ocenili, iż warunki sprzyjające aktywności fizycznej w ich szkole są na poziomie dobrym lub bardzo dobrym; 85% uczniów podejmuje aktywność ruchową w czasie wolnym. Wyniki badań wskazują, że uczniowie zwracają uwagę na zbyt małą różnorodność form aktywności ruchowej podczas lekcji wychowania fizycznego. Z badań wynika, że przyczyną braku chęci aktywnego udziału w lekcjach wychowania fizycznego może być niedostosowanie form aktywności ruchowej do zainteresowań uczniów. Istnieje dalsza potrzeba

* <https://orcid.org/0009-0000-6282-7300>; PhD; Department of Recreation and Tourism, Józef Piłsudski University of Physical Education in Warsaw, Faculty of Physical Education and Health at AWF Warsaw External Faculty in Biała Podlaska, Poland; e-mail: krzysztof.piech@awf.edu.pl (corresponding author)

** <https://orcid.org/0009-0001-5704-4448>; Student Research Group "Tourism and Recreation"; Józef Piłsudski University of Physical Education in Warsaw, Faculty of Physical Education and Health at AWF Warsaw External Faculty in Biała Podlaska, Poland; e-mail: pk77543@stud.awf.edu.pl

*** <https://orcid.org/0000-0003-3231-8366>; PhD; Department of Social Sciences, Józef Piłsudski University of Physical Education in Warsaw, Faculty of Physical Education and Health at AWF Warsaw External Faculty in Biała Podlaska, Poland; e-mail: mirosław.zalech@awf.edu.pl

diagnozy tego zjawiska w celu lepszego dostosowania programów tak, aby zaspokajać potrzeby zarówno najbardziej aktywnych uczniów, jak i tych, którzy rzadziej angażują się w ćwiczenia.

Słowa kluczowe: wychowanie fizyczne, opinie uczniów, oczekiwania.

Abstract

The aim of the research is to explore the opinions of students from secondary schools in Biała Podlaska on the subject matter of Physical Education classes. The authors decided to check to what extent these classes meet the students' expectations and whether they constitute any encouragement to undertake physical activity in their free time. The study used a diagnostic survey method with a questionnaire consisting of 23 questions. In this way, 383 responses were collected.

The research showed that only 32% of the students participate in PE lessons systematically. For 36% of the respondents, the most frequent reason for skipping PE lessons is lack of desire and motivation. 73% of the students rated the conditions for physical activity at their school as good or very good. 85% of the students undertake physical activity in their free time. The research results point to the fact that the students emphasise too little variety in physical activities offered during PE classes. The research shows that the reason for the lack of willingness to actively participate in Physical Education classes may be the mismatch between the forms of physical activity and the interests of students. There is a further need to diagnose this phenomenon in order to adjust PE curricula so that both more and less active students' needs are addressed.

Keywords: physical education, students' opinions, expectations.

Introduction

Physical activity of children and teenagers depends on many factors, including the attitudes of parents and educators. A growing unwillingness of the young generation to spend time actively, reflected in their non-participation in Physical Education lessons should cause the concern of the environments responsible for their upbringing. As the report of the Institute of Mother and Child shows, teenage activity decreases with their age. Teenagers from secondary schools or technical secondary schools are the least active ones (Fijałkowska, ed., 2018). The issue is also noticed by Jastrzębska, who, by the analysis of research conducted in Polish schools, states that teenagers are participating in obligatory Physical Education classes less and less frequently (Jastrzębska, 2022). Tomecka emphasises that in recent years, there has been a significant increase in the number of students exempt from participating in PE classes. Among the subjective reasons there is the reluctance of children and young people to participate in such lessons (Tomecka, 2021). As the research conducted by Wasiluk et al. (2023) on a large group of students from the provinces of Podlasie, Lublin and Podkarpacie in the years 2006–2021 shows, the frequency of the occurrence of both underweight children and those with normal BMI has decreased, while there are more young people who are overweight and obese. Children are becoming more and

more passive, and with their parents' approval, they do not participate in PE lessons. It is reported that in Poland about 30% of children skip their PE classes (Wojnarowska et al., 2015). As Lizak (2014) reports, despite better and better infrastructure, the students' absenteeism at their PE lessons is still very high. In older grades of primary school about 15% of students do not exercise, and in mid-secondary and secondary schools, this percentage reaches even 30%. As the main reasons for skipping classes, the students mentioned health issues (35%) and an unattractive way of running PE lessons. The research by Madejski revealed a very concerning phenomenon, i.e. as many as 40% of girls and boys would not like to participate in PE lessons in the future if they were similar to those run by their teachers (Madejski et al., 2021). On the other hand, the change concerns parents and grandparents who are becoming more and more active, which is reflected in their numerous participation in long-distance runs, Nordic Walking races and other sports disciplines (Ossowski & Litwiniuk, 2014). Nowadays, it is often grandparents and parents who take up some physical activity. Therefore, it should be hoped that parents' style of living should also be an example for their children. One should also think where the correct principles of educating the younger generation to be physically active have been lost. Changing these behaviours should be a challenge both for educators and parents.

Despite a significant number of studies that explored students' physical activity, it is also stated that research on teenage groups is necessary yet insufficient, and its results are inconclusive (Tassitano et al. 2007). This confirms the need for more research of this kind in order to better identify the factors that are important in promoting physical activity among students.

Therefore, there is a need to look for activity models that will contribute to changing these negative trends. Physical activity habits that we acquire through our family and various institutions, such as school, are also important (Bodaśńska & Piech, 2021, Zaremba et al., 2022). If these habits are permanent, they allow us to remain active during such difficult times as the COVID 19 pandemic (Piech et al., 2022). It is confirmed by earlier research which proves that the level of physical activity in the developmental phase of ones' life has a positive impact on the quality of life in old age (Marchewka et al., 2008).

Nowadays, it is difficult to convince young people to perform physical activity systematically, and it concerns especially those whose parents have not passed on appropriate role models. We are also aware of the fact that the current (post-pandemic) situation has further reinforced these undesirable behaviours. Lack of any activity during the pandemic may have a negative influence in the future (Piechota, 2021).

The main objective of the study is to analyse the opinions of secondary students in Biała Podlaska on physical education classes. Moreover, undertaken research and analyses should help to establish whether there are any factors de-

iving from displayed behaviours, motivation and expectations that could contribute to the growth of interest in Physical Education classes at school. These opinions may be useful in developing models of physical activity for various groups of children and teenagers attending school.

Research material

The research was conducted among secondary school students from the province of Lublin in May 2024. The sample counted 383 persons, including 218 girls (56.92%) and 165 boys (43.08%). There were 99 first-graders (25.85%), 111 second-graders (28.98%), 81 third-graders (21.15%), 81 fourth-graders (21.15%) and 11 fifth-graders (2.87%). The criterion for inclusion in the study was attendance at secondary school, while individuals with health limitations preventing them from participating in PE classes were excluded from the study.

Research method

The research used a diagnostic survey method with a questionnaire on the Microsoft Forms platform consisting of 23 questions. The questionnaire was conducted online with the principals' permission among the students of three secondary schools in Biała Podlaska. The participation in the research was voluntary. The authors collected 383 completed questionnaires consisting of questions concerning, among all, the assessment of students' own physical fitness levels, the frequency of exercising during PE classes, the reasons for which they happen not to exercise during PE classes, the extent to which PE lessons meet their need for physical activity, their attitude towards the current number of PE hours, the activities that occur most frequently during the lessons and expectations linked with them, and physical activity undertaken in the students' free time. Before the commencement of the research, the students were informed about its objective as well as their voluntary and anonymous participation in the research. It took about 10 minutes to complete the questionnaire. Next, the collected data were coded and underwent statistical analysis. The chi-square test was used to assess the relationships, and the strength of the relationship was determined using Cramer's V coefficient. A significance level of $p < 0.05$ was adopted.

Results

The analysis showed that there is a statistically relevant correlation between the assessment of students' own physical fitness levels (on a scale: very good,

good, satisfactory, poor) and declared frequency of exercising (on a scale: very often, often, rarely, I don't exercise) during PE classes ($\chi^2(9)=61.07$, $p<0.01$). It means that persons who assess their physical fitness levels more positively exercise more often during PE classes. On the other hand, persons with low self-esteem concerning their physical fitness levels avoid school physical activity more often. The correlation is moderate (Cramer's $V=0.23$), which suggests that the frequency of exercising may be dependent on other factors. The analysis taking into account the students' sex showed that the revealed correlation concerns both sexes, occurring both in the boys ($\chi^2(9)=23.92$, $p<0.01$, Cramer's $V=0.22$) and the girls ($\chi^2(9)=37.15$, $p<0.01$, Cramer's $V=0.24$).

There are no significant differences between the reasons given by the boys and the girls for not participating in PE classes ($\chi^2(5)=5.98$, $p=0.31$). The most frequent reason given by the students is lack of desire/ motivation. This reason is more often chosen by the girls than the boys. On the other hand, the boys more often explained their lack of participation by lack of sports outfit and sick leaves. A similar percentage of the studied girls and boys (about 8.5%) stated that if they do not exercise, it is due to feeling unwell or injury, and about 4.5% of the sample pointed to parental excuse (Table 1).

Table 1
Reasons for non-participation in PE classes

Reasons	Girls		Boys	
	n	%	n	%
Lack of sports outfit	49	22.48	41	24.85
Lack of desire/ motivation	82	37.61	51	30.91
Sick leave	36	16.51	40	24.24
Feeling unwell / injury	19	8.72	14	8.48
Parental excuse	9	4.13	8	4.85
Other	23	10.55	11	6.67

The research showed that the willingness to participate in PE lessons, if these lessons were voluntary, depends on the current frequency of participation in classes. A statistically significant correlation occurred in the group of boys ($\chi^2(6)=59.05$, $p<0.01$, Cramer's $V=0.42$) and the group of girls ($\chi^2(6)=59.91$, $p<0.01$, Cramer's $V=0.37$). It suggests that there is a significant difference between various frequency levels of participation in PE classes and voluntary participation. The strength of the correlation points to the occurrence of a moderate correlation between the frequency of the students' participation in obligatory PE classes, and their declaration of participation in such lessons were they voluntary. These studies show that the more frequently the students participate

in PE classes, the more frequently they declare they would also participate in such lessons were they facultative.

The frequency of the students' participation in PE classes, excluding those who responded they do not exercise, was compared with the opinion on the extent to which PE lessons satisfy their physical activity needs. It turned out there is a statistically strong basis for concluding that the differences in the distribution of these variables both among the boys ($\chi^2(4)=3.49$, $p<0.01$, Cramer's $V=0.21$) and among the girls ($\chi^2(4)=16.88$, $p<0.01$, Cramer's $V=0.21$) are significant.

Among the students exercising during PE classes, 25.58% of the girls and 23.08% of the boys claimed that these lessons fully satisfy their need for physical activity. However, 39.53% of the girls and 25.64% of the boys from that group stated that PE classes are not enough to satisfy their need for physical activity. The results also revealed that among the charges that rarely exercise during PE lessons, as many as 65.22% of the boys and 70.21% of the girls stated that PE lessons do not satisfy their need for physical activity. On the other hand, only 6.38% of the girls and 13.04% of the boys, who rarely exercise during PE lessons acknowledge that PE lessons fully satisfy their need for physical activity.

The analysis of the extent to which PE lessons encourage students to undertake physical activity in their free time did not show any significant differences between the boys and the girls. The biggest percentage of the charges think that PE lessons do not encourage them to undertake physical activity in their free time, and the smallest group thinks they do to a large extent. A higher percentage of the boys than the girls points to a big and moderate impact of PE lessons on their physical activity in their free time, while a lower percentage points to a small impact or they think that PE lessons do not encourage them to undertake any extracurricular physical activity at all (Chart 1).

Indeed, the boys more often than the girls think that the number of PE lessons is not sufficient ($\chi^2(1)=29.42$, $p<0.010$), while the girls think there are too many of them ($\chi^2(1)=41.60$, $p<0.01$). On the other hand, there are no significant differences as for the answer pointing to "a satisfying number of PE lessons", as it was picked by 44.04% of the girls and 44.85% of the boys.

We obtain interesting data from the comparison of the answers to two questions concerning the frequency of the occurrence of various physical activities during PE lessons, and the students' preferences in this area. The respondents assessed how often particular activity forms are used in PE lessons, and they also showed which of them meet their expectations and should be used at school more often. Chart 2 presents the comparison of the data obtained.

The chart consists of two elements: the columns representing the frequency of the occurrence of particular physical activities, and the line (black) which illustrates the students' expectations. The columns are divided into colours, which mark different frequency levels (almost always, often, sometimes, sel-

dom, never), while the line shows the number of students who would like to experience a given activity during PE lessons more often.

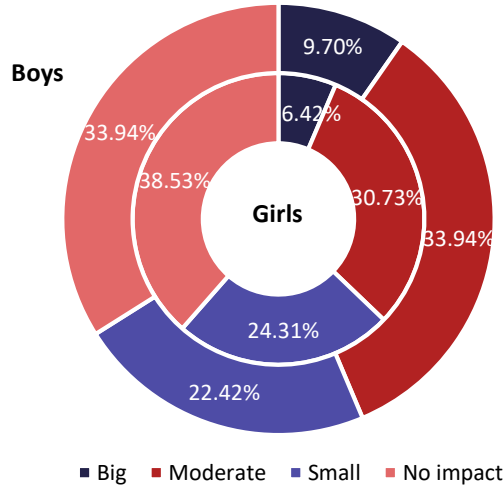

Chart 1

Impact of PE classes in school on undertaking physical activity in one's free time

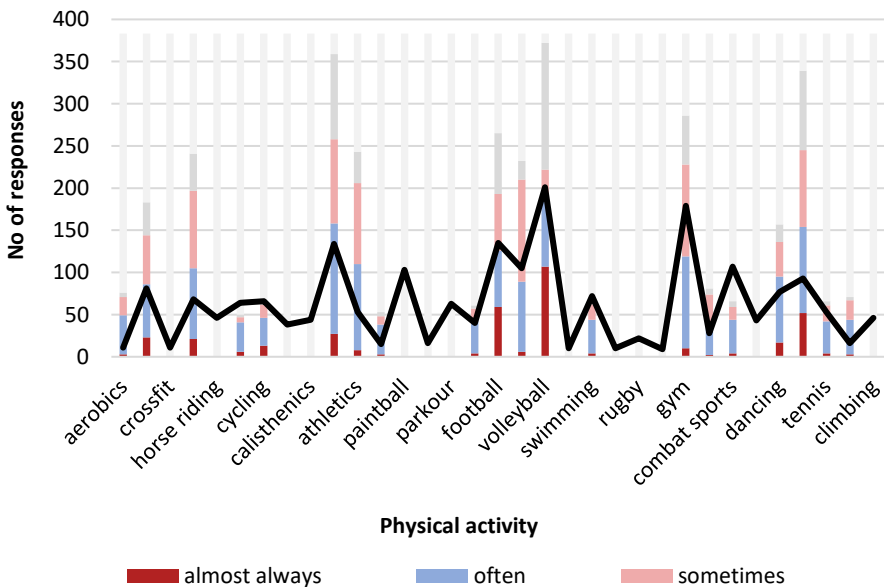

Chart 2

The frequency of occurring selected physical activities during PE classes and students' expectations and preferences

Significant differences between the frequency of occurrence and the students' preferences are noticed in such activities as gymnastics, athletics or table tennis, which, despite their regular presence during PE lessons, are much less popular with the students.

In case of activities such as rollerskating, cycling, calisthenics, paintball, parkour, combat sports, squash or climbing, the students express their desire of participating in these forms of physical activity much more often than they are realised at school.

On the other hand, activities such as basketball, volleyball, football, handball and gym workout are often used during PE classes, enjoying a big interest among the students. It shows that team sports and gym workout satisfy the students' needs and contribute to their engagement in physical activity.

Within the framework of the research, the respondents had an opportunity to answer an open question regarding the changes they would like to introduce in PE classes. The analysis of the collected responses offers an important insight into the areas of PE lessons at school, which, according to the students' expectations, need improving.

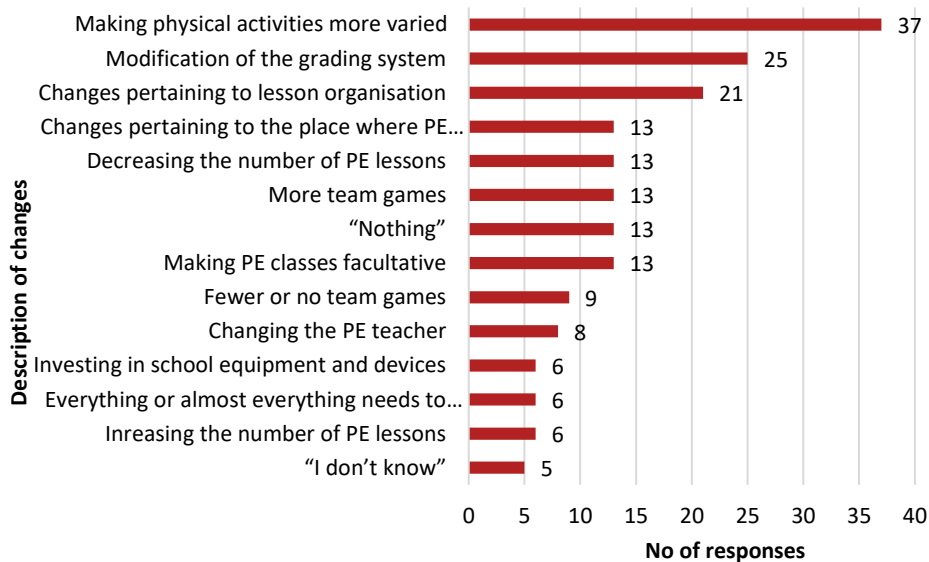

Chart 3

Thematically grouped students' responses to an open question what they would like to change in Physical Education lessons, excluding irrelevant responses

The change postulated most often (37 respondents) is making physical activities more varied and adapting them to the interests and aptitudes of the participants. The next most frequent suggestion (25 respondents) is the modifica-

tion of the grading system, including the suggestion regarding the change of the number and scope of credits as well as an individual approach to students while evaluating their fitness and engagement in PE lessons. A significant number of the respondents (21 persons) pointed to the need of change in lesson organisation, pertaining to its various aspects, beginning with the way and form of running PE lessons and ending with the teacher's approach and their attitude towards students.

Further on, 13 respondents also mentioned the aspects regarding the choice of place for PE classes (e.g. no merge with other groups of students), decreasing the number of PE lessons, increasing the number of team games or making PE lessons facultative.

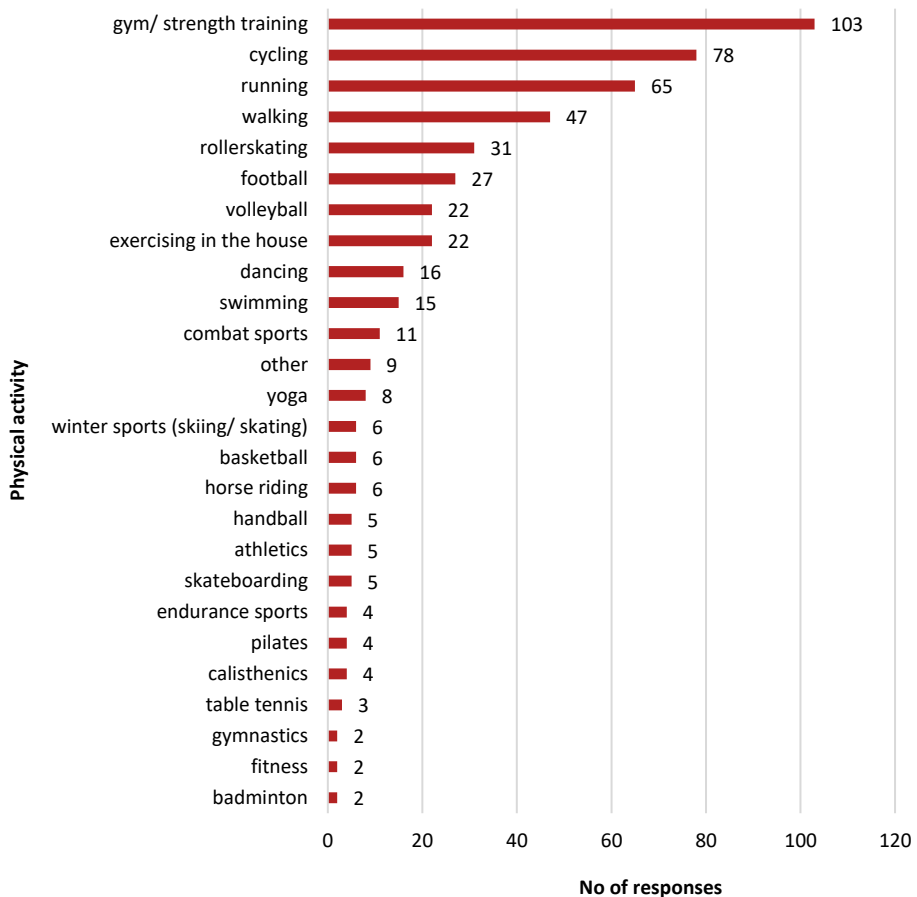

Chart 4

Physical activity of secondary school students besides their PE classes, in their free time

The next graph concerns physical activities that the students undertake most often in their free time. The students listed 26 types of physical activity, which is a slightly bigger number than the scope of activities offered by PE lessons at school. Out of the activities that are not practised at school, the following were mentioned: calisthenics, pilates, skateboarding, winter sports, yoga, rollerskating, walks, running. These activities occur in the students' preferences pertaining to PE lessons.

Discussion

Insufficient physical activity and the occurrence of hypokinesia leads to very serious disorders in human body functioning, decreasing life quality, both in the area of physical and mental health (Marker et al. 2018). It should be emphasised that in Poland this phenomenon is even more dangerous as we are not among the countries where active leisure activities are common. Unfortunately, as Sas-Nowosielski (2003a) and Biernat (2011) notice, daily physical activity is slowly becoming part of modern Poles' lives. It also concerns children and teenagers, where there is a noticeable reluctance to engage in physical activity, including PE lessons (Mogiła-Lisowska, 2010; Bednarek, 2011). As Korpak (2021) states, school which should prepare young people for physical activity does not fully fulfil its role. Pańczyk (2004) notices that contemporary school will find it hard to limit the extent of hypokinesia both among students and in adult populations. However, in this author's view, this is a necessary condition for better development and health. Thus, various ways of legitimising physical activity at school and in the family should be sought. The research by Makaruka et al. (2024), conducted on a large sample of Polish primary school students representative of the entire country, shows that the vast majority (approximately 94%) of them showed insufficient proficiency in basic motor skills. It may significantly hinder effective, safe and healthy participation in physical activity throughout one's life.

Our respondents are secondary school students who, unfortunately, mention lack of desire and motivation as the most frequent reasons of their non-participation in PE lessons. The girls mentioned the aforesaid reason more often than the boys. Other reasons included lack of sports outfit, feeling unwell or parental excuse. Creating the right motivational climate, as it derives from the research by Różańska and Górniak (2018), consists in the right atmosphere of the lesson in question, the teacher's approach and implementation of curriculum topics that interest girls. Moreover, the girls participating in the research pointed to introducing music, gaining knowledge on how to care about their health. The authors explain the passive ways in which the girls spend their free time by their lack of motivation and the teacher's approach. Sas-Nowosielski (2003b) puts the emphasis on reducing the elements of competition and in-

creasing cooperation within the group. This may eliminate problems caused by an inappropriate class atmosphere.

The respondents drew attention to the ways of running PE lessons, the teacher's approach and their attitude towards the students. These elements discouraged them from participating in PE lessons. The research by Smuka (2012) shows that boys demonstrated significantly greater activity during the lessons when their teacher actively participated in them. Other studies also confirm irregularities such as lack of the teacher's preparation for the lesson or lack of an appropriate outfit (Faber & Wilczak, 2010). The studies conducted by Piech et al. on physically active adults participating in various events testing their endurance show that parents and PE teachers are less important in the respondents' current lifestyle than their group of friends. It was friends who encouraged the respondents to engage in physical activity (Piech et al., 2022). The current studies also demonstrate this negative trend. The respondents state that PE lessons only slightly encourage them to undertake physical activity in their free time. It aligns with the research by Nowak who states that school does not prepare enough for physical activity in adult life. The studies by this author show that a better effect was achieved in case of women who realised their sports interests outside of physical education classes. These women more often participated in physical activity in their adult life (Nowak, 2009). It is even more concerning as the research by Sas-Nowosielski shows that parents were not perceived by the charges as role models of an active lifestyle (Sas-Nowosielski, 2009). It is confirmed by the studies by Górna (1996) and Fąk (2002). Poland belongs to the group of countries with the biggest number of PE lessons, which unfortunately does not translate into whole-life physical activity. In Ireland 70% of the students, and in Bavaria 85% of the girls and 90 % of the boys said they would continue their education after school graduation. In Poland it is 60% of the boys and 50% of the girls (Pośpiech, 2006). E. Kozłowska's research shows that active participation in PE lessons increases the likelihood of participating in physical culture after completing education (Kozłowska et al., 2015).

All those studies point to a very significant element, i.e. a limited variety of activities that occur in Physical Education classes. The respondents point to the fact that these activities do not always meet their expectations. The respondents mentioned a few forms of activity that do not occur in Physical Education classes but are practised in the respondents' free time. These were rollerskating, cycling, horseriding and skateboarding. The students also drew attention to the needs pertaining to their physical activity. They mention such activities as badminton, paintball, combat sports, calisthenics, which rarely or never occur in Physical Education classes. Team sports often practised during PE classes are also preferred by young people. In their free time, the students practise 26 activities, while they practise 20 in Physical Education classes. The report issued by the

Supreme Audit Office (NIK) shows that only 4% of students confirmed introducing more attractive forms of physical activity, e.g. dance, aerobics, swimming, agility games, and 27% of them expressed the need for a different teaching style or a change of teacher. As many as 33% of secondary school students stated that their PE lessons are not interesting (NIK, 2010). Jaślikowska-Sadowska (2016) draws attention to too monotonous and repetitive lessons leading to fatigue, and lack of varied forms of exercises tailored to the needs of young people.

The issue of variety is emphasised by K. Sas-Nowosielski. In the future, students will have a bigger array of possibilities at their disposal if, apart from popular sports disciplines not always liked by young people, there are simple activities that do not require a long learning process (Sas-Nowosielski, 2003b).

The seasonality of activities is also an important factor. There are no activities characteristic for the winter season like cross-country skiing, skating. Other outdoor activities such as canoeing, rollerskating, athletics occur to a limited extent. The aforementioned activities may be lifelong sports. This may also indicate that few classes are held outside the gym. If there is any physical activity in the future, it will occur most often in the family or outdoors. There is a need to take into account students' needs in this regard. Within the framework of promoting physical activity, some European Union countries are implementing active school commuting programmes. However, there are no precise data on this type of intervention (Marzi et al., 2022). Self-motivation may contribute to the efficacy of such programmes, e.g. the studies by Smuka (2018) show that Latvian students want to be more physically active and use their bikes to commute to school and back. Yet, only 5% of the students used their bikes for that purpose. The lack of bike lanes, as well as the quality and safety of roads, were cited as reasons for such low involvement in cycling. In the opinion of Henriques-Neto (2020), commuting actively to school by cycling seems to have a more positive impact on physical fitness. One way to improve children's health and reduce obesity among them is to introduce more activity into their daily lives, such as active transportation to school (Cieśła et al., 2022).

The respondents suggest changing the grading system, and advocate for an individual approach to students while evaluating their fitness and engagement in Physical Education lessons. The studies by Jaślikowska-Sadowska (2016) that covered the students of the Physical Education Faculty show that teachers evaluate everyone by the same standards or favour certain students.

Conclusions

1. The students draw attention to too little variety in physical activities during physical education classes. Making these classes more varied can make them

- more attractive and encourage students to undertake physical activity in their free time.
2. The reason for the lack of willingness to actively participate in Physical Education classes may be the mismatch between the forms of physical activity and the interests of students.
 3. Increasing students' self-esteem concerning their physical fitness may contribute to changing their attitude to PE lessons and voluntary participation in these lessons. Thus, it can indirectly influence students' intrinsic motivation and lead to their increased participation in PE lessons and undertaking physical activity in their free time.
 4. A key area that needs support in order to increase students' participation in Physical Education lessons is a psychological factor linked with better motivation, which may be realised by e.g. organising more attractive lessons or showing current and future benefits of participating in such classes.
 5. A frequent reason given by students for non-participation in PE lessons was lack of sports outfit. It shows that it is a significant problem for young people that might derive from e.g. financial, mental, social or organisational barriers. Lack of identification of these barriers is an information gap that shall be covered in further research.
 6. There is a need of diagnosing young people's physical activity needs in order to better tailor the curriculum to the needs of both the most active students (e.g. through additional sports activities) and those who are less involved in exercise.
 7. The results obtained also suggest that it is worth considering the need to adapt the curriculum to the needs of people with various health limitations.

DECLARATION OF CONFLICTING INTERESTS

The authors declared no potential conflicts of interests with respect to the research, authorship, and/or publication of the article *Determinants of participation and non-participation in physical education classes of secondary school students*.

FUNDING

The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of the article *Determinants of participation and non-participation in physical education classes of secondary school students*.

AUTHORS' CONTRIBUTIONS

Krzysztof Piech: Conceptualization, Methodology, Original Draft, Review & Editing, Investigation, Validation

Paulina Kalicka: Data Curation, Investigation, Review & Editing, Original Draft, Investigation, Validation

Mirosław Zalech: Analysis, Visualization, Validation, Original Draft, Review & Editing. All authors approved the final version of the manuscript

Bibliography

- Bednarek, A. (2011). Wybrane problemy zdrowotne w populacji wieku rozwojowego. Część II. Aktywność fizyczna dzieci i młodzieży jako jeden z wyznaczników prozdrowotnego stylu życia w populacji wieku rozwojowego. *Pielęgniarstwo XXI wieku*, 1(34), 29–33.
- Biernat, E. (2011). *Aktywność fizyczna mieszkańców Warszawy na przykładzie wybranych grup zawodowych*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH.
- Bodasińska, A., & Piech, K. (2021). Multigenerational physical activity during COVID-19 pandemic – good practices of Biała Podlaska. *LASE Journal of Sport Science*, 12(1), 101–113.
- Cieśla, M., & Macioszek, E. (2022). The perspective projects promoting sustainable mobility by active travel to school on the example of the southern Poland region. *Sustainability*, 14(16), pp. 2 – 18. <https://doi.org/10.3390/su14169962>.
- Faber, S., & Wilczak, D. (2010). Analiza realizacji wychowania fizycznego w szkołach na Śląsku. In: Z. Szaleniec, & J. Bergier (eds.) *Wychowanie fizyczne i sport w szkole. Problemy Nauki i Wychowania. Komisja Nauki, Edukacji i Sportu Senatu Rzeczypospolitej Polskiej* (59–61). Warszawa: Kancelaria Senatu.
- Fąk, T. (2002). *Wychowanie do rekreacji ruchowej młodzieży szkolnej*. Wrocław: AWF.
- Fijałkowska, A. (ed.). (2018). *Aktualna ocena poziomu aktywności fizycznej dzieci i młodzieży w wieku 3–19 lat w Polsce. Raport z projektu*. Projekt realizowany w Instytucie Matki i Dziecka w Warszawie na zlecenie Ministerstwa Sportu i Turystyki.
- Górna, K. (1996). Wpływ aktywności ruchowej na organizm człowieka w świadomości młodzieży kończącej licea ogólnokształcące. *Wychowanie Fizyczne i Sport*, 40(3), 33–48.
- Henriques-Neto, D., Peralta, M., Garradas, S., Pelegrini, A., Pinto, A. A., Sánchez-Miguel, P. A., & Marques, A. (2020). Active commuting and physical fitness: A systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(8), pp. 2–15. <https://doi.org/10.3390/ijerph17082721>.
- Jastrzębska, J. (2022). Absencja na lekcjach wychowania fizycznego wśród uczniów klas licealnych. In: J. Kowalska, A. Makarczuk, A. Maszorek-Szymala, & A. Kazimierczak (eds.), *Współczesne problemy kultury fizycznej i zdrowotnej* (pp. 54–66). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. <https://doi.org/10.18778/8220-945-7.04>.

- Jaślikowska-Sadowska, T. (2016). Wychowanie fizyczne w szkole – misja czy fikcja (w opinii studentów FAWF oraz nauczycieli wf). In: A. Bodasińska, T. Jaślikowska-Sadowska, & J. Zieliński (eds.), *Rozgrzewka w lekcji wychowania fizycznego z gier* (pp. 39–47). Biała Podlaska: AWF J. Piłsudskiego w Warszawie, Wydział Wychowania Fizycznego i Sportu w Białej Podlaskiej.
- Korpak, F. (2021). *Aktywność fizyczna uczniów jako element zachowań zdrowotnych*. Biała Podlaska: Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej.
- Kozłowska, E., Kowalczyk, A., Rząca, M., & Kocka, K. (2015). Uczestnictwo w lekcjach wychowania fizycznego a rozwój kultury fizycznej po zakończeniu etapu edukacyjnego. *Journal of Education, Health and Sport*, 5(4), 355–365.
- Lizak, D. (2014). Zwolnienie z lekcji wychowania fizycznego – działanie antyzdrowotne czy wstęp do hipokinezji? *Hejnał Oświatowy*, 6–7(134), 6–8.
- Madejski, E., Kosiba, G., & Madejski, R. (2021). Uczniowskie opinie o lekcjach wychowania fizycznego. In: J. Polechoński, & K. Skalik (eds.), *Współczesne problemy wychowania fizycznego* (pp. 71–87). Katowice: Wydawnictwo AWF.
- Makaruk, H., Webster, E. K., Porter, J., Makaruk, B., Bodasińska, A., Zieliński, J., Tomaszewski, P., Nogal, M., Szyszka, P., Starzak, M., Śliwa, M., Banaś, M., Biegajło, M., Chaliburda, A., Gierczuk, D., Suchecki, B., Molik, B., & Sadowski, J. (2024). The fundamental motor skill proficiency among Polish primary school-aged children: A nationally representative surveillance study. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 27(4), 243–249. <https://doi.org/10.1016/j.jsams.2023.12.007>.
- Marchewka, A., & Jungiewicz, M. (2008). Aktywność fizyczna w młodości a jakość życia w starszym wieku. *Gerontologia Polska*, 16(2), 127–130.
- Marker, A. M., Steele, R. G., & Noser, A. E. (2018). Physical activity and health-related quality of life in children and adolescents: A systematic review and meta-analysis. *Health Psychology: Official Journal of the Division of Health Psychology. American Psychological Association* 37(10), 893–903. <https://doi.org/10.1037/hea0000653>.
- Marzi, I., Tcymbal, A., Gelius, P., Abu-Omar, K., Reimers, A. K., Whiting, S., & Wickramasinghe, K. (2022). Monitoring of physical activity promotion in children and adolescents in the EU: current status and future perspectives. *European Journal of Public Health*, 32(1), 95–104. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckab193>.
- Mogiła-Lisowska, J. (2010). *Rekreacyjna aktywność ruchowa dorosłych Polaków – uwarunkowania i styl uczestnictwa*. Warszawa: AWF.
- NIK (2010). *Wychowanie fizyczne i sport w szkołach publicznych. Informacja o kontroli*. Warszawa: Najwyższa Izba Kontroli. Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego.

- Nowak, M. (2009). Wieloczynnikowe uwarunkowania rekreacyjnej aktywności fizycznej kobiet w różnym wieku. In: T. Socha, & J. Bergier (eds.), *Sport kobiet w Polsce – stan badań* (pp. 255–269). Warszawa: Ministerstwo Sportu i Turystyki, Krajowa Federacja Sportu dla Wszystkich, Akademia Wychowania Fizycznego w Warszawie.
- Ossowski, Z., & Litwiniuk, A. (2014). Nordic Walking jako forma aktywności fizycznej, rekreacyjnej i sportowej. In: G. Godlewski, A. Bodasińska (eds.), *Nordic Walking w teorii i praktyce* (pp. 7–13). Biała Podlaska: AWF J. Piłsudskiego w Warszawie, Filia w Białej Podlaskiej.
- Pańczyk, W. (2004). Czy możemy być we współczesnej szkole bardziej skuteczni w ograniczaniu rozmiarów hipokinezji naszego społeczeństwa. In: *VI Sejmik Szkolnej Kultury Fizycznej. Szkolna kultura fizyczna wobec wyzwań cywilizacyjnych* (pp. 24–28). Warszawa: Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu.
- Piech, K., Bodasińska, A., & Zalech, M. (2022). The influence of covid-19 pandemic on the recreational and sports behavior patterns of physically active people: *Journal of Physical Education and Sport*, 22(8), art. 246, 1941–1947.
- Piechota, K. (2021). Aspekty zdrowotne uczniów po pandemii COVID-19 a powrót do szkoły. *Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne*, 5(43), 42–45.
- Pośpiech, J. (2006). *Jakość europejskiego wychowania fizycznego w świetle badań*. Racibórz: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Raciborzu.
- Różańska, D., & Górniak, K. (2018). Fakultatywne zajęcia z tańca formą aktywizacji dziewcząt do uczestnictwa w kulturze fizycznej. In: A. Bodasińska, T. Sadowska, & K. Piech (eds.), *Dylematy szkolnego wychowania fizycznego. Różnorodność szansą na podniesienie atrakcyjności szkolnych i pozaszkolnych zajęć ruchowych* (pp. 47–60). Biała Podlaska: AWF J. Piłsudskiego w Warszawie. Wydział Wychowania Fizycznego i Sportu w Białej Podlaskiej.
- Sas-Nowosielski, K. (2003a). Współczesne poglądy na temat determinantów aktywności ruchowej i ich implikacje w pedagogice. *Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne*, 8(9), 3–8.
- Sas-Nowosielski, K. (2003b). *Wychowanie do aktywności fizycznej*. Katowice: AWF.
- Sas-Nowosielski, K. (2009). *Determinanty wolnoczasowej aktywności fizycznej młodzieży i ich implikacje dla procesu wychowania do uczestnictwa w kulturze fizycznej*. Katowice: Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach.
- Smuka, I. (2012). Teacher role model and students physical activity. *Polish Journal Sport Tourism*, 19, 281–286. <https://doi.org/10.2478/v10197-012-0027-9>.
- Smuka, I. (2018). Youth physical activity as an out – of – class occupation. *Polish Journal Sport and Tourism*, 25, 42–45. <https://doi.org/10.2478/pjst-2018-0019>.

- Tassitano, R. M., Bezerra, J., Tenório, M. C. M., Colares, V., de Barros, M. V. G., & Hallal, P. C. (2007). Physical activity in Brazilian adolescents: a systematic review. *Revista Brasileira de Cineantropometria e Desempenho Humano*, 9(1), 55–60.
- Tomecka, M. (2021). Aktywizacja uczniów do udziału w lekcjach wychowania fizycznego poprzez system oceniania. In: J. Polechoński, & K. Skalik (eds.), *Współczesne problemy wychowania fizycznego* (pp. 115–127). Katowice: Wydawnictwo AWF.
- Wasiluk, A., Bodasińska, A., & Saczuk, J. (2023). Trends in body size and prevalence of underweight and overweight in 7–9 year old children from eastern Poland between 2006 and 2021. *Anthropological Review*, 86(1), 91–106. <https://doi.org/10.18778/1898-6773.86.1.08>.
- Wojnarowska, B., Mazur, & J., Oblacińska, A. (2015). Uczestnictwo uczniów w lekcjach wychowania fizycznego w szkołach w Polsce. *Hygeia Public Health*, 50(1), 183–190.
- Zembura, P., Korcz, A., Nałęcz, H., & Cieśla, E. (2022). Results from Poland's 2022 report card on physical activity for children and youth. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(7), 22–34. <https://doi.org/10.3390/ijerph19074276>.

Received: 12.05.2024
Accepted: 11.03.2025

<http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.04.07>

Mohammad Saeid KIANI*, Leila NAZARI**

INVESTIGATING LEGAL ISSUES AND FINANCIAL CRIMES IN IRAN'S SPORTS INDUSTRY

How to cite [jak cytować]: Kiani, M.S., & Nazari, L. (2025). Investigating legal issues and financial crimes in Iran's sports industry. *Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe*, 8(3), 125–140.

Badanie kwestii prawnych i przestępstw finansowych w irańskim przemyśle sportowym

Streszczenie

W niniejszym badaniu przeanalizowano kwestie prawne i przestępstwa finansowe w irańskim przemyśle sportowym pod względem ich stosowanego charakteru i danych zebranych metodą terenową. Przeprowadzono pogłębione wywiady z 25 ekspertami prawnymi, stosując metodę kuli śnieżnej. Wyniki wskazują, że przestępstwa gospodarcze w irańskim sporcie zawodowym stwarzają problemy klubom, drużynom i sportowcom. Ostateczny model badawczy obejmuje siedem różnych poziomów. Analiza siły oddziaływania tych czynników pokazuje, że kryteria prewencji sytuacyjnej działają niezależnie, ale charakteryzują się niską skutecznością i efektywnością. Z kolei profilaktyka społeczna, umowy prawne i czynniki ekonomiczne pozostają pod wpływem innych elementów i z perspektywy systemowej są uznawane za skuteczne i zależne komponenty. Kryteria związane z tworzeniem ram prawnych, prawem własności intelektualnej oraz nadzorem i kontrolą zaliczają się do kategorii powiązań klastrowych, co oznacza, że mają istotny wpływ na inne kryteria, ale są w mniejszym stopniu zależne od innych czynników. Wyniki wskazują, że ustanowienie ram prawnych może poprawić wszystkie wskaźniki. W szczególności opracowanie kompleksowych i skutecznych ram prawnych może odegrać kluczową rolę w ograniczeniu przestępczości gospodarczej w branży sportowej. Ramy te mogą stanowić podstawę zapobiegania przestępstwom finansowym w irańskim sporcie zawodowym i zarządzania nim, zwiększając efektywność i integralność finansową branży.

Słowa kluczowe: prawo sportowe, zarządzanie sportem, przestępstwa sportowe, Iran, kwestie prawne, gospodarka.

* <https://orcid.org/0000-0001-8882-1097>; PhD student in Sports Management; Kermanshah Branch, Azad University, Kermanshah, Iran; e-mail: mohammadsaeidkiani@gmail.com (corresponding author)

** <https://orcid.org/0000-0001-9870-4396>; PhD Student; Sports Management, Kurdistan University, Sanandaj, Iran; e-mail: leilanazari2020@gmail.com

Abstract

This study analyzes the legal issues and financial crimes in Iran's sports industry in terms of their applied nature and data collected by field method. Using snowball sampling, in-depth interviews were conducted with 25 legal experts. The findings indicate that economic crimes in Iran's professional sports have created problems for clubs, teams and athletes. The final research model encompasses seven different levels. The analysis of the influence power of these factors shows that situational prevention criteria operate independently but have low effectiveness and efficiency. In contrast, social prevention, legal contracts, and economic factors are influenced by other elements and are identified as effective and dependent components from a systemic perspective. Criteria related to establishing a legal framework, intellectual property law, and supervision and inspection fall into the cluster linkage category, meaning they significantly impact other criteria but are less dependent on other factors. The results suggest that establishing a legal framework can improve all indicators. Specifically, drafting comprehensive and effective legal frameworks can play a crucial role in reducing economic crimes in the sports industry. These frameworks can serve as a foundation for preventing and managing financial crimes in Iran's professional sports, enhancing the efficiency and financial integrity of the industry.

Keywords: sports law, sports management, sports crimes, Iran, legal issues, economy.

Introduction

Sport, as one of the important cultural, social and economic components in the contemporary world, has a role beyond simple entertainment. In recent decades, this phenomenon has become a global and booming industry that not only arouses collective enthusiasm, but also acts as a powerful economic force. In many countries, including Iran, sport has been considered as a strategic industry. Huge investments in infrastructure, teams, players and competitions, along with extensive advertising and financial support, have made this industry one of the most important economic pillars of many countries (Pourmohammadi et al., 2023). In Iran, sport is considered not only as a means to promote public health and vitality, but also as an important tool for attracting investment and economic development (Akbari et al., 2023). Sport, like any other industry, faces legal and financial challenges that can have profound effects on its growth and development. Legal issues and financial crimes in this field are among the issues that have become one of the main concerns of sports, legal and economic institutions in recent years due to their specific complexities (Satishpour, 2024). Iran's sports industry has a high potential for growth and development due to its special characteristics, including the presence of outstanding sports talents, a large market of consumers and sports enthusiasts, as well as government and private support (Mohammadi et al., 2023). But, at the same time, these opportunities are accompanied by risks and challenges that can disrupt the progress of this industry. One of these challenges is legal issues, especially financial crimes, which can lead to public mistrust, a decrease in investment, and ulti-

mately a qualitative and quantitative decline in sport in the country (Naghipour Givi et al., 2022).

Legal issues in the sports industry cover a wide range of arrangements, from the regulation of player and coach contracts, to television broadcasting rights, advertising, and intellectual property cases. These issues require detailed laws and regulations that can guarantee the rights and interests of all involved parties along with the ever-increasing developments of this industry. The absence of a clear and efficient legal framework can lead to disputes, violations and even crimes, which will ultimately harm the country's sport as a whole (Jafari et al., 2023). One of the important aspects of this issue is financial crimes, which has always been one of the main concerns of managers and regulatory bodies due to the economic complexities and high turnover of this industry. Financial crimes in sports can include things like tax evasion, money laundering, embezzlement, collusion in competitions and corruption in business contracts. These violations are not only legally punishable, but can seriously damage one's reputation and reputation of sport in Iran (Khosravi, et al., 2021). In many cases, financial crimes in sport occur due to lack of sufficient supervision and weak enforcement of the rules. For this reason, creating an efficient regulatory system and strengthening legal institutions related to sport are among the necessary measures to deal with these problems. In this regard, developing and implementing comprehensive and up-to-date regulations, educating and informing people involved in the sports industry, and close cooperation between sports and judicial institutions are of particular importance. (Dadeghiyan et al., 2022).

Sport in Iran is facing certain challenges that are caused by the country's cultural, social and economic conditions. All these challenges, including lack of transparency in the management of clubs, financial problems of sports clubs, and weakness in legal and regulatory infrastructure, emphasize the necessity of careful analysis of legal issues and financial crimes in this area. In fact, without addressing these issues and removing existing obstacles, achieving sustainable growth and development of sport in the country will face many difficulties (Rahimi, and Nassiri, 2018). One of the first issues that should be considered among the legal issues of sport in Iran are the laws and regulations related to sport. These laws, which include the country's general laws and specific regulations related to sport, provide a framework for regulating and managing sports activities. In Iran, sports laws are generally included in general laws such as the Islamic Penal Code, the Trade Law, and the Labor Law. But in some cases, special regulations have been formulated that are directly related to the sports industry. Although these regulations are comprehensive and efficient in some areas, they are also accompanied by ambiguities that can cause legal problems and disputes (Shah Hosseini et al, 2017). One of the main challenges in this field is that some laws and regulations are not up-to-date. Due to the rapid and exten-

sive developments that occur in the sports industry at the global level, there is a need for the laws and regulations related to this field to be constantly reviewed and updated so that they can respond to new needs. Otherwise, instead of protecting the rights of the parties, these laws may become a factor triggering disputes and violations (Elahi et al., 2009). One of the issues that needs special attention in the sports industry of any country, especially Iran, is financial transparency. In many cases, the lack of transparency in the contracts of players and coaches has led to many legal problems, including financial disputes, non-payment of salaries, and even complaints related to the termination of unfair contracts. For this reason, it is necessary to draft sports contracts more carefully and clearly specify the rights and obligations of the parties in them (Sedighi et al., 2024). Financial crimes are also one of the main concerns in Iran's sports industry. Financial crimes can take many forms, including tax evasion, money laundering, embezzlement, and match-fixing. These crimes are not only legally prosecuted, but can have profound negative effects on the public image of sport in the country. To deal with these crimes, it is necessary to have a strong and efficient legal and regulatory framework (Rahbari and Lajmorak, 2016). One of the factors that can lead to the occurrence of financial crimes in sports is the lack of transparency in the financial management of sports clubs and organizations. In many cases, the lack of sufficient supervision and lack of transparency in financial reports lead to financial violations. For this reason, strengthening the monitoring and internal audit systems in sports clubs and organizations is of particular importance. This supervision should be such that all financial and contractual transactions are carefully and regularly reviewed and any violations are quickly identified and followed up (Hosseini and Eshaghi, 2014). By increasing the level of awareness of laws and regulations, people can better know their rights and obligations and take timely and correct action in case of problems. This not only helps to reduce crimes, but can also lead to increased public trust in sports institutions (Javan Jafari, & Safari, 2018). The role of regulatory and judicial institutions is also very important in this field. Institutions such as disciplinary committees, sports courts and special judicial authorities should act with power and independence and effectively deal with crimes and financial violations in sport. Strengthening these institutions and increasing their expertise and efficiency can help improve health and transparency in the sports industry (Zare et al., 2021). Finally, international interactions can also play an important role in improving the legal and financial status of sport in Iran. Considering that sport is a global industry and many of its issues are related to the international level, there is a need for Iran to cooperate closely with international sports institutions and take advantage of their experience and knowledge in the field of sports management and supervision. This cooperation can help improve the legal and financial standards of sport in Iran and prevent violations and crimes

(Bakhtiyari nia et al., 2023). In general, investigating legal issues and financial crimes in Iran's sports industry requires a multidimensional and comprehensive approach. This review should include a detailed analysis of laws and regulations, identification of weaknesses and strengths, investigation of actual cases of violations and crimes, and providing practical solutions to improve the situation. It is only with such an approach that it is possible to achieve sustainable growth and development of sport in the country and to ensure that this industry, as one of the important economic and social pillars, is properly managed and monitored.

Economic crimes are one of the most important dimensions of criminal law, although the legislator has not recognized it as an independent area. The fight against economic corruption is the current issue and the subject of debate in our society, and unfortunately, from time to time, alarming news about its spread in various social spheres is heard (Hassanpour, 2015). Economic crimes not only challenge the economic system, but also all levels of the social system, and this category of crimes should be controlled with comprehensive criminal law. Iran's economic environment also creates more favorable conditions for committing economic crimes due to suffering from many injuries compared to advanced economic systems, while the legal system, especially the criminal law of Iran, does not have a specific explanation for this category of crimes. Financial corruption in professional sport and the occurrence of economic crimes are known as one of the common problems in professional sport. High financial turnover of professional sport has been conducive to the occurrence of economic crimes in this area. Examining the legal dimensions of economic crimes in professional sport will make one aware of the current situation of this issue. On the other hand, conducting research on the legal aspects of economic crimes in professional sport will lead to identifying the weaknesses in this regard and offer solutions to improve the management of economic crimes in professional sport.

Methodology

This study is a descriptive-survey in nature and applied in essence. Data were collected through surveys and interviews with sports experts. The legal aspects were extracted from expert opinions and structured using the Interpretive Structural Modeling (ISM) technique. The resulting network was evaluated as input to the network analysis process, which not only developed a suitable structure but also determined the importance coefficient of each factor across the entire network. This process results in an interactive and non-linear framework.

Interpretive Structural Modeling (ISM):

Interpretive Structural Modeling (ISM) is employed for clustering the legal aspects of economic crimes in professional sport. ISM, a collection of soft oper-

ations research techniques, determines the relationships among factors that are individually or collectively dependent on each other. This method is useful for analyzing the relationships between the characteristics of multiple variables defined for a particular issue.

Network Analysis Process (NAP):

Following the ISM analysis, the resulting network model was used as the input for the network analysis process (NAP). In this phase, expert opinions were surveyed through pairwise comparisons, and relevant analyses were conducted to obtain the importance weights of the model dimensions. This network analysis aims to determine the relative importance of each factor within the network and their interdependencies.

Statistical Population:

The statistical population for this study consists of 25 legal experts in the field of sport. These experts were selected using a snowball sampling method, and in-depth interviews were conducted to gather detailed and comprehensive insights into the legal aspects and economic crimes in professional sport. This technique allows experts to provide their opinions on the impacts (both direction and intensity) between factors with greater precision and expertise.

Identification of Critical Criteria:

Initially, 13 criteria were identified as critical factors of the legal dimensions of economic crimes in professional sport. These criteria were individually analyzed to determine their role and significance within the overall model.

Identification of Causal Relationships:

The next step involved identifying the pattern of causal relationships among the identified criteria. After recognizing the dimensions and indicators of the study, the relationships between these dimensions and indicators were analyzed using the conceptual relationship of "leading to." To reflect the internal relationships among the main criteria, the views of 25 experts were utilized based on the ISM.

Internal Relationship Matrix:

The matrix resulting from these analyses (internal relationship matrix) illustrates both the cause-and-effect relationships among the factors and the effectiveness of the variables. This matrix provides a detailed depiction of how each factor impacts other factors and to what extent. Such information enables researchers to create a comprehensive map of the relationships among various legal and economic factors in professional sport, aiding in better understanding and optimal management of these relationships. Utilizing the Interpretive Structural Modeling (ISM) and the Analytic Network Process (ANP) techniques allows researchers to systematically and precisely analyze the complex relationships between variables and identify strategic priorities. This approach offers a deeper understanding of the interactions between legal factors and economic crimes within the professional sports industry in Iran, helping to develop effective strat-

egies to reduce economic crimes. Specifically, the development of comprehensive and effective legal frameworks can play a crucial role in enhancing the performance and financial health of this industry.

Research findings

In the following section, we will continue the results of research data processing and the experts' opinions based on the steps of the ISM method and Tahil. The interpretive structural modeling was proposed by Warfield. It is a methodology for understanding the relationships between the components of a complex system. In other words, the ISM is a methodology for structuring relationships between elements of a system and creating order among them. In the following part of the article, along with the analysis of the findings, the steps of this method have been explained.

Structural Self-Interaction Matrix (SSIM)

V: the factor of row *i* causes the factor of column *j* to be realized, A: the factor of column *j* causes the factor of row *i* to be realized, X: both the factors of row and column cause each other to be realized (factor *i* and *j* have a two-way relationship), O: There is no connection between row and column operator. The final result of experts' opinions is obtained in the matrix of the table 1.

Table 1
Structural Self-Interaction Matrix (SSIM)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	Criterion	
	A	A	O	O	O	O	O	V	O	O	V	O	Supervision and inspection	1
		O	O	O	O	O	O	O	O	O	O	O	International regulations	2
			O	A	O	O	O	A	O	O	V	V	Intellectual property law	3
				O	O	O	O	O	A	O	O	O	Security measures	4
					X	V	V	O	O	O	O	O	Individual factors	5
						O	X	O	O	O	O	O	Management factors	6
							O	O	O	O	O	O	Situational prevention	7
								O	O	O	V	O	Cultural factors	8
									O	V	V	V	Elaboration of the legal framework	9
										O	A	O	Information agents	10
											V	O	Economic factors	11
												O	Legal contract	12
													Social prevention	13

Primary Access Matrix (RM)

The preparation of the achievement matrix is done using the structural interaction matrix itself. That is, by using the law of substitution of zero and one, the SSIM matrix is converted into a matrix of zero and one in the format of Table 2.

Table 2

Initial success matrix

13	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	Criterion	
0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	Supervision and inspection	1
0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	1	International regulations	2
1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	Intellectual property law	3
0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	0	0	0	Security measures	4
0	0	0	0	0	1	1	1	1	0	1	0	0	Individual factors	5
0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	Management factors	6
0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	Situational prevention	7
0	1	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	Cultural factors	8
1	1	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	Elaboration of the legal framework	9
0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	Information agents	10
0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Economic factors	11
0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Legal contract	12
1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Social prevention	13

The final achievement and a leveling matrix is obtained using the transferability relation. In other words, the initial acquisition matrix is adapted. To obtain the final matrix, we first add the initial matrix to the unit matrix and then raise the resulting matrix to the power n . This operation should be performed according to Boolean rules. The obtained results are presented in Table 3.

Table 3
Final achievement matrix

Infiltrate	13	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	Criterion	
8	1	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	0	1	Supervision and inspection	1
9	1	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	1	1	International regulations	2
8	1	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	0	1	Intellectual property law	3
1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	Security measures	4
12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	Individual factors	5
12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	Management factors	6
1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	Situational prevention	7
12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	Cultural factors	8
8	1	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	0	1	Elaboration of the legal framework	9
2	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	Information agents	10
4	0	1	1	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	Economic factors	11
3	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	Legal contract	12
1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Social prevention	13
	8	9	8	10	7	3	4	3	3	11	7	1	7	The degree of dependence	

At this stage, after obtaining the final achievement matrix, to determine the level of criteria, two attainable sets and a pre-requisite set are defined. The first line that the two sets share and that is equal to the attainable set will be assigned the first level of priority. After determining the level, we remove the criterion or criteria whose level has been determined from the table and repeat this process until all the remaining variables are determined. Then based on the determined levels and the matrix, the final structure of the ISM network is drawn. Therefore, all the criteria are leveled according to the power of influence and the power of dependence, which is obtained as described in Table 4.

Table 4

Leveling of factors based on power of influence and dependence

level	Sub-scribe	Moghaddam collection	Available collection	Criterion	
5	1-3-9	1-2-3-5-6-8-9	1-3-4-9-10-11-12-13	Supervision and inspection	1
6	2	2	1-2-3-4-9-10-11-12-13	International regulations	2
5	1-3-9	1-2-3-5-6-8-9	1-3-4-9-10-11-12-13	Intellectual property law	3
1	4	1-2-3-4-5-6-8-9-10-11-12	4	Security measures	4
7	5-6-8	5-6-8	1-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12-13	Individual factors	5
7	5-6-8	5-6-8	1-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12-13	Management factors	6
1	7	5-6-7-8	7	Situational prevention	7
7	5-6-8	5-6-8	1-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12-13	Cultural factors	8
5	1-3-9	1-2-3-5-6-8-9	1-3-4-9-10-11-12-13	Elaboration of the legal framework	9
2	10	1-2-3-5-6-8-9-10-11-12	4-10	Information agents	10
4	11	1-2-3-5-6-8-9-11	4-10-11-12	Economic factors	11
3	12	1-2-3-5-6-8-9-11-12	4-10-12	Legal contract	12
1	13	1-2-3-5-6-8-9-13	13	Social prevention	13

According to the leveling and the final access matrix, first the initial model is drawn and then by removing transferability from this model, the final version is presented, titled "The model of legal dimensions of economic crimes in professional sport". The final model obtained in this research consists of 7 levels (Figure 1). It should be noted that the indicators placed at higher levels have less influence and are more influenced by other factors.

Draw a MICMAC diagram

The purpose of a MICMAC analysis is to divide the criteria into four categories according to their influence and dependence. In this method, all criteria can be placed in one of the four clusters. On the MICMAC matrix, the border points are usually one unit larger than the average number of factors. For example, in this research (considering that the number of criteria is 13), border points are considered equal to 7. However, according to the conditions of the research,

different border points can be considered. The border points should be such that they can separate the different factors in the desired clusters.

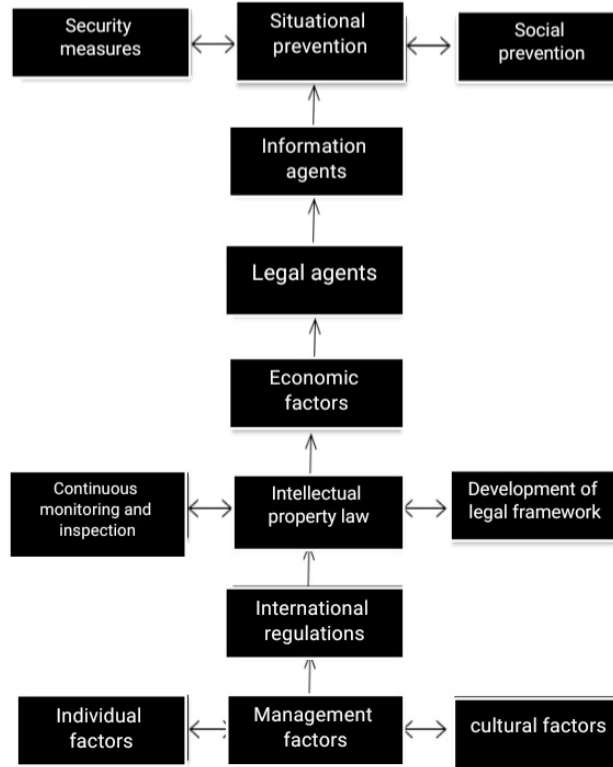

Figure 1

Structural model of legal dimensions of economic crimes in professional sport in Iran

Discussion

Economic crimes challenge not only the economic system but also all levels of the social system, and this category of crimes must be controlled with comprehensive criminal challenges. Iran's economic environment, due to suffering from many injuries, creates more favorable conditions for committing economic crimes compared to advanced economic systems, while the legal system, especially the criminal law of Iran, does not have a specific explanation for this category of crimes. Sport also has economic crimes at different levels due to the high volume of monetary transactions. The existence of economic crimes in Iran's professional sport has caused sports clubs and teams as well as athletes to face problems in this regard. On the other hand, the occurrence of economic crimes

in Iran's professional sport has not been fully investigated and evaluated due to the lack of codified legal rules and regulations. In other words, the existence of a vacuum regarding the legal dimensions of economic crimes in Iran's professional sport has led to the creation of various economic crimes in the current environment, but practically no legislation and legal treatment are developed in this regard. On the other hand, the legislators' lack of attention to economic crimes in professional sport has led to the financial and economic contamination of the professional sports environment today. The findings of this research are consistent with the reviews of Huang et al. (2018), Rubio & Carrasco-Gallego (2014), Coates & Humphreys (2007), Barzykina (2016), Tabatabaei (2014), Hassanpour (2015). What is more, in their research, which targeted the growth of economic crimes in Nigeria, Rubio & Carrasco-Gallego (2014) found out after their investigations that the legal gap and weakness in the existing laws had led to economic crimes in the country, especially in cyber dimensions. Nigeria should grow and control these crimes at a slow pace. In their research which focused on legal loopholes to fight economic crimes in Iran's laws, after their investigations, Ramezani and Abdi (2017) found out that due to the lack of numerous and specialized legislators in the country, clear and codified laws dealing with economic crimes had not been implemented in Iran. In his research, which focused on the shortcomings of economic crimes in Iran's criminal policy, after his investigations, Hassanpour (2015) uncovers the multiplicity of law-making institutions and legal resources, tolerance in the formulation of laws and criminalization, etc. It indicates shortcomings in our criminal policy regarding economic corruption. In their research, which pertained to investigating economic crimes and the role of organizations and companies in the management of these crimes, Huang et al. (2018) found out after their investigation that legal weaknesses in laws and regulations had caused companies and organizations not to enter into the management of economic crimes in the majority of activities related to social responsibility. Reviewing the theoretical literature, seven categories of legal aspects of economic crimes in professional sport were identified. Then, regarding the influence of these factors together, it is clear in the second diagram that the situational prevention criterion is located alone in the independent cluster area. This means that the use of situational prevention in terms of effectiveness and efficiency has gained an autonomous status and has the lowest effectiveness and efficiency. The criteria of security measures, information factors, social prevention, legal contract, economic factors are more influenced by other factors and are among the effective and dependent elements from a systemic point of view. The criteria of drafting the legal framework, intellectual property law, supervision and inspection are also located in the link cluster area, in the sense that they have little dependence on other factors, but have a great influence on other criteria. Moreover, the index of drafting the legal

framework can help to improve all indicators. In this way, we can get closer to reducing economic crimes by developing a legal framework. Finally, the criteria of managerial factors, cultural factors, international regulations, and individual factors are placed in the driving or influencing cluster area. In fact, these factors have greatly affected the legal dimensions of economic crimes in professional sport. What is more, by comparing the results and history, ambiguous relationships between the factors affecting the implementation of the legal dimensions of economic crimes in professional sports were specified and a comprehensive model with certain hierarchies and relationships was presented. This model filled the gap in the field of research caused by the ambiguity of the relationships between the criteria and the lack of clarity of the hierarchy between the criteria.

Considering that financial development has a great impact on other legal dimensions of economic crimes in professional sport, it is suggested to develop and encourage the reporting system of economic crimes and expand the culture of cooperation with the police in the field of discovering, identifying and prosecuting economic crimes. Creating an international agreement between the sports organizations of different countries, drafting appropriate laws and making necessary amendments in the current regulations of the countries in the field of appropriate treatment, resorting to comprehensive international cooperation in the field of prevention, detection and prosecution of perpetrators in this field constitute further solutions. One cannot forget about the expansion of comparative studies and international cooperation in new legal fields, harmonizing and facilitating the implementation of laws in consultation with relevant groups in other countries, in order to be aware of the latest developments in the field of economic crimes in sport, inventing new methods and teaching them. It is suggested the agents of research and prosecution of economic crimes should promote the culture of work ethics in the information environment, use preventive security measures in order to minimize the damage caused by the occurrence of serious crimes in sport, as well as develop research in the field of serious crimes in sport. More research should be done on the topic and its relationship with other concepts of management.

DECLARATION OF CONFLICTING INTERESTS

The authors declared no potential conflicts of interests with respect to the research, authorship, and/or publication of the article *Investigating legal issues and financial crimes in Iran's sports industry*.

FUNDING

The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of the article *Investigating legal issues and financial crimes in Iran's sports industry*.

AUTHORS' CONTRIBUTIONS

Mohammad Saeed Kiani: Conceptualization, methodology, original draft, data management, research, review, and editing

Leila Nazari: Analysis, visualization, validation, supervision, project management

References

- Akbari, M., Sadati, J., & Javan Jafari Bojnordi, A. (2023). Recognizing the Concepts and Instances of Criminal Procedure Principles in the Encounter between Liberty-Oriented and Security-Oriented Discourses after the Islamic Revolution. *The Judiciaries Law Journal*, 87(123), 203–223; <http://dx.doi.org/10.22106/ijl.2023.1987902.5162> (Persian).
- Bakhtiyari nia, A., Sajadi, N., & Hamidi, M. (2023). Design model safeguarding elite athletes from harassment and abuse in sport of Iran. *Strategic Studies on Youth and Sports*. <http://dx.doi.org/10.22034/ssys.2023.2571.2856> (Persian).
- Coates, D., & Humphreys, B. R. (2007). Ticket Prices, Concessions and Attendance at Professional Sporting Events. *International Journal of Sport Finance, Fitness Information Technology*, 2(3), 161–170.
- Dadeghiyan, M., Bagheri, G., Rodbari, H., & Saberi, A. (2022). Reasons for Increasing Civil liability Citations Resulting from Athletic Activities in Sports Venues in the Qom City. *Sport Management Journal*, 14(1), 255–235. <http://dx.doi.org/10.22059/jsm.2021.302372.2476> (Persian).
- Rahbari, E., & Lajmorak, H. (2016). An Analysis on particular Aspects of Trademark License Agreements in Sport Sphere. *Private Law*, 13(1), 23–46. <http://dx.doi.org/10.22059/jolt.2016.59405> (Persian).
- Elahi, A., Sajjadi, N., Khabiri, M., & Abrishami, H. (2009). Barriers to the Development of Revenues from Sponsorship in Iran Football Industry. *Sport Management Journal*, 1(1), 189–202. (Persian).
- Hassanpour, A. (2015). *Shortcomings of Economic Crimes in Iran's Criminal Policy*. First International Comprehensive Law Congress. <https://civilica.com/doc/502826> (Persian).
- Hosseini, S. M., & Eshaghi, E. (2014). Civil and criminal liability arising from sports activities. *Bi-Quarterly Journal of Civil Rights*, 4(1), 55–67 (Persian).
- Huang, J., Roberts, H., & Tan, E. K. (2018). *The Impact of Media Sentiment on Firm Risk, Corporate Investment and Financial Policies*. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3099307> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3099307>.
- Jafari, A., & Derakhshan, H. (2023). Legal Liability of Sports Coaches Within The Framework Of The Rules of The International Court of Arbitration For Sport.

- Strategic Studies on Youth and Sports*, 22(60), 85–106. <http://dx.doi.org/10.22034/ssys.2022.1939.2375> (Persian).
- Javan Jafari, A. R., & Safari, S. (2018). Challenges of Criminal Law in the Face of Hooliganism Football Fans. *Criminal law and Criminology Studies*, 48(1), 47–62. <http://dx.doi.org/10.22059/jqclcs.2018.206941.1116> (Persian).
- Khosravi, H., Emami, F., Esmaili, M., & Hosseini, S. E. (2021). Designing a Model to Support the Intellectual Property Rights in Iran Sport. *Sport Management Journal*, 13(3), 903–922. <http://dx.doi.org/10.22059/jsm.2020.298029.2415> (Persian).
- Mohammadi, O., Veisi, K., Rouhi, E., & Yektayar, M. (2022). Explaining the model of institutionalization of sports rights on the civil liability of sports clubs. *Strategic Studies on Youth and Sports*. <http://dx.doi.org/10.22034/ssys.2022.2241.2606> (Persian).
- Naghipour Givi, B., Naderian, F., & RouZfarkh, A. (2022). Meta- Synthesis Researches done in the field of civil liability in Iranian sports law. *Strategic Studies on Youth and Sports*. <http://dx.doi.org/10.22034/ssys.2022.2278.2636> (Persian).
- Pourmohammadi, R., & Simaei Sarraf, H. (2023). Role of Legislative History in Legal Interpretation. *The Judiciaries Law Journal*, 87(123), 75–94. <http://dx.doi.org/10.22106/jlj.2022.547173.4653> (Persian).
- Rahimi, H., & Nassiri, H. (2018). The Application of the Theory of Voluntary Assumption of Risk in Athletes' Civil Liability: A Comparative Study in English, French and Iranian law. *Comparative Law Review*, 9(1), 147–178. <http://dx.doi.org/10.22059/jcl.2017.240325.633540> (Persian).
- Ramezani, F., & Abdi, S. (2018). *Legal Gaps for Combating Economic Crimes in Iranian Law, National Conference on New and Creative Thoughts in Management, Accounting, Legal and Social Studies*, Urmia. <https://civilica.com/doc/825205> (Persian).
- Rubio, M., & Carrasco-Gallego, J. A. (2014). Macroprudential and monetary policies: Implications for financial stability and welfare, *Journal of Banking & Finance, Elsevier*, 49(C), 326–336.
- Setayeshpur, M. (2024). Realization of the International Responsibility of the United States for “not Recognizing the Legal Status of Iranian Companies” in the Case of Certain Iranian Assets. *International Law Review*. <http://dx.doi.org/10.22066/cilamag.2024.2022206.2505> (Persian).
- Sedighi, A., Alidoust Qahfarokhi, E., & Dehghan Ghahfarokhi, A. (2024). Pathology of Iranian Sports Legal Cases in International Courts. *Sport Management Journal*, 16(3), 79–64. <http://dx.doi.org/10.22059/jsm.2023.351797.3065> (Persian).

- Shah Hosseini, S., Wasfi Esfestani, Sh., & Naser Zadeh, S. (2017). Evaluating the role of intellectual property rights protection in economic growth: A case study of TRIPS. *Journal of Business Research*, 21(84), 65–92 (Persian).
- Tabatabaei, M. A., (2014). Situational Prevention of Economic Crimes, First National Conference on Advocacy, *Ethics, Jurisprudence and Law, Meybod*. <https://civilica.com/doc/380073>(Persian).
- Zare, A., Behzad Izadi, B., Rascher, D., & Dickson, G. (2022). Factors affecting economic diplomacy in sports. *Strategic Studies on Youth and Sports*. <http://dx.doi.org/10.22034/ssys.2022.2203.2573> (Persian).

CZĘŚĆ III

TURYSTYKA I REKREACJA

Received: 2.01.2024
Accepted: 19.10.2024

<http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.04.08>

Murali Srividya IYENGAR*, Rajagopalan VENKATESH**

EXPLORING THE RELATIONSHIP BETWEEN EMPLOYEE ENGAGEMENT AND SERVICE QUALITY ON PERFORMANCE IN LUXURY HOTELS IN SOUTH INDIA

How to cite [jak cytować]: Iyengar, M.S., & Venkatesh, R. (2025). Exploring the Relationship Between Employee Engagement and Service Quality on Performance in Luxury Hotels in South India. *Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe*, 8(3), 143–163.

Badanie związku między zaangażowaniem pracowników, jakością usług a wynikami luksusowych hoteli w południowych Indiach

Streszczenie

Głównym celem badania było zbadanie i zrozumienie zależności pomiędzy zaangażowaniem pracowników, jakością usług a wynikami w luksusowych hotelach w południowych Indiach. Metodologia zastosowana w badaniu objęła próbę 350 respondentów z różnych luksusowych hoteli. W badaniu wykorzystano ilościowe metody badawcze. Grupą docelową byli głównie klienci i pracownicy luksusowych hoteli w południowych Indiach. W badaniu wykorzystano także analizę regresji korelacji. Wyniki badania sugerują, że zaangażowanie pracowników i jakość oferowanych usług mają znaczący pozytywny wpływ na branżę luksusowych hoteli w południowych Indiach. Praktyczne implikacje sugerują, że inwestycje w inicjatywy angażujące pracowników bezpośrednio wpływają na jakość usług i uruchamiają reakcję łańcuchową, która pozytywnie wpływa na wydajność. Oryginalność i wartość, jaką mogą zaoferować wyniki tego badania, to praktyczne spostrzeżenia, które pozwalają ulepszyć strategię zaangażowania pracowników, poprawić jakość usług i zoptymalizować wydajność w niektórych luksusowych hotelach w południowej części Indii.

Słowa kluczowe: zaangażowanie pracowników, wyniki, jakość usług, branża luksusowych hoteli.

* <https://orcid.org/0000-0002-0318-7304>; PhD; e-mail: sriye1910@gmail.com (corresponding author)

** <https://orcid.org/0000-0002-0862-899X>; PhD; Professor – Higher Academic Grade, Business School, Vellore Institute of Technology, Chennai, India; e-mail: venkateshrajagopalan0@gmail.com

Abstract

The primary focus of this research is to investigate and understand the relationships between employee engagement, service quality and performance in luxury hotels in South India. The methodology employed in this research utilized a sample of 350 respondents from different luxury hotels. Quantitative research methods were utilized in this study. The target population of this research was essentially the customers and employees of the luxury hotels of South India. Correlation Regression analysis was also used in this research. The findings of this research suggest that employee engagement and the quality of services offered have a significant positive effect on luxury hotel industries in South India. The practical implications suggest that investments in employee engagement initiatives directly impact service quality and set a chain reaction that positively influences the performance in motion. The originality and the value this research findings can offer are the actionable insights to enhance employee engagement strategies, improve service quality, and optimize performance in the Southern city luxury hotels.

Keywords: employee engagement, performance, service quality, luxury hotel industry.

Introduction

In the dynamic landscape of the hospitality industry, luxury hotels are the main providers of services, accommodation, and amenities. The success of luxury hotels relies not only on the tangible aspects of exquisite facilities and amenities but also on the intangible elements of service quality. Central to delivering exceptional service is the engagement of hotel employees, who serve as the frontline ambassadors of the establishment.

As the hospitality sector becomes increasingly competitive, luxury hotels face the challenge of attracting discerning guests and ensuring their loyalty. Exploring the correlation between employee engagement and service quality will give an insight into the performance of luxury hotels, which becomes imperative in this context. Understanding the intricate interplay between these factors is vital for luxury hotels seeking to survive and thrive in an environment where customer expectations continually evolve.

There is a gap in the existing literature concerning the importance of impact of employee engagement and quality of service on performance, taking into account their interconnectedness within the context of luxury hotels. While numerous studies have explored these variables in isolation, few have delved into the intricate dynamics that link engaged employees, superior service delivery, and the subsequent impact on the performance of luxury hotels. This study seeks to minimize this gap by examining relationships and shedding light on the potential that can propel luxury hotels to sustain success. The study contributes valuable insights into information on hospitality management, organizational behavior, and business performance.

Research Questions

1. What is the correlation between quality of services and employee engagement in luxury hotels?
2. How does employee engagement impact the performance of luxury hotels?
3. What role does service quality play in influencing the performance of luxury hotels?

This study holds significance for various stakeholders within the hospitality industry. For luxury hotel managers and practitioners, the findings can offer actionable insights to enhance employee engagement strategies, improve service quality, and optimize performance. Academically, this article contributes to professional literature by filling a critical gap in knowledge and providing a foundation for further research in the evolving field of hospitality management.

The research will focus primarily on a select number of luxury hotels within a specific geographic area, potentially limiting the generalizability of the findings.

Literature Review

The foundation of this research rests upon a thorough examination of the available literature on employee engagement and service quality within the context of luxury hotels. This section aims to synthesize relevant theories, models, and empirical studies to establish a theoretical framework for understanding the relationships between these key variables.

Employee engagement is a multifaceted concept that encompasses employees' emotional, cognitive, and behavioral commitment to their organization. In the hospitality industry, where service quality is paramount, engaged employees play a pivotal role in creating memorable guest experiences. Various models, such as the Gallup Q12 and Kahn's engagement model, provide frameworks for understanding the components and antecedents of employee engagement.

Studies by Kumar (2017) have demonstrated the effect of engaged employees on satisfaction and organizational success in the hospitality industry.

In the luxury hotel industry, success hinges significantly on service quality, as guests hold elevated expectations for excellence. The SERVQUAL design was established by Parasuraman et al. (1985), and outlines crucial service qualities provided, including reliability, responsiveness, assurance, empathy, and tangibility. Luxury hotels set themselves apart by providing superior service, personalized attention, and creating distinctive and unforgettable experiences. Research conducted by Pillai et al. (2024) underscores the pivotal role of quality services in influencing customers in the luxury hospitality sector.

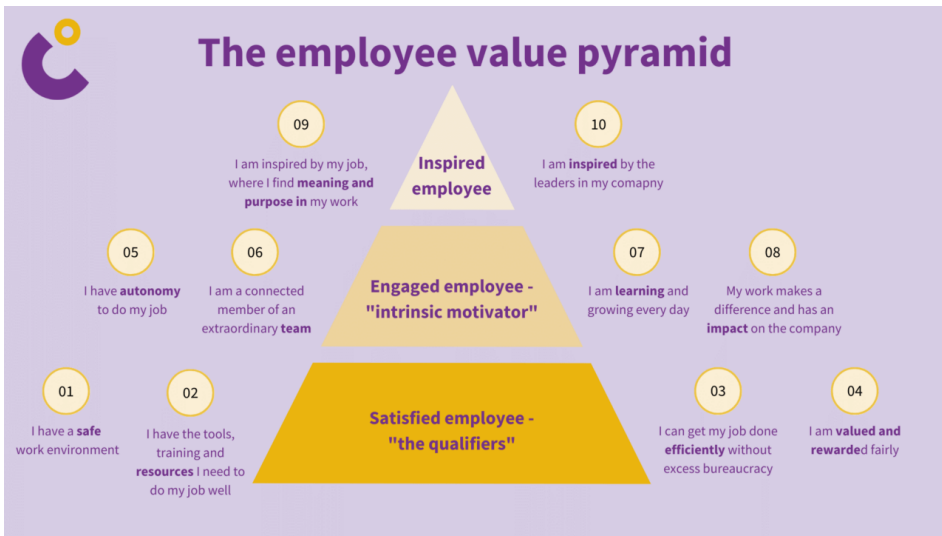

Figure 1

Source: <https://www.customerobsessing.com/unlocking-success-how-to-measure-employee-engagement/>

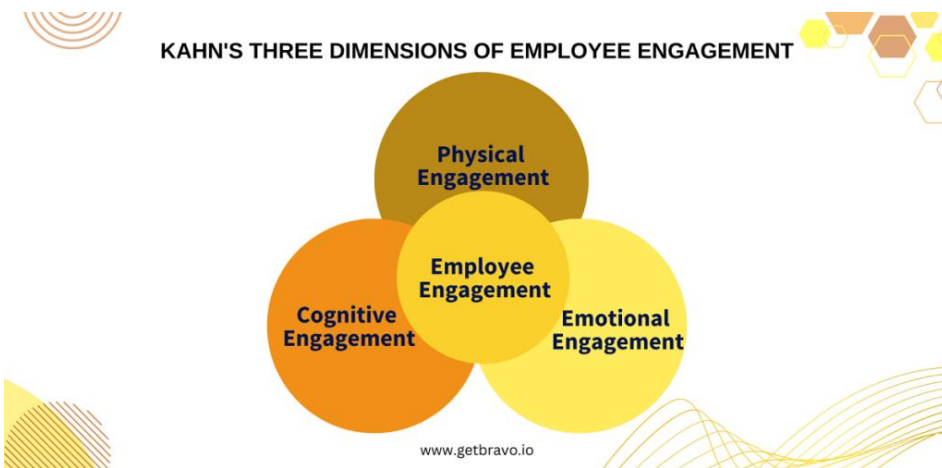

Figure 2

Source: <https://getbravo.io/fundamentals-of-employee-engagement/>

As customer satisfaction becomes crucial in differentiating from competitors, companies with high customer satisfaction levels challenge their rivals. Service quality is the variance between consumer needs and service performance, which plays a vital role. One must consider the network's overall performance when assessing service quality and gauging overall customer contentment (Goyal & Kar, 2019). Inadequate network quality can result in customer dissat-

isfaction with mobile phone carriers, leading to increased complaints against these operators. Subpar network services can generate discontent among mobile phone customers, prompting some to seek alternatives. Consequently, maintaining excellent network quality is essential for mobile carriers to retain customer satisfaction and minimize complaints.

Overall performance is a tangible metric reflecting an organization's overall health and success. Within the hospitality industry, economic performance is influenced by various factors, including revenue generation, cost management, and customer loyalty. Numerous studies, such as those by Ali et al. (2021), have explored the implications of customer satisfaction needs and quality of services in hotels, emphasizing the direct correlation between positive guest experiences and success.

Studies by Serra-Cantallops et al. (2020) further highlight the mediating role of service quality in this relationship. There is a gap in understanding how these dynamics precisely unfold in the unique context of luxury hotels.

This research enables the drawing of established theories and empirical evidence as this framework provides a structured foundation for guiding the empirical investigation and contributing valuable insights to the field of hospitality management.

At the core of the conceptual framework lies employee engagement, defined as employees' emotional, cognitive, and behavioral commitment to their organization (Kahn, 1990). In the luxury hotel setting, where delivering exceptional service is paramount, engaged employees are the driving force behind creating memorable guest experiences. Following the Gallup Q12 model and Kahn's model of engagement, the framework posits that engaged employees contribute positively to delivering superior service, forming the initial link in the proposed chain.

The conceptual framework suggests that high levels of employee engagement directly influence service quality dimensions. Engaged employees, motivated by their commitment to the organization, are more likely to exhibit behaviors that enhance reliability, responsiveness, and overall quality of service delivery.

Building on the service performance (Aftab et al., 2022), the conceptual framework introduces quality of service as a mediator between employee engagement and overall performance in luxury hotels. The premise is that engaged employees contribute to superior service quality, which, in turn, positively influences guest satisfaction, loyalty, and overall performance. This conceptualization aligns with the context of Aburayya et al. (2020), suggesting that the quality-of-service acts as a crucial link between employee and customer satisfaction.

The conceptual framework posits that perceived service quality directly impacts guest satisfaction and loyalty. Guests who experience superior service are likely to express satisfaction with their stay and develop a sense of commitment to the luxury hotel. The framework draws on established customer satisfaction and loyalty models in the hospitality literature, e.g. Pillai et al. (2024), reinforcing

that service quality is a crucial driver of positive guest experiences and subsequent loyalty.

The outcome in the conceptual framework is performance, reflecting the overall success and sustainability of luxury hotels (Rane et al., 2023). Guest satisfaction and loyalty, influenced by service quality, are expected to translate into increased revenue, repeat business, and positive word-of-mouth marketing (Rahayu, 2018).

Conceptual (SEM) model

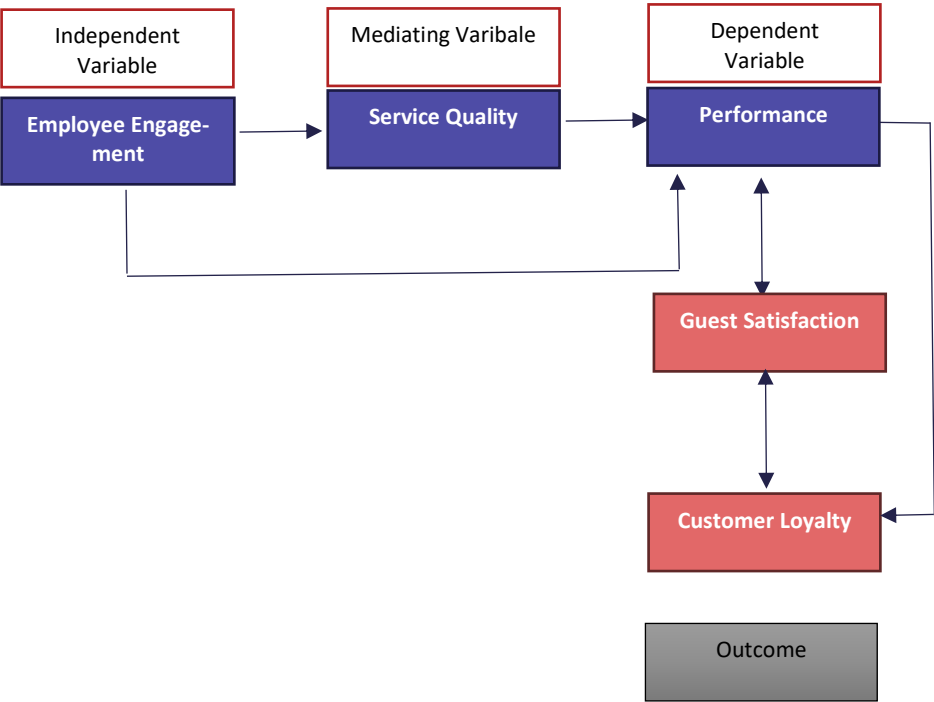

Figure 3
Conceptual Framework

Hypotheses

Hypothesis 1: Employee engagement (Independent variable) positively and directly impacts service quality (mediating variable) in luxury hotels.

Hypothesis 2: Quality of services mediates the relationship between employee engagement and performance (dependent variable) in luxury hotels.

The conceptual framework presented in this section provides a comprehensive and integrated perspective on the relationships between engagement, service quality, and performance in luxury hotels. The framework sets the stage for empirical testing and contributes a structured approach to understanding the

dynamics within the luxury hospitality sector. The ensuing practical section will seek to validate and refine this conceptual framework through rigorous analysis and interpretation of the gathered data.

Methodology

The research uses quantitative methods to comprehensively understand the multifaceted relationships under investigation. This design allows for triangulation, enhancing the validity and depth of the study by leveraging the strengths of quantitative statistical analysis (Turner et al., 2016b). Triangulation enhances the overall credibility and reliability of the study by providing a more comprehensive understanding of the researched phenomena.

Quantitative Analysis

The quantitative phase uses surveys to collect numerical data on employee engagement, service quality, and performance. The collection involved distributing the electronic survey to the identified participants (Customers and Employees). The participants were given a defined period to complete the study, and reminders were sent to enhance response rates. The survey included sections on demographics, employee engagement, service quality perceptions, and performance indicators. The mediating effect is measured via SERVQUAL.

The Gallup Q12 for employee engagement, SERVQUAL for service quality, and performance metrics are commonly used in the hospitality industry. The target population comprises customers and employees at various levels within luxury hotels, including frontline staff, managers, and executives. A stratified random sampling method ensured representation from different organizational levels. The survey was administered electronically to enhance accessibility and facilitate timely data collection.

The study used 5-point Likert scales starting from “Strongly disagree”, “Disagree”, “Neutral”, “Agree”, “Strongly Agree” to capture the respondents' perceptions and attitudes, allowing for quantitative analysis.

Descriptive statistics were established and interpreted. Inferential statistics, such as correlation analysis and regression analysis, were employed to test the hypotheses and assess the strength and direction of the relationships between variables.

To receive feedback regarding the Employee Engagement, in-depth interviews with the key stakeholders, including hotel managers, executives, and guests were performed. Purposive sampling was employed to select the employee participants. Semi-structured interviews were conducted, allowing for flexibility and exploring emergent themes.

Results and Discussion

Descriptive Statistics

The table below displays the descriptive statistics for the sample of 350 respondents across eight variables and different five-star hotels across Southern India. These statistics encompass measures of central tendency such as mean, variance, and standard deviation.

The list of the luxury hotels which the data was collected from is as follows:

Table 1
Data collected from the luxury hotels in South India

Hotel Names	City	Number of participants
Ahilya by the Sea	Goa	80
Oberoi Banglore	Banglore	66
Ayesha Manzil	Tellicherry	21
Niramaya Surya Samudra	Kovalam	44
Maison Perumal	Pondicherry	32
Le Colonial	Cochin	48
Svatma	Tanjore	59

Interpretation

From the data collected, the analysis was done and the following information gathered.

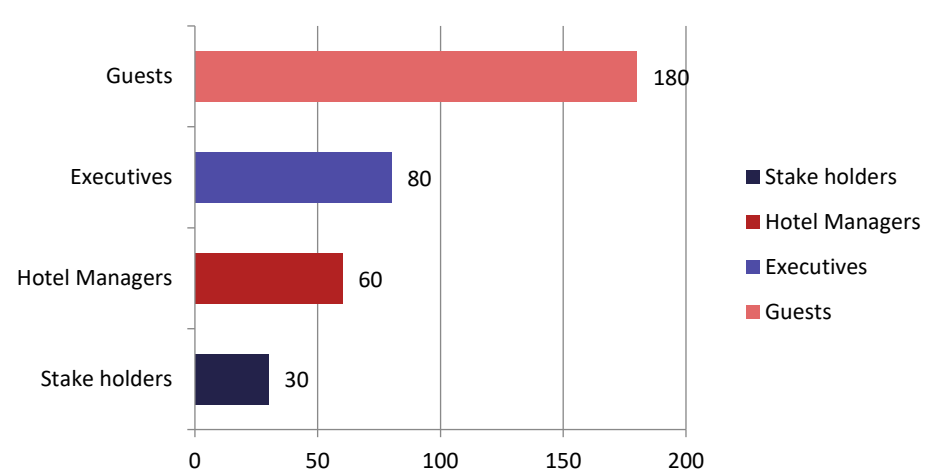

Figure 4
The division of participants

There were 30 stakeholders, 60 hotel managers, 80 executives and 180 guests as our participants.

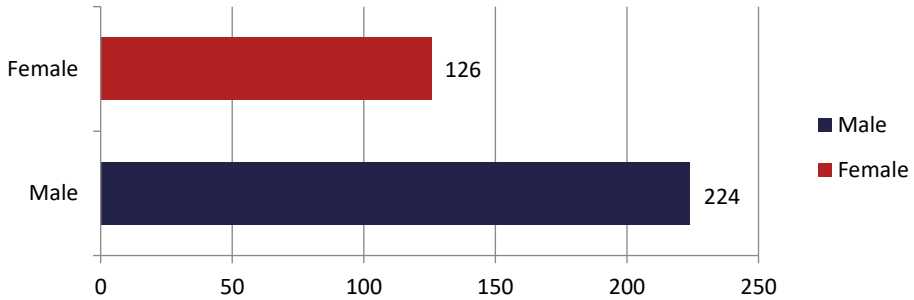

Figure 5

The gender distribution of the sample

There were 224 males and 126 females, making up 64% and 36% of the total, respectively. Tertiary, college/university, secondary, primary, and non-schooling individuals were classified according to their degree of education.

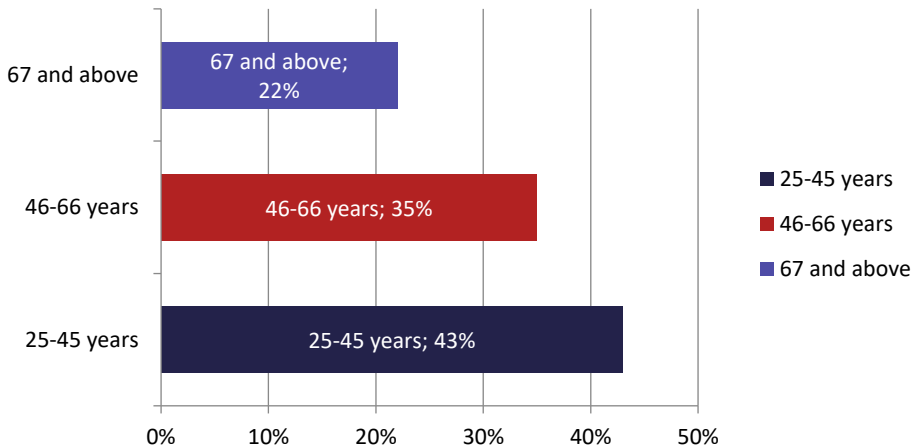

Figure 6

The age of participants

There were 43% of the participants aged between 25 and 45, 35% of the participants of 46–66 years of age, and 22% of the participants aged 67 and above.

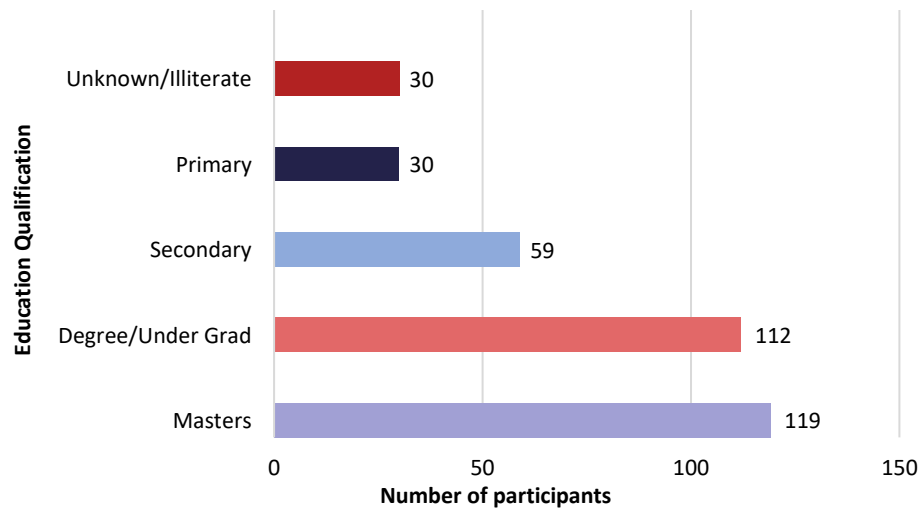

Figure 7
The educational level of the sample

Out of the total population, 119 participants (34% of the total) had a Master’s degree, 112 (32% of the total) had an under-grad degree, 59 (16.85% of the total) had secondary education, 30 (8.57%) were considered elementary school graduates, and 30 (8.57%) were considered uneducated/illiterate.

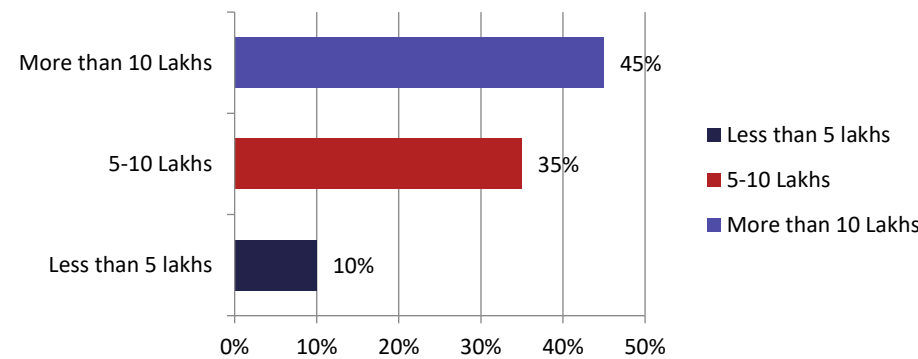

Figure 8
The income level (in INR) of the participants per month (1 USD = 83.96 INR)

There were 45% of people whose monthly income was 10lakhs and above, 35% with 5-10 lakhs of monthly income and 10% with less than 5 lakhs of monthly income.

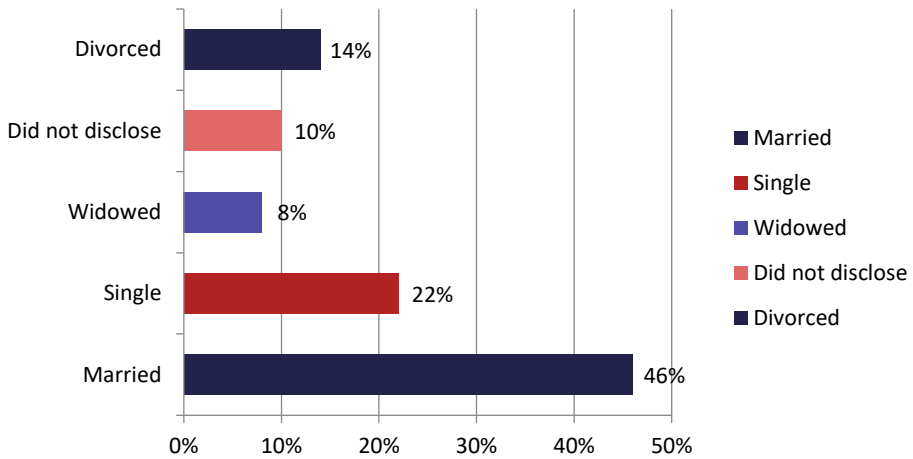

Figure 9
Marital status of the respondents

Among all the participants, 10% of them did not disclose their marital status, 46% were married, 14% were divorced, 22% were single, and 8% were widowed.

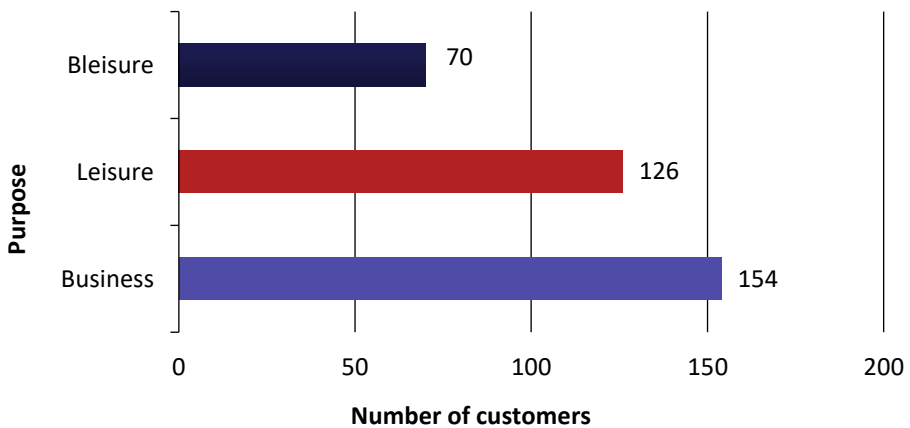

Figure 10
Purpose of the customers' visit

150 (44%) respondents visited for the business purpose, 126 (36%) respondents visited for the leisure purpose, and 70 (20%) respondents combined their business purpose with leisure, called "Bleisure".

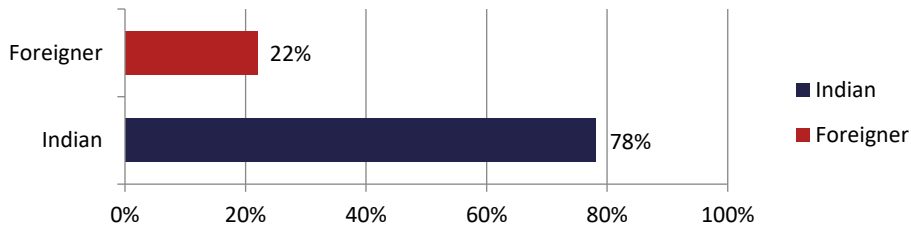

Figure 11
Nationality of the participants

78% of the participants were of the local background whereas 22% of them were of the international background.

Correlation

Engagement ($r = 0.261$): The correlation between engagement and performance emerges as moderately positive, indicating a discernible and favorable relationship between the two variables. Higher levels of engagement within an organizational context are suggestive of increased commitment and involvement, fostering an environment conducive to improved service performance. This correlation underscores the importance of cultivating engaged employees and customers as a strategic approach for organizations aiming to enhance their overall service delivery.

Assurance ($r = 0.148$): In contrast, the correlation between assurance and performance is weakly positive, signifying a milder yet still noteworthy association. This suggests that higher levels of assurance about the confidence and trust instilled in customers may somewhat predict improved service performance. Organizations can interpret this correlation as an indication that the assurance conveyed in their service interactions plays a role, albeit not as strongly as engagement, in influencing the overall performance of their services.

Responsiveness ($r = 0.174$): The correlation between responsiveness and performance is weakly positive, implying a mild association between the two variables. This suggests that organizations emphasizing responsiveness in their service interactions may experience slightly improved service performance. Timely and efficient responses to customer needs and concerns contribute to a positive service experience, aligning with the modest correlation observed in this analysis.

Reliability ($r = 0.147$): The correlation between reliability and performance is also weakly positive, indicating a mild association. Higher levels of reliability in service delivery, characterized by consistency and dependability, may somewhat predict improved overall performance. Organizations striving for excellence should consider the role of reliability in the success of their services, albeit with a moderate impact according to the observed correlation.

Tangibility ($r = 0.067$): Moving to tangibility, the correlation with performance is very weakly positive, signifying an almost negligible association. Tangibility, representing the physical or concrete aspects of service delivery, does not strongly predict improved service performance. While it is essential for certain industries, this analysis suggests that the tangible elements alone may not significantly impact the overall quality of service performance.

Quality ($r = 0.021$): the correlation between quality and performance is very weakly positive, indicating an almost non-existent association. Quality, in this context, encompasses the overall excellence and superiority of service provision. Surprisingly, the analysis suggests that the perceived quality of service may not strongly predict improved service performance, highlighting the need for organizations to delve into more nuanced aspects beyond quality alone.

There might be a relevant link between engagement performance (it is also underlined by the regression results), but not well mediated by SERVQUAL (service quality) constructs, as can be seen from the weak correlations.

The gist of this analysis is summarized in table 2.

Table 2
Correlation Analysis

VARIABLES	TESTS	(E)	(A)	(RS)	(RY)	(T)	(P)	(Q)
ENGAGEMENT (E)	Pearson Correlation	1	.195	.070	.013	.227	.261	.139
	Sig. (2 tailed)		.174	.630	.929	.112	.067	.337
	N	50	50	50	50	50	50	50
ASSURANCE (A)	Pearson Correlation	.195	1	.255	.267	.191	.148	.238
	Sig. (2 tailed)	.174		.074	.061	.184	.304	.095
	N	50	50	50	50	50	50	50
RESPONSIVE- NESS (RS)	Pearson Correlation	.070	.255	1	.149	.126	.174	.246
	Sig. (2 tailed)	.630	.074		.301	.385	.228	.085
	N	50	50	50	50	50	50	50
RELIABIL- ITY(RY)	Pearson Correlation	.013	.267	.149	1	.139	.147	.107
	Sig. (2 tailed)	.929	.061	.301		.355	.310	.461
	N	50	50	50	50	50	50	50
TANGIBILITY(T)	Pearson Correlation	.227	.191	.126	.139	1	.067	.157
	Sig. (2 tailed)	.112	.184	.385	.335		.646	.276
	N	50	50	50	50	50	50	50

Table 2 (cont.)

VARIABLES	TESTS	(E)	(A)	(RS)	(RY)	(T)	(P)	(Q)
PERFOR- MANCE (P)	Pearson Corre- lation	.261	.148	.174	.147	.067	1	.021
	Sig. (2 tailed)	.067	.304	.228	.310	.646		.884
	N	50	50	50	50	50	50	50
QUALITY(Q)	Pearson Corre- lation	.139	.238	.246	.107	.157	.021	1
	Sig. (2 tailed)	.337	.095	.085	.461	.276	.884	
	N	350	350	350	350	350	350	350

* E – Engagement, A – Assurance, RS – Responsiveness, RY – Reliability, T – Tangibility, P – Performance, Q – Quality.

Regression analysis

Customer performance is impacted by engagement, assurance, responsiveness, reliability, tangibility, and quality, as seen in the multiple regression analysis below.

Table 3
Regression Analysis

Coefficients					
Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	53.602	10.913		4.912	.000
Engagement	.654	.346	.288	1.886	.066
Assurance	.005	.083	.011	.065	.949
Responsiveness	.815	.899	.143	.907	.370
Reliability	-.080	.118	-.102	-.676	.503
Tangibility	.324	.360	.140	.900	.373
Quality	-0.24	.098	-.039	-.247	.806

- a. Dependent Variable: Performance
- Model Summary:
- R = 0.844
- R Square = 0.712
- Adjusted R Square = 0.672
- Std. Error of the Estimate = 10.913
- Regression equation:

Performance = 53.602 + 0.654*(engagement) + 0.005*(assurance) + 0.815*(responsiveness) - 0.08*(reliability) + 0.324*(tangibility) - 0.024*(quality)

53.602 is the intercept in the regression equation, meaning when all predictors (engagement, assurance, responsiveness, reliability, tangibility, quality) are zero, predicted performance is 53.602.

Effects of increasing predictors:

- Engagement +1 → Performance increases by 0.654.
- Assurance +1 → Performance increases by 0.005.
- Responsiveness +1 → Performance increases by 0.815.
- Reliability +1 → Performance decreases by 0.080 (not increases).
- Tangibility +1 → Performance increases by 0.324.
- Quality +1 → Performance decreases by 0.024.

R squared = 0.712: Correct. This means 71.2% of the variance in Performance is explained by these six factors, indicating a fairly strong relationship. Adjusted R square (0.672) adjusts for the number of predictors.

3. The service quality is moderated by reliability and assurance constructs as can be seen from the regression model.

Discussion

For any business, how engaged employees are, and the quality of service provided are essential. They help a business determine its standing in the market and its performance. The analysis above shows that a bunch of things influence customer performance. All these factors are connected, showing they depend on each other. The business must consider engagement, assurance, responsiveness, reliability, tangibility, and overall service quality. The regression analysis confirms that all these factors affect how well customers perform regarding network services. So, analyzing service quality is critical to ensuring customers get the best experience.

This research aligns with existing literature emphasizing the crucial role of engaged employees in delivering superior service (Ghlichlee & Bayat, 2021) and (Puspitawati & Yuliawan, 2019). Empirical evidence substantiates and quantifies this relationship within the unique context of luxury hospitality.

Engaged employees, driven by commitment and passion, will likely exhibit behaviors that positively influence service quality (Ho et al., 2009). The findings underscore the importance of strategic human resources management practices to enhance employee engagement. As luxury hotels seek to differentiate themselves through exceptional service, cultivating engaged workforce is paramount to achieving this goal (Chen & Peng, 2019).

The study provides empirical confirmation of the mediating role of service quality in the relationship between employee engagement and performance. These findings align with the service-quality chain (Oakland & Oakland, 1998), emphasizing the interconnectedness of employee satisfaction, customer satisfaction, and overall success. Luxury hotels' pathway from engaged employees to superior service quality is critical to positive outcomes (Kusuma, 2021).

This insight has practical implications for luxury hotel managers. It suggests that investments in employee engagement initiatives directly impact service quality and set a chain reaction that positively influences performance in motion (Riyanto et al., 2021). By enhancing service quality as a strategic imperative, luxury hotels can create a ripple effect that resonates with guest satisfaction, loyalty, and success (Sadhale, 2023).

The interviews illuminated the moderating factors shaping the relationships under investigation. Organizational culture emerged as a significant influence, with a positive and supportive culture enhancing the impact of employee engagement on service quality (Tran, 2023). The role of leadership styles, particularly transformational leadership, was also highlighted as a catalyst for fostering employee engagement and, consequently, elevating service quality standards (Decuyper & Schaufeli, 2019).

These insights offer a nuanced understanding of the contextual factors shaping relationships within the luxury hotels environment. The importance of aligning organizational culture and leadership styles with the unique demands of the luxury hospitality sector becomes evident. Managers are encouraged to cultivate a culture that values and supports employee engagement, recognizing it as a strategic imperative for delivering exceptional service (Taneja et al., 2015).

Conclusion

This research embarked on a journey to explore the intricate relationships between employee engagement, service quality and performance within the unique context of luxury hotels. The investigation unfolded through a systematic review of literature, the establishment of a comprehensive conceptual framework, and the execution of a mixed-methods research design.

The culmination of data analysis revealed multifaceted insights into the relationships under scrutiny. In the quantitative phase, survey responses from employees across various organizational levels in luxury hotels provided quantifiable evidence of the positive correlation between employee engagement and perceived service quality. Furthermore, the mediating role of service quality in influencing performance was substantiated through statistical analyses.

In-depth interviews with key stakeholders, including managers and executives, offered a nuanced understanding of the contextual factors shaping employee engagement, service quality delivery, and outcomes. The data complemented and enriched the quantitative findings, unraveling the intricacies of organizational culture, leadership styles, and industry competition as influential moderators.

To summarize:

1. Employee engagement has a strong impact on the overall performance of the selected luxury hotels.
2. There might be a relevant link between engagement and performance (it is also underlined by the regression results), but not well mediated by other SERVQUAL (service quality) constructs, as can be seen from the weak correlations.
3. Service quality is moderated by reliability and assurance constructs.

Implications for Practice

The findings of this research carry practical implications for luxury hotel managers and practitioners striving to optimize organizational performance. Firstly, fostering employee engagement is critical to ensuring superior service quality. Enhancing employee motivation, recognition, and professional development can increase engagement and an elevated service delivery standard.

Secondly, the identified mediating role of service quality underscores the imperative for luxury hotels to prioritize and continuously enhance their service offerings. Investment in training programs, service innovations, and guest-centric initiatives can directly impact performance by influencing guest satisfaction and loyalty.

Thirdly, the moderating factors elucidated in the study, such as organizational culture and leadership styles, highlight the need for strategic alignment between internal practices and external market demands. Hotel leaders must cultivate a culture that promotes employee engagement and supports delivering exceptional service, recognizing that these elements are interconnected and fundamental to success.

Contributions to Knowledge

This research contributes to the existing body of knowledge in several ways. Firstly, it addresses a notable gap in literature by examining the interplay between employee engagement, service quality, and performance, specifically within the luxury hotel sector. While existing studies have explored these elements individually, this research integrates them into a comprehensive framework tailored to the unique demands of luxury hospitality. Secondly, the mixed-methods approach adopted in this study strengthens the robustness of the find-

ings. Triangulating quantitative survey data with insights provides a holistic understanding, offering depth and context to statistical relationships. This methodology enhances the credibility and applicability of research in both academic and practical domains. Thirdly, the conceptual framework developed serves as a theoretical construct that encapsulates the dynamics of the relationships under investigation. It provides a structured basis for future research endeavors exploring similar themes in the luxury hospitality industry or adapting the framework to different sectors.

Limitations and Future Research Directions

Acknowledging the inherent limitations of this study is crucial for contextualizing the findings. The research's generalizability may be constrained by the specific luxury hotels selected. Additionally, the study's cross-sectional nature captures a snapshot in time, limiting the ability to discern causality. Future research endeavors could address these limitations by conducting longitudinal studies, enabling a more dynamic exploration of how these relationships evolve. Comparative analyses across diverse luxury hotels, geographic regions, or cultural contexts could offer insights into the generalizability and contextual variability of the findings. Exploring additional variables, such as technological integration and sustainability practices, may enrich the conceptual framework, providing a more comprehensive understanding of contemporary influences on employee engagement, service quality, and performance in luxury hotels.

The empirical findings, drawn from quantitative surveys via questionnaire and interviews, underscore these elements' symbiotic nature, emphasizing their pivotal role in sustaining competitiveness within the luxury hospitality sector. As the hospitality landscape evolves, the insights gleaned from this research contribute to a broader knowledge base that informs both theoretical perspectives and practical applications.

The findings could further be cross verified by collecting data outside South India. It is a major scope for future researchers.

STATEMENT OF ETHICS

Research for the purpose of the article *Exploring the Relationship Between Employee Engagement and Service Quality on Performance in Luxury Hotels in South India* was conducted using a survey questionnaire. All participants provided written informed consent to participate in this study.

DECLARATION OF CONFLICTING INTERESTS

The authors declared no potential conflicts of interests with respect to the research, authorship, and/or publication of the article *Exploring the Relationship Between Employee Engagement and Service Quality on Performance in Luxury Hotels in South India*.

FUNDING

The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of the article *Exploring the Relationship Between Employee Engagement and Service Quality on Performance in Luxury Hotels in South India*.

AUTHORS' CONTRIBUTIONS

Murali Srividya Iyengar: Conceptualization, Methodology, Original Draft, Data Curation, Investigation, Review & Editing, Analysis, Software, Resources, Visualization.

Rajagopalan Venkatesh: Validation, Supervision, Project Administration.

Both authors approved the final version of the manuscript.

References

- Aburayya, A., Marzouqi, A. A., Alawadhi, D., Abdouli, F., & Taryam, M. (2020). An empirical investigation of the effect of employees' customer orientation on customer loyalty through the mediating role of customer satisfaction and service quality. *Management Science Letters*, 2147–2158. <https://doi.org/10.5267/j.msl.2020.3.022>
- Aftab, J., Sarwar, H., Kiran, A., Abid, N., & Ahmad, S. B. (2022). Do transformational leadership and work engagement matter for job performance in luxury hotels? Exploring the role of leaders' managerial skills. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, 6(5), 1818–1839. <https://doi.org/10.1108/jhti-05-2022-0208>
- Ali, B. J., Gardi, B., Othman, B. J., Ahmed, S. A., Ismael, N. B., Hamza, P. A., Aziz, H. M., Sabir, B. Y., Sorguli, S., & Anwar, G. (2021). Hotel Service Quality: The Impact of Service Quality on Customer Satisfaction in Hospitality. *International Journal of Engineering, Business and Management*, 5(3), 14–28. <https://doi.org/10.22161/ijebm.5.3.2>
- Chen, S. W., & Peng, J. C. (2019). Determinants of frontline employee engagement and their influence on service performance. *International Journal of Human Resource Management*, 32(5), 1062–1085. <https://doi.org/10.1080/09585192.2018.1505764>
- Decuyper, A., & Schaufeli, W. (2019). Leadership and work engagement: Exploring explanatory mechanisms. *German Journal of Human Resource Management*, 34(1), 69–95. <https://doi.org/10.1177/2397002219892197>
- Gallup's Q12 Employee Engagement Survey – Gallup. (2024, January 27). Gallup.com. <https://www.gallup.com/q12/>
- Ghlichlee, B., & Bayat, F. (2021). Frontline employees' engagement and business performance: the mediating role of customer-oriented behaviors. *Manage-*

ment Research Review, 44(2), 290–317. <https://doi.org/10.1108/MRR-11-2019-0482>

Goyal, K., & Kar, A. K. (2019). Determinants of Customer Satisfaction in Telecommunication. [In]: *Lecture notes in electrical engineering* (pp. 754–761). https://doi.org/10.1007/978-3-030-30577-2_67

Ho, V. T., Wong, S. S., & Lee, C. H. (2009). A Tale of Passion: Linking Job Passion and Cognitive Engagement to Employee Work Performance. *Journal of Management Studies*, 48(1), 26–47. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6486.2009.00878.x>

Kahn, W. A. (1990). Psychological Conditions of Personal Engagement and Disengagement at Work. *Academy of Management Journal the Academy of Management Journal*, 33(4), 692–724. <https://doi.org/10.5465/256287>

Kumar, A. A. (2017, March 15). *Employee Empowerment an Empirical Study*. <https://gjmr.com/index.php/gjmr/article/view/720>.

Kusuma, A. (2021). The Role of Employee Engagement Mediates the Influence of Quality of Work Life on Employee Performance. *Jurnal Manajemen (Edisi Elektronik)*, 12(2), 132. <https://doi.org/10.32832/jm-uika.v12i2.4321>

Oakland, J. S., & Oakland, S. (1998). The links between people management, customer satisfaction and business results. *Total Quality Management*, 9(4–5), 185–190. <https://doi.org/10.1080/0954412988866>

Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1985). A Conceptual Model of Service Quality and Its Implications for Future Research. *Journal of Marketing*, 49(4), 41. <https://doi.org/10.2307/1251430>.

Pillai, S., Kundu, S. G., Kundu, A., & Girish, G. P. (2024). Service Quality Dynamics: A Study on Indian Hotel Industry. *International Journal of Religion*, 5(5), 1072–1082. <https://doi.org/10.61707/d0szj208>

Puspitawati, N. M. D., & Yulian, A. K. (2019). Role Of Employee Engagement On Work Satisfaction Regarding Employee Services Quality At The Grand Santhi Hotel Denpasar. *Review of Management and Entrepreneurship*, 2(1), 1–16. <https://doi.org/10.37715/rme.v2i1.954>

Rahayu, S. (2018). Customer Satisfaction and Service Quality to Develop Trust and Positive Word of Mouth in Vocational Education. *KnE Social Sciences*, 3(11), 356. <https://doi.org/10.18502/kss.v3i11.2772>

Rane, N. L., Achari, A., & Choudhary, S. (2023). Enhancing Customer Loyalty Through Quality Of Service: Effective Strategies To Improve Customer Satisfaction, Experience, Relationship, And Engagement. *International Research Journal of Modernization in Engineering Technology and Science*. <https://doi.org/10.56726/irjmets38104>

Riyanto, S., Endri, E., & Herlisha, N. (2021). Effect of work motivation and job satisfaction on employee performance: Mediating role of employee engagement. *Problems and Perspectives in Management/Problems & Perspectives*

- in Management*, 19(3), 162–174. [https://doi.org/10.21511/ppm.19\(3\).2021.14](https://doi.org/10.21511/ppm.19(3).2021.14)
- Sadhale, M. V. (2023). *A study of customer engagement as a business strategy with reference to five-star hotels in Pune city* [doctoral dissertation, Tilak Maharashtra Vidyapeeth].
- Serra-Cantalops, A., Cardona, J. R., & Salvi, F. (2020). Antecedents of positive eWOM in hotels. Exploring the relative role of satisfaction, quality, and positive emotional experiences. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 32(11), 3457–3477. <https://doi.org/10.1108/ijchm-02-2020-0113>
- Taneja, S., Sewell, S. S., & Odom, R. Y. (2015). A culture of employee engagement: a strategic perspective for global managers. *Journal of Business Strategy / the Journal of Business Strategy*, 36(3), 46–56. <https://doi.org/10.1108/jbs-06-2014-0062>
- Tran, N. K. H. (2023). An empirical investigation on the impact of green human resources management and green leadership on green work engagement. *Heliyon*, 9(11), e21018. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e21018>.
- Turner, S. F., Cardinal, L. B., & Burton, R. M. (2016b). Research Design for Mixed Methods. *Organizational Research Methods*, 20(2), 243–267. <https://doi.org/10.1177/1094428115610808>.

**BIOGRAMY, DYSKUSJE, POLEMIKI, RECENZJE,
PRZEGLĄD WYDAWNICTW, SPRAWOZDANIA**

BIBLIOGRAFIA PUBLIKACJI W CZASOPIŚMIE NAUKOWYM „SPORT I TURYSTYKA. ŚRODKOWOEUROPEJSKIE CZASOPISMO NAUKOWE” ZA LATA 2018–2025 (2025, NR 1–3)

Dzieje kultury fizycznej i turystyki w Polsce i na świecie

- Bakota D., *Activity of the Dąbrowa Basin District Football Association in the Years 1946–1962*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2025, vol. 8, no. 3, pp. 63–74; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.03.03>.
- Bakota D., *Zarys dziejów Ludowych Zespołów Sportowych w Zagłębiu Dąbrowskim (1945–1989)*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2024, t. 7, nr 3, s. 41–56; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.03.03>.
- Baldzhy I., Dolbisheva N., Salenko G., *Factors in the development of athletics and the achievements of Olympic sports in the Dnipropetrovsk Oblast of the USSR*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2022, vol. 5, no. 2, pp. 29–43; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.02.02>.
- Baldzhy I., Dolbysheva N., Salenko G., Kovalenko N., *The Influence of the European Experts' Activities on the Development of the Physical and Sports Movement in Yekaterinoslav Governorate (from the Second Half of the 19th until Early 20th Centuries)*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2024, vol. 7, no. 2, pp. 11–33; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.02.01>.
- Baraniak M., *“Kumoterki”, tradition, sport and cultural heritage*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, vol. 4, no. 1, pp. 75–86; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.04>.
- Baraniak M., *Lokalna prasa a początki turystyki i sportu w Zakopanem*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, t. 2, nr 2, s. 73–84; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.15>.
- Bobřík M., *Physical Education and Sport in Slovakia after the Establishment of Czechoslovakia (1918–1924)*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, vol. 2, no 1, pp. 47–63; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.03>.

- Bogus-Spyra M., *Educational and Historical Contexts of Villa Konczakówka in Brenna*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2025, vol. 8, no. 2, pp. 11–28; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.02.01>.
- Bohdan T., Bytomski „Sportowiec” i jego walka o granice zachodnie II Rzeczypospolitej, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, t. 2, nr 4, s. 29–43; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.32>.
- Chelmecki J., Gawkowski R., *Wkład środowiska warszawskiego w rozwój narciarstwa w Polsce w okresie międzywojennym*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, t. 4, nr 2, s. 43–66; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.10>.
- Chelmecki J., *Wychowankowie Związku Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce w igrzyskach olimpijskich 1924–1936*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2020, t. 3, nr 1, s. 59–83; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.04>.
- Chmielewska K., *Polowanie jako forma aktywności człowieka na podstawie średniowiecznych i wczesnorenansowych źródeł pisanych*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, t. 2, nr 2, s. 29–41; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.12>.
- Cynarski W. J., *Castles and Other Fortifications versus Martial Art*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2024, vol. 7, no. 3, pp. 11–23; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.03.01>.
- Cynarski W. J., *Idokan judo in relation to Kodokan judo (1947–2017): remarks on the institutionalisation of martial arts*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, vol. 4, no. 4, pp. 81–96; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.27>.
- Cynarski W. J., *Horseback riding in the history of Poland – selected moments and reflections*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, vol. 4, no. 2, pp. 11–24; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.08>.
- Cynarski W. J., *Volodymyr Pilat – the creator and leader of the Fighting Hopak style. Contribution to the modern history of Ukrainian martial arts*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2023, vol. 6, no. 3, pp. 47–59; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.03.03>.
- Drozdek-Małołepsza T., Małołepszy E., *Polish Gymnastic Society “Sokół” in the Province of Ternopil in the years 1920–1939*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2024, vol. 7, no. 4, pp. 31–52; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.04.02>.
- Drozdek-Małołepsza T., Małołepszy E., *Sport in the activity of the Folk Sports Teams Province Association in Katowice in the years 1952–1975*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2024, vol. 7, no. 2, pp. 57–79; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.02.03>.

- Dolbysheva N., *Historical Features of the Development of the Autonomy of non-Olympic Sports in the System of the International Sports Movement in the Period of Modern and Contemporary History*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2022, vol. 5, no. 3, pp. 11–30; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.03.01>.
- Fejfar A., *Mountain Service in the Czech Lands from Its Foundation until the Second World War*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2020, vol. 3, no. 1, pp. 45–57; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.03>.
- Gański W., *Promotion of Tourism and Recreation in the Wilno Region in the 1920s and 1930s*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2024, vol. 7, no. 2, pp. 35–56; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.02.02>.
- Gański W., *Tourist Routes of the Wilno Voivodeship in the Interwar Period*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2023, vol. 6, no. 2, pp. 11–27; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.02.01>.
- Gawroński A., *Ideowo-wychowawcze i propagandowe aspekty IV Ogólnopolskiej Spartakiady Młodzieży w 1975 r. w Białymstoku*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2022, t. 5, nr 3, s. 63–85; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.03.03>.
- Gołębiaska K., Ostrowska-Tryzno A., Pawlikowska-Piechotka A., *Establishment and Development of the Józef Piłsudski University of Physical Education in Warsaw Jubilee of the 90th Anniversary*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2020, vol. 3, no. 3, pp. 11–22; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.17>.
- Jacko M., *Losy wojenne olimpijczyka, reprezentanta Polski w hokeju na lodzie Stefana Csoricha*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2021, t. 4, nr 2, s. 89–103; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.12>.
- Jaczynowski L., *Artefacts Commemorating the Battle of Varna in 1444*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2020, vol. 3, no. 2, pp. 11–24; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.10>.
- Jaczynowski L., *Nauki o kulturze fizycznej w wymiarze historycznym a nowa klasyfikacja dziedzin i dyscyplin naukowych w Polsce*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2019, t. 2, nr 2, s. 11–28; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.11>.
- Janusz M., Sądecka D., *Historia rejsów wykorzystywanych jako środek rehabilitacji ruchowej i resocjalizacji osób niepełnosprawnych i nieprzystosowanych społecznie*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2018, t. 1, nr 2, s. 49–63; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2018.01.13>.

- Jaroszewski J., *Piłka nożna w województwie łódzkim w latach 1920–1939. Zarys dziejów*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2020, t. 3, nr 4, s. 29–43; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.27>.
- Jaroszewski J., *Physical activity of Ukrainian people interned in camps on the territory of the province of Łódź in the years 1920–1938*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2020, vol. 3, no. 3, pp. 23–40; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.18>.
- Jaroszewski J., *Ruch sportowy w Policji Państwowej w województwie łódzkim w latach 1919–1939. Zarys problematyki*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2022, t. 5, nr 1, s. 11–31; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.01.01>.
- Jaroszewski J., *Sports competition among the Jewish population in Łódź in the years 1945–1949*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2024, vol. 7, no. 4, pp. 53–68; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.04.03>.
- Jaroszewski J., *Sport w Kaliszu w latach 1918–1939. Zarys problematyki*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2023, t. 6, nr 4, s. 53–72; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.04.03>.
- Jaroszewski J., Połaniecka A., *Sukcesy sportowe zapaśników z terenu województwa łódzkiego w latach 1945–1990*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, t. 2, nr 3, s. 71–93; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.24>.
- Józefacki E., *Przyczynek do dziejów piłki nożnej na Lubelszczyźnie w latach 1922–1939*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, t. 4, nr 4, s. 47–65; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.25>.
- Jurek T., Pilecka D., *Genesis and effects of the activities of the Branch of Poznań University of Physical Education in Gorzów Wielkopolski from 1971 to 1984*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2024, vol. 7, no. 4, pp. 69–88; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.04.04>.
- Jurek T., Połaniecka A., *Physical education and sports in Polish education in Germany in the years 1918–1939*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2023, vol. 6, no. 4, pp. 35–51; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.04.02>.
- Kolář F., *Jiří Stanislav Guth-Jarkovský in the Interwar Olympic Movement*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, vol. 2, no. 1, pp. 35–46; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.02>.
- Kosak R., *Al-Saadi Gaddafi, the son of a dictator who wanted to be a football star*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2020, vol. 3, no. 2, pp. 41–56; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.12>.
- Kościański K., *Infrastruktura sportowa dla potrzeb piłki nożnej w Częstochowie w okresie międzywojennym*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Cza-

- pismo Naukowe" 2021, t. 4, nr 3, s. 29–46; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.17>.
- Kościański K., *Piłka nożna w Częstochowie w latach 1919–1927*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, t. 2, nr 4, s. 45–59; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.33>.
- Kościański K., *State of research on the history of football in Kielce province in the years 1919–1939*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2025, vol. 8, no. 2, pp. 29–46; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.02.02>.
- Kościański K., *Zarys dziejów piłki nożnej w kategorii seniorów Robotniczego Klubu Sportowego Raków Częstochowa w latach 1998–2023*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2024, t. 7, nr 3, s. 57–74; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.03.04>.
- Kowalska B., *Ćwiczenia ruchowe jako składnik diety według Tomasza z Wrocławia (1297–1378)*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, t. 2, nr 2, s. 43–55; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.13>.
- Krasowski R., Nadolski W., *Łyżwiarstwo w Galicji Zachodniej w latach 1867–1914*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, t. 2, nr 2, s. 57–72; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.14>.
- Łuczak M., Chmiel A., *Łucjan Lange – nauczyciel kształcenia kadr wychowania fizycznego i gimnastyki leczniczej oraz pionier fizjoterapii*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2024, t. 7, nr 4, s. 11–30; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.04.01>.
- Łuczak M., Jandziś S., Chmiel A., *Wkład Profesora Eugeniusza Piaseckiego w rozwój wychowania fizycznego w Polsce*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, t. 2, nr 1, s. 11–33; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.01>.
- Małolepszy E., Drozdek-Małolepsza T., *Sport in the county of Kremenets in the light of “Życie Krzemienieckie” magazine (1932–1939)*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, vol. 2, no. 3, pp. 39–58; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.22>.
- Małolepszy E., Drozdek-Małolepsza T., *Sport żydowski na Wołyniu w latach 1921–1939*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, t. 4, nr 2, s. 25–41; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.09>.
- Małolepszy E., Drozdek-Małolepsza T., *The Discipline of Football in the Provinces of Stanisławów and Ternopil in the Years 1920–1939. An Outline*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2023, vol. 6, no. 3, pp. 31–45; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.03.02>.
- Małolepszy E., Drozdek-Małolepsza T., Kościański K., *Piłka nożna na Kresach Południowo-Wschodnich II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Sport” (1922–1927). Zarys problematyki*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie

- Czasopismo Naukowe” 2025, t. 8, nr 3, s. 37–61; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.03.02>.
- Mazurkiewicz M., *Sport in Literature: Sports Passion in the Literary Output of Krzysztof Zuchora on the Example of Selected Poems*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2023, t. 6, nr 4, pp. 73–90; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.04.04>.
- Mičová P., *Representation of sports and physical education in Czechoslovak documentary film (1945–1959)*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, vol. 2, no 3, pp. 59–70; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.23>.
- Mirkiewicz A., *The Sports Badge “Fit for Work and Defence” (“Sprawny do Pracy i Obrony” – SPO). The Characteristics and Principles of Earning It on the Example of Sports Associations in Rzeszów Voivodship in 1953*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2020, vol. 3, no. 4, pp. 79–96; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.30>.
- Ostrowska-Tryzno A., Pawlikowska-Piechotka A., *Historic Sports Architecture in the COVID-19 Pandemic Time (UNESCO World Heritage Sites)*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, vol. 4, no. 3, pp. 11–28; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.16>.
- Pięta W., *Kultura fizyczna w Uniwersytecie Humanistyczno-Przyrodniczym im. Jana Długosza w Częstochowie latach 1971–2021 (zarys problematyki)*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2022, t. 5, nr 3, s. 31–61; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.03.02>.
- Pięta W., *Tenis stołowy w Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej (Akademyckie Mistrzostwa Świata)*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2020, t. 3, nr 1, s. 99–118; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.06>.
- Piksa B., *Sport in the province of Opole in the years 1989–1998. An outline*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2025, vol. 8, no. 1, pp. 35–59; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.01.02>.
- Pechman V., *Elite army sport in Czechoslovakia 1945–1960*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, vol. 4, no. 4, pp. 67–80; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.26>.
- Płomiński A., *The impact of international contacts on the development of sport for the blind and visually impaired in Poland in the 1970s*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2025, vol. 8, no. 3, pp. 75–88; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.03.04>.
- Połaniecka A., *Changing views on the role of physical education teachers and sports coaches in Polish sports pedagogy literature up to 2015*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2023, vol. 6, no. 1, pp. 29–46; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.01.02>.

- Połaniecka A., Jaroszewski J., *Sport masowy na Ziemi Gdańskiej w latach 1945–1989*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2020, t. 3, nr 1, s. 85–97; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.05>.
- Połaniecka A., Michalska A., *Organization Determinants of Physical Culture Evolution in Koszalin Region in 1950–1975*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2020, t. 3, nr 4, s. 61–77; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.29>.
- Porada Z., Kałamacka E., *Przyczynek barona Pierre’a de Coubertina do organizacji olimpijskich konkursów sztuki*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, t. 2, nr 4, s. 11–27; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.31>.
- Potrzuśki K., *Niezrealizowane elementy projektu Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego. Przyczynek do dziejów uczelni w 90. rocznicę jej powstania*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2020, t. 3, nr 1, s. 29–44; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.02>.
- Potrzuśki K., *Socio-political, Economic and Image-related Aspects of Representational Sports Investments in the Second Republic of Poland with Particular Emphasis on Warsaw*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, vol. 4, no. 2, pp. 67–87; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.11>.
- Rak L., *Rozwój organizacyjny lwowskiego narciarstwa w latach 1919–1939*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, t. 2, nr 4, s. 61–76; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.34>.
- Rozmiarek M., Szabelski A., *Etos emigranta a Ferenc Puskás na tle innych uczestników igrzysk olimpijskich*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2020, t. 3, nr 3, s. 41–54; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.19>.
- Rozmiarek M., Włodarczyk A., *Ostrich Hunting as a Form of Sporting Pursuit in the Nineteenth-Century British Press*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2024, vol. 7, no. 1, pp. 11–26; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.01.01>.
- Shylinhouski K., *Народная игра Свинка: генезис, семантика, адаптация правил игры*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, t. 4, nr 1, s. 55–74; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.03>.
- Skalik M., *Achievements of Poland’s national team in the European Women’s Basketball Championships in the years 1938–2021*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2022, vol. 5, no. 2, pp. 11–28; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.02.01>.
- Skalik M., *Zespołowe gry sportowe kobiet w działalności Akademickiego Związku Sportowego w Polsce w latach 1945–1989*, „Sport i Turystyka. Środkowoeu-

- ropejskie Czasopismo Naukowe” 2020, t. 3, nr 2, s. 25–39; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.11>.
- Ślapek D., *Sport w teatrze! Nieznane źródło do dziejów międzywojennego Akademickiego Związku Sportowego (Gustawa Bolesława Baumfelda „Śluby sportowe”)*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2025, t. 8, nr 3, s. 11–35; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.03.01>.
- Śloniewski M., *Aktywność fizyczna i sport w życiu carskiej dynastii Romanowów (od dworskiej zabawy do uczestnictwa w igrzyskach)*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2018, t. 1, nr 1, s. 11–28; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2018.01.01>.
- Stefanik R., *Akademia Wychowania Fizycznego w Warszawie w „Akcji tężyczności fabryk (miasta) z wsią” w latach 1949–1954*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2020, t. 3, nr 4, s. 45–59; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.28>.
- Szajna G., Szajna L., *Zarys rozwoju szermierki sportowej w regionie wschodniej Słowacji w XIX–XX wieku*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2018, t. 1, nr 1, s. 29–41; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2018.01.02>.
- Škoda Z., *Games of the X Olympiad in Los Angeles 1932: The Story of the Czechoslovak Olympic Team*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, vol. 2, no. 1, pp. 65–74; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.04>.
- Stefanik R., Zawadzki M., *Wkład Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” w rozwój kultury fizycznej na Pomorzu Zachodnim w latach 1948–1955*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, t. 2, nr 4, s. 77–99; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.35>.
- Sowa J., *Sport w Policji Państwowej Województwa Śląskiego w latach 1922–1939*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, t. 4, nr 4, s. 21–45; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.24>.
- Sova A., Romanchuk O., Koval R., *Ivan Boberskyi – the founder of the Ukrainian system of physical education and sports*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2024, vol. 7, no. 3, pp. 25–40; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.03.02>.
- Tarkowski P., *Wychowanie fizyczne i higiena szkolna w Gimnazjum Wołyńskim (1805–1833)*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2023, t. 6, nr 1, s. 11–27; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.01.01>.
- Tlustý T., *A report to mark the 150th anniversary of the birth of Josef Rössler-Ořovský, founding father of sport in the Czech lands*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, vol. 2, no. 3, pp. 23–37; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.21>.

- Tlustý T., *History of the Czechoslovak Tourist Society until 1938*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2023, vol. 6, no. 2, pp. 29–43; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.02.02>.
- Tlustý T., Kursová V., *History of the Czechoslovak Tourist Society between 1938–1948*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2024, vol. 7, no. 1, pp. 27–44; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.01.02>.
- Tlustý T., *Orel – the Catholic physical education association: foreign relations up to 1929*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2021, vol. 4, no. 1, pp. 11–31; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.01>.
- Tlustý T., *Orel – the Catholic gymnastics organization and its foreign relations between 1929 and 1948*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2022, vol. 5, no. 1, pp. 33–53; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.01.02>.
- Tomšová P., *Slavic Swimming Championships in the Years 1927–1929*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2021, vol. 4, no. 1, pp. 33–54; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.02>.
- Tomšová P., *Swimming and Bathing in Czechoslovakia until 1938*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2018, vol. 1, no. 1, pp. 43–53; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2018.01.03>.
- Urban R., *Działalność Henryka Leliwy-Roycewicza w zakresie wojskowości, sportu i organizacji jeździectwa w Polsce*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2018, t. 1, nr 2, s. 27–48; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2018.01.12>.
- Urban R., *Patriotic and religious activity of the Gymnastic Society "Sokol" in the Polish lands (until 1939) – an outline*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2023, vol. 6, no. 4, pp. 11–33; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.04.01>;
- Urniał J., *Oświecenie a reforma Komisji Edukacji Narodowej, jej pionierski system scentralizowanego zarządzania, program szkolny i wychowanie fizyczne: mity i rzeczywistość*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2020, t. 3, nr 1, s. 11–27; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.01>.
- Urniał J., Jurgielewicz-Urniał M., *Szkolne wychowanie fizyczne w III Rzeczypospolitej. Rozważania w kontekście problematyki wartości i obowiązku oraz dziedzictwa kulturowego na przestrzeni wieków*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2019, t. 2, nr 1, s. 75–92; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.05>.
- Vostatková P., *Czechoslovak Female Athletes at the International Scene During the Interwar Period between WWI and WWII*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2020, vol. 3, no. 4, pp. 11–28; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.26>.

- Waic M., *Czech and Czechoslovak Autoklub during the Period 1904–1928*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, vol. 2, no. 2, pp. 85–104; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.16>.
- Waic M., *Development of Women’s Sport in Central Europe before the First World War*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, vol. 4, no. 4, pp. 11–20; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.23>.
- Wilczkowski E., Pasicznik W., *Становление и развитие физического воспитания в странах Азии (на примере Китая, Индии, Японии)*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, t. 2, nr 3, s. 11–22; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.20>.
- Włodarczyk A., Rozmiarek M., *Giovanni Mario Crescimbeni i poetyckie agony w rzymskiej Akademii Arkadyjskiej*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2018, t. 1, nr 2, s. 11–26; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2018.01.11>.
- Włodarczyk A., Potrzuski K., *Igrzyska panhelleńskie (1859–1889) w świetle XIX-wiecznej prasy polskiej zaboru austriackiego i rosyjskiego*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2022, t. 5, nr 4, s. 11–35; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.04.01>.
- Wójcik Z., *Sport zapasniczy w Zrzeszeniu Ludowe Zespoły Sportowe na Warmii i Mazurach (1964–1975)*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2022, t. 5, nr 1, s. 55–75; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.01.03>.
- Wyskok M., *Rola piłki nożnej w niewoli niemieckich obozów koncentracyjnych na podstawie wspomnień Polaków*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, t. 2, nr 2, s. 105–116; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.17>.
- Zieliński G., *Who won the fight for Everest? – the century of the death of George Mallory and Andrew Irvine*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2025, vol. 8, no. 1, pp. 11–34; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.01.01>.
- Zowisło M., *On the Rhetoric of Sports Heroism in Ancient and Modern Times*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2023, vol. 6, no. 3, pp. 11–29; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.03.01>.

Teoria i metodyka wychowania fizycznego i sportu

- Adamčák Š., Bujdoš G., Marko M., Görner M., *Physical Activity Analysis and Comparison of Secondary School Students in Terms of Selected Regions of Slovakia: A Cross-Sectional Study*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Cza-

- sopismo Naukowe" 2022, vol. 5, no. 1, pp. 47–64; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.02.03>.
- Adamčák Š., Marko M., Görner K., *Smartphone Screen Time and Physical Activity in a Sample of Czech and Slovak Secondary School Male Students*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2023, vol. 6 no. 4, pp. 93–107; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.04.05>.
- Aljaafreh O. A., *Measuring the Level of Knowledge of the International Law of Table Tennis Among Physical Education Teachers in Al-Karak*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2024, vol. 7, no. 1, pp. 93–110; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.01.06>.
- Alkhawaldeh I., *The Effect of the Quadriceps Muscle Fatigue After an ISOTONIC Contraction on Some Kinematic Variables and the Accuracy of Soccer Players' Performance of the Corner Kick*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2023, vol. 6, no. 2, pp. 47–58; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.02.03>.
- Basri H., Rihatno T., Sukur A., Samsudin S., Prayogo G., Dlis F., Dimyati A., Kurtoğlu A., Tannoubi A., Alexe D. I., Šliž M., Sari Z. N., Setiawan E., *Impact of Augmented Video-Verbal Encouragement Feedback on Motivation and Technical Performance in Novice Cricket Athletes*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2024, vol. 7, no. 3, pp. 93–110; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.03.06>.
- Basuki, Nurhasan, Suroto, *Movement and Sports Activities through Games to Enhance the Skills of Creative Thinking and Quality of Learning Process for Children Aged 14–15*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2021, vol. 4, no. 1, pp. 115–128; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.06>.
- Benedik L., Görner K., *Psycho-Physiological Aspects in Karate Sports Preparation*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2020, vol. 3, no 2, pp. 79–90; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.14>.
- Bohdan T., Kowalik K., *Discomforts of fair play principle in contemporary sport*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2022, vol. 5, no. 1, pp. 103–120; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.01.06>.
- Brodžani J., Čzaková M., Guzman M., *Level of Dynamic Postural Stability of Students at Sports Mid-school in Nitra*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2025, vol. 8, no. 1, pp. 77–95; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.01.04>.
- Brodžani J., Šiška Ľ., *Habitual Subjective Well-Being and Movement Activity of Female Adolescents*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2018, vol. 1, no. 1, pp. 81–91; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2018.01.06>.

- Burdyka K., *Volunteer Fire Brigade (OSP) Firefighting Sports Competitions in the Context of Key Problems of Contemporary Rural Poland*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2023, vol. 6, no. 2, pp. 59–74; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.02.04>.
- Cynarski W. J., *Idoas treatment, healing or self-healing. About the relationship between traditional East Asian martial arts and medicine*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2024, vol. 7 no. 4, pp. 111–129; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.04.06>.
- Chuprun N., Yurchenko I., *Optimization of movement activity and the mental state of students by dance aerobics*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2020, vol. 3, no. 1, pp. 121–131; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.07>.
- Cynarski W. J., *Aiki and ido swimming. Connections between swimming and martial arts*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2024, vol. 7, no. 1, pp. 61–68; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.01.04>.
- Cynarski W. J., *Samboas a form of wrestling and self-defence*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2025, vol. 8 no. 1, pp. 63–76; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.01.03>.
- Dobrzycki A., *Przynależność organizacyjna, wiek oraz staż treningowy osób trenujących karate kyokushin a ranga najważniejszych czynności zawodowych trenera*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2020, t. 3, nr 2, s. 59–77; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.13>.
- Ghayebzadeh S., Konukman F., Vodičar J., Rezazadeh H., Eslami S., da Silva C.A.F., Mataruna-Dos-Santos L., *The relationship between sports teacher – coach role conflict and self-efficacy with the mediating role of sports goal orientation*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2023, vol. 6, no. 1, pp. 49–65; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.01.03>.
- Gwadera J., Mosler D., *Differences in pain perception between amateur and professional Muay Thai fighters*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2024, vol. 7, no. 2, pp. 103–120; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.02.05>.
- Górna-Łukasik K., Ziemia M., *Wybrane uwarunkowania oceny nauczyciela wychowania fizycznego przez absolwentów szkoły średniej*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2019, t. 2, nr 1, s. 95–110; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.06>.
- Kaya S., Argan M., Argan, M. T., *Like, Share or Comment 'Till We Die: Analyzing Football Fans' Engagements, Identity and Loyalty on Social Media*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2024, vol. 7, no. 1, pp. 69–91; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.01.05>.

- Khanmoradi S., Ghayebzadeh S., Moharramzadeh M., Vodičar J., Sortwell A., *Strategies for Dealing With Financial Obstacles impacting the Sports Success of Iranian Football Clubs in the AFC Champions League Elite*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2025, vol. 8, no. 2, pp. 85–100; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.02.05>.
- Khanmoradi S., Fatahi S., *Virus (COVID-19) Epidemic and Sports Performance: Evidence from Asian Professional Football Clubs*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2023, vol. 6, no. 1, pp. 67–86; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.01.04>.
- Khan, S. I., Hamad, K. Q., *Relationship between Leisure Satisfaction and Addiction to Social Media: Case Study on Sports Students of Lebanese French University*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2023, vol. 3 no. 5, pp. 83–97; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.03.05>.
- Korchagin M., Olkhovyi O., Indyka S., Zonov O., Bolshakov O., Melnykov A., *Army Combat Fitness Test evaluation for Air Forces Liaison Servicemen*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2025, vol. 8, no. 3, pp. 103–120; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.03.06>.
- Korobeynikov G., Czarny W., Cynarski W. J., *Symbolic content diffusion and cultural dialogue on the example of the European Martial Arts Committee – international expert board, 2010–2020*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2022, vol. 5, no. 2, pp. 79–98; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.02.05>.
- Krynicky B., Pawlikowska-Piechotka A., *Swimming pool at the Palace of Culture and Science in Warsaw: history and present use for sport trainings*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2021, vol. 4, no. 4, pp. 99–116; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.28>.
- Kuśnierz C., *Motywacje do podejmowania treningów sportów walki w opiniach zawodników boksu i MMA*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2019, t. 2, nr 1, s. 111–121; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.07>.
- Lobo J., *The Influence of Multidimensional Situational Interest on Study Engagement in the University Physical Education Learning Environment in the Philippines*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2025, vol. 8, no. 2, pp. 63–83; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.02.04>.
- Marko M., Adamčák Š., Slovákova M., Görner K., *Teachers' preferences of teaching gymnastics in primary education: differences in length of teachers' career levels*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2025, vol. 8, no. 3, pp. 91–102; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.03.05>.
- Matang, Suryadi K., Darmawan C., Anggraeni L., *Sport fans using social media: A study on celebrity sports fans*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie

- Czasopismo Naukowe” 2023, vol. 6, no. 3, pp. 99–116; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.03.06>.
- Miazek A., Podleśny A., *Metody tworzenia rankingów sportowych na wybranych przykładach*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, t. 4, nr 2, s. 75–103; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.19>.
- Nebozhuk O., Matveiko O., Pylypchak I., Lototskyi I., Indyka S., Bielikova N., *General physical fitness of servicemen as the main element of increasing military-special training*, “Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2022, vol. 5, no. 4, pp. 39–51; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.04.02>.
- Otkydach V., Korchagin M., Potsiluiko P., Fishchuk I., Indyka S., Bielikova N., *The influence of complex military and sports training on the psycho-physiological abilities of university cadets*, “Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2023, vol. 6, no. 1, pp. 87–98; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.01.05>.
- Panhelova, N., Panhelova, M., Pyvovar, A., Ruban, V., Kravchenko, T., Chuprun, N., *The Influence of the Integrated Education Program on the Psycho-Physical Readiness of Children for School Education*, “Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2023, vol. 6 no. 3, 63–82; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.03.04>.
- Pasicznik W., *Physical education in general education schools in Ukraine (selected aspects)*, “Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2020, vol. 3, no. 3, pp. 57–67; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.20>.
- Pasicznik W., *Physical education of children in pre-primary education in Ukraine (pedagogical aspect)*, “Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, vol. 4, no. 4, pp. 117–126; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.29>.
- Pasicznik W., Wilczkowska A., *Competences of a physical education teacher (on the basis of selected aspects from the experience of school education in Ukraine – pedagogical aspects)*, “Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2022, vol. 5, no. 2, pp. 65–77; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.02.04>.
- Pawlikowska-Piechotka A., *Sports and recreation facilities in schools – history and present state*, “Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, vol. 4, no. 1, pp. 89–113; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.05>.
- Pawlikowska-Piechotka A., *Sport facilities and their social meaning – in the past and present*, “Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, vol. 4, no. 2, pp. 125–136; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.14>.

- Pawłucki A., *The importance of metaphysics in the theory of nontrivial physical education – Polish tradition*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2021, vol. 4, no. 2, pp. 107–123; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.13>.
- Pelloneová N., *Home advantage in the Czech football league before, during and after the COVID-19 pandemic*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2024, vol. 7, no. 3, pp. 77–92; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.03.05>.
- Petruk L., Grygus I., *The influence of physical exercises on physical development and physical preparedness of the first year female students*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2019, vol. 2, no. 3, pp. 97–105; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.25>.
- Piatysotska S., Podrigalo L., Olkhovyi O., Yefremenko A., Ashanin V., *Priority areas of scientific research in the field of esports: an analytical review based on publications in the scientometric database*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2023, vol. 6 no. 4, pp. 109–136; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.04.06>.
- Pitera F., Batorski J., *Football coach replacement – short-term effect on performance*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2022, vol. 5, no. 4, pp. 53–65; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.04.03>.
- Poonwatana P., Dueanphatsi R., Panitcharoen K., Surumpai K., *Undergraduate Students' Perspective on Learning Aerobic Dance*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2025, vol. 8, no. 3, pp. 121–133; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.03.07>.
- Pratama R. S., Haryono S., Hafidz A., Md Nadzalan A., Zakaria J., Santosa T., Sunanto, Himawan A., Muhuarram N. A., Purwoto, S. P., *Content Validity of Android-Based Sport Training Program Monitor for Tennis Players*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2025, vol. 8, no. 2, pp. 49–61; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.02.03>.
- Oderov A., Arabskyi A., Pankevych Y., Indyka S., Bielikova N., Lashta V., Antonets V., *The Influence of CrossFit on the Dynamics of Physical Fitness Indicators of Youth*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2024, vol. 7, no. 1, pp. 47–59; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.01.03>.
- Oderov A., Kuznetsov M., Romanchuk S., Pohrebniak D., Indyka S., Bielikova N., *Analysis of the level of physical fitness of cadets of the Military College of Sergeants of the National Academy of Land Forces in Lviv at the primary stage*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2022, vol. 5, no. 1, pp. 93–102; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.01.05>.
- Özaydin S., *Determinants of Transfer Success in European Football: Insights from Croatia*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2025, vol. 8, no. 3, pp. 135–153; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.03.08>.

- Rozi F., Setijono H., Kusnanik N. W., *The Identification Model on Swimming Athletes Skill*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2020, vol. 3, no. 2, pp. 91–101; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.15>.
- Saczuk J., Wasiluk A., *Fitness of five-year-olds with different levels of motor skills*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2022, vol. 5, no. 3, pp. 89–102; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.03.04>.
- Sinulingga A. R., Pontaga I., Slaidiņš K., *Analysis of peak power output, lower limb explosive strength and balance performance of young football players according to their playing position: A pilot study*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2025, vol. 8, no. 1, pp. 97–114; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.01.05>.
- Shuba L., Shuba V., *Development of physical qualities among 5–6 years old children who do swimming*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, vol. 2, no. 2, pp. 119–130; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.18>.
- Sönmezoglu U., Tosun A., Yıldız K., *A Qualitative Research on Sport and Education for The Disabled from The Perspective of Sports Managers and Trainers*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, vol. 4, no. 3, pp. 49–73; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.18>.
- Suparto A., Setijono H., Wiriawan O., *The Effect of Total Body Resistance Exercise on Strength, Power and Stability Enhancement*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, vol. 2, no. 4, pp. 103–118; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.36>.
- Szymanek-Pilarczyk M., Szlubowska M., *Wykorzystanie testu FMS w diagnostyce aparatu ruchu po zastosowaniu treningu funkcjonalnego u zawodników piłki nożnej*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2018, t. 1, nr 1, s. 69–80; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2018.01.05>.
- Szymanek-Pilarczyk M., *The effects of supplementary plyometric training on the development of selected motor skills of young football players from Akademia Raków Częstochowa football club*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, vol. 4, no. 1, pp. 129–138; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.07>.
- Šíma J., Procházka J., *Analysis of the Polish Highest Football League Competition System*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2020, vol. 3, no. 1, pp. 133–143; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.08>.
- Tomecka M., *Patterns of Physical Culture and Social Patterns in Disposition Groups*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2018, vol. 1, no. 1, pp. 57–68; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2018.01.04>.
- Tomik R., Kot K., Ardeńska M., *Student-athletes’ opinions about the individual plan and program of studies at the Academy of Physical Education in Kato-*

- wice, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2022, vol. 5, no. 1, pp. 79–92; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.01.04>.
- Tyshchenko V., Sokolova O., Omelianenko H., Ivanenko S., Hlukhov I., Grabovskyi I., Koltsova O., Kuznetsov A., *Increasing the level of fitness of female students with the help of sports and recreational tourism*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2022, vol. 5, no. 2, pp. 99–114; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.02.06>.
- Utamayasa I. G. D., Setijono H., Wiriawan O., *The Effect of Plyometric Exercise towards Agility, Speed, Strength and Explosive Power of Leg Muscle*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2020, vol. 3, no. 3, pp. 81–88; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.22>.
- Wayhudi H., Setijono H., Mintarto E., *The Evaluation of the International Sportsman Special School Coaching Program*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2020, vol. 3, no. 3, pp. 69–80; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.21>.
- Wibowo A. T., Sukarmin Y., Purwanto S., Saputro Y. A., Sulistiya F., *Development of a Model and Implementation of a Shadow Puppet-Based Sports Game to Introduce Shadow Puppets to Adolescents*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2024, vol. 7, no 4, pp. 91–109; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.04.05>.
- Wysoczański-Minkowicz R., *Sport careers and process of career termination*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2024, vol. 7, no. 2, pp. 83–102, <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.02.04>.
- Zalech M., Jaczynowski L., *Dobowy budżet czasu studentów kierunku wychowanie fizyczne*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2019, t. 2, nr 3, s. 107–123; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.26>.

Uwarunkowania zdrowia, postawy prozdrowotne, jakość życia

- Anyżewska A., Łakomy R., Bertrandt J., *Wydatek energetyczny wybranych rodzajów treningów podejmowanych przez sportowców amatorów*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2019, t. 2, nr 3, s. 143–155; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.28>.
- Berard Ch., Cavalier M., Godart N., *Use of virtual reality-based therapy in the field of chronic stroke rehabilitation to improve hand function: asystematic review*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2022, vol. 5, no. 3, pp. 115–138; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.03.06>.
- Byshevets N., Kashuba V., Levandovska L., Grygus I., Bychuk I., Berezhanskyi O., Savliuk S., *Risk Factors for Posture Disorders of Esportsmen and Master De-*

- gree Students of Physical Education and Sports in the Specialty "Esports", "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2022, vol. 5, no. 4, pp. 97–118; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.04.06>.
- Cieślik B., Ostrowska B., *Związek zaburzeń poznawczych z ryzykiem upadku wśród osób starszych – doniesienia wstępne*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2018, t. 1, nr 2, s. 117–125; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2018.01.18>.
- Chmist J., Rachenik H., Batkiewicz W., Majorczyk E., Rutkowski S., Grosjean D., *Evaluation of the effectiveness of microkinesitherapy in reducing intraocular pressure in patients with glaucoma*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2022, vol. 5, no. 2, pp. 105–114.
- Choptiany M., *Asymetria i symetria funkcjonalna u dzieci w wieku 11–13 lat*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2018, t. 1, nr 2, s. 79–91; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2018.01.15>.
- Frentz L., Gallou W., Gran A., Jerome I., Leclercq C., Kiper A., *Systematic Review of EMG-Driven Robots in Lower Extremity Post-Stroke Rehabilitation*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2023, vol. 6, no. 3, pp. 119–131; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.03.07>.
- Gacek M., Popek A., *Analiza zachowań żywieniowych mężczyzn wyczynowo i amatorsko trenujących piłkę siatkową*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2018, t. 1, nr 2, s. 93–102; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2018.01.16>.
- Gajda R., *Poziom aktywności fizycznej a wybrane zwyczaje żywieniowe kobiet*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2020, t. 3, nr 1, s. 147–164; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.09>.
- Gołąbek R., Majcher P., *Zespół cieśni nadgarstka*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2018, t. 1, nr 1, s. 123–140; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2018.01.09>.
- Govindasamy K., Suresh C., Kaur D., Anitha J. B., Marwah K., Jayasingh Albert Chandrasekar S., Lakshmanan C., *The effect of 12-week step and floor aerobic exercise programs on physical and psychophysiological health parameters in obese men*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2023, vol. 6, no. 1, pp. 101–117; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.01.06>.
- Góra T., Tsos A., Indyka S., *Bibliometric Analysis of the Application of Digital Technology in Physical Rehabilitation*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2024, vol. 7, no. 4, pp. 133–146; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.04.07>.
- Hes B. P., Asienkiewicz R., *Obesity indicators among 7–9 year-old girls and boys in view of diversified physical activity: a two-year study*, "Sport i Turystyka.

- Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2023, vol. 6, no. 2, pp. 95–113; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.02.06>.
- Hes B. P., Guła-Kubiszewska H., Starościak W., Skorupka E., *Physical activity and functional fitness of students*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2024, vol. 7, no. 1, pp. 113–134; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.01.07>.
- Jurgielewicz-Urniaż M., Urniaż A., *Funkcjonowanie dziewcząt i chłopców chorych na cukrzycę typu 1 na tle rówieśników w środowisku szkolnym*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, t. 2, nr 3, s. 157–172; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.29>.
- Koźlenia D., Domaradzki J., *Ryzyko urazów incydentalnych i nawracających wśród młodych zawodników wybranych gier zespołowych*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2020, t. 3, nr 3, s. 91–102; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.23>.
- Kruszyńska E., Eider J., *Evaluation of the promotion of the idea of a healthy and active lifestyle by the citizens of Poznań*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019 vol. 2, no. 4, pp. 121–131; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.37>.
- Łowiński T., Gomołysek A., Prokopczyk A., *Nawyki żywieniowe wybranych grup funkcjonariuszy policji w kontekście redukcji stresu*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2018, t. 1, nr 2, s. 103–116; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2018.01.17>.
- Majer R., Rodzik J., *Programowanie aktywności fizycznej seniorów w lokalnej polityce społecznej*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, t. 4, nr 3, s. 123–139; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.21>.
- Marszałek A., Kasperczyk T., Walaszek R., *The use of hippotherapy in shaping the body posture and balance in children with Down syndrome*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2022, vol. 5, no. 4, pp. 69–81; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.04.04>.
- Ostrowska-Tryzno A., Pawlikowska-Piechotka A., *Cultural tourism, museums and COVID-19 pandemic impact*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2022, vol. 5, no. 1, pp. 123–139; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.01.07>.
- Roman M., Gostkowski M., Niedziółka A., Wojcieszak-Zbierska M., Kosendiak A., *Physical Activity and Sleep Patterns During the COVID-19 Pandemic: Insights from a Cluster Analysis*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2025, vol. 8, no. 1, pp. 117–136; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.01.06>.
- Rutkowski T., *Impact of Proprioceptive Training on Postural Stability in Adolescent Male Soccer Players: A Single Group Preliminary Study*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2025, vol. 8, no. 1, pp. 137–148; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.01.07>.

- styka. *Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe* 2023, vol. 6, no. 4, pp. 139–150; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.04.07>.
- Rutkowski T., *Spine and Hip Range of Motion and Foot Morphology in Adolescent Female Ballet Dancers*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2021, vol. 4, no. 4, pp. 129–142; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.30>.
- Putra M. F. P., Rahayuni K., Wanena T., Larung E. Y. P., Sinaga E., Zainuri A., Numberi G. K. I., Hidayat R. R., Wandik Y., Togodly A., *Adaptation and Psychometric Validation of the Indonesian Version of the Athlete Psychological Strain Questionnaire*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2025, vol. 8, no. 3, pp. 157–176; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.03.09>.
- Slusarchuk V., Iedynak G., Galamanzhuk L., Mykhalskyi A., Yurchyshyn Y., Prozar M., *Effectiveness of various physical activity programs in increasing functional capabilities of young females*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2023, vol. 6, no. 1, pp. 119–135; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.01.07>.
- Staśkiewicz W., Grochowska-Niedworok E., Kardas M., Polaniak R., Grajek M., Białek-Dratwa A., Piątek M., *Evaluation of the frequency of consumption of vegetables, fruits and products rich in antioxidants by amateur and professional athletes*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2022, vol. 5, no. 4, pp. 83–95; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.04.05>.
- Sygit K., *Znaczenie aktywności fizycznej w profilaktyce i leczeniu wybranych schorzeń w okresie starości*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2018, t. 1, nr 1, s. 95–105; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2018.01.07>.
- Szkudlarek P., Koźlenia D., *Impact of a New Year Break in Physical Activity on Body Composition in Physically Active Older Women: A Retrospective Observational Pilot Study*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2025, vol. 8, no. 2, pp. 103–118; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.02.06>.
- Tatarczuk J., Asienkiewicz R., Wandycz A., Hirko A., *Wiek menarche dziewcząt z województwa lubuskiego w odniesieniu do środowiska zamieszkania, wykształcenia rodziców, liczby dzieci w rodzinie i standardu życia*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, t. 4, nr 3, s. 107–121; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.20>.
- Tatarczuk J., Wandycz A., *The menarcheal age of school-aged female athletes in the light of their social and environmental background*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2023, vol. 6, no. 2, pp. 77–94; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.02.05>.

- Umiastowska D., Nowak K., *Preferowane formy aktywności fizycznej przez osoby z dysfunkcją wzroku na przykładzie mieszkańców Szczecina*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2018, t. 1, nr 1, s. 107–122; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2018.01.08>.
- Wilczkowska A., *Становление и развитие музыкальной терапии (исторический аспект)*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, t. 2, nr 4, s. 133–145; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.38>.
- Wojciechowska K., Gołębiowski P., Woropaj-Hordziejewicz A., Niedzielski J., *Kręcz szyi u dzieci – etiologia, objawy i leczenie*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, t. 2, nr 3, s. 127–141; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.27>.
- Zalech M., Jaczynowski L., *Inconveniences of Studying During a Pandemic – a Case Study*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2020, vol. 3, no. 4, pp. 121–132; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.32>.
- Żmuda-Pałka M., Siwek M., *Uczestnictwo w fitness klubach i siłowniach jako jeden z elementów zdrowego stylu życia mieszkańców Krakowa*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2018, t. 1, nr 2, s. 67–78; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2018.01.14>.

Turystyka i rekreacja

- Addolorato S., *Can Wearable and Digital Technologies Augment Business-to-Consumer Data Driven Outcomes in Health and Fitness Industry?*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2025, vol. 8, no. 1, pp. 161–175; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.01.08>.
- Bogusławska M., Podhorodecka K., *Conditions for tourist travels to the Warmian-Masurian Voivodeship during the COVID-19 pandemic*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2023, vol. 6, no. 1, pp. 139–161; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.01.08>.
- Brykova T., Postova V., Mazurkevych I., Kiziun A., Semko T., *Social and Economic Potential of the EU Countries' Tourism and Hospitality Industry*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2023, vol. 6, no. 2, pp. 133–151; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.02.08>.
- Cujbă V., Sîrbu R., *Cricova – The National and International Tourist Brand of The Republic of Moldova*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2020, vol. 3, no. 3, pp. 105–115; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.24>.
- Dashchuk Y., Matviichuk L., Zubekhina T., *Glamping as a tool for sustainable tourism development of protected areas: Ukraine's experience*, „Sport

- i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2024, vol. 7, no. 3, pp. 113–132; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.03.07>.
- Godlewski G., Bodasińska A., *A new culture of travel? Controversial forms of tourism in the perception of Polish consumers – pilot study*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2022, vol. 5, no. 4, pp. 149–169; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.04.09>.
- Godlewski G., Szybisty S., *Charakterystyka oferty wakeboardingowej przedsiębiorstwa Summer Wake Park Chełm w Żółtańcach – studium przypadku*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2018, t. 1, nr 2, s. 147–159; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2018.01.21>.
- Gołębiaska K., Ostrowska-Tryzno A., Pawlikowska-Piechotka A., *Mobility and Sustainable Religious Tourism – Accessibility of Holy Sites*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2020, vol. 3, no. 4, pp. 99–117; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.31>.
- Horbacz A., Buková A., *Program aktywności fizycznej dla seniorów*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, t. 2, nr 4, s. 173–186; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.40>.
- Horbacz A., Majherová M., Melichar R., Junger J., *Self-Reported Physical Activity and Aerobic Endurance Among Female Students of Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Slovakia*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2024, vol. 7, no. 4, pp. 149–162; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.04.08>.
- Kalita M., Kędzia S., *Construction of emergency snow shelters using the results of air, snow and ground temperature measurements*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2023, vol. 6, no. 3, pp. 135–159; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.03.08>.
- Kazimierczak M., Rozmiarek M., *Krajoznawstwo w czasach zmian klimatycznych*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, t. 4, nr 4, s. 145–157; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.31>.
- Kiani M. S., Nazari L., *Analysis of innovative marketing in sports tourism and identification of obstacles to its improvement (Case study: Iran)*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2024, vol. 7, no 3, pp. 133–151, <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.03.08>.
- Kmiecńska M., *Infrastruktura wolnoczasowa, preferencje, możliwości i oczekiwania, dotyczące sposobu spędzania czasu wolnego przez młodzież ze środowiska małomiasteczkowego*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, t. 2, nr 1, s. 125–146; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.08>.
- Kniazieva T. V., Kazanska O. O., Orochovska L. A., Horiunova K. A., Chernyshova T. V., *Using Internet marketing and social media to promote ecotourism in Ukraine (based on the experience of Norway and Iceland)*, „Sport i Turystyka.

- Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2024, vol. 7, no. 2, pp. 139–163; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.02.07>.
- Łuć B., *Sports tourism as a new form of tourist activity – terminology and history of the concept*, “Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2023, vol. 6, no. 2, pp. 117–132; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.02.07>.
- Melnyk A., Melnyk N., Korobeinykova Y., Pobigun O., Ierko I., *Position of Spain in the global tourism market: its competitive capacity and priorities*, “Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2022, vol. 5, no. 4, pp. 135–148; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.04.08>.
- Obłąkowska K. A., *Sektor turystyczny w Polsce w przededniu i obliczu pandemii COVID-19*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2022, t. 5, nr 2, s. 117–137; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.02.07>.
- Öğretmenoğlu M., Akova O., Çiki K.D., *Intellectual Structure of Behavioural Intentions Studies in Tourism and Hospitality: a Bibliometric Overview*, “Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2025, vol. 8, no. 1, pp. 139–160; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.01.07>.
- Omelan A.A., Laskowska A., Hakuć-Błażowska A., *Counselors of summer camps for children and adolescents – between expectations and reality*, “Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2025, vol. 8, no. 2, pp. 121–135; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.02.07>.
- Ostrowska-Tryzno A., Nałęcz H., Pawlikowska-Piechotka A., *Sport and physical activity in the urban area – housing estate greens for three generations*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2020, vol. 3, no. 2, pp. 105–128; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.16>.
- Ostrowska-Tryzno A., Pawlikowska-Piechotka A., *Gastronomy tourism and the COVID-19 pandemic crisis*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2022, vol. 5, no. 3, pp. 159–175; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.03.08>.
- Ostrowska-Tryzno A., Pawlikowska-Piechotka A., *Some aspects of tourism and transport in the COVID-19 pandemic time*, “Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2022, vol. 5, no. 4, pp. 121–134; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.04.07>.
- Ostrowska-Tryzno A., Pawlikowska-Piechotka A., *Tourism, the hotel industry at the time of the COVID-19 pandemic*, “Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2022, vol. 5, no. 2, pp. 139–152; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.02.08>.
- Pawlikowska-Piechotka A., Łukasik N., *Equestrian Clubs in Poland – Present State and Future Conditions of Development (on the Example of Warsaw and Mazovia Region)*, “Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Nau-

- kowe” 2019, vol. 2, no. 4, pp. 149–171; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.39>.
- Począta J., Malchrowicz-Moško E., *Motywy udziału kibiców w wydarzeniu sportowym na przykładzie Cavaliady w Poznaniu*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, t. 2, nr 1, s. 163–179; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.10>.
- Prystupa E., Chekhovska L., Zhdanova O., Chekhovska M., *Genesis and content of fitness: theoretical and methodological analysis*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, vol. 2, no. 1, pp. 147–161; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.09>.
- Rani D., Kumar S., Prasad A., Dhiraj A., *Branding of Tourism in Rajgir as Green Tourism: Visitors’ Perceptions*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2024, vol. 7, no. 2, pp. 165–182; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.02.08>.
- Różycki P., Korbziel K., *The theoretical concept of tourist typology in the interdisciplinary structure of tourism*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2022, vol. 5, no. 3, pp. 141–157; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.03.07>.
- Sienkiewicz W., Adamiak C., *Hitchhiking: history, digitalisation and the future after the COVID-19 pandemic*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2023, vol. 6, no. 4, pp. 153–175; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.04.08>.
- Siwek M., Żmuda-Pałka M., *Atrakcje rekreacyjne Krakowa jako dodatkowy element oferty turystycznej miasta*. *Sport i Turystyka*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, t. 2, nr 2, s. 133–149; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.19>.
- Švedová M., Uher I., Dzurov-Vargová T., *Comparison of Two International Marathons in a Context of Sport Tourism*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2018, vol. 1, no 1, pp. 143–157; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2018.01.10>.
- Talukder M. B., Kumar S., *Revisiting intention in food service outlet of five-star hotels: A quantitative approach based on food service quality*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2024, vol. 7, no. 1, pp. 137–156; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.01.08>.
- Talukder M. B., Swarna D. A., Kumar S., *Impact of foodservice quality on guest satisfaction in five-star hotels: An exploratory study*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2025, vol. 8 no. 2, pp. 137–161; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.02.08>.
- Warcholik W., Chmielowska D., *Profile of a Participant in Mantrailing in Poland*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, vol. 4, no. 3, pp. 143–154; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.22>.

- Zaborniak S., Mytskan B., Mytskan T., Protsyshyn N., Ivanshyn I., Żegleń P., *Philosophical reflections on tourism*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2018, t. 1, nr 2, s. 129–145; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2018.01.20>.
- Zubekhina T., Dyshko O., Matviichuk L., Dashchuk Y., *Virtualization of museums as an element of the modern education of young tourist specialists*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2024, vol. 7, no. 2, pp. 123–137; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.02.06>.

Biogramy, dyskusje, polemiki, recenzje, przegląd wydawnictw, sprawozdania

- Chetmecki J., [rec.] *Michał Słoniewski, Polski Ruch Olimpijski 1919–1939, Wydawnictwo Muza, Warszawa 2021, ss. 438*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2022, t. 5, nr 3, s. 189–191; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.03.10>.
- Cynarski W.J., *Is there a room for proper scientific discussion in the area of controversies and competing scientific theories? A polemics*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2022, vol. 5, no. 4, pp. 173–183; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.04.10>.
- Jurek T., [rec.] *Eligiusz Małolepszy, Teresa Drozdek-Małolepsza, Kultura fizyczna i turystyka w województwie wołyńskim w latach 1921–1939, Wydawnictwo Nauka i Innowacje, Poznań 2020, ss. 301*; „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2020, t. 3, nr 3, s. 119–124; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.25>.
- Jurek T., [rec.] *Edward Wilczkowski, Władimir Pasicznik, Eligiusz Małolepszy, Anastazja Wilczkowska, Systemy wychowania fizycznego w edukacji szkolnej w wybranych krajach, Piotrków Trybunalski 2019, ss.292*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, t. 2, nr 3, s. 175–179; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.30>.
- Jurek T., [rev] *Renata Urban, Tradycje sportów konnych w Polsce do 1939 roku, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2022, pp. 393*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2023, vol. 6, no. 2, pp. 161–165; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.02.10>.
- Kałamacka E., *Kazimierz Toporowicz (1931–2020)*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2020, t. 3, nr 4, s. 135–145; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.33>.
- Maczuga T., [rec.] *Wojciech J. Cynarski, Leksykon sztuk walki. Mistrzowie i ich szkoły, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2021, ss. 208*,

- „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, t. 4, nr 4, s.161–163; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.32>.
- Mazurkiewicz M., [rev.] Andrzej Pawłucki, *Pedagogia olimpijska. Homo physicus, Oficyna Wydawnicza “Impuls”, Kraków 2022*, pp. 324, “Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2023, vol. 6, no. 2, pp. 155–159; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.02.09>.
- Nurkiewicz M., *Sprawozdanie ze spotkania „Wołyń w źródle archiwalnym”, Kielce, 29 września 2021 r.*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, t. 4, nr 4, s. 165–170; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.33>.
- Pawelec P., [rev.] Wojciech J. Cynarski, *Sociology of Fighting Arts, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2023*, pp. 120, “Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2024, vol. 7, no. 1, pp. 159–163; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2024.01.09>.
- Pęczkowicz J., Pierściński K., *Sprawozdanie z konferencji naukowej „Sportowcy w źródle archiwalnym”, Kielce, 29 maja 2024 r.*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2025, t. 8, nr 2, s. 165–171; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2025.02.09>.
- Rozmiarzek M., [rec.] E. Malchrowicz-Moško, *Turystyka sportowa, Poznań 2018*, ss. 209, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, t. 2, nr 4, s. 195–197; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.42>.
- Rozmiarzek M., Malchrowicz-Moško E., *Zwycięstwo polityki czy sportu olimpijskiego? O historii Gretel Bergmann w kontekście Letnich Igrzysk Olimpijskich w Berlinie w 1936 roku [recenzja filmu Berlin 36 (reż. Kaspar Heidelberg)]*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, t. 1, nr 2, s. 163–167; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2018.01.22>.
- Rozmiarzek M., *The action-reaction rule vs. compromise solutions: About a musical movie in the context of implications for sports coaches and psychologists (review of The Chorus directed by Christophe Barratier)*, “Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2023, vol. 6, no. 2, pp. 167–170; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.02.11>.
- Słapek D., *Jak to się robi w Poznaniu! R. Wryk, Poznaniacy na Igrzyskach Olimpijskich (1924–2018), Poznań 2018*, ss. 367, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, t. 2, nr 4, s. 189–194; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2019.02.41>.
- Słapek D., „Polacy nie gęsi...”. *Refleksje nad książką Ryszarda Wryka, Polski ruch olimpijski w historiografii, Wydawnictwo Nauka i Innowacje, Poznań 2021*, ss. 244, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2022, t. 5, nr 3, s. 179–187; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2022.03.09>.
- Włodarczyk A., [rec.] Eligiusz Małolepszy, Teresa Drozdek-Małolepsza, *Zarys dziejów Gminnego Ludowego Klubu Sportowego Pogoń 1947 Kłomnice*

- (1947–2021), *Poznań 2021, Wydawnictwo Nauka i Innowacje*, ss. 204, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2023, t. 6, nr 1, s. 169–173; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.01.10>.
- Wójcik Z., [rec.] *Eligiusz Małolepszy, Teresa Drozdek-Małolepsza, Zarys dziejów sportu i turystyki w działalności Śląskiego Wojewódzkiego Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe (1946–2021)*, Wydawnictwo PRYMAT, Białystok 2023, ss. 275, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2023, t. 6, nr 3, s. 163–169; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.03.09>.
- Urban R., [rec.] *Maciej Łuczak, Tomasz Jurek, Medaliści olimpijscy Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu w latach 1950–2020*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, Poznań 2021, ss. 106, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2023, t. 6, nr 1, s. 165–168; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2023.01.09>.
- Urban R., [rec.] *Ryszard Wryk, Dzieje Akademickiego Związku Sportowego w Poznaniu 1919–2019*, Wydawnictwo Nauka i Innowacje, Poznań 2020, ss. 533, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, t. 4, nr 2, s. 139–144; <http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.15>.